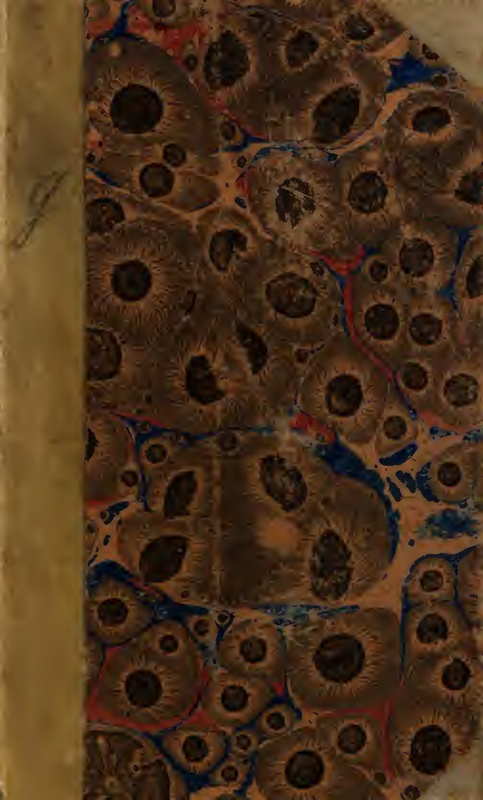

12. Hik 18

CL.

GALENI PERGAMENI ARS MEDICA, QVAE ET ARS PARVA DICITVR,

MARTINO ACAKIA Catalaunensi Doctore medico interprete, & enarratore.

LVGDVNI,

APVD GVLIEL. ROVILLIVM, SVB SCVTO VENETO.

1548.

Εἰς τὸν Μαρτῖνον Ἀκακίαν τὸν τῆς μικρᾶς τέχνης Γαληνοῦ ἐξηγητὴν Ἰωάννου Γοραίου Ἐπίγραμμα.

Ἐς Γαληνὸν φθόνος εἷλε, πολυκτεάνῳ δ' ἐνὶ χάρτῃ
ὡς ὑπὸ γῆς κρύψεν τἀγαθὰ τῶν ἀγαθῶν.
Καὶ ἔλαθον δηρὸν κεκρυμμένα, οὐδέ τις αὐτοῦ
Θησαυρὸν βίβλῳ εὗρεν ὀρυσσόμενον.
Τὸν δ' ὀψ' ἀκακίας ποτὶ φῶς ἄρασεν, ἐκ τοῦ γὰρ κείν
Παγχρύσων ἀγαθῶν μυριάδας παρέχει.

Idem ab eodem in latinum conuersum.

Inuidit tandem nobis, chartaq; Galenus
Exigua abscondit quas cumularat opes.
Delituere diu, nec quisquam comperit antè,
Quonam thesaurum foderat ille loco.
At positum Acacias hoc libro inuenit, & inde
Plena nunc promit multa talenta manu.

FRANCISCO VALESIO Christianissimo Francorum Regi Martinus Acakia medicus felicitatem.

*

Vm nuper in Regiam tuã, Francisce rex, regum omnium potentissime, venissem, vt tibi salutationis officiũ præstarem, omnẽq; meam diligentiam, operam studium, vt æquũ erat, deferrem: te inter prandendum disserentem, cum de rerum aliarum, tum maximè medicinæ scientia audiui, summa cũ voluptate atq; admiratione. Maximam enim tũ intellexi in te esse, quod ab omnibus ante sæpe acceperam, rerum peritiam, summam vim ac excellentiam ingenii, ad rerum omnium disceptationem apti & accommodati: incredibilemq; in sermonibus facilitatẽ. Soles enim inter epulas de rebus seriis ac arduis disputare, ita doctè & copiosè, vt omne vitæ tempus non in armis, non in reipub. administratione solùm, sed in his disciplinis, quarum de rebus disputatur, posuisse videare. Cõmendatione, itaq; literarum, Rex optime, non in aula solùm, sed in omnibus Regni tui Academiis, multos qui disciplinas & artes excolant ac exornent, foues, constitutis etiam amplissimis stipendiis: quo nihil præstantius ad amplificandum regnum imperiumq; tuũ, & memoriam tui propagandam posterisq; relinquendam, efficere potes. Quod beneficium tuum, Rex maxime, quàm latè pateat, omnes animaduertimus. Nemo enim est in hoc tuo regno amplissimo, siue Latinis, siue Græcis, siue Hebraicis disciplinis eruditus sit, qui non omniũ suorum

studiorum atque disciplinarum autorem te atque principem esse agnoscat, ac ingenuè fateatur. Si enim memoria repetere velimus initium ac velut infantiam academiæ tuæ Parisiensis, & cum eo tempore quo tu adhuc ad regni gubernacula sedisti, conferre: profectò vel nullum prorsus Græcarum Hebraicarumq; literarum vsum, vel certè exiguum fuisse reperiemus. At ex quo ad remp. accessisti, in tanto vsu, tantoq; pretio & honore esse cœperunt, vt hebraicè multi, græcè item multi sciant. Hinc factum est vt nunc dispulsæ tenebræ sint, suoq; nitori ac splendori disciplinæ omnes restitutæ: atq; vt Grammaticen, Rhetoricen, aliasq; artes taceam, Medicina certè nunc maximè nitet, pristinumq; splendorem recuperauit: idq; tibi, Rex, medici debent: qui certè nunc tuo beneficio ita linguam græcam tenēt, vt Hippocratem & Galenum huius artis principes, non solùm latinos sed & græcos legant, euoluant, ac intelligant, in linguamq; latinam conuertant. Inter quos ego cum locum aliquem tenens, Galeni artem paruam, quam & medicinalem vocant, è græco in latinum vertissem, eamq; commentariis meis quàm potui diligentissimè illustrassem: eum laborem tibi Rex omnium maximè dedicandum putaui: quòd non solùm hanc disciplinam tuo beneficio in tantam dignitatem & amplitudinem elatam esse, quantam & laudare & approbare soles, verumetiam de ea egregiè ac libenter disserere te scirem. Scio equidem indignum hoc esse tua maiestate munusculum: sed tamen singulari tua, quam omnes prædicant, humanitate fretus, id tibi non iniucundum & ingratum fore spero. Valeat & vincat tua maiestas & autoritas.

A CL. GALENI
ARS PARVA, INTERPRETE MARTINO ACAKIA CATALAUNENSI, DOCTORE MEDICO.

RIPLEX *est omnis doctrina, quæ ordine nititur: Vna quidem ex finis notione, quæ per resolutionem fit. Altera autē ex eorū cōposi-*

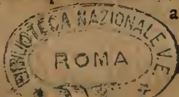
B *tione, quæ resoluēdo inuenta fuere.* Ter*tia ex definitionis dissolutione: quam nunc instituimus.* Hanc *autē non solùm definitionis dissolutionē, sed & explica tionem (ut quidā uocant) aut resolutionem, aut diuisionē appellare possumus: aut, ut nōnulli, explanationē: aut, ut alij, expositionē.* Eiusmodi *autē doctrinam nōnulli ex* Herophili *secta aggreßi sunt, ut* Heraclides Erythræus. *Eam quoque quæ ex cōpositione fit, tum* Herophilij *ipsi, tum ex* Erasistratijs *nonnulli, tum*

C Athenæus Attaleūs *efficere conati sunt. Nemo tamen ante nos, eam quæ à finis*

notitia incipit, ex qua artes omnes cōsti tuuntur, uia ac ratione conscripsit. Sed illam quidē in alio opere tractauimus: hoc uerò loco eā quæ definitionis dissolutione fit, instituimus: quæ quāto digni tate, uia ac ratione, ea quæ resoluēdo fit, inferior est, tāto plus ad totius cōpendiū cōferre noscitur. Siquidem perfacilè ex definitionis dissolutione omnia memoriæ mandari possunt, ob id, quòd totius artis capita in se optima definitio cōtineat: quam nōnulli substantialem uocāt, ex opposito his distinctam, quæ græcis noëmaticæ dicūtur. Hæ enim ex acciden tibus quæ rebus definiendis insunt: illa substantia cōstat. Sigillatim autē totam medicinæ cōmentationē, in multis alijs operibus diligēter cōscripsimus, quibus ad tres doctrinas uti licet. Verùm eam quæ definitionis dissolutione fit, nunc aggrediemur, si hoc tantùm etiā addiderimus, nos sola capita, & uelut conclusiones eorū quæ fusè demonstrata sunt, esse tradituros. D

EIVSDEM INTERPRETIS IN EVNDEM LIBRVM COMMENTARII.

E DOCTRINA, aut actio est quæ à præceptore in discipulũ transfunditur: aut habitus animi, docendi cõsuetudine partus. Vtraque, aut cum methodo, id est via ac ratione, aut sine hac fit. Quæ autem methodo cõstat, seruato ab initio ad finẽ vsque ordine docetur: ac diuisione, definitione, demonstratione, & resolutione, (quas logicas methodos appellant) tanquam instrumentis vtitur: his enim ars omnis, posteà
F quàm aliquo horũ ordine disposita est, & velut delineata perficitur: vt in sequentibus docebimus. Cum igitur omnis doctrinæ triplex sit dispositio: vna quidẽ, in qua finis in ea resoluitur, quæ ad ipsum referuntur: altera autẽ, in qua ad ipsum finẽ, per eandem viam, sed contrario ordine fit reditus: tertia verò, in qua definitio in suas partes dissoluitur: tres erunt omnino ordinatæ doctrinæ. Non enim aliter institui possunt: quandò vel eo ordine quo inueniuntur, docemus: scilicet aut à fine nobis cognito intellectoq; auspicati, per ea omnia quæ ad ipsum referũtur, ordine col-

locata, procedentes: aut à cõtrario ordine G
ad finem redeuntes: aut doctrinã ipsam in suas partes, quas optima definitio cõtinet, distribuẽtes: vt posteà fusius explicabitur.

Tribus igitur his modis omnes disciplinæ doceri possunt: resolutionis tamẽ ordine magis inueniuntur: cõpositionis autem tradũtur: definitionis verò memoriæ mandantur. Quæ verò methodo carent, nullum ex his ordinẽ seruãt: neque enim finis resolutione, neque eorum quæ per resolutionem inuẽta fuerunt, cõpositione, neque definitionis dissolutione, explicationeq; instituũtur: sed varias mistasq; res sine or- H
dine continent: cuiusmodi sunt Hippocratis Epidemia, Prognostica, Aphorismi, & alia id genus, quæ nullo ordine nituntur.

Prima igitur artis instituendæ ratio, ex finis notione per resolutionem fit.

Finis enim notio, principium est artium quæ via ac ratione docentur. Resoluitur autẽ finis in ea quæ ad ipsum referũtur, sibi semper proxima, dum ad vltimũ sit peruentũ. De fine nihil deliberatur: neq; enim medicus cõsultat an sanitatẽ tueri, aut morbum profligare debeat: sed simpliciter finem, nẽpe sanitatẽ, animo cõcipit: deinde, quæ ad eam spectant omnia, ordine resol- A
uit,

uit, donec ad vltimũ sit peruentum, quod primum in cõpositione est: quibus ita resolutis, ars cõstituta esse dicitur. Quoniã autẽ artes diuersæ sunt, earũ quoque fines diuersos esse oportet, quãdoquidẽ hæ fine maximè distinguũtur. Aliæ enim rem solùm animo cernunt: hæq; finem suũ in sola naturæ rerũ contemplatione præstituunt, vt Galenus in libro de constitutione artis medicæ docet: græcis θεωρητικαὶ dicũtur: in hoc genere continetur physiologia, cuius finis in rerũ naturaliũ contemplatione est constitutus, sine vlla corporis actione. Aliæ finẽ sibi in agendo statuũt, nihil post
B actionem operis relinquentes, dicunturq; πρακτικαὶ, vt ars saltatoria. Aliæ artis opificium post actionem edunt, vocanturq; ποιητικαὶ. Atq; hæ duplices sunt. Nam aut nouum opus efficiunt, vt ædificatoria: aut quod vitiũ fecit, reficiunt, ac recõcinnant, vt medendi ars. Aliæ verò nihil efficiunt, sed acquirũt, vt aucupatoria, piscatoria, & venatoria. Omnia igitur harũ artiũ genera, finis resolutione inueniũtur: traduntur autẽ cõpositionis ordine. Quæ verò opus
C post actionem relinquunt, nõ solùm inueniuntur ac traduntur, vt dictum est, sed & exercentur contrario ordine quo inuentæ fuerũt: vt in cõmentariis nostris in Galeni

libros ad Glauconē docuimus. Harum porrò artiū fines, aliquādo vnicam habent eorū in quæ resoluūtur, seriem: verbi gratia, veritatis cognitio finis est logicæ cōtemplationis: quem ita resoluere oportet: Quoniā verū demonstratione paritur, id sine demōstratione haberi nō potest. Demonstrationē verò, quia syllogismus est, non nisi cognito simpliciter syllogismo scies. Cæterū syllogismū, vtpote propositionibus cōflatū, ante harū peritiā nō cognosces. Rursus quoniā sine simplicib⁹ vocibus propositiones nō discūtur, vt quę ex illis cōpositæ sint simpliciū vocū vis ac potestas antè perdiscenda est. Finis igitur logicæ cōmentationis, id est veritatis cognitio, primùm in demonstrationē resoluitur: posteà demōstratio in syllogismum: hic in propositiones: hæ verò in simplices voces. Nec vltrà q logicā doctrinā cōstituit, per eius finis resolutionē progreditur. Nihil enim supest in qđ eius finis resolui posſit. D

Aliquādo verò cōstitutus finis, p plures ac diuersos ordines resoluitur: quod ad studiosorū exercitationē exēplo patefaciemus. Sit igitur pax finis constitutus: ea vel victoria, vel amicitia quærenda est: victoria, bello: bellū, militū copiis: milites, pecunia: pecunia verò aut iam in prōptu est, aut E

alium

aliũde quærẽda. Quæritur autẽ, aut à subditis tributa vectigaliaq; exigẽdo, vel mutuo accipiẽdo, vel dominia ac possessiones oppignerãdo, vel diuẽdendo. Quòd si his modis pacẽ quærere vel nõ libeat, vel non liceat, aliæ viæ vestigãdæ sunt, quibus hãc nãcisci possis. Quoniã igitur propositum finẽ in victoriã & amicitiã resoluebamus,
F victoriã autẽ aut nullo modo, aut non cõmodè assequi poteramus: ad alium resolutionis ordinẽ trãsire oportet, nempe amicitiã, quam nobis parabimus hosti de iure cedẽdo, vel id redimẽdo. Cedẽdo de iure, amicitiã conciliamus. Redimetur autẽ vel pecunia, cuius quærẽdæ ratio modò exposita est: vel pmutatione, vel matrimonio.

Altera ex eorum compositione quæ per resolutionem inuenta fuere.

Resolutioni opposita est compositio,
G quemadmodũ græcis σύνθεσις τῇ ἀναλύσει. Itaq; qui resoluere norunt, iidem & cõponere norũt: quãdò cõpositio opposito ordine ad finẽ regreditur: veluti hi qui cõpositionis ordine logicen cõstituũt, primùm simplices voces, posteà propositiones, deinde syllogismũ, tandem demonstrationẽ tractant, ex qua veritatem assequuntur: ad quam tanquam propositũ finem tendunt.

Tert

Tertia uerò ex definitionis dissolutione fit.

Definitio est oratio quæ rei naturã ac vim explicat: quæ, quæ rei insunt, in vnum colligit, quibus hanc ab aliis separat ac distinguit. Quæ autẽ rei insunt, ea vel substantiã cõstituũt, vel vt accidẽtia hærent. H Substantiã constituunt genera, & differentiæ substantiales, ex eadẽ classe omnino, si fieri potest, deprompta. Substantiales differẽtias dico, nõ eas solùm quæ ex substantiæ genere sumũtur, sed & quæ rei naturã explicant, ex quocunq; genere sint profectæ: hic enim substantiæ nomen latè patet pro quacũq; re per se cõsiderata. Quocirca & accidentia à subiectis abstracta, per seq; expẽsa, etiã substantias solemus appellare, cuiusmodi est morbus, & febris. Itaq; si differẽtias & species rerũ definiendarum inuenire velimus, summi cuiusque generis rationẽ notionemq; cognoscere oportet. A

Proposita ergo re definienda, considerandum est ex qua sit classe deprompta, deinde illi proximũ genus inueniendum: quod fiet, si summum genus in propinqua semper genera, vsque dum ad speciẽ definiendam peruentũ sit, diuidas. Diuidendi rationem mox docebimus. Differẽtiam

aut

autem ſubſtãtialem, propriã,& ex genere ſubſtantiæ profectam, ex primaria actione quam definienda edit ſpecies, & ad quam aliæ omnes conſpirant, cognoſcimus: non quòd velimus actiones differẽtias eſſe, ſed rerũ differentias nobis prodere: nimirum formas à quibus ipſæ eduntur, & denominantur.

B Hæc omnia exẽplo manifeſtiora fient. Hominis primaria actio eſt ratiocinatio, ad quam reliquæ omnes hominis actiones cõſpirant. Eius enim gratia viuimus: ad vitæ tutelam nutrimur: nutritionis cauſa edimus, bibimus, cibũ potũq; & alia vitæ neceſſaria quęrimus, manuũ, crurum, pedũ, oculorũ, linguæ, aliarũq; corporis partiũ actionibus: quæ omnes principi actioni hominis, nempe ratiocinationi, vt dictum eſt, famulãtur. Verùm, vt iam

C monuimus, eiuſmodi actiones, differentiæ ſubſtantiales nõ ſunt, ſed differentias produnt, nimirum formas à quibus ipſæ differentiæ denominãtur. Porrò autẽ actiones etſi à forma principium motus habent, aliæ tamẽ ad corpus, aliæ ad formã magis, aliæ ex æquo ad vtrunque referũtur. Nam progredi, corporis magis eſſe videtur: ratiocinari, animi: ſentire verò, vtriuſque: omnes tamen id genus actiones, à forma proficiſcũtur, differentiasq; produnt: quarum

rum quædā propriæ sunt, ad quas scilicet reliquæ referūtur, & cōspirāt, vt rationale: aliæ cōmunes, vt sentiens. Propria sola cum genere definitionē cōstituit: cōmunis nō item, sed cum aliis iuncta. Ad eūdem modū substātiarū partes (nam autore Aristotele substātiæ sunt) differentias substantiales obtinent, ex primaria actione sumptas: vt quia manus primaria actio est cōprehensio, à cōprehēdendi facultate differentiā sumit. Partes autē substantiarū, aliæ statim rem cōstituūt, vocāturq; substantiales, vt materia & forma: quarū si altera desit, res omnino nō cōsistet: proinde ab his ductæ differētiæ, substantiales sunt, vt animatū corporeū. Verùm quæ à materia sumūtur, ab actionibus non produntur: quoniā materia principiū actionis non est, sed sensu percipiūtur, vt corporeum. Aliæ partes ad integritatē referuntur, ex materia quidem & forma cōstantes, sed ex ipsis nōnullæ rei deesse possunt, vt pes, manus, oculus: quarū differentiæ, vt diximus, substantiales sunt, non quidem totius, nisi per accidēs, & secūdo loco, sed partiū quarum sunt differētiæ. Progredi verbi gratia, crurum propria est differētia, qua ipsa ab aliis partibus distinguūtur: sed hominē animal gradiēs dicimus, trāslata à parte ad totum D E

differ

F differentia. Rursus id genus partes aliæ vniusmodi sunt, simplices quidē,& eiusdē, generis,rati:̄:is,ac naturæ:quę quia vndiq; in sui similes diuidūtur, Græcis ὁμοιομερεῖς dicūtur:quales sunt nerui,caro,& ossa: omnis enim nerui pars,nerui habet rationē, eiusq; nomenclaturā retinet:eadē est reliquarū omniū simpliciū partiū ratio. Aliæ verò partes sunt ex simplicibus ortæ,diuersarum quæq; inter se rationū,ac naturarū: ideò ἑτερογενεῖς Græci, nos multiformes & diuersi generis partes appellamus: quales sunt pes,manus,oculus,quæ(vt modò dicebam⁹) abesse possunt. Sūt ex nostris q̄ has
G dissimilares illas similares vocāt. Porrò aūt simpliciū partiū quędā primariò agūt, vt in oculo humor crystalloides:quædam primariò agētibus famulātur, vt alii oculi humores,& tunicæ: atq; ex omniū harum actione affectioneq; & officio differentiæ sumuntur. Cōsiderandū igitur est,nō in substantiæ modò,sed in omniū aliarū rerū generibus, quid vnūquodq; natū sit agere, & quid pati: vt docet Galenus in libro de curādi ratione.Nam & ab his differentiæ substātiales sumūtur:vt caloris munus
H est similia cogere, & dissimilia sequestrare:nigroris,visum cogere:alboris,dissipare. Quæ igitur ab his ducūtur differentiæ, subst

ſubſtantiales ſunt. Sed quoniã harum penuria laboramus, aliunde quoque veſtigandæ ſunt: nimirum à proprio accidente, cauſis, effectis, officiíſve, & partibus rei definiendæ: quæ nõ aliter atque veræ differentiæ, rerũ ſubſtantias diſcernunt: ſed earum naturã ac vim minus exprimũt. Vbi igitur ſubſtantialis differentia deeſt, proprio vtimur accidente. Propriũ dico, quod cum re definienda conuertitur, eiuſq; proprietatem ac affectionẽ oſtendit: vt ridere, flere: quod à vera differẽtia diſtinctum eſt: hæc enim non ſolùm rem à re diſtin- A
guit, ſed & eius naturã exprimit: proprium verò ſolã affectionẽ oſtẽdit. Homo enim quia ratiocinatur, eſt homo: non autẽ quia ridet, aut flet. A cauſis differẽtiæ petuntur. Cauſa alia efficiens, alia materia, alia forma, alia finis. Efficiens cauſa, vt finit Ariſtoteles, eſt quæ primùm mouet. Nos latius vſurpantes, cauſam efficientem eſſe dicimus, nõ ſolùm à qua primò fit motus, ſed ſimpliciter quæ rei efficiendæ præbet operam, ſiue primò ac per ſe, ſiue ſecundo loco & per accidens, ſiue vt inſtrumẽtum: quod & Galenus libro I. De locis affectis B
ſentire videtur. Eius verba ſunt: Id quô tãgente afficimur, & quô ſeparato affectus quieſcit, cauſam eſſe, apud omnes homines
in

in confesso est. Morbus, verbi gratia, primaria est causa læsæ actiõis: putris humor, morbi: putredinis, obstructio. Eiusdẽ veræ læsæ actiõis, putredo & obstructio causæ per accidens & secundo loco sunt. Pari modo iecoris facultas, sanguinis est effectrix causa: natiuus calor, instrumentum: quod quidẽ & efficiẽtis causæ habet rationẽ: quẽadmodũ faber est domus efficiens
C causa, securis verò instrumentũ. Porrò autem causæ efficiẽtes, aliæ perpetuò effectũ comitãtur, quales sunt internæ. Aliæ abesse possunt, quales sunt quas προκαταρκτικὰς Græci, nos euidẽtes ac externas dicimus: vt Solis ardor, diariæ febris est causa etiã si à deurendo cessauerit. Eiusmodi causæ vel necessitate naturæ, vel opificis arbitrio agunt. Ab his igitur causis efficientibus internis, & quæ effectum comitantur, necessarioq; agunt, siue solæ sint, siue cum aliis adiutricibus iunctæ, differentiæ veræ sumuntur: vt pòst fusius explicabimus.
D Materiam dicimus, quæ formas recipit. tam quæ naturæ ope proueniunt, quàm quæ artificio fiunt. Quæ naturales formas recipit, aut simplex est atque impermixta, aut composita. Simplicem Aristoteles primam vocat: quòd, vt arbitror, primorum corporũ, quæ elemẽta dicũtur, formas re-

cipiat. Cópoſita ex quatuor elemẽtis cõſtat, quorũ contẽperamẽto reliqua omnia generãtur. Dicitur & materia, ex qua aliquid efficitur, aut naſcit: vt pannus ex quo veſtis fit: quẽadmodũ ex lapidibus, lateribus, lignis, gypſo, domus: ex ære, cera, plũbo, & id genus aliis, ſtatuæ: ex humorum prauitate, morbus: ex qualitatũ cõuenié̃tia, quã ſymmetriã vocãt, & inſtrumẽtorum apta cõpoſitione, ſanitas. Ex virtute honor. Materia quoq; dicit, ſubiecta res, in qua artes verſantur: vt humanũ corpus medicinæ eſt materia. Forma eſt per quam res quæq; habet vt ſit id quod eſt, & nõ aliud. Formæ quædã à natura proueniunt, cuiuſmodi eſt hominis, equi, leonis. Quædã artificioſæ ſunt, vt ſtatuę. Naturalis forma, motus ſiue actionis, vt modò dicebamus, eſt principium: proinde & effectricis cauſæ rationẽ obtinet. Ex his cõſtat, naturalẽ formã, quẽadmodũ & materiã, duplicẽ eſſe: ſimplicẽ, & cõpoſitã. Simplex eſt, quæ ſimplicem imperfectãq; habet naturã: cuiuſmodi ſunt elemẽtorũ formæ, quas prima, vt dixi, materia induit. Cõpoſita, nõ quæ ex pluribus formis conſtet, (ea enim reuera vna eſt, nõ plures) ſed quòd plurium & perfectiorum motuũ, quàm ſimplex, principium ſit: vt ſtirpiũ forma, quæ E F

vege-

vegetandi vi donata est:cuius motus perfectior,distinctior,atque vt græci interpretantur,ποικιλώτερος existit. In vegetatione cōtinentur attractio,retentio,cōco-
G ctio,assimilatio,& alii id genus vegetatricis facultatis motus,quas naturales actiones appellamus:de quibus fusissimè Galenus in libro de facultatibus naturalib⁹ scripsit. Eadem ratione,rerum multiformium (quas antè à græcis ἑτερογενῶς vocari diximus,hoc est quæ nō ex elementis solū genitæ sunt,sed mixtis naturis ex elementis) forma distinctior perfectiorq́; est. Atq; hæ ipsæ res quo melius cōtéperatæ fuerint,elaboratiusq́; à natura permixtæ,eo cōpositiorem,distinctiorē,ac perfectiorē habēt formā:proindeq́; motus plures, ac perfe-
H ctiores. Elementa enim perfectione & numero actionū,plātæ antecedunt:plātas autem animalia:homo verò hæc omnia:quoniā omnium quæ in hoc orbe genita sunt, téperatissimus est,ac elaboratissim⁹,& velut naturæ opus absolutissimū,perfectissimumq́;. Finis est,cuius gratia aliquid fit:vt musculus mouēdi causa. Finis autē,omniū causarum prima,eademq́; vltima est. Prima quidem, quia in omnibus quæ fiunt, hanc primò consyderamus,animoq́; concipimus. Vltima verò,quòd vltimò accidat.

Quocirca hanc Aristoteles οὗ ἕνεκα,id est cuius gratia vocauit. Nam finis gratia fit quicquid fit:vt proba cibi cõcoctio,ꝓpter sanitatem:cibi in ventris imum descensus, A propter probã concoctionẽ:deambulatio post cœnã,vt cibus in ventris fundum descendat. Nam cũ ori ventris hæret,improbè coquitur,proindeq; corrumpitur. Finis quoque perfectissima ac potissima causa dicitur:vt qui sit aliarum omniũ causa. Nam propter hunc reliquæ causæ accidunt. Materia enim formam expetit:formã, agens causa,finis desyderio in materiam inducit. Hæc de causis fusius explicauimus,ad eorum quæ antè de differentiis substãtialibus diximus,faciliorem intelligentiã. Ab effectu officioq; sumuntur differentiæ:vt B natiui caloris effectus est concoctio,alieni corruptio. Medici officium est vitã tueri,venéfici demoliri. Partes quoque pro differentiis vsurpãtur:vt, Corporis humani partes sunt,caput,thorax,vẽter,&c. Medicinæ,salubre,morbosum,neutrũ. Optimæ igitur definitiones ex genere semp,& substantialibus differẽtiis,si omnino fieri potest,cõstituũtur. Ex causis etiã vel aliquibus vel omnibus definitiões cõstituũtur. Interdũ enim vna,interdũ plures,interdũ oẽs causarũ differẽtiæ ĩ definitionẽ

cõst

C cõſtituẽdã adſciſcuntur. Ex effectu quoq; ſeu officio, & ex partibus fiũt definitiões. Ex differẽtiis ſubſtãtialibus ad hunc modũ, Homo eſt animal rationale. Ex cauſis, efficiẽte quidẽ, vt, Cibi cruditas eſt improba cõcoctio, ex alteratricis facultatis imbecillitate nata. Ex affectib⁹, vt, Morbus eſt affectus præter naturã, actionẽ primariò lædens. Ex partibus, vt, Muſculus eſt pars corporis ex neruis & carne cõſtãs. Ex fine, vt, Domus eſt habitaculũ quo nos noſtraq; ab externis iniuriis tuemur. Quoniã autẽ artes oẽs ac ſcientiæ in qualitatis

D genere ſunt poſitæ, differentias à ſubſtantiæ genere nõ habent, ſed magna ex parte ab earũ officio, fine, & partibus: vt, Medicinæ officiũ eſt, quod in corpore deeſt, ſarcire: & quod ſuperuacaneũ eſt, detrahere. Ideò medicinã appoſitionẽ & detractionẽ eſſe definit Hippocrates. Eiuſdẽ ſciẽtiæ finis eſt ſanitas: quare ab hac ſumpta differẽtia, Medicina eſt ars quæ tuẽdæ valetudini dicata eſt. Eius quoq; ſciẽtiæ partes ſũt ſalubre, morboſum, & neutrũ. Quocirca medicinã ab his ſumpta differẽtia ſciẽtiã eſſe ſalubriũ, morboſorũ, & neutrorũ, docet Galenus. Eiuſmodi definitiones oẽs,

E quia totius medicinæ capita cõtinẽt, optimæ ſunt. Nã adiectio & detractio, res quæ

homini administrãtur tã ad sanitatẽ tuendã, q̃ ad præcauendum à futuro morbo, & præsentẽ profligãdũ, cõtinent, cuiusmodi sunt quæ Galenus assumẽda, faciẽda, foris incidẽtia, & excernenda siue vacuãda vocat. Assumunt enim, cib⁹, potus, aër attractus, medicamẽta intrò adhibita. Efficiuntur verò frictio, ambulatio, vectio, equitatio, & oĩs alia corporis exercitatio: in hoc genere cõtinent, somnus, vigilia, ven⁹, animi affectus. Foris incidũt aër circũductus, vnguẽta, lauacra, & alia id gen⁹. Vacuãda F sunt, quæ ĩ aluo iecore, liene, venis & arteriis, reliquisq́; corporis partib⁹ superuacua tã secũdũ q̃ præter naturã colligunt. Hæc igit oĩa, nẽpe assumẽda, faciẽda, foris incidẽtia, & excernẽda, corpori rectè administrata, adiiciunt quæ desunt, & detrahunt quæ superuacua sunt, ꝑindeq́; sanitatẽ tuẽtur, & morbos arcẽt, profligãtq́;: improbè verò administrata, morbos accersunt. Vt autẽ ꝓbè administrẽtur, necessaria est corporũ & morborũ cognitio, deinde signorũ, posteà causarũ. Aliter enim sanis, aliter ægrotis administrant. Quoniã autẽ sanorũ nõ vna est natura, sed alii oĩno tẽperati G sunt, alii à mediocritate citra morbũ deflectunt: temperatos oĩno in suo statu seruamus, quod exhaustũ est reficiẽdo: (assiduè enim

enim ꝓpter insitū calorē aliquid ex substā-
tia nostra defluit, vt posteà dicetur) & ex-
crementa, quæ necessariò ex assumptis in
corpore colligunť, expellēdo: quod fit me-
diocriter administratis his quæ modò re-
tulim⁹: vt ex Galeni libris de sanitate tuē-
da videre est. Eos autē qui à mediocritate
absunt, iisdē præsidiis aut ĩ suo statu serua-
H mus similib⁹, aut ĩ meliorē reducim⁹ cōtra-
riis adhibitis, tāto excessu, quātū natiua tē-
peries à mediocri statu recedit. Aegrotos
quoq; à morbo vindicāt tāto excessu mi-
nistrata, quātū morb⁹ à naturali ægrotātis
tēperamēto recessit: vt ex Galeni metho-
do curādi cōstat. Ex his liquet propositā
definitionē nō solū gñalia, sed & gñalibus
subiecta totius medicinæ capita cōtinere.
Primū enī gñalia capita cōplectitur, nēpe
φυσιολογικὴν, id est eā partem quæ de hoīs
natura tractat: αἰτιολογικὴν, in qua rerū tā
quæ secundū naturā, quàm præter naturā
homini insunt, causæ vestigantur, ὑγιεινὴν,
A quæ sanitatem tuetur, venientibusq; mor-
bis occurrit: σημειωτικὴν, quæ vtriusq; va-
letudinis, nempe prosperæ & aduersæ si-
gna docet: θεραπευτικὴν quæ curandorum
morborū rationem obtinet. Rursus φυσιο-
λογικὴ de hominis elementis, humoribus,
spiritibus, temperamentis, partibus, earūq;

facultatibus & actiõibus tractat. αἰτιολο-
γικὴ rerũ non solùm naturaliũ, sed & præ-
ter naturã causas disquirit, nẽpe sanitatis,
probæ actionis, & qualitatũ sanitatẽ con-
sequentiũ, excremẽtorũq;, quæ sanitatem
probamq; actionẽ cõsequuntur: morbi a-
ctionis læsæ, qualitatũ morbos cõsequen-
tiũ, excrementorũ, immodicæ vel expul- B
sionis vel suppressiõis: ὑγιεινὴ victus ratio
nẽ, quæ in agẽdis, assumẽdis, foris incidẽ-
tibꝰ, & educẽdis cõsistit, cõtinet. θεραπευ-
τικὴ, quæ curãdi per medicamenta rationẽ
continet, φαρμακευτικὴν appellãt: & ea quæ
manibꝰ medetur, χειρουργικὴ dicitur. Vides
igitur vniuersam medẽdi rationẽ sub adie
ctione & detractione cõtineri. Quòd ve-
rò definitio quæ ex partibꝰ desumpta est,
totius artis capita cõplectatur, ex hoc Ga
leni opere quod enarrãdũ suscepimꝰ, per-
spicuũ est: quẽadmodũ & ea quæ ex finis
notione fit. Finis enim omnia in quæ resol C
uitur, cõtinet: quæ capita sunt totius artis:
vt ex Galeni ope de cõstitutiõe artis me-
dicæ liquet. Hactenus de substãtiali defi-
nitiõe. De ea autẽ quæ ab accidẽtibus su-
mitur, differẽdũ est, Græci νοηματικὴν ap-
pellãt: ꝙ (vt arbitror) rẽ velut inspiciendã
intelligẽdãq; sensibꝰ obiiciat. Ea verbo-
siusrẽ exprimit: ꝓinde oratoribꝰ ac poëtis

est

eſt peculiaris. Hac tñ Philoſophi & Medici, vbi verarũ differentiarũ penuria laborãt, aut aliter res exprimere non poſſunt, vtũtur: quod in ope de medicinali materia D Dioſcorides fecit. Supereſt vt de reliquis trib⁹ methodis differamus, quæ ſunt diuiſio, demonſtratio, & reſolutio. Diuiſio ad artis perfectionẽ nõ parũ habet momenti, vt quæ ſine cõfuſione omnia ordine collocet, diſponatq́;: & dilucidè ac perſpicuè, nõ aliter atq; definitio, rẽ explicet: imò ad cõſtituendã definitionẽ plurimũ cõferat: ſeparetq́; ac reiiciat quæ ad artẽ tractandam nihil attinẽt. Diducto enim genere in ſuas ſpecies per differentias, quod vtile eſt, adſumitur: quod verò inutile, reiicitur. Propriè autẽ genus in ſuas differentias diuidimus, cuiuſcunq; ſit ordinis: vt affectũ præter naturã, in morbum, cauſas, & ſymptomata: morbum, in ſimpliciũ partiũ, inſtrumẽtorũ, & cõmunẽ affectũ. Quoniã autẽ E paucæ (vt prius monuimus) ſunt veræ differẽtiæ, paucæ quoq; erunt diuiſiones quæ per veras differẽtias fiant. Cõſtituẽdæ igitur & aliæ diuidendi rationes ſunt, quibus in diſciplinis vti liceat: cuiuſmodi ſunt totius in ſuas partes, ſubiecti in accidẽtia, accidẽtis in ſua ſubiecta, accidẽtis in alia accidẽtia, & vocis in ſua ſignificata. Totius in

partes diuiſio, quæ partitio dicitur, eſt rerũ diſcretus in partes ordo: vt domus in tectũ, parietes, & fundamẽta. Medicina, in ſanitatis tuẽdæ, & morbi profligãdi facultatẽ. Subiecti in accidẽtia, varia eſt: quæcũq; enim alieni ſunt generis à re ſubiecta, nũc F accidẽtia dicimus. Quoniã autẽ nouẽ genera ſunt quæ de altero dicũtur, nouem erunt diuiſionis ſubiecti in ſua accidẽtia, differentiæ: vt, Animal aliud bipes, aliud quadrupes. Animal aliud ferũ, aliud mãſuetũ. Homines alii domini, alii ſerui, alii neutri. Animal aliud ſponte, aliud patris efficacia gignitur. Animantiũ aliud ſentit, aliud ſenſus expers. Flores alii ęſtate, alii autumno, alii vere, alii hyeme naſcũtur. Animal aliud in aquis, aliud in terra degit. Animalia alia prona incedunt, alia recta. Animalia alia teſta integũtur, alia pelle. Accidẽtis in ſubiecta diuiſio eſt, cũ ipſum accidẽs in ea quib9 G ineſt, diuiditur: vt, Sanitas alia ſimplicium partiũ, alia inſtrumentorũ. Accidẽtis verò in accidẽtia, cũ res aliqua de accidẽtiũ numero in alia accidẽtia diuiditur: vt, Linea alia recta, alia obliqua. Febris alia breuis ſiue acuta, alia diuturna. Vocis diuiſio (ſi modò diuiſio dici poteſt) eſt, cũ vocis ambiguæ ſignificata recẽſemus, vt cãcri ſignificata ſunt, morbus, ſignũ cæleſte, & animal

aquatile. Hæc enim diuiſio in diſciplinis neceſſaria eſt, ne vocabuli ambiguitate decepti erremus. Hæc de diuiſione. Quoniã
H autẽ de definitione ſuprà abundè diximus, rurſus de ea nũc diſſerere ſuperuacaneũ fo
F ret. De reſolutione igitur dicamus. Reſolutio alia eſt finis in ea quæ ad ipſum referũtur: alia effectus ĩ ſuas cauſas: alia cauſarũ in ſuos effec. Ex priore artes oẽs quæ via ac ratione tradunt, inueniũtur: vt antè declaratũ eſt. Ex duabus poſterioribus, inuẽtę per finis reſolutionẽ diſciplinę, pficiuntur. Effec reſoluit in ſuas cauſas ſemper proximas, vſq; ad poſtremas, vt cauſus fit ex humorũ calidorũ putredine: putredo à prohibita trãſpiratiõe: phibetur trãſpiratio ab obſtructiõe, vel cõſtrictione: obſtructio autẽ, humorũ craſsitie, vel lẽtore, vel multitudine fit. Hæc ab antecedẽte victus
G ratione, cõſtrictio, vel à frigore fit, vel à re
A bus foris incidẽtib, vi ſtringẽdi pditis, vt aqs aluminoſis. Cauſus effec eſt ac ſoboles putredinis: putredo, impeditæ trãſpirationis: impedita trãſpiratio, obſtructiõis vel cõſtrictiõis: obſtructio, humoris craſsi, vel viſcoſi, vel redũdãtis: cõſtrictio, frigoris, vel rei ſtringẽtis. Cauſa reſoluitur in ſuos effectus, vt pleuritis in ſpirãdi difficultatẽ, dolorẽ lateris lancinãtẽ, febrẽ aſsiduã & c.

Demon

Demonſtrationem autem ſyllogiſmũ epiſtemonicum eſſe, id eſt ratiocinationem, quæ ſcientiã parit, docet Ariſtoteles in poſterioribus analyticis. Habet enim vim cõcludendi efficiendiq; veri: cauſamq; nõ ſolũ cõcluſiõis, ſed & rei demõſtrãdæ conti B
net: hoc eſt, cauſa eſt cur aliqd cõcludatur: & cur id quod cõcluditur, verũ ſit. Siue enim p cauſam effectus, ſiue per effectũ cauſa demõſtretur, ſemper demõſtratio cauſa eſt cur verũ cõcludatur. Eſt enim duplex demõſtratio: altera, cũ cauſa effectum demõſtrat: altera, cũ effectus cauſam: vt pòſt dicetur. Demõſtrationẽ tria abſoluũt: primũ ſubiectũ, vt redundantia humorũ: ſecundũ, id quod competere ſubiecto ſignificatur, prædicatũ vocant: vt curatio quæ C
vacuatione fit: tertiũ, pronũtiata, ſiue principia, vt, Contraria cõtrariis curantur. Sic igitur demonſtrationẽ connectemus, Contrarii affectus cõtrariis remediis perpetuò curãtur: humorũ redundantia affectus eſt vacuationi remedio contrarius: ergo humorũ redũdãtia vacuatione curatur. Subiectũ dicimus, eã naturã cui ineſſe aliquid oſtẽdimus. Prædicatũ autẽ, affectionẽ quã ineſſe ſubiecto demõſtramus. Principia verò ſunt neceſſariæ propoſitiones, quæ demõſtrationem nõ recipiunt, per quas prædica

D dicatum ſubiecto ineſſe concludimus. In
primis igitur propoſito genere ſubiecto,
vidēdū eſt quid ipſum ſit: pari modo quid
prædicatū, & an id ſubiecto generi cōpe-
tat. Antequā autē quid res ſit cognoſca-
mus, ſcire cōuenit qd eius nomine deſigne
tur: deinde quæ ſit ipſius rei notio. Quid
verò nomē ſignificat, ex vſu & loquēdi cō
ſuetudine diſcendū eſt: id autē clarū ſit, ac
vſitatū: & ab artis quæ tractatur peritis re
ceptū. Nos enim plerūq; artis vocabulis,
tanquā caſtrēſibus, etiā ſi parū latina mul-
tis videtur, vti cogimur. Vbi autē de nomi
ne cōuenit, rei notio habēda eſt, ex cōmu-
E ni videlicet omniū cōſenſu: alioqui princi
piū non eſſet. His conſtitutis, rei ſubſtātia
veſtigāda eſt. Veſtigamus autē ex eius de
finitione: quæ quemadmodū cōſtitui de-
beat, antè proditū eſt. Vocis igitur ſignifi
catū, nō minus quàm principia, in demon-
ſtratione eſt neceſſarium: imò inter princi
pia ipſum collocat Gal. quēadmodū rei no
tionē & definitionē. Nā qui hæc ignorat,
ad demonſtrandū ineptiſsimus eſt. Conſi-
derādū porrò eſt an propoſita res ſimplex
ſit, an multiplex. Si ſimplex, definiēda eſt.
Si verò multiplex, primùm quidē definien
F da eſt, poſteà autē diuidēda in ſuas ſpecies
ac differētias ſubſtantiales: quæ rurſus di-
uiden

uidendæ ſunt, dum ad indiuiduas ſit peruentũ: ac omnes prius ſuo ordine definiendæ. Sit igitur de morbo verbi cauſa diſputatio inſtituta: In primis quid morbi nomine deſignetur, inquirẽdum eſt: deinde quæ ſit eius notio: poſteà quænam ſit ipſius ſubſtantia. Quid autem morbus ſignificet, ex conſuetudine vtentium nouimus: eius autem notionẽ omnes fatentur eſſe, cũ actionum aliqua vel male obitur, vel omninò nõ obitur. Sic enim omnes tum nomen, tũ notionem morbi vſurpãt. Poſteà verò definitio inquirẽda eſt ex eius genere, & differentiis ſubſtantialibus. Genus eius eſt affectus: differẽtiæ, præter naturã, primariò actionẽ lædens: quibus ab aliis affectibus diſtinguitur. Definitum autem morbum, quoniam multiplex eſt, in ſuas differẽtias diuidere oportet ea via ac ratione qua Galenus in lib. de morborum differentiis eſt vſus. Ad eundem modum prædicati natura diſquirenda eſt. Ipſum autem ſubiecto ineſſe cõcludimus per principia, vel per ea quæ ex principiis confirmata ſunt. Principia ſunt propoſitiones neceſſariæ, demonſtrationem non admittentes, medioq́; carentes, Græci ἀμέσους, vulgus noſtrum immediatas vocat: non ſolùm priores, ac notiores, ſed & primæ, ac notiſsimæ, & ſcien-

G.

H.

tiæ cuius sunt principia, propriæ, causæq; cõclusionis. Nã si confirmari per alia principia possent, ipsisq; aliæ propositiones superiores essent: principia non haberentur. Cõfirmari per alia principia dixi, quoniam ex ipsis nõnulla habẽtur quæ nõ ita perspicua sunt, vt aliena luce nõ egeant. Necessarias quoq; eiusmodi propositiones esse oportet: quoniã scientiã, id est perpetuã veritatẽ parere debent. Ex accidẽtibus enim
A quæ non necessariò insunt, conciliari scientia nõ potest. Neq; rursus quod falsum est, vt necessariũ cõcluditur. Cęterùm eiusmodi propositiones, non solùm priores ac notiores, sed & primæ ac notissimæ sunt: quoniã non solũ conclusionẽ antecedũt, ipsaq; notiores sunt, sed ipsis aliæ priores ac notiores nõ inueniũtur. Ab his enim lucẽ cõclusio sumit: ideò & ipsæ conclusione sunt clariores. Sẽper eñ illud tale est magis, vt docet Arist. ob quod vnũquodq; est tale. Quare si ob priora notioraq; credimus & scim⁹, vt idẽ scribit, & illa sanè credimus & scim⁹ magis. Itaq;, q̃ ex disiũctis separatísue cõnectunt ratiocinatiões, demõstratio-
B nes nõ sunt: qa sumptiões nõ sunt cõclusione notiores: vt, Oĩs numerus est par vel impar, denari⁹ est numerus, ergo denarius est par vel ĩpar. Cõclusio eñ nõ min⁹ est nota, quàm

quàm, ex quibus nascitur, propositiones. vtræq; enim notissimæ sunt, suaq; luce claræ. Ad hæc, principia nō solùm conclusionis, sed & rei demonstrandæ sunt causæ: id est non solùm efficiunt vt quid concludatur, sed & vt quod p cōclusionē significatur, verū sit. Neq; enim satis est sumptiones inferre cōclusionē, sed & veritatis per cōclusionē significatæ causas esse: alioqui principia falsa haberi possent, vt, Hippocētauri fel bilem è corpore trahit: ergo corpus ab affectu bilioso vindicare idoneum est. Prior enim propositio causa est cōclusionis, sed veritatis per hāc significatæ causa non est, quoniā conclusio vera non est. C Cæterùm id genus principia, vaga & communia non sint, qualia dialectica sunt, sed eius disciplinæ cui⁹ sunt principia, propria, impromiscuaq;: & ad ea tantùm pertinentia, quæ certo genere continentur, nisi pro qualitate & materia subiecta cū restrictione præscriptioneq; vtamur. Si qua tamē id D genus principia restrictionem admittant, propriorum vice vti licebit: vt, Si ab æqualibus æqualia demantur, quæ restant, sunt æqualia. Commune enim principium est Geometriæ & Arithmeticæ. Sed Geometra, addita voce magnitudinibus ad hunc modum, Si ab æqualibus magnitudinibus

æquales demãtur,&c.in demõſtratione vtitur: Arithmeticus verò addita voce numeris, hoc modo: Si ab æqualibus numeris &c. Quoniã autem notiora & priora, bifariã dicuntur, nimirũ nobis, & natura: duplex erit principiorum ortus. Altera enim rei natura
E gignit, ſine vllo ſenſuũ adminiculo: altera experientia, ab apparentibus enim ſenſuiq; peruiis naſcũtur. Ex his igitur quæ rei natura gignit, alia generaliſsima maximeque vniuerſalia ſunt, & longiſsimè à ſenſibus poſita, ex ſe notiſsima: vt, Totum qualibet ſua parte maius eſt. Alia verò etſi per ſe nota exiſtunt, non tamen tam clara ſunt, vt aliqua declaratione ac perſuaſione non egeãt: nempe inductione, aliáve dialectica probatione: atque hæc à docentibus accipimus: qualia ſunt quæ quia concedi petuntur, poſtulata dicuntur: vt, A puncto in punctum re
F ctam lineam ducere, hoc enim principium, neq; ſtatim ſua luce perſpicuum eſt, neq; per aliud demonſtrari poteſt, ideò à docente declarari ac perſuaderi debet. Principia autem ab apparentibus ducta, vniuerſalia quidem ſunt, ſed ſenſibus propinquiora: ideò nobis nota dicuntur. Apparentia, vt docet Galenus, duplicia ſunt: quædam ſtatim ac per ſe cognoſcũtur, vt ignis calor, niuis frigiditas. Quædam non ex ſe nec protinus, ſed

per alia, vt ignis per fumum: quemadmodũ in Virgiliano Bucolico,

Et iã summa procul uillarũ culmina fumant. G
significat enim in foco ignem esse. Pleuritis nõ per se cognoscitur, sed per spirãdi difficultatẽ, lateris lancinãtem dolorem, &c. Ab vtrisq; apparẽtibus principia ducũtur: Prioribus ad hunc modũ: Si quis in plures incide rit qui insigniter vulnerata parte aliqua vitæ necessaria interierint, ratiocinandoque illos inuenerit neque virtutis neque remediorũ defectu interiisse, sed ob partis vsum vitæ necessarium, hoc principium cõstituet: Siquis in parte aliqua vitæ necessaria insigniter vulneratus sit, moritur. Eiusmodi principia apud Hippocratem permulta inueniuntur, cum in aliis locis, tum maximè in H Aphorismis. Posterioribus sic: Si in pluribus dissectis, pleuritis, id est lateris inflãmatio reperta sit, in quibus hæc symptomata ante I interitum visa fuerint, nempe spirandi difficultas, lateris dolor pungens, assidua febris, tussis, & similia: hoc principium constituet: Si hæc signa adsint, pleuritis adest. Eiusmodi enim principia etsi à sensu ortum habent, ab intellectu tamẽ formantur, vniuersaliaq; fiunt. Omne igitur principiũ siue rei natura genitũ sit, siue à sensibus ortũ, semper vniuersale est: in eoq; prædicatũ de omni sub- A

iec

iecto per se,& vt ipsum est,ac primò dicitur. Omni enim & semper inesse significatur per se,non per aliud;nec per accidēs,sed primò,& sine alterius interuētu,substātialiter, & vt ipsum est. Ex quo liquet,candorē, etsi omni inest,nō per se,sed per accidens, olori inesse, Neque per se febri corporis functiones lædere:quia neq; febri vt febris est,neq; primò, sed vt morbo inest. Nam febris vt morbus est,corporis actionē lædit. Morbo enim vt morbo primò inest actionem lædere. Per se itaque inesse Aristoteles tra-
B dit,quæ in ratione sunt quid est dicēte:hoc est quæ substantialiter insunt, substantiæque rationē cōstituūt, eiusq; vim ac naturā explicāt:cuiusmodi sunt genera, differētiæ, atq; adeò ipsę definitiones:de quibus omnibus abūde paulò antè disputatum est. Quæ igitur ad hūc modū rebus per se insunt, vniuersaliter insunt:& cōtrà quæ sic vniuersaliter rebus insunt,ea & per se insunt. Quo fit vt huius vocis,per se,ad hunc modum vsurpatæ, plurimus maximusque fit in demonstratione vsus. Sunt & alii modi vocis per se, vt idem autor docet: Vnus, cum subie-
C ctum in prædicati rationem explicandam adsciscitur : vt numero per se paritas inest, quia in paritatis definitionem numerus adsumitur : vt, paritas numerus est qui in duo

æqua distribuitur. Ad eundē modū, simitas inest naso, quia in eius definitione nasus collocatur: vt, simitas est nasi depressio. In summa, quotiescunq; in cōstituendis accidentiū definitionibus subiecta promūtur, subiectis per se accidētia inesse dicūtur: vt quia in rectitudinis definitione linea adhibetur, lineę per se rectitudo inest, siquidē rectitudo mēsus est, qui super lineæ pūcta indecliuis est. Sic & volūtati virtus per se inest, quia in virtutis definitione voluntas collocatur. Est enim virtus, volūtatis habitus ad agēdū secundū rectā rationē impellens: Eodē modo morbus corpori inest per se, quia in eius definitione corpus ponitur. Nā morbus affectus est præter naturā, corporis actionē primariò lædēs. Quæ autē sic per se insunt, vniuersaliter nō dicūtur, nisi de omni dicātur: vt quia non omni numero inest paritas, non omni lineæ rectitudo, non omni corpori ægritudo, hæ nō sunt vniuersales: Numerus est par, linea est recta, corpus est ægrum. Paritas tamen numero per se inest, & vt numerus est: lineæ rectitudo per se, primò & vt linea. Addit idem autor alium modum eiusdem vocis, nimirum cum subiectū prædicati est causa: vt, Iugulatus interiit. Iugulatio enim interitus est causa. Causam intelligo, quæ per se sit, & proxima, necessariaq;. Cū

D

E

igit

igitur ſubiectū prædicati ad hunc modū eſt cauſa, propoſitio erit vniuerſalis. Quòd ſi ſubiectū prædicati cauſa proxima & per ſe nō ſit, nec neceſſaria, vniuerſalis propoſitio nō erit: vt, Febricitãs interiit. Cauſa mortis, febris eſt: ſed non neceſſaria, nec per ſe, nec proxima. Poteſt enim aliquis febricitare, & nō interire. Prætereà febris cauſa pro-
F ximanō eſt mortis, ſed ſubſtãtiæ corporis immutatio: immutatio verò, ſi quidem eſt vehemens, mortis. Pari modo hæc vniuerſalis non eſt: Pleuriticus moritur. Pleuritis enim etſi cauſa eſt mortis, nō tamen per ſe, proxima, & neceſſaria eſt. Pleuritis enim mortem neceſſariò nō inuehit: nã multi ex pleuritide ſani euadũt. Nec ſi mortẽ infert, primò infert. Nã prius ſpirandi difficultatẽ inuehit: difficultas ſuffocationẽ. Niſi igitur hæc prædicato inſint, nẽpe vt de omni ſubiecto dicatur, ꝑ ſe, primò, & vt ipſum eſt, vniuerſaliter dici non poterit. Neq; enim ſatis
G eſt vt de omni dicatur, ſed & per ſe, ad modos declaratos, & vt ipſum eſt. Sunt porrò inter has propoſitiones vniuerſales, in omni diſciplina quædam nobis inſitæ, ingenitæq;, atque ſua natura omnibus vel idiotis cognitæ: proinde communes animi ſentẽtiæ dicuntur, has vniuerſaliſsimas, & à ſenſibus ſemotiſsimas, prius eſſe diximus: cuiuſmodi

sunt in gubernanda republica: Societas humani generis est cõseruanda: Honestè viuẽdum est: Ius vnicuiq; suũ tribuendũ est: Nemo lædendus. In physiologia: Natura, boni gratia agit: Natura nihil temerè facit. In geometria: Omne totũ maius est qualibet H sua parte. Si ab æqualibus ęqualia demãtur, quæ restãt, sunt æqualia. In medicina: Quicquid secũdum naturam est, seruare oportet: quicquid præter naturam, abigere. Hæc igitur principia nulla declaratione egẽt, modò voces ex quibus cõstant, intelligãtur. Reliqua verò egẽt. Nã quæ ex sensibus deprõpta sunt, inductione probantur: alia verò, vt notiones, definitiones, & postulata, etsi vera necessariaq; sunt, quia non protinus intelliguntur prolata, à docẽte declarari debent. Quod Galenus cũ in multis aliis locis, tum maximè libro primo de differentiis morborum doctissimè facit, sanitatis & morbi no A tiones disquirendo. In primis enim postulat, omnes homines sanos esse, cum corporis ministerio ad eas quæ in corpore sunt necessariæ actiones, sine aliquo vitio perfungi possunt: & ægrotos, cũ læsæ sunt actiones. Deinde sanitatẽ in duobus, quærendã esse ostẽdit, nempe in actionibus naturalibus, aut instrumẽtorum fabrica quibus actiones eduntur. Posteà probat, sanitatem constitutionem

nem esse naturalem partium corporis: siue, quod idem est, actionum causam. Morbum verò, vtpote sanitati contrarium, constitu-
B tionem præter naturam, aut læsæ actionis causam. Quoniam autem prius dicebamus demonstrationem duplicem esse, alterā in qua ex causis colligimus effectum, quæ quidem est potissima: alterā, in qua ex effectu causam cōcludimus, videndū est an ex omni causa omnem eius effectū colligere liceat: & an ex omni effectu omnē causam: & quādo hac, quādo illa demōstratione vti oporteat. Quod vt melius intelligamus, in memoriā reuocanda sunt quæ modò de causis dicebamus: nēpe quòd quatuor sunt earum differentiæ, efficiens, materia, forma, finis,
C Quodq; ex his aliæ per se ac necessariæ sint, aliæ ex accidente, minimeq; necessariæ. Ad eundem modū, effectus alii necessariò causam sequuntur, alii non necessariò. Cum igitur causa vna effectum vnum per se ac necessariò edit, effectus & causa se mutuò probant: vt si morbus est, primariò corporis actio læditur: & si primariò læsa est actio, morbus existit. Cum autem causam vnam plures effectus necessariò sequuntur, ex causa singulari effectus necessariò colliguntur: non cōtrà, nisi simul collecti sint: vt si pleuritis est, necessariò adest spirandi difficul-

tas,dolor lateris pungens,&c. Nō autē con D
trà ſi difficultas ſpirandi eſt,vel dolor late-
ris pungēs,ſtatim pleuritis adeſt, ſed ſi om-
nia pleuritidis ſigna appareāt, hæc neceſſa-
riò aderit. Cū verò pluriū cauſarū vnus effe
ctus neceſſariò eſt comes,ſingulæ per ſe ef-
fectū concludunt : vt ſi peripneumonia eſt,
vel pleuritis, aut alia id genus cauſa, neceſ-
ſariò ſpiritus difficilè redditur. Idem igitur
effectus per plures cauſas monſtrari poteſt.
Contrà ſi plurium effectuum vnica ſit cau-
ſa neceſſaria, vniuerſi non ſinguli cauſam
oſtēdent. Nō enim ſi ſpirādi difficultas eſt,
vel lateris dolor pungens,vel febris,vel ſpu
tum cruētū,vel id genus aliud, ſtatim pleu- E
ritis adeſt. Sed ſi omnia ſimul ſigna adſint,
neceſſariò pleuritis aderit. Atq; hac demō-
ſtrandi ratione in ea medicinæ parte quæ
σημιωτικὴ dicitur, potiſsimùm vtimur : in
qua nō aliter quā à ſigno vel ſignis, hoc eſt
effectu vel effectibus, demōſtrare licet: vt-
pote quę nobis,hoc eſt ſenſui manifeſtiora,
quàm cauſæ intellectui, ſunt. Notior enim
eſt ſenſui dolor,& ſpirādi difficultas, quàm
intellectui pleuritis,hęc enim ſine ſenſu ab
intellectu cognoſci non poteſt. Ex aliis
quoq; cauſis demonſtratio conuertitur. Ex
materia quidem ad hūc modū. Cōtraria ſe
mutuò expellūt,corrumpuntq;, animalium F
ele

elementa sunt cõtraria,ergo se mutuò corrũpunt. Cõtrà,animãtiũ elemẽta se mutuò corrũpũt;igitur sunt cõtraria. Ex forma sic. Manus in digitos & articulos distincta est: ergo cõprehẽdit.& cõtrà. Itẽ crystalloides humor in priore oculi parte planior est: ergo melius rerũ imagines recipit, & contrà. Ex fine hoc modo. Homo optimas edit actiones:ergo pulcherrimũ optimeq; cõpositũ corpus habet,& cõtrà. Cũ igitur reliqua causarũ genera, vt diximus, gratia finis
G cõstituta sint,ea omnia ad finẽ demõstrãdũ adiicere licet:& contrà finem ad reliquas omnes causas demõstrãdas. Ex causis verò & effectibus nõ necessariis nõ fit demõstratio, sed cõiectura tantũ. Quæ si artificiosa sit,ea vt demonstratione vtimur:vt posteà docebimus. Itaq; in singulis artis iã cõstitutæ & velut delineatę partibus,nũc diuidimus,nunc resoluimus,nunc definimus, nunc subiecto rem inesse demonstramus. Quod vt melius intelligatur,exemplo explicabimus. Sanguinis igitur mittendi rationem.
H quæ venæ sectione fit,his methodis tractemus.Primùm igitur nosse oportet quid sanguinis missionis nomine intelligatur:deinde quæ sit eius notio: posteà an ipsa sit. Et si sit,quidnam sit: & an simplex, an multiplex. Et si simplex, quid tandem ipsi sub-

ſtantialiter inſit. Quid autẽ ſanguinis miſſio ſignificet, ex cõmuni loquendi vſu diſcere licet. Eius notionem eſſe omnes fatẽtur, cum aperta vena ex corpore ſanguinem educimus. An verò ipſa ſit, experientia docet. Quid autẽ ſit, ex eius genere & differentiis cognoſcendũ eſt. Sanguinis igitur miſsionis genus eſt vacuatio: differẽtiæ autem ſumũtur ab eius effectu, & materiæ quæ educitur, ſubſtãtia & quãtitate. Vacuat enim af- A fectus materiã, ac promiſcuè omnes humores, non ſolũ è loco propinquo, ſed etiã longinquo, ſine vlla noxa. Sãguinis igitur miſſio eſt, quæ affatim ac promiſcuè omnes humores trahit ac vacuat è toto corpore, eiusq; partibus, tam propinquis, quàm longinquis, citra vllam offenſionẽ, ſi quidem rectè fiat. His enim differẽtiis ab aliis vacuãdi formis diſtinguitur. Nã quatenus affatim vacuat, à ſcarificatione, & hirudinibus, quæ paulatim vacuãt, differt. Quatenus autem promiſcuè vniuerſam humorũ multitudinem, à purgatione, quæ ſolum vitioſos humores educit. B Quatenus è toto corpore trahit ac vacuat, à ſcarificatu, cucurbitulis, vinculis, hirudinib⁹, & apophlegmatiſmis. Quatenus verò à lõginquis trahit, ab hirudinibus & apophlegmatiſmis. Quatenus blãdè ac ſine læſione, à purgatione, ſcarificatu, &c. E lõginquo autem

tem trahit, cum fluentē humorem in cōtra- riū reuocat. E propinquo verò, cum deriuat ad latus. E loco affecto, cum solùm vacuare volumus. Quocirca sanguinis misioni in- sunt quædam necessariò protinus, ac primò, & sine alterius interuētu, & vt græci loquū

C tur, ἀμέσως. Quoniā ea per alia media vacua tioni inesse demonstrari non possunt, ideò principiorū nomenclaturā merentur: qualis est misionis sanguinis definitio, & alia quæ deinceps scribentur. Quædā, horū interuen tū vacuationi substantialiter inesse demon strātur. Itaq; necessariò, primo, protinus, & sine alterius interuentu sanguinis misio.

PRIMVM PRINCIPIVM.

Materiā corpori nocentē uacuat, ac minuit, eo qdē plus, quo ipsa est maior.

D Nemo ignorat venæ sectionem eo plus vacuare, quo largius: & eo minus, quo par- tius è corpore fluunt humores.

SECVNDVM.

Quo maior est humoris morbum ef- ficientis uacuatio, eo morbus minor red ditur: & contrà quo minor, maior mor bus relinquitur.

In toto corpore, si totū corpus: in affecto verò loco, si is humorū vitio laborat: Vena

au

autem quæ secatur, & ex qua sanguis educi debet, ipsi affecto loco è directo respódeat: alioqui aut nihil aut parũ ab eodẽ loco vacuatur: nisi admodũ ingens esset vacuatio. E

TERTIVM.

Humorum cursum uenæ sectio in contrarium reuocat.

In vena communi & affectæ parti respondente facta.

QVARTVM.

Eadem, humorem locum iam occupantem deriuat & uacuat.

Si, vt modò dicebamus, vena per quam humor educitur, cum affecta parte communitatem habeat. F

QVINTVM.

A uicinioribus partibus celerius & potẽtius retrahit & deriuat, largiusq; uacuat: à longinquioribus uerò contrà.

Consentaneum enim rationi est, vt qui iuxta plagam sanguis cõtinetur, celerius, potentius, largiusq; effluat: & qui longè ab ea distat, tardius, impotentius, ac partius.

SEXTVM.

Sãguis quo affecto loco uicinior est, eò deterior: et quo lõgius abest, melior. G

Cum scilicet iam corruptionem aliquam

contraxit sanguis qui affectum locum obsi det: aliâs non oportet.

SEPTIMVM.

Per rectas continuasq; uenarum fibras fit humorum attractio.

Hoc, quoniam à Galeno in cōmentariis
H de facultatibus naturalibus & in opere de vsu partium clarissimè demōstratū est, nūc postulamus: non quòd ex se cognitum principium sit, sed per principia confirmatum.

OCTAVVM.

Maiores uenæ in ramos sua stamina distribuunt, absumuntq́;.

Cōstat enim ex dissectione, minores venas ex maiorū staminibus originē habere.

NONVM.

Affectus magnitudo remedium celere ac potens desyderat.

Siue affectæ partis cōditione, siue mate-
A riæ morbum efficientis qualitate aut quāti tate magnitudinē metiaris: semper affectus magnus celerē curationē efflagitat, alioqui ægrotus vitæ periculo non vacabit: exiguus verò curationem non accelerat.

DECIMVM.

Quod magis urget, quodq́; rationem habet eius sine quo non, prius curationē

desy

desyderat: & ubi nihil urget, à causis curationis ordo petendus est.

In affectuũ præter naturã cõplexu, ei prius intendendũ est, qui magis vrget: siue morbus is sit, siue causa, siue symptoma. Affectus magis vrgere dicitur, qui maius periculum minatur, si negligatur: vt si cũ acuta febre, exẽpli gratia, deliquiũ animi adsit, huic protinus remediũ adhibendũ est. Ad eundẽ modũ si pluribus morbis quispiã simul correptus sit, nullusq; horũ curationis accelerationem desyderat: ab eo auspicari oportet, sine quo alii curari non possunt, quòd si horum nihil adsit, à causa est incipiẽdum: quæ rationem habet eius sine quo non. B

VNDECIMVM.

Dolor & calor attrahũt, influxũq; humorum efficiunt. C

Si vterque vehemens sit, exiguus enim nihil attrahit quod alicuius sit momenti.

DVODECIMVM.

Ad eundem modum indigẽtia & necessitas attrahit.

Humores scilicet, quibus partes indigẽtia laborãtes alantur. Omnibus enim partibus, quæ propria vi reguntur, insita facultas est qua cõmodum familiareq; alimentũ attrahunt: quod cùm deest, etiã incõmodum: vt D

de

demonſtrat Galenus in commentario de fa cultatibus naturalibus: ideò id nunc poſtula mus. Horũ principiorũ interuentu, multa ſanguinis miſsioni ſubſtãtialiter ineſſe demonſtrantur, vt ex ſequentibus propoſitionibus conſpicuum eſſe poteſt.

PRIMA PROPOSITIO.

Maior ſtaminum rectitudo plus ſanguinis attrahit, ac uacuat: minor minus, in eadem diſtantia.

Cum enim attractio per rectas venarum
E fibras fiat, vt ſeptimo principio poſtulauimus: quo plures ad affectum locum, eiusq́ue vicinas partes perueniunt, eo plus ſanguinis attrahitur: & contrà quo pauciores, minus.

SECVNDA.

Maior ſtaminum eſt rectitudo, quo pauciores: & minor, quo plures rami à maiore uena oriuntur.

Cũ maioris venæ ſtamina in ſuos ramos diſtribuantur, abſumanturq́;, per octauum principiũ: quo pauciores rami ſunt in quos di
F cta vena ſua ſtamina diſtribuat, abſumatq́;, eo plures in ipſa fibræ rectæ, quæ ſcilicet ad affectũ locum, eiusq; vicinas partes perueniunt, relinquuntur: quare maior erit rectitudo.

tudo. Cōtrà quo vena in plures propagines distribuitur, ac absumitur, eo pauciora stamina in ipsa relinquuntur: quocirca & eorum rectitudo minor.

TERTIA.

In longinquo facta uenæ sectio, plus benigni sanguinis uacuat, & plus mali in affecto loco relinquit: & contrà in propinquo facta, plus mali detrahit, & benigni plus relinquit. G

Nam per quintū principium, plus sanguinis vacuatur ex vicinis sectioni partib⁹, qui, per sextū principium, melior est, quàm qui in affecto loco ac ei proximis partibus cōtinetur, qui quidē per idē principiū deterior est: minus verò ex affecto loco, vtpote longinquo, per quintum principium, sanguinis vacuatur: qui per sextum vitiosior est.

QVARTA.

Affectus ex humoribus procreatus, et eius symptomata, eo magis minuuntur, quo maior uacuatio fuerit: & contrà. H

Per primum enim principiū, quo vacuatio maior est, eo materiam quæ morbū efficit, magis minuit: & per secundū, quo plus materiæ morbum creantis detrahitur, eo minor affectus redditur.

Quin

QVINTA.

Igitur naturā humorū mole oppreßā, hoc magis leuat, quo maior ipsa fuerit.

Nam per primum principium, sanguinis missio eo plus vacuat, quo maior est. Quo plus autem vacuat, eo minor morbi reddi-
A tur materia, per secundum principium: quare magis natura onere leuatur.

SEXTA.

Atque ita naturam confirmat, potentioremq; reddit.

Per præcedentē propositionē, naturā onere quo premebatur, leuat: quo deposito, vires roburq; recipit, imbecillā enim eā esse, non ex se, sed humorum multitudine, postulamus, nam quæ per intēperiem infirma est, magis vacuatione læditur, quàm iuuetur.

SEPTIMA.

B *Roborata natura ualidius reliquam morbi materiam propellit.*

Nam per secūdum principium, sanguinis missio, morbi materiā minuit: atq; ita ipsam minus resistentē minusq; cōtumacem expulsioni reddit: & per præcedentē propositionem, naturā roborat, efficitq; validiorem: quare morbum melius fortiusq; propellit.

OCTAVA.

Calidum affectum refrigerat.

Id ex accidente accipiendum est,nam ma teriam calidam per primum principium mi C nuit,ac vacuat.

NONA.

Eadem frigidum affectum calfacit.

Per accidens,sublata quæ refrigerat materia,per primum principium.

DECIMA.

Dolorem mitigat.

Materiã quæ dolorem excitabat,vacuando,ac minuendo,per primum principium.

VNDECIMA. D

Venas reserat.

Nam per idem principium, obstruentem materiam minuit,ac vacuat.

DVODECIMA.

Transpirationẽ reddit liberiorem.

Quia per præcedentem propositionẽ venarum ora reserat.

DECIMATERTIA.

Humorum putredinem impedit.

Nã per proximã propositionẽ, liberã effi E cit transpirationẽ, quæ putredinẽ impedit.

DECIMAQVARTA.

Omni febri ex humoribus auxiliatur.

Quatenus humorem qui hanc intulit,vacuat,per primum principium.

DECIMAQVINTA.

Omni

Omni febri ex hũorũ putredine cõfert.

Quia materiam febrem creantẽ vacuat, per præcedentem propositionem: putredi-
F nem arcet, per decimamtertiam propositionem, liberiorem enim efficit transpiratio- nem, per duodecimam propositionẽ: & refrigerat per octauam.

DECIMASEXTA.

Omni inflammationi prodest.

Incipienti quidem, quia fluentem in affectum locum humorem, in cõtrarium retrahit ac reuocat, per tertiũ principium. Absolutæ iam, & cum cessauit defluxio, quia humorem locũ occupãtem deriuat, ac vacuat,
G per quartũ principiũ. Increscẽti, & dum adhuc fluit humor, quia vtrunq; auxiliũ præstat, per tertium & quartum principium. Dolorem inflammatæ partis mitigat, per decimam propositionem, extinguit calorẽ, per octauam propositionem, naturã exonerat, per quintam propositionem: validioremq; pellendis morbi reliquiis efficit, per septimam propositionem.

DECIMASEPTIMA.

Omni internæ, alijsq; periculosis inflãmatiõibus, uenæ sectio quæ in ꝓpinquo fit, quã quæ in longinquo, cõmodior est.

Eiusmodi inflãmationes toto genere peri

culosæ sunt:earũ quoq; causæ, & accidentia grauia, vt experiẽtia docet:ideò potẽs & cẽlere remediũ postulãt, per nonũ principiũ. Sectio autẽ venæ quæ in propinquo fit, plus humoris morbũ efficiẽtis haurit ex loco affecto, per quintũ principiũ. Præterea celeri⁹ & potẽtius ab eodẽ loco retrahit, per idem principiũ. Quare affectũ, eius causas, & accidẽtia magis minuit, per secundũ principiũ. In longinqua autẽ parte facta sectio, parum aut nihil vacuat ab affecto loco, per idẽ principiũ. Ergo parũ aut nihil affectũ, eius causas & symptomata minuit, per idẽ principiũ. Rursus per idẽ, tardè ac imbecilliter retrahit. Affectus aũt magnitudo per nonũ principiũ celerẽ opem desiderat, ideò sectio in longinquo facta, internis aliisq; periculosis inflãmationibus minus cõmoda est. Prętereà sectio venæ in longinquo facta, plus benigni sanguinis, & corpori cõmodi vacuat, & maligni corpori nocentis plus relinquit, per tertiã propositionem:ergo morbũ tantum abest vt minuat, vt etiam augeat. A

DECIMAOCTAVA.

Sãguinis missio in propinquo facta, locũ affectũ uacuat: non autem replet. B

Nam per quintũ principium, plus ex parte affecta vacuat:ergo hãc magis exonerat,

per

per quintam propositionem: quare & robustiorem reddit, per sextam propositionē: valentioremq; ad propellēdum non solū obsidentem locū humorem, per septimā propositionem, sed & venientem ex maiori vena per rectas fibras in affectum locum. Rursus vulnus ob dolorem trahit, per vndecimum principium: vulneris vicinæ partes ob indigentiam attrahunt, per duodecimum princi-
C pium. Quare fluens per dictam magnam venam sanguis, non in locum affectum descendit, sed ad vulnus fertur.

DECIMANONA.

Pleuritidi, venæ internæ sectio eiusdē lateris, quàm oppositi, magis prodest.

Hic affectus, quia interna inflāmatio est, magnus est: eius causæ, & symptomata grauia: vt dictū est in decimaseptima propositione: quare per nonū principiū, promptū ac
D potens remediū efflagitat: cuiusmodi est venæ sectio in loco propinquo facta, per quintum principium. Vena autē in cubito eiusdē lateris, omniū propinquissima est, quæ commodè secari possint, vt sensus testis est, præterea ab eo cubito ad affectū maior est staminū rectitudo: quia in toto eo spatio pauciores sunt venarū propagines, in quas ipsa stamina distribuātur: proinde plura in eadē

vena superſunt, quæ ad affectũ, eiusq́; vicinas partes perueniãt,per ſecundã propoſitionem. Cũ igitur in propinquo ſit facta ſectio venæ,& maior ſit ſtaminũ rectitudo, celerior & maior fiet attractio,per quintũ principiũ, & per primã propoſitionem, quod in pleuritide,vt dictũ eſt,fieri oportet. In oppoſito autẽ latere facta venæ ſectione,diſtãtia maior eſt, vt ex anatome cõſtat. Ergo tardius, imbecillius, & minus trahit ac vacuat.per quintũ principiũ. Minor quoq; ſtaminũ rectitudo eſt.quia in dato ſpatio plures ſunt venarũ propagines,in quas ea diſtribuantur, vt ex corporis hominis inciſione perſpicuum eſt.pauciora ſuperſunt ſtamina, quæ ad locũ affectum eiusq́; vicinas partes perueniant,per ſecundã propoſitionem:plus boni ſanguinis exhauritur, & vitioſi plus in corpore relinquitur. Ideò affectus magnitudo nõ ſolùm permanet,ſed & multũ augetur, per decimãſeptimã propoſitionẽ. Proinde & eius ſymptomata,nempe calor & dolor,quibus nõ ſolùm curatio impeditur, ſed & fluxio augetur , per vndecimum principiũ. Cum igitur propoſitus affectus magnus ſit, vt dictum eſt , celere & potens remedium poſtulat , per nonum principium : ea pleuritidi conuenire non poteſt : ſed quæ in propinquo fit:quod erat probandum. E F

VIGESIMA.

G *In pleuritide si dolor uehemẽter cru ciat, ab anodynis curationem auspicari licet.*

Dolor per vndecimum principium attrahit, ergo motum in cõtrarium impedit, nisi igitur is mitigetur, reuocari in contrarium fluens humor, imò & qui iam locum occupat, educi non facilè poterit, Itaque dolor rationem habet eius sine quo non: quare &c. eadem ratione ab aliis quæ curationem impediunt, cuiusmodi est cibi cruditas in ventre, incipienda est curatio.

VIGESIMA PRIMA.

H *Cum mitigatus dolor est, aut non uehementer affligit, aliaq; curationem impedientia sublata sunt, & pleuritis magna est, à sanguinis mißione incipienda curatio est.*

Affectus magnitudo, vtpote vrgentior, prius curationẽ postulat, per nonum principium: Præterea fluxio retractionem in contrarium, per tertiũ principiũ: Sanguinis missio in propinquo quidem facta, plus delinquentis humoris, morbũq; patientis vacuat, per tertiam propositionem: ergo affectum magis minuit, per quartam propositionem.

Prætereà eadẽ celeriter & validè retrahit fluentẽ humorem, per quintum principium. A Siue igitur morbi magnitudinẽ, quæ prius curationem deſiderat, ſiue cauſam hunc efficientem ſpectes, à ſanguinis miſsione incipere curationem oportet.

VIGESIMA SECVNDA ET TERTIA.

Iiſdem principiis demonſtrare poſſumus, ſectam interni cubiti uenam, iecoris inflammationibus conferre.

Lienis inflammationi internam ſiniſtri.

VIGESIMA QVARTA.

Et uteri genitaliumq; dextræ partis inflammatæ, poplitis uel malleoli dextri ſectam uenam: ſiniſtræ ſiniſtri. B

VIGESIMA QVINTA.

Angine quoq; dextræ dextri cubiti, ſiniſtræ ſiniſtri, ſectam humeralem.

VIGESIMA SEXTA.

Ad eundem modum oculi dextri inflammationi in dextro cubito eandem humeralẽ ſectam, & ſiniſtri in ſiniſtro.

Alia quoq; permulta venæ ſectiõi ſubſtãtialiter ineſſe, per ea quæ antè docuimus, vnuſquisq; vel mediocriter eruditus poteſt cognoſcere, plura itaque hoc loco de ea re C

ſcribere ſuperuacuũ putamus: cũ & forte fu ſius latiuſq; hæc, quàm res exigit, tractata ſint: ſed id ad communẽ omniũ vtilitatẽ fecimus. De ſanguinis autem miſsione potius quàm de re alia diſputationẽ hoc loco tractandã ſuſcepimus, vt perniciosa illa Arabũ opinio de mittẽdo ſanguine ex oppoſito latere in pleuritide, reiiceretur: quanquã hanc in commentario noſtro in ſecundum librum
D artis curandi Galeni ad Glauconem, falſam eſſe luculentiſsimè demonſtrauimus.

Medicina eſt ſciẽtia ſalubrium, morboſorum, & neutrorum. Nihil autem refert, an morbidorũ dixeris. Nomen quidem ſcientiæ communiter, & non propriè accipiendum eſt.

Scientia cõmuniter ſumpta artes omnes continet. Artẽ dico, quæ multis animi perceptionibus, vſu & exercitatione cõquiſitis, & in vnũ exitum vitæ vtilem ſpectãtibus, conſtat. Itaq; ars & ſciẽtia cõmuniter accepta, eædẽ omnino ſunt: cõtinentq́;, vt dixi, artes omnes, ac ſciẽtias. Propria autẽ exquiſitaq́; ſcientia nõ omnes quidẽ ſcientias cõtinet,
E ſed eas tãtùm quæ firmis certiſq́; principiis cõſtant. Ex his liquet, nos hic nõ vnã cõcluſionis notitiã, ſiue ea demonſtratione parta ſit, ſiue alia quacũq; ratione quæſita, ſciẽtiã

appellare, sed theorematum præceptionűq; ordine sese consequentium & ad vitæ vtilitatem conspirantium collectionem. Medicina itaque ars ac scientia est, non quidē illa pura, absolutaq;, quæ ex certis indubitatisq; principiis est comparata: sed quæ partim cōiectura, partim ratione est conquisita. Cum enim non omnes medicinæ partes eadē demonstrandi certitudine polleant, sed aliæ F constātioribus firmioribusq; principiis probentur, aliæ infirmioribus, nempe cōiecturis, nō potest tota medendi ars propriè scientia dici. Ea enim pars quæ σημειωτική dicitur, tota scientia propriè non est, sed magna ex parte cōiectura: media quidē, vt Galenus ait, inter exactam notitiā, & absolutā ignorantiam, ideò artificiosa dicitur. Ea autem pars quæ causas inquirit eorű tam quæ secű dum naturā sunt, quàm quę præter naturam, certioribus rationibus nititur, vt cui physiologia, id est rerű naturaliű scientia, principia suggerit: ideò exquisitis disciplinis propinquior est: artificiosa verò cōiectura, remotior. Therapeutice verò, vt quæ partim G ex certis principiis, partim experientia ac artificiosis coniecturis constat, mediā vtriusq; sortitur naturam. Certissima enim hæc principia sunt, Contraria contrariis curari, Similia similibus seruari, & id genus alia prope-

modũ infinita, quibus ars innititur. Exquisitum autem remedium difficillimũ est inuenire, quemadmodum exquisitam morbi magnitudinem, & temperamenti à mediocritate recessum. Igitur medicina scientia est nõ propriè presséq;, sed cõmuniter ac latè sum
H pto vocabulo, scientia in quã salubriũ, morbosorum, & neutrorum, hoc est, ὑγιεινῶν καὶ νοσωδῶν, καὶ οὐδετέρων. ὑγιεινὸν enim id Græcis significat, quod nobis salubre. Dicitur enim salubre, & quod sanũ est. Liuius, Defun ćta morbo corpora, salubriora esse cœpere, id est saniora, & quod sanitatem præbet, vt cœlum salubre, medicina salubris. Itẽ quod sanitatem indicat, vt concoctio salubris, quę sanitatis nota est. Νοσῶδες, seu vt Galenus ait, νοσερόν, morbosum seu morbidũ significat, hoc est tam quod morbo affectum est, quàm quod huic obnoxium, nempe valetudinarium. Morbosum enim, hoc est morbis affectum, iurisperiti seruũ esse aiunt, qui cla
A uum habet. Cicero morbosos, id est morbo obnoxios, vocat iracundos. Eiusdem prorsus significationis est morbidum, vtrunque enim morbo & affectum & obnoxiũ significat. Præterea & quod morbum adfert, vt morbida vis cœli, morbosus aẽr: quodque morbum indicat, quemadmodũ apud Græcos, νοσῶδες & νοσερόν. Itaque

Sal

Salubre, morbosum, & neutrum, dicũtur quodq; trifariam. Aliquando quidẽ ut corpus, aliquãdo aũt ut causa, nõnũquã uerò ut signũ. Corpus enim quod cõtinet sanitatẽ, causam quæ hanc tum B *efficit, tum conseruat, & signum quod eandẽ indicat omnia hæc Græci* ὑγιεινὰ, *nos salubria uocamus. Eodẽ modo corpora quæ morbos continent, & causæ quæ hos tum efficiunt tum fouent, & notæ quæ ipsos indicãt, Græcis* νοσώδη, *nobis morbosa dicũtur. Eodẽ modo corpora, causæ, & signa, neutra appellantur.*

Videri cupiã posset hæc diuisio esse accidẽtis in subiecta, propterea quòd salubre, morbosũm, & neutrũ, corporibus, causis & C signis accidãt: sed reuera est homonymi in significata. Alia enim ratione corpus salubre dicitur, alia ratione signũ, alia ratione causa. Salubre enim corpus dicitur, quòd habeat sanitatẽ. Causa, quòd hanc efficiat vel conseruet. Et signũ, quòd eandem indicet: quanquam ἐπιδεκτικὸν nõ solùm quod suscipit ac continet, ποιητικὸν quod efficit, & δηλωτικὸν quod indicat: sed vim quandam ac

pote

potestatē ingenitā significāt: quēadmodum apud Latinos capax, vorax, efficax & similia plus significāt quā capiens, vorās, & efficiēs. Nō enim capax solū quod capit, significat, sed & capere idoneū est, vorax, nō quod vo D rat, sed & quod vorare natū est, & efficax, nō quod efficit, sed & quod efficiendi vim obtinet. Ad eundē modum ἐπιδεκτικὸν non solum quod continet significat, sed quod ad continendū aptum est, ποιητικὸν nō solum quod efficit, sed & quod efficiendi vim habet. Et δηλωτικὸν nō solū quod indicat, sed & quod indicare natū est. Verùm quoniam deerāt nobis vocabula quibus propriè vtrūque significatum exprimeremus, verbis suscipere efficere & indicare vsi sumus, quæ, quemadmodum & alia verba, in disciplinis facultatem quandam significant.

Atq; prima ratione, medicina sciētia E *est salubriū causarū: iam uerò propter has, & aliarū. Secūda, morbosarū. Tertia uerò, neutrarū. Post has aūt, corporū: primò quidē, hic etiā salubriū: deinde morbosorū: posteà neutrorū. Signorùm autē eadē est ratio. At in artis actionibus, ex signis prius cognoscūntur corpora: deinde eorum causæ inueniuntur.*

Qu

Quoniā nuper dicebamus medicinā sciē tiam esse salubriū,morbosorū,& neutrorū: salubriaq́; & morbosa ac neutra referri modò ad corpus,modò ad causas,modò ad signa: ostendendum est quorum prima ratione medicinæ sit scientia, quorum secunda, F & quorum tertia.Quod vt melius intelligatur,scire conuenit hanc vocē primum,de natura,sensu,tēpore & dignitate dici. Natura enim causæ corporibus priores sunt, & corpora signis:ordine verò sensus, signa causis priora:dignitate & tēpore, sanitas morbo. Quoniam igitur causæ aliæ salubres sunt, aliæ morbosæ,aliæ neutræ: salubres & tempore & dignitate morbosas antecedūt:morbosæ verò neutras, nō dignitate quidē, sed natura. Nam cum neutrū ad salubre & morbosum referatur,oportet ea natura esse priora,neutrū verò posterius. Ad eundem mo- G dum salubre corpus morboso prius est tēpore,& dignitate:& salubre signum morboso,& morbosum tum corpus,tum signū neutro,propter antecedentem rationem. Itaq; naturæ ordine causarum prima ratione medicina est scientia,& inter causas salubriū, deinde morbosarū, posteà neutrarum. Secunda ratione medicina est scientia corporum.Natura enim corpora suis accidētibus sunt priora:atque inter hæc salubria antece-

du

dunt, deinde morbosa, posteà neutra: quem H admodum de causis prius dicebamus. Signorum verò postrema medicina scientia est, quia natura postrema sunt: sensus verò ordine prima. Nam cū artis opera tractare volumus, primum nobis obiicitur corpus curandum, vel conseruandum. Quòd antè quàm fiat, cognoscēdū est quale illud sit, sanúmne an ægrum, aut neutrum: quod signa nobis produnt. Quare signa prius, deinde corpora, posteà verò causæ cognoscēdæ sunt. Sed inquies, in tuenda sanitate morbisq; profligādis, si nihil vrget, à causis curationis ordo petendus est: ergo in artis actionibus causæ priores sunt, quod nō inficiamur: ab vltimis enim causis curationem auspicari oportet: A deinde ab aliis, ordine procedendo, quo inuentæ fuerunt: vt in commentariis in Galeni libros ad Glauconem ostēdimus. Posteà ipsi morbo remedia adhibemus. Atque hic est verus curationis ordo. Sed quoniā causæ tum salubres, tum morbosæ, tum neutræ, quæ corporibus insunt, imò & morbi ipsi non nisi signis inueniri possunt: ideò antequā curationem inchoare possimus, morborum causæ (quoniam ab his, vt diximus, curationem auspicamur) inueniendæ sunt. Inueniuntur autem ex signis. Itaque ab his auspicari oportet, non quidem curationem,

sed

ſed curationis inuentionem: ſcilicet cognitis B per hæc cauſis, à quibus curatio in tũ habet.

Sed quoniã efficiẽs, indicãs, & cõtinẽs, bifariã quodq; dicũtur, aliquãdo quidẽ ſimpliciter, aliquando uerò in præſentia, noſſe oportet utrorunq; eſſe ſciẽtiã.

Efficiens, id eſt ποιητικόν, tum id quod in præſentia ſanitatem, morbum, aut neutrum affectũ efficit, tum id quod efficere eſt idoneũ, ſignificat. Indicans, id eſt δηλωτικόν, & quod nunc indicat ſanitatem, morbum, aut neutrum affectum, & quod indicare poteſt. Cõtinẽs verò, id eſt ἐπιδεκτικόν, tã id quod C iam ſanitatẽ, morbum, & neutrum ſuſcipit, quàm quod natũ eſt ſuſcipere. Cum igitur hæc ita habeant, palam eſt, ſalubre, non ſolum quod eiuſmodi natura eſt ſignificare, ſed & quod in præſentia ſanum eſt. Itaque ſalubre corpus eſt, quod nunc ſanũ eſt, aut quod ſimpliciter ſanitatẽ continere natum eſt. Eodẽ modo ſalubris cauſa eſt, quæ nũc ſanitatẽ efficit, aut ſimpliciter efficere apta eſt. Et ſalubre ſignum, quod nunc ſanitatem indicat, aut ſimpliciter indicare natum eſt. Et morboſum corpus, tam quod in præſentia ægrotat, & quod ſimpliciter eiuſmodi eſt. Cauſa morboſa eſt, & quæ morbũ nunc D efficit, & quę ſimpliciter efficere idonea eſt.

Signũ morbosum, quod in præsenti morbũ indicat, & quod simpliciter indicare suapte natura potest. Pari modo neutrum corpus, neutra causa, & neutrũ signum, in præsentia & simpliciter dicuntur. Siue igitur simpliciter, siue in præsentia corpus salubre, vel morbosum, vel neutrũ dicatur, eorũ medicina est scientia. Affectiones enim eiusdẽ sunt scientiæ, cuius subiecta: vt paritas & imparitas, quæ affectiones numeri sunt, eiusdem sunt scientiæ, cuius ipse numerus: nempe
E Arithmeticæ. Pari modo simpliciter & in præsentia salubre, morbosum, & neutrum, quòd affectiones sint corporũ, causarum & signorũ, salubriũ morbosorum & neutrorum eiusdem scientiæ erunt, nempe medicinæ. Nam in his medicina versatur.

Sed & ipsum simpliciter, duobus modis dicitur, nẽpe & semper, & magna ex parte. Atque horum vtriusque medicina est scientia.

Διαπαντὸς, id est semper & perpetuò, hoc est ἀδιακόπως, & sine aliqua interceptione. Significat & prorsus, penitus, absolutè. Itaq; quod διαπαντὸς salubre est, absolutè perpetuoq;, quatenus per hominis ætates licet, sa-
F lubre est. Quod verò magna ex parte tale est, ab hoc non longè discedit, id est ferè

omnino eiusmodi est: vt fusius in sequentibus explicabitur. Eadē ratione morbosum & neutrum, semper, & magna ex parte dicuntur: quorum vtriusque medicina est sciētia, propter rationem modò commemoratam.

Neutra uerò, causa, signū, & corpus, siue simpliciter, siue in præsentia, tripliciter unūquodq; dicūtur, nēpe aut neutrius, aut utriusq; cōtrariorū participatione, aut aliquādo huius, aliquādo illius. Horū porrò ipsorū secūdū, duobus modis usurpatur: nā aut utriusq; cōtrariorū ex æquo est pticeps, aut plus alterius. G

Extremè contraria sūnt salubre & morbosum, quod igitur intercedit, cū proprium nomen non habeat, per negationem neutrū dicitur. Intercedit autē & quod neutrius, & quod vtriusq; extremi est particeps, hocque bifariā accidit, nimirū vel diuersis, vel eodē tēpore. Quod eodē tempore euenit, aut ex æquo vtriusq; est particeps, aut nō ex æquo, sed alterius magis. Quod verò diuersis tēporibus accidit, id aut sæpe, aut rarò euenit, aut anceps est eius euētus. Quod autē rarius accidit, neutrū nō est, sed salubre vt multū: quemadmodū quod sæpius, morbosum vt multum dicitur. Quod verò æquè accidere H

ac non accidere poteſt, quod Ariſtoteles ἀνδεχόμενον vocat, neutrũ dicitur. Itaq; omnis corporis affectus inter ſalubre & morboſum, tam ſimpliciter quàm in præſentia, neuter dicitur: & omnis cauſa inter ſalubrẽ & morboſam, tam ſimpliciter quàm in præſentia, neutra dicitur: & omne ſignum medium inter ſalubre & morboſum, neutrum appellatur.

A *Eſt autem in tota definitione dictionis ambiguitas, quam dirimere oportet. Cum enim medicinã eſſe dicimus ſcientiam ſalubriũ, morboſorum, & neutrorum: ſignificamus quidem & ſigillatim omniũ, & qualitate affectorũ, & quorundã eſſe. Omniũ autẽ infinitũ eſt, & fieri omnino nequit. Quorũdam autem imperfectũ eſt, & ab arte alienũ. Qualitate uerò affectorum, artificioſum eſt, & rebus quæ ad artem attinent, omnibus ſufficit: quod in medicinæ definitione contineri dicimus.*

B Quoniã nec explicari, nec ſigillatim receſeri, imò nec mẽte concipi infinita poſſunt, arte tradi nequeunt. Quoniam rurſus ars eſt

vniuerſorũ,ea tãtùm de quibuſdã tradi non poteſt:alioqui imperfecta eſſet. Itaq; medicina nec ſigillatim omniũ,nec quorũdã eſt: ſed,vt Galenus docet,ὁποίων,id eſt(ſi latine dici poſſet)qualium,hoc eſt(vt interpretamur) qualitate quadã affectorũ. Eiuſdẽ ſignificationis eſt ποῖον. Galenus lib. primo de tẽperamentis,καὶ μὴν δὴ καὶ τὰς ποιότητας αὐτὰς ὀνομάζομεν ἐνίοτε τοῖς ποιοῖς σώμασι ὁμωνύμως. Et paulò pòſt: τῶν ποιῶν σωμάτων τριχῶς λεγομένων:id eſt corporibus qualitate quadã affectis. Quod vt melius noſcatur, intelligẽdum eſt in omnibus diſciplinis ſubiecta eſſe,in quibus ipſę verſantur,& quibus aliqua ineſſe demõſtrãtur,vt prius oſtẽdimus: nimirùm affectiones, qualitatéſve: ideo ſciẽtia,quęcũq; ea ſit, eorũ ſubiectorũ vel ſingulorũ vel quorũdã nõ eſt,ſed eorũ omniũ in vniuerſum his qualitatibus affectorũ. Medicina igitur ſciẽtia hũanorũ corporũ,nõ ſigillatim omniũ, aut ſolũ quorũdam eſt,propter rationes modò declaratas: ſed omniũ in vniuerſum ὁποίων,id eſt qualitate affectorũ, nempe ſanitate, morbo, aut neutro affectu. Rurſus medicina ſcientia eſt ſalubriũ morboſorũ & neutrorũ,corporum cauſarũ & ſignorũ,nõ ſingulorũ,nõ quorũdã,ſed omniũ in vniuerſum qualitate affectorũ, nẽpe ſimpliciter, & in præſentia. Ad

C

D

hæc, medicina ſcientia eſt ſalubriũ ſimplici ter corporũ, cauſarũ, & ſignorũ, nõ ſingulo rũ, nec quorundã, ſed omniũ in vniuerſum qualitate affectorũ, nẽpe ſemper, & vt plurimum. Eadẽ ratione omnium in vniuerſum cauſarũ & ſignorũ qualitate affectorum, medicina eſt ſcientia. Igitur reſoluta medicina in ſua omnia capita, horum om-

E nium in vniuerſum qualitate affectorũ, nõ ſingulorum, non quorundam medicina eſt ſcientia. Sic enim omnia ſigillatim continet: ſed horum non eſt ſciẽtia, niſi quatenus generibus quæ medicina tractat, ſubiecta ſunt, & qualitate ſunt affecta.

Primùm igitur à corporibus auſpicabimur, qualiánam exiſtunt tum ſalubria, tum morboſa, tum neutra: poſteà de ſignis & cauſis diſſeremus.

Quoniã medicinã modò dicebamus eſſe ſciẽtiã ὁποίων, id eſt qualitate affectorũ, ſa-

F lubriũ morboſorũ & neutrorũ corporum, cauſarũ & ſignorũ, qualiá nã hæc ſunt, oſtẽdere oportet. Ac primũ à corporib⁹ auſpicabimur, qm̃ hęc prima nobis obiiciunt, cognoſcẽda videlicet per ſigna. Subiecta quoq; ea ſunt tũ cauſis, tũ ſignis: quare & priora ſunt.

Salubrè ſimpliciter corpus eſt, quod ex ipſo ortu ſimplicibus ac primis par-

tibus probè tẽperatũ est: & instrumentis quæ ex illis cõstant, aptè cõpositũ: salubre uerò in præsentia corpus, quod in præsenti tẽpore integrũ est, & sanũ: ipsumq; quo tẽpore ualet, probè tẽperatũ est, apteq; compositũ nõ quidẽ summa illa constitutione, sed sibi propria.

Quoniam salubre tã simpliciter quàm in prȩsentia, natura & tẽpore, vt antè diximus, morbosum & neutrũ antecedit: ab eo quod simpliciter salubre est, initium sumit Galenus. Est autem corpus simpliciter salubre, vt idem autor finit, quod ab ipso naturæ ortu probam simpliciũ primarumq; partiũ mistu ram ac temperationẽ, & instrumẽtorũ aptã compositionem nactũ est. Simplices & primas partes intelligo, quæ sensibus tales apparẽt. Nã reuera simplices ac primæ ex aliis simplicioribus ac prioribus, nempe quatuor elemẽtis, calido frigido humido & sicco, factæ sunt, vt ossa, cartilago, mẽbranæ, nerui, tendones, caro, adeps, & similes: quæ si suam æqualitatẽ, sibiq; debitã, ab ipso naturȩ ortu probã habeant, simpliciter salubres dicuntur. Suã sibiq; debitã æqualitatẽ dico, quoniam non omnes, imò paucæ admodum ex æquo elementorũ pondere ac mẽsura con-

G

H

stant. Sed tantũ ex ipsis vnaquæq; pars simplex assumit, quantũ naturæ suæ cõuenit ad rectè obeundas quibus dicata est functiones. Proinde hanc æqualitatem, iustitiã appellãt. Perspicuũ enim est, alias corporis simplices particulas aliis temperamẽtis esse donatas: sed omnes pro sua dignitate sunt commistæ. Quædam enim ficciores sunt, quædam humidiores: aliæ calidiores, aliæ verò frigidiores. Atque vt vno verbo dicã, mul-
A tæ tẽperamento inter se contrariæ sunt, sed ita, vt sibi inuicem non officiãt. Neq; enim carnis humiditas & caliditas, ofsis ficcitati & frigiditati obest, imò omnes in probam sæpe actionem conspirant, mutuoq; se iuuant, tanta est eorum contrariorũ proportio. Simile enim quidpiam eis accidit, quod citharæ aut alterius musici instrumenti chordis, quæ diuersos contrariosque sonos pulsatæ edunt, nimirum graues, acutos, &c. in euphoniam tamen concentumque suauem temperantur. Ad eundem modum, nerui, musculi, ossa, ligamenta, & caro, etsi contraria temperamenta habent, (ossa enim frigida &
B sicca sunt, caro calida & humida) tamen ipsa sibi consentiunt, mutuoque se iuuant, vt symmetriam hoc est conuenientiã æqualitatemque efficiant. Quòd si in hac æqualitate eiusmodi simplices partes commodã

habeant formationē, & magnitudinē quam par ſit,neq; maiorē neq; minorē, in numero, neq; abundent neq; deficiāt, optimoq; ordine diſpoſitæ & collocatæ ſint:corpus nō ſolùm contēperatū,ſed & aptè cōpoſitū erit. In præſentia autē ſalubre corpus eſt,quod in præſenti tēpore integrū eſt, & ſanū:ipſum- C que certè quo tēpore valet,probè tēperatū, & aptè cōpoſitū eſt:non tamē optima temperie, aptiſsimaque compoſitione, ſed ſibi peculiari ac propria. Salubre ſimpliciter corpus,& in præſentia ſalubre, eatenus conueniunt,quatenus vtrunque eucraton ſymmetriconque eſt,hoc eſt probè debitéque temperatum,apteque compoſitum. Differūt verò,quatenus ſimpliciter ſalubre, ex ipſa generatione eiuſmodi eſt, perſeueratque per omnem ætatem, natúmque eſt in perpetua ſanitate degere,etiam ſi aliquādo ægrotat. Id autem duplex eſt, alterū abſolutè ſem- D perq;,alterum magna ex parte tale. In præſentia verò ſalubre, quancunque ab initio conſtitutionem nactum ſit, ſiue ſalubrem, ſiue morboſam,ſiue neutram, non proſpera ſemper valetudine fruitur,ſed aliquando ſanum eſt,aliquando ægrū,aliquādo neutrū. Sanum quidem, cum probè temperatū eſt, apteque compoſitum, quod bifariā contingit. Aliquando enim abſolutè tale eſt, hoc
eſt

est omnis planè excessus expers: vocaturq; saluberrimũ:idq; indiuiduũ est, & sine vlla latitudine:qua ratione à simpliciter salubri differt, quod vt dixi, perpetuò tale perseuerat. Aliquãdo verò saluberrimũ nõ est, sed
E saluberrimo propinquũ:latitudinemq; non exiguã obtinet:nimirũ ab ipsa summa temperie perfectissimaq; compositione vsq; ad neutrã affectionẽ. Atq; hoc corp⁹ quo propius ad saluberrimum accedit, eo salubrius est:& quo neutri propinquius, eo minus salubre. Quodcũq; igitur corpus in hac latitudine cõtinetur, salubre in præsentia dicitur, quãcũq; ex generatione, vt dixi, cõstitutionẽ habuerit. Id enim in præsentia eucraton symmetronq; est, hoc est probè tẽperatũ ac cõpositũ, nõ tamẽ illa summa ac perfectissi-
F ma tẽperie ac cõpositione quã indiuiduã esse modò dicebamus, sed sibi propria, id est in quacũq; datæ latitudinis parte cõstitutũ sit. An verò idẽ corpus simpliciter & in præsentia salubre esse posit, disquirère oportet:nã id cõtrouersum est. Sunt enim qui id fieri posse contẽdãt, nec sine ratione. Nã cũ Galenus neutrum esse dicat, quod exquisitè mediũ sit saluberrimi & morbosissimi, certũ est aliquod corp⁹ saluberrimũ esse, quod in præsentia aut salubre est, aut morbosum, aut neutrum: alioqui vniuersæ corporis in

p̄sentia ὁποῖος,id est qualitate affecti, differē
tiæ ac species,suū gen⁹ nō æquarēt. Nā ali- G
quod in p̄sentia corpus ὁποῖον esset, quod in
p̄sentia neq; salubre,neq; neutrū,neq; mor-
bosum dici posset,nimirū saluberrimū. Alii
cōtrà putāt salubre simpliciter corp⁹,in præ-
sentia salubre dici non posse,eiusdē autoris
verba sequuti,q̄ græcè ita habēt: ὑγιεινὸν δὲ
νῦν ἐστι σῶμα τὸ κατὰ τὸ παρὸν ὑγιαῖνον. ἔστι δὲ
δήπου καὶ τοῦτο καθ' ὃν ὑγιαίνει χρόνον, εὐκρατόν-
τε, καὶ σύμμετρον, οὐ τὴν ἀρίστην δὲ κρασίαν τε καὶ
συμμετρίαν, ἀλλὰ τὴν οἰκείαν. quod est, Salu-
bre in p̄sentia corpus est,quod in p̄senti tpe
integrū est,& sanū:ipsumq́;, quo tpe valet,
ꝓbè tēperatū est, apteq; cōpositū, hoc est, H
iusta sibiq; debita tēperie ac cōpositiōe, nō
aūt illa summa ac optima cōstitutiōe,sed si-
bi ꝓpria. Ex q̄bus verbis, vt aiūt,liquet sim
pliciter salubre dici nō posse in p̄sentia salu
bre. Vt aūt hāc cōtrouersiā dirimam⁹,scien
dū est hāc vocē,nūc,vel(si mauis) in præsen
tia,bifariā sumi :interdū ꝓ solo tpis momē
to:in qua significatione patet simpliciter sa
lubre,cū ad summā hāc æqualitatē oīs exces
sus expertē(quā solū momēto durare ostē-
dimus) ꝑuenit,nūc salubre dici posse. Inter-
dū verò pro tpis spatio,quod antecedēs præ
sens & futurū cōcludit,accipitur:qua signifi A
catiōe in tota hac disputatiōe vtimur. Itaq;
salu

saluberrimũ corpus, & quòd solũ momẽto tale durat, in præsentia salubre dici nõ põt: quãdò quod momẽtaneũ est, per totũ tẽpo ris spatium quod latitudinẽ habet, esse nequeat. Simpliciter igitur salubre, in præsentia tale dici põt: quãdo hæc vox in p̃sentia, tpis spatiũ, nõ solũ momentũ (vt prius declaratũ est) significat. Itaq; salubre nũc corpus est, quod in præsentis tẽporis certo spatio, nõ autem momẽto, sanitate fruitur: idq; eo ipso tẽpore quo sanum agit, eucraton & symmetrõ est: nõ illa summa, quæ momẽto
B solùm durat, sed sibi propria, cõprehẽsa scilicet in ea latitudine quam ab ipsa summa vsq; ad neutrã esse prius diximus. Ex quo liquet corpus eucraton ac symmetron, id est probè tẽperatũ, ac aptè cõpositũ, hoc loco id appellari, quod in præsenti tempore tale existat: quemadmodum τὴν ἀρίστην εὐκρασίαν τε καὶ συμμετρίαν, hoc est optimam temperaturam, aptissimamq́ue compositionem eam dici, quæ in præsentia talis sit: quam tantùm momẽto durare modò dicebamus:
C non autem quemadmodum nonnulli putãt, semper, aut plurimũ. Si enim Galeni verba expendas, intelliges eum in hac salubris in præsentia corporis definitiõe, de eucrato et symmetro, & de eucrasia ac symmetria loqui, nõ quæ ex generatione talia sunt, sed in

præſentia. Sed rurſus contẽdes, ſalubre ſimpliciter, & ſalubre in præſentia, cõtraria eſſe: proinde de eodẽ dici non poſſe. Quòd autẽ cõtraria ſint, vel ex hoc patet, quòd genus ſemper in contrarias ſpecies ac differentias diuiditur. Cũ igitur ſalubre in id quod ſimpliciter, & id quod in præſentia tale eſt, D tanquã in ſuas ſpecies ac differentias diſtribuatur, ea neceſſariò cõtraria erũt. Reſpõdemus eas ſpecies ac differẽtias ratione tantum, nõ etiã re differre. Idem enim corpus ſimpliciter ſalubre dicitur, quatenus ab ipſo naturæ ortu tale exiſtit: in præſentia verò, quatenus nũc ſanitate fruitur: quemadmodum idem corpus ſimpliciter & in præſentia morboſum dici poteſt. Simpliciter quidem, quatenus ab ipſo ortu tale eſt: in præſentia verò, quatenus nunc ægrotat.

Corpus autẽ ſimpliciter ſalubre, perpetuò quidem eiuſmodi, temperatißimũ optimeq; compoſitum eſt.

Quod διαπαντὸς, id eſt perpetuò corpus E ſalubre exiſtat, in cauſa eſt eius optima temperatura, & abſoluta perfectaq; cõpoſitio. διαπαντὸς, enim non ſolũ perpetuò ac ſemper, ſed & abſolutè exquiſiteque ſignificare, prius oſtẽdimus. Itaq; corpus hoc pacto ſalubre, ſemp tẽperatiſsimũ eſt, & aptiſsimè

com

cõpoſitũ,quatenus per ætates licet:ac perpe tuò tale permanet, niſi longa conſuetudine aliã temperaturã adſciſcat. Nã duplex tem peratura eſt, vt in commentariis noſtris ad Glauconem docuimus:altera natiua, altera
F aduentitia. Poſſunt enim quãlibet tẽperata corpora, longo otio, larga victus ratione, atq; ea quidẽ humida,aliiſq; id genus hume ctantibus cauſis,pituitoſa fieri : proinde aut neutra,aut morboſa:quẽadmodũ & aſsiduo calfaciẽtiũ ac exiccantiũ vſu,bilioſa. Quòd ſi hac ratione corpus ſimpliciter perpetuoq; ſalubre, in morbũ fortè incidat (non enim cuiuis vel ſaluberrimo morbi cauſas vitare facilè eſt)id quo tẽpore ægrotat,tũ ſimplici ter ſalubre eſſe,tũ in præſentia ægrotare di cetur. Pari ratione ſi idẽ corpus in neutrũ af fectũ incidat:quo tẽpore ita afficitur, & ſim
G pliciter perpetuoq; ſalubre, & in præſentia neutrum dici poterit : quemadmodùm cor pus ſimpliciter perpetuoque morboſum, ſi interdum ſanum fiat,aut neutrum, id ſimpli citer perpetuoque morboſum, & in præſen tia vel ſanum vel neutrum dici poterit.

Quòd uerò magna ex parte ſalubre eſt,haud lõgè abeſt ab optima cõſtõne.

Diximus ex Galeni ſentẽtia in cõmẽta riis noſtris in libros de curandi ratione ad

Glauconẽ,temperatã naturã duplicẽ esse, summã ac cõsummatã,quæ cogitatione verius quàm re ipsa cõsistit,nisi forte breuissimo tẽpore duret. Hãc Galenus optimam,ac aptissimẽ cõpositam vocat. Hæc non habet latitudinẽ,quæ diuidi possit. Alteram verò quæ ab huius absolutiõe perfectioneq; paululũ deflectit versus extrema, habetq; latitudinẽ quandam,ab optima scilicet vsq; ad neutrã, quæ quidẽ diuidi potest. Cũ igitur multa sint extrema tam intẽperiei quàm cõpositionis, versus quæ ipsa vergit, multæ erũt eius differentiæ. Nam alia ad calidum, alia ad frigidum,alia ad alia extrema deflectit. Quocirca salubriũ vt multũ corporũ, permulta sunt gñа,quib⁹ob exuperãtiæ exiguitatẽ indita noĩa nõ sunt,sed vno tantùm gñe exprimũtur. Neq; ẽm calida,frigida,humida aut sicca,ob earũ q̃litatũ exiguã portionẽ,aliud q̃ sui generis nomen inuenerũt. H

Morbosum simpliciter corpus est, quod ex ortu partibus simplicibus intẽperatum, uel instrumentis malè compactum, uel utrunque est. A

Corp⁹ simpliciter salubre esse dicebam⁹, qđ absolutè & sine exceptiõe primis & simplicibus partibus tẽperatũ,instrumẽtis verò aptè cõpositũ esset:hoc est omnium extre- B

morū mediū:nimirū calidi,frigidi,humidi, & ſicci:quodq; ex proba cōformatione,numero neq; ſuperāte neq; deficiēte, cōmoda magnitudine,aptoq; ſitu partium conſtaret. Quòd ſi q̃d ex his memoratu dignū deeſſet,ſalubre ſimpliciter corp⁹ dici nō poſſet: ſed vel neutrū, vel morboſum ſimpliciter, ꝓ receſſus ab æqualitate, ab aptaq; cōpōne, magnitudine. Vbi enim tāta eſt exuperātia
C ex ipſo ortu contracta,vt actiones omnino impfectæ edātur,corp⁹ ſimpliciter morboſum dicetur. Cū ergo eiuſmodi exuperātiæ multæ ſint,vt modò dicebam⁹, multæ erūt corporū ſimpliciter morboſorū differētię, vt ātè declaratū eſt. Igitur corpora, eorūq; p̃cipuæ ptes,ſi ſimpliciter ſint calida, vel frigida,vel ſicca,vel humida, ſimpliciter morboſa erunt. Sin inter æqualitatem & extremas has exuperātias collocata,neutra : vt in ſequentibus fuſius explicabitur.

Corpus verò in præſentia morboſum
D *eſt, quod eo tempore quo tale dicitur, ægrotat. Certum autē eſt, id, quo tēpore morboſum dicitur, aut partibus ſimplicibus intemperatum, aut inſtrumētis malè compoſitum, aut utrunque eſſe.*

Morboſum in præſentia corpus eſt,quod nūc vel intēperie ſimpliciū partium, vel in-

epta instrumẽtorũ cõpositione, vel vtroq; laborat, siue id simpliciter, ab ipsoq; ortu salubre, siue morbosum, siue neutrum sit. Corpus enim simpliciter salubre, etsi omnibus ex æquo causis morbosis potẽtissimè repugnat, poteſt tamẽ aliquãdo ob earũ magnitudinẽ in morbũ incidere: quoq; tempore ægrotat, morbosum in præsentia dici. Et simpliciter morbosum, id est morbis maximè obnoxiũ, quo tẽpore ægrotat, morbosum in præsentia appellare licebit. Quoniã autem huc disputando deuenimus, videndum est quare corpora quibus vel repugnant, vel conueniunt, hoc est, vt loquuntur Græci, quæ systata, & quæ asystata sunt. Salubre igitur simpliciter, cum morboso ac neutro simpliciter pugnat: ideò simul esse nequeunt. Morbosum autẽ simpliciter, cũ salubri in p̃sentia esse potest, vt antè ostensum est: & cũ morboso et neutro in p̃sentia. Nã vt suprà dixim⁹, salubre corpus vi & assiduitate causarũ morbidarũ in morbũ labi põt: ꝓinde in neutrũ affectũ, cuiuscũq; significatiõis sit: seruata semꝑ genuina ad sanitatẽ procliuitatẽ. Salubre in p̃sentia cũ neutro in præsentia esse non poteſt, cuiuscũnq; sit significationis. Nã quod est in præsentia sanũ, id tẽperatũ & cõmoderatũ est. In præsentia autẽ neutrũ, primæ, quidẽ sign

E

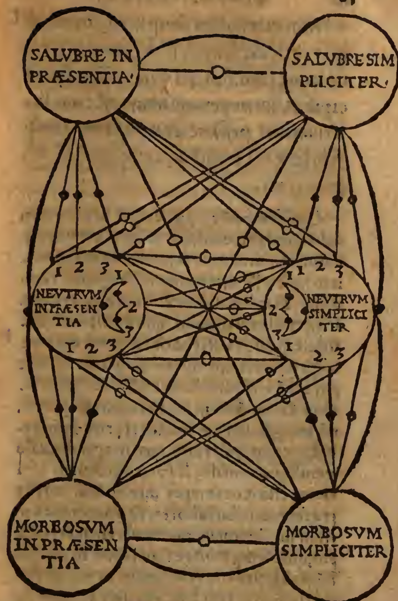
F

significationis,nec tẽperatũ,nec probè cõpo
situ est,sed in medio cõstitutũ:secũdæ autẽ
significationis,quãdò necessariò altera op-
G positione morbidũ est,vel vtraq;, & cõposi
tione salubre, aut cõtrà:sanum igitur nullo
modo dici poterit, cũ id tẽperatũ, & probè
cõpositũ sit. Nec cum tertiæ significationis
neutro esse potest. Nã quod modò sanum,
modò ægrũ est, in toto eo tẽpore quo tale
existit,sanũ dici nõ poterit,sed altera parte
sanũ, altera ægrũ. Semper enim eorũ fieri
cõparatio debet pro eodẽ tempore, vt pòst
dicetur. Repugnat & salubre in præsentia,
morboso in præsentia:contraria enim sunt:
proinde simul cõsistere nequeũt. Coire ve
rò salubre in præsentia,cũ simpliciter mor-
H boso potest:quoniã cũ id in sua peculiari va
letudine agit(agit enim aliquando:alioqui
frustra morbosum in id quod simpliciter,&
quod in præsentia tale est,diuideretur) tem
peratũ ac probè cõpositũ est,nõ optimè,sed
suo modo. Cũ neutro etiam simpliciter in
primo & secũdo significato, salubre in p̃sen
tia erit. Nã vtrũq; horũ suo modo sanũ est.
In tertio verò significato, etsi modò sanũ,
modò ægrũ esse natũ ex ipso ortu est,qã tñ
eo toto tpe sanũ esse põt,simul esse pote-
rũt salubre in p̃sentia, & neutrũ simpliciter
tertiæ significatiõis. Si verò eo tẽpore quo

neutrũ tale natura existit,nũc ægrotet, nũc verò sanũ fit,cũ sano in pſentia eſſe nõ poterit,nã toto eo tpe sanũ eſſe nõ dr̃. Morbosum simpliciter cum salubri simpliciter A
non cõsistit,vt dictũ est:nec cũ affectu neutro simpliciter,cuiuscũq; significationis:qñ simpliciter morbosum,intẽperatiſsimũ, vel ineptiſsimè cõpositum,vel vtrũq; est:quod neutri corpori,cuiuscũq; sit significationis, non cõtingit. Neq; enim in medio saluberrimi & morbosiſsimi cõstitutum est:neque vtriusq; particeps, id est quod partim morbosum,partim salubre est : neq; quod aliqñ ægrũ,aliquãdo sanũ est. Cum salubri verò B
in præsentia eſſe poteſt,vt diximus : & cum morboso in præsentia. Nã id eſſe poteſt, in quod natura est procliue. Morbosum in præsentia,cum salubri in præsentia eſſe non poteſt. Nã morbosum & salubre vtrũq; in præsentia,extremè sunt contraria : simul igitur eſſe nõ poſſunt. Nec cum affectu neutro in præsentia,cuiuscunq; sit significationis. Nã quod in medio saluberrimi & morbosiſsimi est,quodq; partim ægrotat, partim sanũ est,morbosum in præsentia eſſe nõ poteſt: quẽadmodum nec quod aliquando salubre, aliqñ morbidũ est:qa toto eo tpe morbosum in præsentia non est,sed tantùm altera C
parte. Cũ verò simpliciter salubri & neutro sim

ſimpliciter cõſiſtit. Nã vtrũq; in morbũ cadere põt. Simpliciter neutrũ, ſimpliciter ſalubri & morboſo repugnat, vt oſtẽſum eſt: ſed cũ ſalubri & morbido in p̃ſentia cõſiſtere põt, quẽadmodũ iã declaratũ eſt. In præſentia neutrũ, cũ ſalubri & morboſo in præſentia pugnat, vt oſtẽſum eſt. Neutrũ verò ſimpliciter in prima ſignificatiõe, cũ neutro in præſentia eiuſdẽ ſignificatiõis ſimul eſſe põt. Nã quod in medio ſaluberrimi & mor-
D boſiſsimi natura cõſtitutũ eſt, id in p̃ſentia tale eſſe põt, nõ aliter atq; ſalubre ſimpliciter & in præſentia. Ad eundẽ modũ ſecũdæ ſignificatiõis neutrũ ſimpliciter, cũ neutro in præſentia eiuſdẽ ſignificatiõis: & neutrũ tertiæ ſignificatiõis ſimpliciter, cum neutro eiuſdẽ ſignificationis in præſentia eſſe põt. Tale enim in præſentia vnũquodq; corpus reuera eſſe põt, quale ab ipſo ortu eſt. Verũ coire nõ poteſt neutrũ ſimpliciter primę ſignificationis, cũ ſimpliciter neutro ſecũdæ, & tertiæ: nec neutrũ ſecũdæ, cũ neutro primæ & tertiæ: nec neutrũ tertiæ, cũ neutro primæ & ſecũdæ ſignificationis. Ad eũdem
E modũ nec neutrũ in præſentia, cum reliquis neutris in præſentia. Porrò autẽ neutrum in præſentia primæ ſignificatiõis, cum neutro ſecũdæ & tertiæ ſimpliciter eſſe nõ poteſt. Quod enim in præſentia exquiſitè eſt me-

dium ſaluberrimi & morboſiſsimi, id partim ſalubre, partim morboſum, natura eſſe nō poteſt: nec alio tēpore ſalubre, alio morboſum. Quî fieri enim poteſt, vt natura calidius, & in humiditate & ſiccitate tēperatum, aut cōtrà: & tēperatū, ſed malè cōpoſitum corpus ſit, aut cōtrà, & tamen exquiſitè medium ſaluberrimi & morboſiſsimi, tam qualitatū cōuenientia, quàm partiū cōpoſitione nūc ſit: quodq; altero tēpore ſalubre, altero inſalubre re ipſa exiſtat? toto enim eo tpe exquiſitè mediū ſaluberrimi & morboſiſsimi natura eſſe nō poteſt. Nec ſimiliter neutrū in præſentia ſecūdę ſignificationis, cū neutro ſimpliciter primæ & tertiæ ſignificatiōis ſimul eſſe pōt. Quod enim parte altera ſalubre, morboſum altera eſt: aut elemētorū qualitate mediocre, partib⁹ verò malè cōpoſitū, aut contrà: exquiſitè mediū ſaluberrimi ſimpliciter & morboſiſsimi, aut hoc tpe ſalubre ſimpliciter, illo morboſum eſſe nō pōt. Nec in præſentia neutrū tertiæ ſignificationis, cū neutro ſimpliciter primæ & ſecūdæ: vt ex iis q̄ antè retulim⁹, cōſtare pōt. Hæc aūt oīa ex ſequēti diagrā mate luculētiora fiēt: in quo 1 primā, 2 ſecū dā, 3 tertiā vocis neutrū ſignificationē oſtēdit: o ſyſtata corpora, id eſt quæ coire poſſunt: ● aſyſtata, quæ ſimul eſſe nequeunt.

SALVBRE IN PRÆSENTIA
SALVBRE SIMPLICITER
NEVTRVM IN PRÆSENTIA
1 2 3
1 2 3
1 2 3
NEVTRVM SIMPLICITER
1 2 3
1 2 3
1 2 3
MORBOSVM IN PRÆSENTIA
MORBOSVM SIMPLICITER

Atq; morbosum semper est, quod ab ipso ortu aut simplicibus primisq́; partibus uel omnibus, uel quibusdã, uel principibus, intemperatißimum est: aut instrumentis peßimè compositum, iisq́; similiter uel omnibus, uel quibusdã, uel præcipuis. E

Quẽadmodũ corpus semper salubre, non solũ quod perpetuò, sed & absolutè (vtrũq; enim significat διαπαντὸς, vt antè declarauimus) tale esse dicebamus, nẽpe optimè conditum ab ipso naturæ exortu: ita morbosum semper id esse dicimus, quod perpetuò absoluteq́; tale existit: hoc est quod deterrimam habet constitutionẽ ab ipso ortu, quæ per totã vitã talis durat, etiã si aliquãdo sanum fit. Sanũ enim in præsentia esse potest, nõ integrè, sed suo modo: vt prius diximus. Nã præcautionis ratio, quæ in agendis, assumendis, excernẽdis, & foris incidẽtibus cõtinetur, efficit ne semper morbosum corpus præsenti morbo laboret. Quemadmodum enim similes causæ multę ac vehemẽtes, corpus, quãtũcũq; salubre simpliciter sit, in morbũ trahũt, ita cõtrariæ multæ ac vehemẽtes morbosum corpus à morbis seruãt. Siue igitur quod salubre semper est, ægrotet, siue F G

quo

quod ſemper eſt morboſum, ſanũ ſit: tamen ſuã vtrũq; natiuã conſtitutioné ſeruat: proindeq́; alterũ ſemper ſalubre, alterũ ſemper morboſum dicitur. Deterrima igitur hæc cõſtitutio ſit, intẽperatiſsimis primis ac ſimplicibus partibus, vel omnibus, vel quibuſdã, vel certè principibus, aut inſtrumẽtis peſſimè cõpoſitis, vel omnibus, vel quibuſdã, vel principatũ in corpore habentibus. Vbi enim ſimplices partes omnes tã vehemẽter ſunt intemperatæ, vel inſtrumẽta tam malè
H compoſita, (citra tamen morbũ) vt vitioſas omnino actiones edãt, aut nonnullæ, nõ omnes, ſed quæ ſint magni momẽti partes, cuiuſmodi ſtomachus eſt, aut certè principes partes, vt cerebrũ, cor, iecur: corpus ſemper morboſum dicitur, aptũ tota vita tale perſeuerare, etiam ſi, vt diximus, nunc ſanũ agat.

Magna autem ex parte morboſum corpus eſt, quod ab huius quidem uitio recedit, nondum tamen in medio conſtitutum eſt.

Ex his quæ iam diximus, ac deinceps dicemus, certũ eſt omne corpus quod ſimpliciter aut ſalubre, aut morboſum, aut neutrum eſt, ab ipſo ortu tale eſſe: proinde per omnẽ vitam perpetuò tale perſeuerare: hoc eſt ge
A nuinam illam tẽperaturam ac cõpoſitionẽ

quam ab initio accepit, perpetuò seruare, quocũq; affectu in præsentia laboret. Sed, inquies, si tale perpetuò manet, semper tale dicetur: quod si verũ est, salubre vt multũ, etiam semper tale dicetur: quare simpliciter salubre, in semper, & magna ex parte tale diuidi non potest: quẽadmodum nec morbosum, nec neutrũ simpliciter: sed omne corpus simpliciter vel salubre, vel morbosum, vel neutrum, semper tale existit, & non vt multũ. Hoc facilè diluere poterit, quisquis in memoriã reuocauerit quæ de hac voce διαπαντὸς suprà diximus. Corpus enim ὑγιεινὸν διαπαντὸς esse diximus, nõ quod ab exortu tale semper maneat, sed & absolutè salubre sit. Ad eundẽ modũ morbosum & neutrum dicitur. Quare magna ex parte salubre corpus, etsi tale per omnẽ vitam permanet, non tamẽ διαπαντὸς ὑγιεινὸν dicitur, quia absolutè salubre non est. Similiter morbosum vt multũ, etsi per omnẽ vitã tale perseuerat, non tamẽ διαπαντὸς νοσῶδες dicitur, quia exquisitè tale non est. Morbosum igitur vt multũ corpus est, quod non absolutè intemperatũ ac malè cõpositum est, sed semper tale: & quod ab absolutè vitioso ita discedit, vt in medio saluberrimi & morbosissimi corporis non existat: hoc est vt neutrũ non sit. Cum autẽ morbosum semper corpus sit, B C

quod in caliditate frigiditate & humidita-
te vel ſiccitate, aut quod in caliditate & hu-
miditate, caliditate & ſiccitate, frigiditate
& humiditate, frigiditate & ſiccitate exupe-
rarit, aut vitiatæ vel magnitudinis, vel for-
mæ, vel ſitus, vel numeri ſit: vel hæc omnia
deprauata habuerit: ab vnoquoq; horũ vi-
tioſorũ extremorũ vſq; ad neutrũ affectũ
latitudo eſt: in qua corpus cõſtitutum, mor-
D boſum vt multũ dicitur. Quod autẽ in ex-
tremis eiuſmodi eſt collocatũ, morboſum
ſemper. Quod verò in horũ æqualitate &
ſymmetria eſt poſitum, ſemper ſalubre: &
quod in latitudine quæ ab hac æqualitate
& ſymmetria vſq; ad neutrum affectũ per-
uenit, vt multum ſalubre appellatur.

Quoniã neutrũ corpus triplex eſſe di-
cebamus: primum quidẽ, quod neutrius
extremarũ affectionũ: ſecundum, quod
utriuſq;: tertiũ, quod nũc huius, nunc il-
lius eſt particeps: iuxta primũ ſignifica-
tum neutrũ corpus eſt, quod exquiſitè
E *mediũ eſt ſaluberrimi & morboſiſsimi,*
atq; id aut ſimpliciter tale eſt, nimirũ ab
ipſo ortu ita cõſtitutum: aut in præſen-
tia, quod in præſenti tẽpore ſaluberrimi

& morbosißimi medium existit.

Si,quę de salubri & morboso priùs decla rata sunt, memoriæ mãdaueris, facilè quid neutrũ primę sĩgnificatiõis sit,intelliges. Sa luberrimũ enim & morbosissimũ esse diximus,& quod simpliciter,& quod ab ipso ortu:in præsentia verò,quod in præsenti tẽpore integrã habet cõstitutionẽ. Quod autem in horũ medio exquisitè collocatũ est,neutrũ appellatur:vtpote quod neq; saluberrimũ,neq; morbosissimũ sit:neq; in alterutrã affectionẽ magis declinet. Neutrum igitur simpliciter iuxta primã significationem est, quod ex ipso ortu exquisitè mediũ est simpliciter salubris & morbosi. Neutrũ verò in præsentia eiusdẽ significationis est,quod salubris & morbosi in pręsentia exquisitè mediũ est. Cũ igitur simpliciter,& semp,& magna ex pte dicat.vt mox docebim⁹, neutrũ simpliciter mediũ erit salubris & morbosi tã semper quàm magna ex parte. Similiter neutrũ in præsentia,medium erit nõ solùm absolutissimè salubris & morbosi in pręsentia,sed & ab hac pfectiõe paululũ deflectit. F G

Neutrum autẽ simpliciter, aliud perpetuò tale est, idq; in omni ætate tale perseuerat: aliud uerò magna ex parte, quod permutationes quasdam recipit.

sem

Semper neutrum, quemadmodũ salubre & morbosum, dicitur quod exactè tale genitũ est, perseueratq; per omnes ætates. Magna verò ex parte neutrum, tale quidem genitum est, sed nõ est exquisitè medium saluberrimi & morbosissimi, verùm ad alterutrum extremũ, nempe salubre vel morbosum, paululum deflectit: proinde nõ perpetuò tale manet: sed prout magis minúsve ad salubre vel morbosum vergit, ita frequentius aut rarius permutatur. Quod enim ad salubre proprius accedit, rarius: quod verò ad morbosum, sæpius permutatur.

H

Iuxta verò secũdũ significatũ neutrũ corpus est, quod ex ipso ortu cõtrariarũ simul affectionum est particeps, siue in una parte, siue duabus differentibus. In una quidẽ, si in altera agentiũ qualitatum oppositione, uel utraq; etiã, probè temperatũ sit: sed in formatione, uel magnitudine, uel numero, uel situ partium, uitium fecit. Aut contrà si in his quidem uel omnibus, uel quibusdã, inculpatũ sit: in temperatura verò peccet. In diuersis autem partibus, & per omnes oppositiones quodammodo potest cõtrariorum

A

rum ſimul eſſe particeps. Et ſemper id tale eſt, quod per omnes ætates ſimile permanet: magna uerò ex parte, quod in aliquo permutatur. Ad eundem modum, in præſentia neutrum eſt iuxta ſecūdum ſignificatum, quia aut in una parte, aut in diuerſis, alia ex his quæ ipſi inſunt, ſalubria, alia morboſa habeat. B

Neutrū ſecundi ſignificatus ſimpliciter quidē tale eſt, quod ex ipſo ortu contrariarum affectionum, nempe ſalubris & morboſæ particeps eſt: quod bifariam cōtingit, vel in vna corporis parte, vel in diuerſis. Poteſt enim vna eademq; pars, aut vtraque oppoſitione temperata eſſe, ſed vel magnitudine, vel formatione, vel numero, vel ſitu, vel horum aliquibus vitiata: aut, in altera tantùm, hoc eſt vel in caliditate & frigiditate temperata, ſed vel humidior, vel ſiccior: vel cōtrà frigidior vel calidior, ſed temperatæ humiditatis & ſiccitatis eſſe, idque ſeruata vel vitiata magnitudine, formatione, numero, ſitu, vel his omnibus, vel aliquibus. Corporis quoq; partes aliæ probè debiteq;, aliæ improbè tēperatæ & cōpoſitæ eſſe poſſunt. Iecur, verbi gratia, optimè tēperatum & cōſtitutū eſſe poteſt, teſtes verò vel cerebrum C

det

determimè. Corpus igitur quod ex generatione aliquã è cõmemoratis affectibus cõstitutioné habet, simpliciter neutrũ dicitur. Quòd si omnino per omnem ætatem tale
D perseuerare idoneũ est, semper perpetuoq́;, sin ab hoc aliquãtũ deflectat, magna ex parte neutrum secũdæ significationis dicitur. Quòd si nõ ex generatione tale sit, sed aliqua occasione in eiusmodi affectum inciderit, neutrum in præsentia secũdi significatus appellabitur. Sed fortè repugnabis, cum fieri nõ possit vt duo contraria in eodẽ subiecto simul existant. Contraria enim sunt salubre & morbosum, quorũ particeps est neutrum secundæ significationis, vt dictum est. Tibi respondemus, corpus hoc modo affectum, simpliciter neque salubre esse, neque morbosum, sed tãtùm ad aliquid relatũ. Nã salubre eiusmodi corpus est, quatenus tem-
E peratæ caliditatis partem aliquã habet. Morbosum verò, quatenus eandé habet humidioré vel ficciorem. Ité quatenus est iecore probè temperato, apteq́; cõposito: cerebrò verò vel intẽperato, vel ineptè composito, vel vtroq; modo affecto. Ex his palàm est eãdé parté dici partim morbosam, partim salubrem: nõ tamen vel morbosam simpliciter, vel salubrem: vnde & totũ corpus neutrũ dicitur: quéadmodũ plures partes, alias
esse

esse probè,alias improbè constitutas: vnde similiter corpus neutrius appellationem habet.Sed rursus inquies,id genus neutrũ nihil differt à simpliciter morboso,satis enim est id intẽperatũ,vel malè cõpositũ esse,vt morbosum simpliciter dicatur,quod neutri secũdæ significatiõis cõpetit. Respõdemus, morbosum,intẽperatũ,vel ineptè cõpositũ, vel vtrunq; esse,vel in omnibus,vel aliquibus præcipuis(vt dictũ est)partibus,vel quæ sint alicuius mométi:ita vt probè affectas superét,proinde affectiões vitiosissimas edãt. Neutrũ verò etsi intẽperatũ,vel ineptè cõpositũ est,nõ tamen in omnibus, neq; præcipuis,ita vt quas edit actiones, vitiosissimæ non sint,sed neutræ:neque omnino imperfectæ,neque omnino probæ. Affectus enim neuter secũdæ significatiõis non ita salubrẽ vincit,vt morbosus simpliciter dici posit. F G

Secundũ uerò tertium significatum neutrum corpus est,quod aliquando salubre,aliquando morbosum,uicißim existit:ut nonnullis accidit,qui in pueritia salubres,in iuuentute uerò morbosi existunt:aut contrà.

Neutrum iuxta tertiũ significatũ,quemadmodũ & alia,dicitur simpliciter & in præsen

H sentia tale. Simpliciter quidē, semper, & vt multū. Simpliciter igitur neutrū tertię significationis est, quod suapte natura in aliis ætatibus ad sanitatē, in aliis ad morbū est procliuius: quemadmodum & in aliis temporibus, locis, & viuēdi normis. Sunt enim qui in pueritia sani, in iuuentute morbosi degant, & contrà. Sunt prætereà & alii qui sua natura æstate optimè, hyeme deterrimè habeat, & contrà: quemadmodū & alii sunt quibus calidæ regiones salubres, frigidæ insalubres sint. Similiter & nōnulli, quos calida victus ratio sanos, frigida verò ægrotos reddat: &
A contrà. Nec ideò eiusmodi corpus salubre aut morbosum est simpliciter, hoc est ex generatione, sed tantùm ad aliquid relatum, nempe ad hoc vel illud tempus, vel locum. Alio enim tempore, alia ætate, & alio loco salubre est, alio morbosum. Corpus autem quod non solùm potestate, sed re ipsa sanum est, ægrotat verò diuersis temporibus, ætatibus & locis, & diuersa victus ratione, neutrum iuxta tertiam significationem in præsentia dicitur. In exemplari græco ἐν μέρει legitur, quod nos vicissim vertimus, quæ vox etsi superuacua videtur (nam alternatim salubre & morbo-
B sum degere, nihil aliud sonat, quàm aliquando salubre, aliquādo morbosum) necessariò

tam

tamen hic addita est, vt horũ affectuum vicissitudo significetur: quæ cũ in aliis, tũ maximè anni temporũ vicissitudinibus reperitur. Leonicenus hãc suppressit, propter rationem (vt arbitror) modò commemoratam. Manardus verò, in parte vertit: qua voce quid intelligere velit, me prorsus latet.

In uno autem tempore, neutrum ad hunc modum sumptum, cõsistere exquisitè non potest: longo uerò ac spatioso potest. Non autem me latet hanc uocem nunc, bifariam usurpari. C

Τὸ νῦν, id est τὸ ἐν τῷ παρόντι, quod est in præsentia, siue nunc, bifariam dicitur. Aliquãdo enim temporis momẽtũ significat: vt, Nũc mihi id in mentem venit. Nunc pro temporis in quo sumus, articulo sumitur. Aliquando verò tẽporis spatiũ etiam significat, tantum quidẽ, quantum res quæ exprimitur, durat: vt cũ dicimus hominum mores nũc esse corruptissimos. Nũc significat nõ horã, nõn diem, nõ hebdomada, aut mensem solum, D sed multos etiam annos. Ad eundem modũ corpus salubre, morbosum & neutrum nũc, dupliciter dicitur: nẽpe quod solo momento tale existit: & quod lõgo spatio tale permanet. In hoc posteriore significato cõstat

nunc

nunc debere dici de neutro corpore tertiæ significationis, hoc est quod vicissim salubre ac morbosum est pro temporum ac ætatum varietate: vt antè declaratum est.

Quot modis igitur salubre, morbosum, & neutrũ dicatur, & quale unũquodque sit, abunde explicatum est: de signis autem deinceps dicemus.

E Ostensum est suprà, salubre, morbosum, & neutrum, trifariam dici: nempe vt corpus, vt causa, vt signum. Rursus horum quodq;, simpliciter, & in præsentia. Et simpliciter, semper, & vt plurimum. Neutrum quoque tum corpus, tum causa, tum signum, trifariam, nempe aut vtriusque, aut neutrius contrariorum participatione, aut aliquando huius, aliquando illius. Et quod vtriusque est particeps, id vel ex æquo vtriusq;, vel alterius magis est particeps. Certũ est igitur in sanitatis latitudine contineri corpus salubre & morbosum & neutrum tam simpliciter

F quàm in præsentia: vt fusius posteà dicemus. Igitur de signis nunc dicendum est. 118. 2

Sunt autem ex his salubria quidẽ, quæ præsentem indicant sanitatem, futuram prænuntiant, & præteritam ad memoriam referunt. Morbosa uerò, quæ mor-

bum præsentem significant, præteritum in memoriam reuocant, & futurū prædicunt. Ad eundem autem modū neutra, alia neutram affectionē ostēdunt, prænuntiant, & memoriæ tradunt. Atque hæc aut nihil omnino de affectionibus indicant: aut non magis salubrem, quàm morbosam: aut in aliqua re salubrem, in alia morbosam: aut aliquando salubrē, aliquando uerò morbosam, hæcq; iuxta tria tempora, non aliter atque salubria & morbosa dīcuntur. Omnia autē hæc nonnunquam à ueteribus medicis signa prognostica dicuntur: tametsi & præsentia & præterita significant. G

Diximus antè, Galenum à corporibus, quòd ipsa nobis priora obiiciūtur, incepisse. Nunc signa tractanda suscipit, quoniam per hæc corporum qualitates affectionesq; cognoscūtur: hoc est sanitas, morbus, & neuter affectus: proinde ipsis principiorum vice in hac coniecturali medicinæ parte vtimur, vt antè monstrauimus. Nobis enim, hoc est sensui manifestiora sunt, quàm ex quibus nascūtur causæ, nā affectiones quorū signa sunt. H

sunt, nobis produnt, interdum quidem præsentem, vt pulsus inæqualitas, quæ præsentem febrē ex putredine significat. Interdum futurā, vt proba concoctio, quæ futurā sanitatē prædicit. Interdū præteritā, vt in diaria febre luculenta macies, quæ mœrorem præcessisse testatur. Cū igitur eiusdē causæ plures sunt effectus sese deinceps cōsequen-
A tes, primus nō solùm suam causam, sed & futuros effectus potest significare: vt quia virium robur primùm morbi materiā concoquit, deinde eam expellit, posteà sanitatem restituit: primus effectus, nempe concoctio, præsentem suā causam ostendit, scilicet virium robur, & futuros alios effectus sese ordine cōsequentes: nempe futuram materiæ expulsionem, quæ in crisi fieri solet: & sanitatem, quæ hanc expulsionem sequitur. Ad eundem modum vbi effectus plures habet causas ordine sese consequentes, eas omnes indicabit, vt faciei pallor ac tumor, & palpebrarum grauis motus, primùm humorem
B qui hanc mouendi difficultatem, tumorem, & pallorem intulit, significat: deinde humorem hunc ob nimias vigilias accessisse. Itaque signa alia præsentem sanitatem morbū, & neutrum affectum significant, græcisque διαγνωστικὰ siue δηλωτικὰ appellantur. Alia eosdem affectus futuros prænuntiant, &

προγνωστικὰ dicũtur. Alia præteritos in memoriã reducunt, vocãturq; ἀναμνηστικά. Sanitatem hic intelligo nõ solùm τὴν νῦν, id est quæ in præsentia est, sed & nobis cõgenitã. Ad eundẽ modũ, morbũ, & neutrũ affectũ, C tũ qui in prçsentia est, tũ nobis cõgenitũ, dicimus. Signa igitur, quæ quidẽ sanitatẽ testãtur, salubria: quæ autẽ morbũ, morbosa, quç verò neutrũ affectum, neutra vocãtur. Neutra autem, alia quidem statum neutrius affectionis participẽ significant, prænuntiant, & memoriæ produnt: cuiusmodi est qui salubris & morbosi omnino est medius. Alia nihil prorsus de affectione indicant, prædicunt, aut in memoriam reuocant. Alia non magis salubrẽ quàm morbosum statũ: alia in aliquo salubrem, in aliquo morbosum. Alia quandoquẽ salubrem, quandoq; morbosum: vt ex Galeni dictione constat. D

Atque non parua ex indicantibus ac prænuntiãtibus utilitas habetur: minor uerò ex his quæ in memoriam præteritum affectum redigunt.

Hæc signorũ genera tam medico quàm ægroto pernecessaria omnia sunt: sed tamẽ quæ præsentẽ affectũ ostendunt, & futurũ prædicunt, magis: quæ verò præteritũ in memoriã reducunt, minus. Nam quæ præsentis stat

ſtatus naturã,eiusq; cauſas explicãt, efficiũt vt qui vel ſano vel ægro præeſt medicus, & ſanitatẽ tueatur,& morbũ profliget:ſi qui-
E dem ab his indicationes non ſolùm tuẽdæ valetudinis,ſed & depellendi morbi ſumun tur: quod ad finẽ conſequendũ maximè neceſſarium eſt. Neque enim ſanitatẽ præſentẽ tueri quis poterit, niſi hanc, eiusq; cauſas cognouerit. Sanitas enim alia optima eſt, alia ab hac deflectit. Optima, tẽperatiſsima eſt,& moderatiſsima:ideò ſeruari modera tiſsimis tẽperatiſsimisq; debet. Quæ verò ab hac deflectit,multiplex eſt,calida,frigida,humida,ſicca, ex his miſtæ:quarũ nulla diuiſionẽ recipit, niſi in ratione maioris & minoris:vt ſuprà fusè docuimus.Hæ ſeruan-
F tur non tẽperatiſsimis,ſed ſimilibus.Quòd ſi eas ad optimam reducere velis,contrario victus genere(quod à mediocri tẽperatoq; tantum diſcedat,quantũ hæ ab optima tem perie deflectunt)vti oportet:quod omnino fieri non poterit niſi temperamentis, quale quodque ſit,cognitis. Ad eundem modum ignorato morbo,eius cauſis, imò & eorum magnitudinibus, medicus remedia rectè inſtituere non poterit.Neceſſaria igitur ad ſanitatem eſt,ſignorum quæ præſentẽ affectum oſtendunt,cognitio. Nõ minus verò vtilia ſunt ac neceſſaria,ea quibus futurum

affectionis successum præuidemus, προγνωστικὰ appellãt. Neq; enim sine his remedia, victúsq; ratio rectè præscribi possunt. Præterea medico ex his nõ exigua laus accedit. Quæ verò præterita cõmemorãt, vtilitaté quoq; adferunt, sed minorem, vt diximus, quàm quæ præsenté affectũ ostẽdũt, & futurũ prædicunt. Efficiũt enim, vt medico maiorem fidem ęgrotus adhibeat, magisq; pareat: quod magni ad curationẽ momẽti est. G

Cũ igitur salubria corpora alia simpliciter talia sint, alia in præsentia, (quæ & sana dicũtur) simpliciter salubrium duplicẽ esse differẽtiã diximus: nẽpe & quæ perpetuò eiusmodi sunt, & quæ ut plurimum. Perpetuò salubria sunt quæ optimam habẽt cõstitutionem: ut plurimum uerò, quæ nõ lõgè ab hac recedũt. H

Quod suprà fusissimè docuit, nunc velut epilogo quodam recenset: nimirum corporis salubris differentias, antequam illius signa explicet, vt seruata illarum memoria, facilior sit signorum intelligentia. De eiusmodi autem differentiis nunc verba retexere superuacuum esse putamus, quandò plus satis de his paulò antè disputatum est.

Hor

A *Horum autē notæ, ab his quæ secundum substātiæ rationē insunt, sumendæ sunt: & ab his quæ ex necessitate cōsequūtur, tū actionibus, tū symptomatis, quæ & accidentia propriè uocantur.*

Salubrium corporum notæ, ab his quæ secundum substantiæ rationem insunt, sumuntur, & actionibus, & symptomatis, non omnibus, sed quæ necessariò temperaturā consequuntur. Secundum substantiæ rationem insunt qualitatum temperamenta, instru-
B mentorum compositio, & quæ ex his nascuntur qualitates. Caliditas enim & frigiditas, humiditas & siccitas, quæ in corpore tactu percipiuntur, natiuam primarū partium temperationem ostendunt. Quales enim eiusmodi partes tactu sentiuntur, tales natura sunt. Nam qui protinus tactu sentitur calor, ei proportione respondet, qui ex prima cōstitutione inest: nisi aduētitius sit. Ad eundem modū reliquæ qualitates. Qualitatum tēperamentum comitatur substātiæ concrementum, ac habitudo corporis. Concrementum quidē, vt durities & mollities:
C habitudo verò, vt gracilitas & corpulentia, macies & pinguedo. Durities enim, vt quæ à siccitate prodeat, corp⁹ siccū esse ostēdit.

Mollities, tãquã ab humiditate nata, humidũ. Eadẽ ratione gracilitas & macies à siccitate originẽ habentes, siccum. Corpulẽtia & pinguedo ab humiditate (corpulẽtia quidem à calida, pinguedo verò à frigida) humidũ esse ostẽdunt. Corporis autẽ cõstitutio & συμμετρία, cõstat ex magnitudine, figura, numero & situ partium: vt prius exposuimus. Ex horum autẽ cõstitutione proba quidẽ, pulchritudo: improba verò, turpitudo vniuersi corporis eiusque instrumentorum nascitur. Ad eundem modum ex iusta qualitatum mistione nascitur coloris & formæ venustas: ex vitiosi, deformitas. Cum his comprehendi possunt quæ corpori adnascuntur, vt capilli, barba, pili: ex quorũ densitate, raritate, colore, & figura, temperamẽtorũ notæ petũtur, aliud enim densi capilli, aliud rari, aliud nigri, aliud albi, aliud asperi, aliud læues, aliud recti & passi, aliud crispi & intorti ostẽdunt: vt ex sequẽtibus manifestum fiet. Corporis actiones sunt, quæ ab animali, vitali, & naturali facultate prodeunt. Ab animali quidem sensus, motus, & ratio, sensus communis, proprius. Communis, somnus & vigiliæ: proprius, visus, auditus, odoratus, gustus & tactus. Sub actione affectionem, id est passionem intelligimus: quæ non minorem quàm actio ad tẽperamen

mẽta eorumq; diatheſes indicãdas vim obtinet. Nam facilè vel egrè externas iniurias tolerare, cuiuſmodi ſunt frigoris, caloris, cibi, potus, inediæ, & ſimiliũ, quales ſunt temperaturæ, oſtẽdit: vt poſteà dicetur. Ad eundem modũ procliuitas, ingenitaq; facultas agendi, ac patiendi. Alii enim prõptè, alii la
Fborioſè diſcunt. Quidam natura inuidẽtiores, alii miſericordes magis ſunt. Ex motu quoque temperamentorum notæ petuntur. Nam reſpiratio, thoracis temperaturam & compoſitionem ſignificat: quemadmodum progreſsio, crurum. Actiones quæ à principe facultate prodeũt, ſunt, cogitatio, quam nonnulli imaginationem vocant, iudicium, memoria. Quæ verò à vitali facultate proficiſcuntur, ſunt arteriarum & cordis pulſus, & animi motus, cuiuſmodi ſunt iracundia, furor, excandeſcentia, audacia, timor, inuidentia, odium, miſericordia, cũctatio, præcipitatio, humanitas, moroſitas, animi do-
G lor, ſpes, amor, confidentia, lætitia, & triſtitia. Naturales actiones, poculẽtorum eſculentorumque deſiderium: ſub quo genere excrementa continentur, quæ cum vniuerſi corporis, tum maximè partium vnde reiiciuntur, temperationem oſtẽdunt: cuiuſmodi ſunt vrinæ, ſputa, alui ſedimenta, ſaliua, ſudores, menſes, mucus: quæ quarum partium

affectiones significent, posteà docebitur. In excrementis cõsideratur tota substantia, vt vrina, sudor, alui sedimentũ. Quãtitas quæ reiicitur: reiectorũ qualitas, locus & vnde, & per quę reiiciũtur, tẽpus reiectionis: quæ omnia ad naturæ cuiusq; cognitionem non H parũ conferunt. Symptomata autem, id est accidentia, quæ temperamẽta sequũtur, aut qualitates sensibus expositæ, aut διαθέσεις sunt, id est affectiones quædã secundum naturam, tẽperamenta cõsequentes. Sensibus expositæ sunt, visui quidem color, figura, & quãtitas. Nam oculis deprehendimus faciei ruborem, linguæ nigrorem, & corporis vniuersi flauum colorẽ: ac reliquos non solùm corporis, eiusq; partium, sed & eorum quæ corpori adnascũtur, vt capillorũ, barbæ, & aliorũ pilorum colores. Eorundẽ quoq; figuras, & magnitudines: cuiusmodi sunt capitis moles, rotunditas: capilli densitas, asperitas, & similia. Olfactu verò excremẽtorum A odores: gustu sapores: vt sputi dulcedinem, acorem, & oris amarorem. Tactu verò primas qualitates, caliditatem, frigiditatẽ, humiditatẽ, & siccitatẽ: & ex his natas duritiẽ & mollitiem, & similia: quæ prius in eorum genere cõtineri diximus, quæ substãtialiter insunt. Tactu quoq; tensionẽ & laxitatem deprehendimus. Hæc igitur in genere sunt

quibus corporum temperamenta & compositiones deprehendere licet.

Ab ipsa quidẽ substãtia, eorum quæ B *optimè sunt cõstituta, simpliciũ partiũ mediocritas in caliditate & frigiditate, siccitate & humiditate: instrumẽtorum uerò, in magnitudine & numero eorum ex quibus cõponũtur: ad hæc formatione & situ singularum partium, totiusq; instrumẽti. Ab his uerò quæ ex necessitate cõsequuntur, in simplicibus quatenus ad tactum attinet, duritiei & mollitiei mediocritas: quatenus autem ad uisum, coloris bonitas, & læuitatis asperitatisq; mediocritas. In actionibus, integritas, quam & uirtutẽ appellamus.* C *Ab his uerò quæ instrumẽta comitantur, in instrumentorũ corporis uniuersi proportione, ac pulchritudine. Præterea in actionum ab ipsis prodeuntium uirtute. Optimæ igitur cõstitutionis corporum hæ sunt notæ.*

Cũ corpus salubre aliud optimè cõstitutũ sit, aliud ab hac perfectione nõnihil deflectat:

ctat:ab optimæ cōſtitutionis ſignis auſpica tur. Rurſus cum ſigna alia ab his quæ ſubſtā tialiter inſunt, alia & ab actionib⁹ & ab accidentibus, quæ ex neceſsitate tēperamentū cōſequuntur, ſumātur, vt modò dicebamus: D ea primò quæ ſecūdum ſubſtātiæ rationem inſunt, tractat. Optimæ igitur cōſtitutionis ſigna quæ ab his ſumūtur, ſunt mediocritas exacta omnium extremorū, nempe caliditatis & frigiditatis, humiditatis & ſiccitatis: quā nos, vt prius oſtendimus, tactu deprehē dimus. Cum enim duplex in corpore calor ſit, alter quem re ipſa tactu ſentimus, alter qui facultate ineſt, ex primorū elementorū miſtura natus, prior alterius magnitudinem oſtēdit. Nam quemadmodum nunc dicebamus, hi proportione reſpōdent. Itaq; qualē & quātū admota manus ſentit, talis tātusq; facultate in corpore exiſtit, modò corpus oīs alienæ qualitatis, nēpe caliditatis, frigiditatis, humiditatis & ſiccitatis exuperantis E expers ſit. Cum igitur corpus nō magis calidum quàm frigidum, nec magis humidum quàm ſiccum ſentitur eucraton ſiue tēperatū omnino eſt. Sed quoniā corpus, vt prius dicebamus, ex diuerſis contrariisq; partibus eſt cōditum, aliis quidem calidis, vt corde: aliis autē frigidis, vt cerebro: aliis humidis, vt carne: aliis ſiccis, vt oſsibus: aliis verò tē-

per

peratis,vt cute:non poteſt in omnibus calor ſimilis apparere. Ideò in explorãda hominis F natura,ea pars tangẽda eſt, quæ nullius extremorũ eſt particeps:in qua ſi harũ qualitatũ aliqua præpolleat,nempe caliditas, vel frigiditas,vel humiditas vel ſiccitas,intẽperatum erit,denominationemq; ſortietur ab eò quod in miſtione pollet elemento. In corpore autẽ hominis, cutis, maximeq; internæ manus,omnium partiũ tẽperatiſsima eſt, vt docet Galenus:proinde ex hac maximè temperamẽtum explorãdum eſt. Quam ſi nõ magis calidam quàm frigidã, neq; magis humidã quàm ſiccã perceperis, ſed omnino in horum medio cõſtitutam:ſcito cor G pus optimè tẽperatum eſſe. Porrò autẽ cum ex his qualitatibus aliæ(vt prius diximus)naſcãtur,nempe durities,mollities,gracilitas, & corpulentia:ſi corpus neq; durius, neque mollius,neq; gracilius,neq; corpulẽtius, ſed in horum medio conſtitutum ſit:(euſarcon Græci,nos quadratũ dicimus)id optimè tẽperatum eſſe certius cognoſces : quẽadmodum ſi neq; aſperius,neq; læuius,neque glabrius,neq; magis hirtum appareat. Quòd ſi cum his adſit coloris bonitas ac venuſtas, iã certiſsima nota erit ſummę ęqualitatis. Corporis verò ſymmetriã aptamq; cõpoſitionẽ deprehendemus ex debita partiũ magnitu-

dine,

dine, cõformatione, numero, ac situ: ex quibus scilicet pulchritudo nascitur, quæ optimè constituti corporis nota est. Quòd si ex antedictis aliquid defuerit, pulchrũ esse corpus non poterit. Neq; enim pusillos, neq; vastæ molis homines, pulchros dicemus: etiam si alioqui partiũ proportionẽ habeant: quãdò optimè conditi hominis functiones perfectè obire non possunt: quibus certè optimam corporis constitutionem metiri solemus. Quisquis enim edit bibitq́; moderatè, & nutrimentum, vt Galenus ait, non solùm in ventre, sed etiam in venis, & tota corporis mole probè cõcoquit, reliquasq́; naturales actiones probas habet, quemadmodũ & animales, hoc est probè sensuum functionibus vtitur, mediusq́; est inter somnolentum & peruigilem, inculpatisq́; membrorũ motibus præditus est: optimam habet corporis cõstitutionem. Ad eundẽ modum, si medius sit inter cunctabundum & præcipitem, audacem & timidum, misericordem & inuidum: si alacer, amicorum amans, humanus ac prudens existat: summè temperatus erit. Sequũtur enim, vt Galenus docet, animi mores, corporis temperaturam. Excrementa quoq; si quidem secundum naturam habeant, hoc est cocta sint, suo tẽpore reddita, per conuenientem locũ, & vnde oportet, nec maiore

nec

nec minore modo, naturæ bene constitutæ sunt testimonia euidentissima.

Quæ uerò ab hac recedunt, sed adhuc salubria sunt, alia in simpliciũ partium temperie, alia in instrumentorum cõpositione (idq́; uel omnium, uel quarundam, uel utriusque generis partium harum) leuiter delinquunt. Vitiorum autem differentiæ eædem sunt, quæ & uirtutem complentium: nimirum temperies in simplicibus, & in instrumentis

C *numerus, formatio, magnitudo, & situs. Vtrisque uerò partibus communis est unitas: quam & cõtinuitatem uocamus. In ijsdem autem generibus sunt morbosorum corporum uitia iuxta utranque morbosi significationem. Terminus autem qui utrunque distinguit, actionum noxa est, quæ sensu percipiatur. Quæ autem ab optima constitutione paululum deflectũt: reuera quidẽ uitiata sunt, sed uitium sensu non deprehenditur. Hæc igitur distinguũtur maioris & minoris ratione, tum in obeundis actioni-*

bus.

bus, tũ morbosis causis repugnãdo. Simpliciter autem morbosa corpora hic distinguuntur, quod à morbosis causis promptè uincantur, & longè ab actionum integritate recedant: in amborum autem medio constituuntur, quæ simpliciter & quæ cum latitudine quadam neutra dicuntur. D

Ostendebamus modò quibus notis optimam corporis cõstitutionem explicare liceret, optimam intelligo, quam suprà absolutè semperq; talem esse docuimus. Nũc earũ quæ ab ipsa recedũt, notæ inuestigãdę sunt: quod eadem certè methodo, qua optimam inquisiuimus, fiet. Ab hac autem recedunt E quædã paululum, atq; hæc salubria vt multum dicuntur: quædam autem multũ, morbosaq; appellantur: quædã verò in horum medio cõsistunt, & neutra vocantur. Atque hæc omnia, quæq; suam habent latitudinẽ: differũtq; solùm maioris & minoris ratione: proinde eadẽ genera, quæ & optima cõstitutio, obtinent: nimirum primarum, quas simplices appellãt, partium temperamentũ: instrumentorũ cõpositionem: & vtrarunq; partium cõmunem vnitatem: quam & continuitatem, vt Galenus ait, nominare possumus.

F mus. Omne enim corpus, quomodocunque
temperatum cõstitutumq́; sit, dũmodo præ-
senti morbo non laboret, intra sanitatis li-
mites esse cẽsetur. Itaq; & neutra & simpli-
citer morbosa in sanitatis latitudine cõtinẽ
tur. Cæterùm quæ ab optima cõstitutione
recedunt, salubriaq́; adhuc existunt, in sim-
plicium partiũ temperie, aut instrumentorũ
cõpositione, vel omnium, vel quorundã, vel
vtriusq; generis partium harũ delinquunt:
idq́ue vel paululum, vel multum: sed tamen
intra, vt dixi, sanitatis terminos. Quæ igi-
tur à perfecta cõstitutione paululũ recedũt,
G reuera quidem culpata sunt, sed vitium sen
su nõ deprehẽditur, neq; enim in his tactus,
caloris, frigoris, humiditatis & siccitatis, du
ritiei & mollitiei, reliquarũq; id genus qua-
litatum tam exiguam exuperationẽ depre-
hendere potest. Propositis enim duobus in
quibus optimæ constitutionis signa appa-
reant, si explorare velimus vter meliorẽ ha
beat cõstitutionem, quoniã sensu id nõ pos
sumus, actionibus eorũ affectionibusq; co-
gnoscemus. Nã qui probius naturalibus fun-
ctionibus, vitalibus & animalibus vtitur, tẽ-
H peratior est. Naturales dico, alimentorum
concoctionẽ, non solùm quæ in ventre, sed
& in venis, & toto corporis habitu fit. Vita-
les, pulsus neque maiores, neque minores,

neq; frequẽtiores, neq; rariores, neq; celeriores, neque tardiores, sed mediocres. Ad eundem modũ animi mores ac motus neq; exuperantes, neque deficientes, vt cunctationem, præcipitationem, audaciam, timorem, misericordiam & inuidiam, amicorum studium, humanitatem, inuidentiam, iram, iræ vacuitatẽ, & id genus alios animi affectus, de quibus in commentariis nostris in Galeni libros de curandi ratione ad Glauconem, disputauimus: & mox fusissimè disputabimus. Animales verò, discendi celeritatem & tarditatem, somnum & vigilias, & id genus alia: de quibus antè plus satis diximus. A Ad eundem modum temperamenta eiusmodi distinguemus, εὐπαθεία & δυσπαθεία, hoc est facilitate patiẽdi, ac resistẽdi morbosis causis, de quibus posteà disputabimus. Quę verò multũ ab hoc tẽperamẽto recedũt corpora, hoc est simpliciter insalubria, non solùm actionibus & affectionibus cognoscuntur, sed & omnibus quæ suprà retulimus signis: quæ suo loco disputabuntur. Quæ autem in medio consistunt (neutra dicimus) vt non facilè, sic nec ægrè B omnino sensu cognoscuntur.

Diuiditurq; totius sanitatis latitudo in tres partes, latitudinẽ quoq; nõ par-

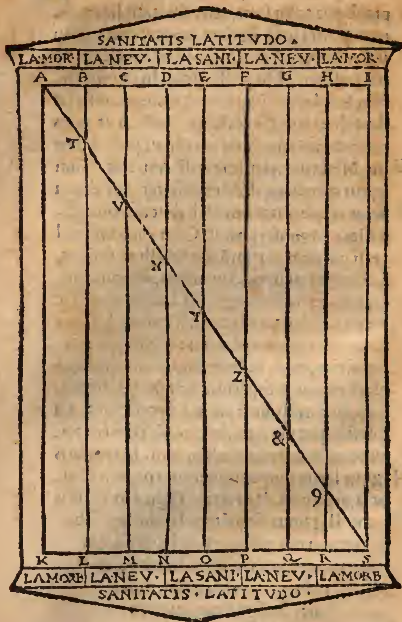
uam habẽtes. Vnà quidem ſalubrium eſt corporum, altera neutrorum, tertia morboſorũ: quibus deinceps ſuccedunt corpora iam morbo affecta, actionum notis ſenſui perſpicui diſtincta. Quæ igitur dolore afficiũtur, et quorũ deprauati motus ſunt, aut omnino perierunt, notas habent manifeſtas: quæ uerò debiles
C *habẽt actiões, ſi quidẽ maxima ſit exuperãtia, facilè: ſin minor, obſcurè cognoſcũtur: proinde in hoc genere noxæ cõſiſtit affectio neutrius cõtrariorum particeps, quam neutrã appellari diximus.*

In ſanitatis latitudine continẽtur corpus ſalubre, morboſum, & neutrum: quorum quodque latitudinem non exiguã obtinet. Salubre autem cum duplex ſit, vt prius monſtratum eſt, alterum ſemper abſoluteq; ta-
D le, alterum vt multum: prius nullam habet latitudinem: eſtque omnium extremorum exquiſitè medium, vt multum verò, multiplicem habet latitudinem, quæ ſcilicet ab illo ſummè temperato verſus omnia extrema, nempe calidum, frigidum, humidum & ſiccum, deflectit. Neutrũ quoq; duplex eſt:

semper, & vt multũ tale. Neutrum semper, primi quidem significatus, latitudinem non habet: est enim exquisitè medium saluberrimi & morbosissimi. Neutrũ verò vt multum eiusdem significationis, non exquisitè quidem medium existit saluberrimi & morbosissimi, verùm paululum deflectit, proindeq; vtrinque duplicem habet latitudinem, alteram à neutro semper versus saluberrimum: alteram ab eodem versus morbosissimum. Ad eundem modum morbosum duplex est: alterum semper, alterum vt plurimum tale. Quod semper est morbosum, indiuiduum est: quod verò vt plurimum, ab absolutè semperq; morboso (quod latitudine caret) discedit: idq; aut versus sanitatem, ita tamen vt nondum ad statum neutrum perueniat: aut vltra sanitatis limites progreditur: atque iam ægrotare dicitur, nec amplius in sanitatis latitudine cõtinetur. Cum igitur octo sint extrema morbosa, simplicia quidem quatuor, calidum, frigidum, humidum, & siccum: quatuorq; composita, calidum & humidum, calidum & siccum, frigidum & humidum, frigidum & siccum: totidem erunt corpora tam simpliciter quàm in præsentia morbosa: quorũ simpliciter morbosa, siue semper, siue vt plurimum, in sanitatis latitudine continentur. Quæ verò in præ-

E F

præſentia talia ſunt, extra ſanitatis latitudinem poſita ſunt. Eadem ratione extrema in inſtrumentorũ morbis & ſoluta vnitate ſtatui poſſunt. His poſitis ſcire licet morboſum & ſalubre ſimpliciter, notis manifeſtis deprehendi poſſe: ſalubre quidem vt prius oſtendimus, morboſum verò vt poſteà dice-
G tur. Neutrum non ita facilè noſcitur. Cum igitur corpus aut dolore afficitur, aut deprauatas vel abolitas omnes habet actiones, facillimè cognoſci poteſt. Cum verò imbecillas, ſi quidem plurimũ à ſalubribus diſtent, facilè percipiuntur. Sin minus, obſcura, anceps ac dubia erit cognitio. Itaque cum hic vnam tantùm conſtituat actionum differentiam, nempe improbarum: vtrunque neutrum, ſemper, & vt multum, ſub morboſo cõplectitur: cuius functiones, vt modò dicebamus, quæ multum à natura receſſerunt, manifeſtè: quæ verò paululum, obſcurè corporis temperamentum oſtendunt. In ſanitatis
H igitur latitudine continentur corpora ſalubria, morboſa, & neutra. Quod vt clarius intelligamus, ſequẽtem formulam ſubiecimus: in qua tam ſimpliciter quàm in præſentia ſalubris morboſi & neutrius corporis latitudines deſignantur, vt mox explicabimus.

SANITATIS LATITVDO.
LA.MOR. | LA.NEV. | LA.SANI. | LA.NEV. | LA.MOR.
A B C D E F G H I
T
V
X
Y
Z
&
9
K L M N O P Q R S
LA.MORB | LA.NEV. | LA.SANI. | LA.NEV. | LA.MORB
SANITATIS. LATITVDO.

E A i s k latitudo est sanitatis humanæ, statum salubrem, morbosum, & neutrum continens.

E o salubrē semp, absolutéq; latitudine carētē.

D f n p latitudo est simpliciter salubrem statum continens, hoc est semper & vt multum talem, versus calidum morbosum declinātem.

E f p o latitudo est salubris vt multum, versus morbosum calidum declinantis.

F E d n o latitudo est salubris vt multum, versus frigidum morbosum declinantis.

F h r p latitudo tota est neutrius secūdę significationis, versus morbosum calidū deflectētis.

G q neutrum corpus est semper, quod exquisitè salubris & morbosi calidi est medium, idq; indiuiduum est.

G h q r neutrum vt multum, versus calidum morbosum tendens.

G f p q alterum neutrum est vt multum, versus summam æqualitatem declinans.

G B d n l tota latitudo neutrius versus frigidum morbum vergentis.

C m neutrum corpus est semper, exquisitè medium salubris & morbosi frigidi, quod diuisionem non recipit.

C d n m neutrum est vt multum, versus absolutè salubre tendens.

C b m l neutrū vt multū, ad frig. morb. spectās.

I s morbosum simpliciter absolutéque, quod diuisionem non admittit.

H i r s latitudo calidi morbi vt multum.

A k morbosum frigidū simpliciter corpus est.

H A b k l morbosum frigidum vt multum.

A s linea qualitatum exuperantias & defectus submonstrans.

Y qualitatum omnium symmetria est.

Y x n o prima frigidi exuperātia.

Y x d c primus calidi defectus.
X v n m secunda frigidi exuperantia.
X v d c secundus calidi defectus.
V t l m tertia frigidi exuperantia.
V t r b tertius calidi defectus.
T a l k quarta frigidi exuperantia. A
T a b quartus calidi defectus.
Y z e f prima calidi exuperantia.
Y z o p primus frigidi defectus.
Z & f g secunda calidi exuperantia.
Z & p q secundus frigidi defectus.
& q g h tertia calidi exuperantia.
& 9 q r tertius frigidi defectus.
9 f h i quarta calidi exuperantia. B
9 s r quartus frigidi defectus.

Ad eundẽ modũ aliarũ qualitatũ primarum tam simpliciũ, nẽpe siccitatis & humiditatis, quàm cõpositarum, vt caliditatis simul & humiditatis, caliditatis simul & siccitatis, frigiditatis simul & humiditatis, frigiditatis simul & siccitatis, exuperantiæ & defectus designari possunt. Nam à data æqualitate quã y litera significat, ad humidũ & siccũ, itẽ ad calidum & humidum simul, & frigidum ac siccũ simul, ad calidum & siccum simul, & frigidum ac humidum simul, easdẽ C exuperãtias & defectus designare licet. Eadem est ratio morborum, instrumentorũ, & solutæ vnitatis. Ex hoc diagrãmate constat, tantum vnãquãlibet qualitatem remitti, quantũ eius cõtraria intẽditur. Atque hæ quidẽ sunt simpliciter salubris, morbosi, &

neutrius corporis latitudines. Quæ cum salubris morbosi & neutrius in præsentia lati tudinibus respondeāt, & simul sint, vt antè declaratum est, eadē formula designari possunt. Igitur e o absolutè sanū in præsentia D est, quod tantùm momento durat, & latitu dine caret. D f n p sanitatis in præsentia latitudo est, quæ ab absoluta perfectaq; sani tate in præsentia versus calidum morbosum in præsentia declinat. E d n o sanitatis in præsentia latitudo est, quæ ab eadē sanitate absoluta versus morbosum frigidum deflectit. Eadē est reliquarum latitudinū ratio.

Horum omnium sensus iudex est: nō autē ipsa rerum natura: alioqui periculum esset ne in ἀειπαθείας, id est perpetuæ ualetudinis opinionem, traheremur.

Corporis affectum salubrē, morbosum, E & neutrum sensus deprehendit. Salubrē quidem, cū neq; doloribus cruciatur, neq; in vitæ functionibus impeditur. Aegrum verò, cum aut doloribus afficitur, aut deprauatos motus habet, vel abolitos. Neutrum verò, cum deprauatas actiones nō habet, sed tantùm infirmas. Quòd si rei naturam conside rare vellemus, necessariò in ἀἐιπαθείαν, id est perpetuæ valetudinis opinionē, veniremus: cū reuera nullum sit corpus quod ex æquo

omnium quatuor elementorũ ſit particeps, ſed ſolùm tale velut ideam quandam optimę ſanitatis animo cõcipimus. Aut ſi reuera tale ſit, ſolùm momento duret, ob id, quòd F corpus in eodem ſtatu nõ permanet, ſed aſsiduè mutatur ab ineuitabilibus cauſis nobis congenitis. Cum igitur reuera nullum tale exiſtat, neceſſariò ab hoc omnia deflectunt, proindeq; reuera morboſa exiſtere, cum his qui ἀνεπαθείαν docent, omnino fatẽdũ eſſet.

Hæc igitur ſunt ſanorũ corporum ſigna. Sed quæ uel morboſa uel ſalubria uel neutra ſunt, diſtantiæ magnitudine differunt. Conſtitutis extremis terminis inter ſe contrarijs, nempe optima conſti G *tutione, & nuper contracto morbo: conſideremus utri eorũ propinquiora ſunt quæ examinantur corpora. Quod enim propius ad optimam cõſtitutionem accedit, ſalubre: quod autem ab hac longius recedit, propiusq; ad id quod iam ægrotat, accedit, morboſum: quod uerò inter utrunque collocatum eſt, & ab utroque æqualiter diſtat, neutrum eſt.*

ὑγιαινόντων participio, à verbo ὑγιαίνω, qđ

val

valere, ac sanũ incolumemq́; esse significat, nõ autẽ nomine ὑγιεινῶν, id est salubrium,
H vsus est: vt ostenderet se de his corporibus verba facere, quæ in pręsentia salubria sunt, vt antè dicebam⁹: quorũ signa pri⁹ exposita sunt. Posteà inqt, ἀλλ' ἤτοι νοσωδῶν ἢ ὑγιεινῶν ἢ οὐδετέρων ὑπαρχόντων, de salubribus morbosis ac neutris simpliciter loquẽs, quæq́; ab ipso ortu talia sunt, nõ autẽ in præsentia: vt verba ipsa indicant. Paulò pòst scribit, τὸ δ' ἤδη νοσοῦν· τὸ ἐγγυτέρω νοσῶδες, id est, morbosum est, quod ꝓpius ad id quod iã ægrotat, accedit. Quibus verbis constat hæc duo ὑγιαῖνον καὶ νοσοῦν, inter se esse cõtraria, & de salubri morbosoq́; in pręsentia dici, νοσῶδες verò & ὑγιεινὸν & οὐδέτερον, de morboso
A salubri & neutro simpliciter. Itaque salubre morbosum & neutrum simpliciter, ad exquisitè salubre & morbosum in præsentia referre oportet, vt in quibus euidenter signa appareant. Salubre enim simpliciter, quantũuis salubre sit, nisi in præsentia tale sit, non facilè cognoscitur. Potest enim, vt prius ostẽdimus, idem corpus simpliciter & in præsentia salubre esse. Ad eundem modum morbosum & neutrum talia esse tam in præsentia, quàm simpliciter possunt.

Cũ igitur corpus quale natura sit, explorare volumus, duo extrema inter se cõtraria

stat

ſtatuere oportet, nẽpe in pręſentia exquiſitè ſalubre, & morboſum. Nam quod ad abſo- B lutè ſalubre in præſentia propius accedit, id ſimpliciter ſalubre eſt. Quod autẽ iã ægrotãti vicinius eſt, morboſum eſt ſimpliciter. Quod verò in horum medio eſt conſtitutum, neutrum ſimpliciter dicitur.

Optimæ igitur conſtitutionis corporis notas explicauimus. Ab ipſa verò deficientium totidem numero genera ſunt, quæ in maioris & minoris ratione diuidi poſſunt. His igitur corporibus in tres partes diſtinctis, morboſi ſimpliciter C corporis ſigna trademus: ex quibus reliquæ duæ latitudines manifeſtæ fient.

Oſtẽdimus prius in vniuerſa hominis ſanitate corpus ſalubre, morboſum, & neutrũ ſimpliciter, contineri. Salubre corpus intelligo, nõ illud quod ſola cogitatiõe, (id enim reuera nõ eſt, aut ſi eſt, ſolùm momento durat) ſed quod ſenſui ſalubre apparet: in quo temperaturæ genere cõtinetur ſalubre ſemper, & ſalubre vt plurimũ: quorũ ſigna generatim quidẽ expoſita ſunt: nũc aũt eorũ quæ ab hac cõſtitutione recedunt, notæ ſunt ex- D plicandæ. Hæc igitur corpora etſi ratione quidẽ maioris & minoris diuidi in infinita

poſ

possunt, in tres tamen latitudines distribuemus: nempe salubriũ vt multum (ab optima enim sanitate paululùm deflectit) morbosorũ, & neutrorum. Tot igitur sunt signorũ, quot corporũ differentiæ, nempe salubriũ, morbosorum, & neutrorum. Cùm ergo corpora in sanitatis latitudine comprehensa, in tres partes latitudinem quoque habentes, distincta sint: morbosorũ simpliciter signa tradere oportet, vt ex his simul & ex salubribus reliquæ duæ latitudines, nempe neutrorũ, iuxta triplicem eius significationem, & vt plurimum salubrium, manifestæ sint.

Prius igitur in opere de optima constitutione generatim tradidimus: speciatim uerò nunc dicemus, ubi prius partes distinxerimus. Harum autẽ quadruplex est omnis differentia. Nam aliæ principia quædam sunt, aliæ ab his sunt ortæ. Quædam nec aliarũ gubernationi præsunt, nec ab alijs gubernãtur, ut quæ ingenitas uires habeant quibus reguntur. Nonnullæ uerò natiuas simul & aduentitias facultates habent. Principia igitur sunt, cerebrum, cor, iecur, & testes. Ab illis ortum habent, ipsisq; ministrant,

nerui quidē & spinæ medulla cerebro: cordi autem arteriæ: uenæ iecori: testibus uerò uasa seminaria. Per se autem gubernantur cartilago, os, uinculum, membrana, glandulæ, pinguedo, caro simplex. Reliquis autem partibus omnibus, ut quæ communē cum his administrationē ex se habeāt, necessariæ arteriæ, uenæ, & nerui sunt. Pili autē & ungues nullā gubernationē habent, sed ortum tantummodo. Hæ igitur sunt partiū differētiæ.

Aliter hic Galenus, atque libro posteriore ad Glauconem, corporis partes diuidit. In illo enim opere eas quatenus curationis formam immutant, considerat: hic verò quatenus ad cognitionem temperamentorum habendam conferunt. Partes igitur vt hic considerantur, aliæ principia quædam sunt, ac velut scaturigines virtutum corpus nostrum dispensantium: aliæ ab ipsis ortum habent, principiisq; famulantur. Nam per eas principia virtutes suas in corpus trāsfundūt: Cerebrum quidem per neruos, sentiendi & mouendi potentiam: per venas. Iecur non solùm vim nutricem, sed & materiam quā vniuersum corpus alitur. Cor per arterias, vitā, G H

ac ſpiritum vitæ tutorem. Teſtes verò geni talis ſeminis procreandi facultatem, per va- ſa ſeminaria. Quædam autẽ partes ſunt quæ neque aliarum gubernationi præſunt, nec ab aliis gubernantur: habẽt enim natiuas virtu tes, quas neque ab aliis mutuantur, nec aliis diſpertiũt, vt cartilago, oſſa, ligamẽta, mem branæ, glandulæ, pinguedo, caro ſimplex. Aliæ verò ingenitas ſimul & aduentitias vi res obtinent, vt reliquæ omnes corporis par tes, cuiuſmodi ſunt ventriculus, renes, lien, vterus. Locus hic multos torſit, nec, vt vide-
A tur, iniuria: quandò nulla in corpore pars eſt, quæ naturali virtute prædita non ſit. Nam & cerebrum, & cor, & teſtes, & caro tum ſimplex, tum compoſita, & reliquæ cor poris partes omnes, alimenti trahendi, con- tinendi, coquendi, & ſuperuacanei excernen di vim obtinent, quam à iecore manare con ſtat. Hoc enim viſcus, vt Galenus in li- bris de Hippocratis & Platonis placitis do- cet, materiæ qua corpus vniuerſum alitur, & virtutis principium eſt. Itaque omnis pars, quæ quidem nutriri debet, quatuor vir tutes, nempe tractricem, contentricem, co- ctricem, & expultricem à iecore mutua-
B tur. Iecur viceuerſa à corde vitam acci- pit, & cerebrum, & teſtes, & aliæ corpo- ris partes vita præditæ. Itaque nulla eſt pars

quæ

quæ ſolum ingenitã vim habeat, ſed aliũde etiã adſcitã, nẽpe à principiis. Sunt verò qui oſſa, cartilaginẽ, ligamenta, carnem ſimplicem, membranas, glãdulas, & pinguedinem, attrahendi continendi coquendi cibi, & expellendi excrementi, munus ex ſe & primo naturæ inſtituto habere, non autem à iecore ſumere credant. Quod certè Galeno in loco modò citato aduerſatur. Hanc controuerſiam, ſi Galeni verba penitiùs inſpiciamus, facilè dirimemus. Si enim partium cor C poris officia ac facultates ſpectemus, nullam inueniemus quæ ſub aliqua harum quatuor differentiarum nõ contineatur. Sub prima enim cerebrum, cor, iecur, teſtes: quæ, vt diximus, principia ſunt virtutũ corpus noſtrũ diſpenſantium, Sub ſecunda nerui, venæ, arteriæ, & vaſa ſeminaria. Sub tertia oſſa, cartilago, caro ſimplex, mẽbrana, glandulæ, & pinguedo. Sub quarta reliquæ corporis partes. Cæterũ m nerui cerebro ſeruiunt, animæ vim: nẽpe ſentiendi & mouendi: arteriæ cordi, vitam vitaléq; ſpiritum: iecori venæ, naturalẽ potentiã: & teſtibus vaſa ſeminaria, procreandæ genituræ facultatẽ in corpus fe D rentes. Porrò autem venæ quæ in ventriculum & inteſtina porriguntur, iecori ſuccum ſuggerunt vnde ſanguis quo vniuerſæ corporis partes aluntur, conficitur. Glandulæ

au

autem,caro simplex,& aliæ partes, quæ sub tertia specie cõtinētur, cõmunem quidē cũ cæteris corporis partibus vim habēt,nimirũ attrahendi,cõtinendi, coquēdi alimenti, & expellēdi excrementi. Præter hāc autē aliā sibi ingenitā,non aliũde adscitam, nec alio transfusam obtinēt:caro quidē carnis generandæ,os ossis,cartilago cartilaginis, & reliqua eodē modo.Natura enim cõparatum est,vt vnaquæq; corporis pars alimentũ sibi familiare trahat,& in suā substātiam mutet.
E Nulla autē alia carni simplici, adipi, & aliis partibus quas sub tertio genere cõtineri diximus,inest facultas. Reliquis autem omnibus,nēpe comprehensis sub quarto genere, virtutes tam ingenitæ quàm aduentitiæ insunt:plures etiam interdum. Fieri enim potest, vt pars eadem à cerebro sentiendi vel mouendi,à corde vitalem,& à iecinore altricem vim accipiat.Potest & eadem ingenitas vires plures habere,sed tamen vnicam præcipuam,& ad quam reliquæ ordinentur, quemadmodum suprà declarauimus. Ven-
F triculus(verbi gratia)sentit, viuit, attrahit, continet,cõcoquit,(atq; id quidem habet à virtutum principiis)præterea cibũ in succũ vertit,quē chymum vocāt,& in suā substantiam mutat,hanc facultatem ingenitam habet,primoq; naturæ instituto sibi cõparatā.

Eadem est ratio in reliquis corporis partibus sub quarto genere comprehensis. Quod si rursus contendas, carnē, adipem, ossa, cartilaginem, & reliquas id genus partes vsum aliquē atq; vtilitatē membris præstare (caro enim aduersus frigus & æstum munimentū est: ossa motū firmant, & reliquæ eodē modo) respōdemus facultatē omnē functiones obire: vtilitatē verò nullā per se actionē edere, sed actionē iuuare. Ex partiū enim tēperaméto facultas, ex facultate actio nascitur, quæ se nobis prodit vel statim, ac nullius alterius rei interuentu: vel alia re intermedia: vt in sequētibus docebitur. Iecoris enim & venarū actio, per vrinas: ventriculi, per aluū recremēta: musculorū verò motus, & neruorū sensus per se nobis ostēdūtur. Sed de his hactenus. Pili autē & vngues nullā gubernationē habent. τρίχες capillos significant, & pilos. In posteriore significatione constat Galenum vsurpasse. Nō enim à capillis solùm, sed & vniuersi corporis pilis temperamentorum signa sumuntur: vt in sequētibus docebitur. Pilos igitur & vngues inter partium differentias modò commemoratas nō enumerat, nō enim corporis substātiā cōstituunt, quare neque principia sunt virtutum, neque principiis subseruiunt, neque ex se ingenitas vires obtinent, neque ab aliis vi- G H I

res mutuantur. Non enim sensum & motum habent, neque vitam: neque attrahendi, continendi & coquendi facultatem, neque has vires aliis suggerunt, sed solùm generantur, hoc est coagmentantur, ac cõcre-
A scunt, non in omnem dimensionem, quéadmodum reliquæ partes corporis, sed in longitudinem solùm. Generantur autem pili quidem ex fuliginosis, crassis ac terrenis vaporibus, qui in corpore à calore suscitantur: qui dum exitum moliuntur, totã cutim perforant, viasq; per quas egrediantur, efficiũt: quæ in humidioribus ac mollioribus, vt Galenus ait, non perseuerant, scilicet partibus, quæ prius abscesserant, rursus coalescẽtibus. Siccescẽte verò corpore, ac duriore effecta cute, eiusmodi meatus nõ amplius iunguntur, sed digerendo vapori remanent aperti.
B Itaque temporis processu magis ac magis cutis foratur, assiduis perspirantium vaporum ictibus. Cum autem vapor per caloris magnitudinem fuliginosior & crassior efficitur, in ipsis cutis meatibus hæret, ac stipatur: aliusque è profundo exiens, secumque humoris nonnihil adferens, accedit, eique adiungitur, ac agglutinatur: rursus alius atque alius, qui priores foras expellunt: atque sic pilus fit, crassus, aut exilis, pro materiæ hunc generantis quantitate, &

viarum amplitudine: passus simplex, aut crispus, prout viæ siccæ aut humidæ, rectæ aut C obliquæ, sunt: niger, ruber, flauus, aut albus, pro fuliginis adustione, & humoris quem secum è profundo adfert, colore. Aduritur fuliginosus humor, & caloris vi, & temporis spatio quo in meatibus ipse moratur. Longiore enim tempore plus aduritur. Diutius autẽ in meatibus hæret, ob virtutis impellẽtis imbecillitatem, & humoris viscositatẽ, ac crassitiem, & ipsius viæ per quã exit, angustiam. Ad eundem modũ vngues ex crassis terrenisq; neruorũ recrementis generantur: sed, vt de pilis diximus, generatio hæc D coagmentatio quædã est, non nutritio. Materia enim qua aluntur, radici solùm adiungitur, non autem in totũ vnguem transmittitur, quemadmodũ cera ceræ adiuncta, tota aut longior aut latior aut profundior aut etiam maior redditur.

Signa autem cuiusque temperamenti deinceps dicemus, initium à cerebro sumentes. Sunt autem eius notarum congenita quinque genera: unum quidem totius capitis constitutio, alterum autem sensus, tertium actuosarũ, quartum principum, quintum naturalium

func

E *functionum uirtus & uitium. Præter hæc autẽ omnia, aliud est genus, nimirũ immutatio, quæ à foris incidentibus fit.*

Distinctis corporis partibus, potissimùm in differẽtias ex quibus tẽperamẽtorũ signa sumerẽtur: à cerebri (quod facultatis animalis est principium) notis auspicatur, earumq; genera constituit: ingenita quinque: nempe capitis diathesin, hoc est constitutionẽ, sensuum, actionũ tum actuosarum, quas πρακτικὰς vocat, vt mox dicemus: tũ naturaliũ virtutem ac vitiũ, vnũ verò externum, nẽpe immutationẽ, quæ à foris incidẽtibus fit.
F Sub capitis diathesi continẽtur, magnitudo, figura, capilli, & barba. Aliã enim magnũ caput, aliã paruũ naturã significat: aliam item longum, alia breue ac rotundũ: vt in sequentibus docebitur. Notæ verò quę à capillis sumuntur, sunt crassities, figura, color, celeritas crescendi, caluescẽdi, canescẽdi, & alia id genus, quę fusius suo loco docebũtur. Capillus crassus, dẽsus, crispus, niger, celeriter nascẽs ac caluescens, aliud indicat, aliud subtilis, rectus, flauus, tardè nascens & caluescens, præ-
G propereq; canescẽs, vt mox docebimus. Sẽsuum actio, vt prius ostẽdimus, duplex est. propria, & communis. Propria, auditus, visus, odoratus, gustus, & tactus. Communis,

somnus & vigilia: de quibus suo loco di- I
cetur. Actuosas functiones Galenus ἐνερ-
γίας πρακτικὰς vocat, quòd, vt arbitror,
omnium à cerebro prodeuntium efficacis-
simæ sint: imò vt verè dicam, solæ actionis
nomen merentur. Sensus ac principes actio-
nes, potius affectiones passionesq; dicendæ
sunt. Actiones autẽ actuosæ motus sunt arbi
trarii, quos musculi edũt. Ab his igitur dua-
bus actionũ differẽtiis cerebri natura depre
hẽditur, nõ primario quidẽ, sed secũdo lo-
co. Primò enim partiũ à quibus manãt, nẽpe H
musculorũ, tẽperaturas ostẽdũt: secũdò ve-
rò cerebri. Principes autẽ actiones continẽt
cogitationẽ, ratiocinationẽ seu iudiciũ, me-
moriã, discẽdi prõptitudinem, & similia: vt
prius diximus, & mox dicemus. Naturales ve
rò actiones sunt appetẽtia veneris, cibi, po-
tus, & aliæ id genus, de quibus suprà abundè
disputatũ est. Sed nõ omnes hæ cerebri no-
tæ sunt, sed concoctio: quæ per se manifesta
non est, sed per excrementa quæ ex cerebro
reiiciuntur: hæc enim cerebri temperamen- A
tum ostendunt: vt fusius in sequentibus do-
cebitur. Sextum autem genus immutatio
est, quæ à foris incidentibus fit. Foris inci-
dunt calor, frigus, humor & siccitas, am-
bientis nos aëris. Præterea cibus, potus, va-
por, odor, & alia id genus quibus cere-
brum

brum affici solet.

Vniuersi quidẽ capitis constitutio, ex eius magnitudine, figura, & capillis sumitur. Paruũ igitur, uitiatæ cerebri cõstitutionis propriũ est indiciũ. Magnũ
B *uerò nõ ex necessitate probã arguit cõstitutionem: uerùm si propter facultatis propriæ robur euenerit, quæ materiam probã multãq; finxit, bonũ signum erit. Sin propter solã materiæ abũdãtiã, malũ. Distinguẽda igitur hæc sunt tũ figura, tũ his quæ ab ipso cerebro nascũtur. Figura quidẽ, si cõcinnũ sit: nã perpetuò hæc nota bona est. His uerò quæ ab ipso cerebro ortũ habẽt, si ualida ceruix est, & alijs oßibus optimè compactum, uniuersumq; neruorum genus uegetum robustumq; sit.*
C

Primùm ex ingenitis signis capitis cõstitutionẽ noscẽdã esse modò dicebamus, sub qua magnitudinẽ, figurã, & capillos cõtineri ostendimus: ex quibus temperamentorũ notæ sumuntur. Certæ enim magnitudinis totum caput esse oportet, proportionemq; ac

ſymmetriam cum reliquo corpore habere, virtus enim quæ ab eo prodit, par regendo corpori eſſe debet:alioqui improbas imperfectasq; actiones edet. Si igitur caput quàm deceat minus ſit,neceſſariò non eius ſolùm, ſed & ab eo ortarum partiũ omniũ functiones imperfectæ, nõ tamẽ neceſſariò deprauatæ erunt. Nã ſi exiguũ ſit(vt ponimus)cerebri ſubſtantia neceſſariò exigua erit,ventriculiq; eius anguſti, proindeq; ſpiritus quẽ animalem vocant,paucus erit,nec obeundis functionibus ſufficiet, quare ſenſus, motus, & principis facultatis actiões inualidæ erũt: deprauatæ autem non neceſſariò,ſi quidem animus rerum imagines probè apprehẽdere intelligereq; poteſt: ſed diu in id incũbere non poteſt, nec rem arduam cõcipere, tum propter ſpirituum penuriam,tum ſubſtantiæ cerebri imbecillitatem. In longis enim ac diuturnis cogitationibus plures inſumuntur ſpiritus,quàm ventriculorum cerebri facultas ſuggerere poſsit. Imbecilla enim facultas citò fatigatur. Ad eundem modum oculus rem vehementer ſplendentem diu intueri nõ poteſt,nec aliam quancũq; diu intenteq; :vt poſt dicemus. Eadẽ eſt aliorum ſentiendi inſtrumentorum ratio. Functiones autem actuoſæ ſiue à facultate ſola fiãt, ſiue addito ſpiritu animali, vt nonnulli ar-
bit

bitrantur, propter rationes modò declaratas semper imbecillæ sunt: atq; etiam si aucta sit imbecillitas, deprauatæ. Capitis autem magnitudo, vt non bonam, sic nec malam constitutionem semper significat. Nã
F si probã figurã habeat, bonã: si improbã, malã esse cõstitutionẽ omnino oportet. Proba enim figura vim formatricẽ validã esse, & materiam vnde caput fingitur, huic paruisse significat: contrà praua aut vim imbecillã, aut materiã cõtumacem, maleq; sequacem, aut vtrunque ostendit. Valida enim virtus probam materiã ac sequacẽ facilè, inualida improbam ægrè regere ac moderari, ex eaq; partes corporis figurare potest.

Propria autem capitis figura est, ut si
G *animo fingas cereum globulum absolutè rotundum, utrinq; leuiter depressum, à tergo enim & fronte partes magis quàm globulo conueniat gibberas, à latere uerò utrinque magis rectas fieri necesse est.* At *si occipitij eminentia aliquo pacto imminuta sit, considerandi nerui sunt, & ceruix cum alijs oßibus, quæ si secundum naturam habeant, id materiæ defectui, non autem facultatis imbecil-*

litati tribuẽdum est. Si uerò uitiata sint, originis imbecillitatẽ testãtur. Vt plurimum autẽ occipitij defectum comitatur antè memoratorũ imbecillitas: rarißimeq; aliter euenire solet. Cõsiderare etiã oportet caput quod in occipitio fastigiatius est, adhibitis distinctionibus ijsdẽ quibus in uniuersi capitis magnitudine utebamur. Sæpe autẽ hic etiã optimũ signũ est cerebelli (quod nõnulli posterius cerebrũ uocant, ut reuera posterius est) cõcinna figura, sutura quæ à λ literæ græcæ similitudine lãbdoides dicitur distincta. Ab eiusmodi uerò parte, spinæ medulla originẽ ducit, proindeq; omnes qui in toto corpore sunt, actuosi nerui. Ipsa autem posterior pars ex se paucos admodũ sentiẽtes neruos obtinet, actuosos uerò permultos: quẽadmodũ prior sentiẽtes plurimos, actuosos uerò paucos. Quocirca eiusmodi partes, si quidẽ probè cõstitutæ sint, ualidas utraq; suas habẽt propagines. In prioribus capitis

H
A

partibus ad frontẽ ſpectãtibus, eædẽ diſtinctiões quas in poſterioribus obſeruabamus, adhibẽdæ ſunt: paruitatẽ, magnitudinẽ, figurã, & qui in ea parte ſenſus ſunt, conſiderãtes: nimirũ uiſum, guſtũ, odoratũ. Mutuò enim ſe produñt, de ſeq; teſtimoniũ reddũt: & quæ à princi
B *pio originem duxerunt, principij uirtutem & uitium oſtẽdunt: & principiũ, eorum quæ à ſe orta ſunt, nota prodit.*

Docebat modò optimæ capitis conſtitutiõis notas à figura depromi: hîc verò, qualis ea eſſe debeat, oſtẽdit: nimirũ rotũda, leuiter vtrinq; depreſſa. Certũ enim eſt naturã vnicuiq; parti figurã dediſſe, q̃ actiõi aut vſui cui dicata eſt, maximè cõmoda ſit. Caput igitur orbiculatũ fecit, paululũ vtraque parte depreſsũ. Rotũda enim figura, omniũ capaciſsima eſt, minimeq; externis iniuriis
C expoſita: vt Gal. in libris de partiũ vſu docet. Cerebrum enim caput continet, quod pro hominis magnitudine maximum eſt. Nam cum ad multos vſus ſit deſtinatum, ex eoque multa naſcantur, nempe nerui, & ſpinæ medulla, ex qua & actuoſi nerui prodeũt: prætereà cũ in eo ingẽtes cellulas tres

recipiendis ſpiritibus dicatas natura finxerit, qui obeundis tam multis functionibus ſufficerent:magnum eſſe debuit. Cæterùm leuiter non autem multum vtrinque caput depreſſum eſt. Nam ſi vehemẽs eſſet compreſsio, non admodum commoda vtraque eminẽtia, nec media cellula eſſet. Hęc enim D arctior, quàm recipiendo ſpiritui ad principes functiones obeũdas ſufficeret, eſſet: eminentiæ verò longius prominerẽt, cellulasq́; vtraque ſuam, anguſtiores haberent. Itaque leuiter tantùm compreſſum eſſe debuit: ita tamen, vt tumentiores ac gibberæ magis quàm orbiculari figuræ conueniat, fierent. Quæ verò vtrinque ſunt partes, rectæ eſſe & planæ ac æquales debent. Hæc igitur eſt optimè cõſtituti capitis figura. Quæ autem ab hac deflectit, ſimpliciter caput aut bene aut malè conſtitutum eſſe non oſtendit, ſed adhibitis diſtinctionibus. Nam ſi poſterior eminentia minor ſit, non protinus bona aut mala eſt capitis cõſtitutio. Conſiderare igi- E tur oportet, quales nerui, qualis ceruix, aliaq́ue oſſa ſunt. Nam ſi ſecũdum naturã hæc omnia habeant. i. ſi concinna ſint, optimeq́; ſuis officiis fungãtur, referendũ figuræ vitiũ eſt ad materiæ penuriã, non autẽ ad virtutis imbecillitatẽ. Sin imbecilla ſunt, ac perperã formata, id imbecillitati tribuendũ eſt: aut

certè vtriq;,id est materię inopiæ,& virtutis imbecillitati. Fieri enim potest vt cũ cerebri imbecillitate sit materia & pauca, & vitiosa: vnde quæ ab ea orta sunt, secundũ naturã esse nõ possunt. Imò verò si qua est ante
F dictarũ partiũ imbecillitas, ea ferè materię defectũ sequitur. Itaq; si occipitiũ quàm pro naturali cõstitutiõe minus sit, παρεγκεφαλίς, id est cerebelli, non totius cerebri imbecillitatis nota est. Nã fieri potest vt ob materiæ penuriã cerebellũ exiguũ sit, proindeq; imbecillũ: reliquũ verò cerebrũ magnũ ac robustũ: quocirca & nerui, & collũ, & reliqua ossa, valida: quæ quidẽ non à cerebello solũ, sed & à cerebro oriũtur. Quod cũ rarò accidat, rarò etiã cõmemoratæ partes robustæ sunt. Eodẽ quoq; modo cõsiderãdum est an turbinatũ ac fastigiatũ occipi
G tium, probam habeat figurã, futura λ literæ græcæ distinctã: validaq; sint quæ ab eo nascũtur, collũ, ossa, & spinæ medulla, ex qua actuosi nerui, vt iã dictũ est, originẽ ducũt. Cæterũ ex posteriore cerebro pauci nascũtur nerui sensu præditi, actuosi verò multi: quemadmodum ex priore sentiẽtes multi, actuosi verò pauci: vt ex anatome constat. Ab horũ igitur neruorũ functionibus notæ deprehenduntur: posterioris quidem cerebri arbitrario motu: prioris verò sensibus,
nem

nempe visu,gustu,& odoratu,&c.

Principiū uerò actionū uirtus & uitium, solius principij per se sunt notæ. Principes autē actiones uoco, quæ à solo proficiscuntur principio. Itaq; mētis celeritas, partiū tenuitate cerebrū præditum esse testatur: tarditas uerò, craßitudine. Discendi autē facilitas, materiā quæ facilè rerū formas recipiat, ostēdit: memoria uerò stabilem: quemadmodum discendi difficultas simulacra rerū non facilè admittentem: obliuio uerò liquidam. Atque inconstantia, opinionumq; mutabilitas, calidam: constantia uerò ac stabilitas, frigidam.

H

A

Cerebri notæ, à sensibus & actuosis functionibus deprōptę, modò expositæ fuerūt, quæ verò à principibus ducuntur, hoc loco Galenus docet: quas ideo principes vocat, quòd à solo principio proficiscātur. Cū igitur tres sint earū partes, rerū intelligētia ac apprehensio, iudiciū, & memoria: tria etiunt, quæ ab his sumuntur notarū genera. Primū quod ab apprehēsione rerū petitur, nēpe celeritas ac tarditas mētis. Prior græcis ἀγχι-

νοῖα vocatur; posterior διανοίας βραδύτης. Cũ igitur promptè quis propositã rem men
B te cõcipit, ac intelligit: huic cerebrũ partiũ tenuitate præditũ est; cũ verò tardè eam cognoscit, crassi cerebri est argumẽtũ. Ex tenui enim materia synceri ac clari spiritus nascunt: ex crassa verò turbulẽti, ac caliginosi. In illis rerũ imagines citi⁹ & meli⁹, in his tardius ac deterius animo cõprehẽdũtur: nõ aliter quidẽ atq; in aëre res sensib⁹ obiectæ. In synceroenim ac lympido celeri⁹ ac melius quàm in crasso ac turbulẽto aëre rerum formę cernũtur. Secũdũ gen⁹ quod à iudicio sumitur, id est discẽdi facilitas ac difficultas,
C εὐμάθεια καὶ δυσμάθεια græci vocant. Priori materiã in qua facilè: posterior in qua ægrè rerũ formæ imprimũtur, significat: dicendi enim facilitas: mollẽ: difficultas, durã cerebri materiã arguit. In re enim molli, vt cera verbi gratia, sigillũ prõpti⁹: in dura verò, vt lapide aut ferro, ægri⁹ imprimitur. Rẽ autẽ ignotã discim⁹ vel altero docẽte, siue vocali, siue muto: vel soli meditãtes ac ratiocinãtes, nullo nobis præceptore viã mõstrante. Vtrũq; discẽdi modũ natura præstat, quam ars atq; methodus iuuat. Tertiũ verò à memoria ducitur. Nam si quod percepimus ac
D intelleximus, memoria teneamus, stabilem esse immobilemque cerebri substantiam

certò ſcire oportet, ſin citò obliuiſcamur, fluentẽ ac mobilẽ. Quod enim nimia humiditate diffluit, ſuſcipere quidẽ rerũ ſenſibus obiectarũ formas pòteſt, ſed diu ſeruare nõ poteſt. Cõtrà quod durũ ſolidũq; eſt, haud ita facilè excipit: exceptas tamẽ diu retinet. Quẽadmodũ igitur cerebrũ quod memoria pollet, vt nõ nimis molle eſſe debet, ſic nec nimis durũ: ſi quidẽ multas rerũ formas recipere, easq; diu ſeruare debet. Hinc fit vt neq; vehemẽter celeres, atq; vt græci vocãt, ἀγχίνοι, neq; admodũ tardi ac hebetes memoria pollere poſſunt, hi quidẽ, quòd craſſius duriusq; habeãt cerebrũ, impreſsioniq; recipiẽdæ cõtumacius: illi, quòd diffluẽs nimis, ac ſuſceptis ſimulacris ſeruãdis ineptũ. Eadẽ rationẽ neq; pueri, neq; ſenes, neque etiã qui facilè reminiſcũtur, memoria valẽt. Eſt enim reminiſci, rem quã antè audiui, vidi, aut alio ſenſu percepi, velut inquirere ac inueſtigare: quod certè, vt Ariſtoteles ait, quodãmodo ratiocinari eſt: quare ſub ſecũdo genere reponi debet: memoria verò ſub tertio, vt mox dicetur. Rurſus eodẽ autore, οὐχ οἱ αὐτοὶ μνημονικοὶ καὶ ἀναμνηστικοί, quĩ vt plurimũ qui memoria pollẽt, iudicio carẽt. Qui verò prõptè reminiſcuntur, celeres ſunt ac dociles. Cæterùm mẽtis mutatio, ac opinionis mutabilitas, id eſt τὸ εὐμετάβολον ἐν E F

δόξους, calidã eſſe cerebri ſubſtantiã ſignificat. δόξα à verbo δοκεῖν deducitur, quod φαίνεσθαι, id eſt videri ac cẽſeri ſignificat. Fit autẽ ad hunc modũ opinio: In interno & cõmuni ſentiẽdi organo fit motus, quẽ nõnulli imaginationẽ, græci φαντασίαν vocant, ab extimo ſenſu profectus. Primùm enim res quę nobis obiicitur, extimũ ſenſum, deinde ſimili motu intimũ mouet, quẽ & cõmunẽ
G Philoſophi vocant, in quo tale veſtigiũ relinquitur, quale extimus ſenſus accepit. Hũc igitur motũ, vt diximus, imaginationẽ nominant: quæ etiam ſine extimi ſenſus motu permanere poteſt. Effingere enim animo quicquid lubet, poſſumus: imo per ſomnum (in quo ſenſus omnes extimi feriãtur) rerũ imagines videmus: ſcilicet relictis rerũ extimarũ formis in interno ſenſu, quẽ excitãt. Has autẽ rerũ formas cũ intelligẽdi vis colligit, expenditq; veræ ne ſint an falſæ, cum quadã ratione veras aut falſas eſſe ſibi perſuadet, poſteà huic perſuaſioni aſſentit: atq;
H ſic naſcitur opinio, quã Græci, vt dixi, δόξαν vocãt. Quoniã igitur perſuaſio hæc atq; ratiocinatio falſa plerunq; eſt, opinio & vera & falſa eſſe poterit: quocirca hãc mutari cõtingit, quoties alia ratio ac veriſimilitudo maior q̃ prior apparebit. Ferè autẽ apparet, vbi oſcitãtius quis rẽ perpẽdit, aut indoctus

est,ac rerũ inexpertus, Cũ igitur multæ variæq; deinceps occurrũt rationes, persuasiones,ac verisimilitudines,quibus ꝓtinus mẽs assentiat, opinionẽ mutari omnino necesse erit. Sæpe aũt accidit, vt duabus cõtrariis rationibus vicissim ocurrẽtibus,eiusdẽ rei opinio subinde mutetur. Id autẽ euenit cũ mẽs facilè mouetur:quod in calidis cerebris accidere solet. Calor enim per sese mouet excitatq;:frigus verò cõtrariũ efficit. Igitur opinionũ mutabilitas calorẽ, cõstãtia verò frigus cerebri significat, quanquã, vt modò dicebamus,indoctis,& negligẽtius rẽ æstimãtibus subinde mutatur opinio, sed magis in his quibus cerebrum calidum est. A

Duo uerò adhuc notarũ genera prætermißa esse mihi uidentur, quæ ab initio declaranda susceperam: unum ad naturales functiones refertur: alterum ad ea quæ foris incidunt, de his autem erit sermo communis. B

Eorum quæ prius se traditurum pollicitus fuerat signorũ genera, vnum ab actionibus naturalibus, alterũ ab his quæ foris incidunt, sumitur. Quod ideo fecisse videtur, quòd communẽ de ipsis cum aliis cerebri notis mentionem sit facturus. Ostẽdet enim

enim eius naturam ex qualitatum tempera mento, excrementorum quantitate, & qualitate, aliisque id genus signis, quæ fusius in sequentibus docebuntur.

C Si quidē cerebrū quatuor qualitatibus probè tēperatū sit, omnia quæ suprà relata sunt, mediocria habebit: & excremēta, quæ per palatū, aures et nares expurgātur, moderata etiā habebit: nec ab his quæ foris incidūt, nempe calidis, frigidis, humidis & siccis, lædetur.

εὔκρατον τὸν ἐγκέφαλον, hoc est probè tēperamentū cerebrū Galenus intelligit nō simpliciter, vt perfectā illā cōtrariarū qualitatum paritatē, absoluteq; medium tēperamētum habeat: sed talem, qualē maximè eius
D natura ad probè obeundas suas functiones desiderat. Atq; hanc elementorū æqualitatem iustitiā vocare solent: quæ scilicet rei pro sua dignitate conuenit. Itaque corporis vnaquæque pars, seu calida sit, seu frigida, seu humida, seu sicca, & est & dicitur tēperata, quæ quidem aptum conueniensq; obeundis functionibus à natura institutis habeat temperamentum. Bene igitur temperatam vnāquanque partem dicemus, cum pro sua natura, vt Galenus ait, probè suo munere

fungitur. Quocirca cerebrum εὔκρατον, id est probè temperatum est, cũ actiones probas omnes edit: non autem cum vnã tantũ, vel duas vel plures, habet enim (vt prius diximus) plures ac diuersas actiones, vt mouẽdi & sentiendi: quæ vt diuersæ sunt, ita à diuersis facultatibus oriũtur, & facultates à diuersis temperaturis. Prior enim pars, ex qua nerui molles & sensu prædití nascuntur, humidior est, & mollior: posterior autem siccior & durior, vt ex qua nerui duri ac solidi, mouendi facultate donati, proficiscũtur. An autem alia ex principibus functionibus, aliam temperaturã efflagitet, proindeq; in alia cerebri parte fiat, cõtrouersum est. Nõnulli enim in eadẽ cerebri parte cogitationem, iudiciũ, & memoriam esse autumant: quã opinionem Galenus sequi videtur in libro de musculorũ motu, in quo scribit partem eandem recordari, quæcũq; ea sit, quæ & rerũ imagines recipit, quibus verbis ostẽdit in eadẽ cerebri parte phãtasiam & memoriã esse. Sunt qui suã cuique facultati partem tribuãt, nempe phantasiã priori, in qua est & sensus cõmunis: memoriã posteriori, & mediæ parti iudiciũ. Sed quoniã hæc ad rem nihil attinent, ad propositũ redeamus. Temperatum igitur ad modum iam declaratum cerebrũ, excrementa habet non solùm E F G

qua

qualitate ſed & quãtitate mediocria. Me-
diocre enim refertur & ad qualitatem, vt
mediocre ingeniũ:& ad quantitatẽ, vt me-
diocris ſtatura. Excrementa igitur cerebri
mediocria dicũtur, quæ neq; multa, neque
pauca,neq; cruda,neque retorrida, ſed inter
hæc mediũ quoddã obtinent. Nam cum ce
rebrum natura frigidum & humidum ſit,
probè autem in ſuo genere temperatũ, me-
diocriter frigida & humida excrementa pa-
riet,eaque modica. Quòd ſi frigidius ac hu
midius quàm eius naturæ cõueniat,frigidio
ra,humidiora,& plura quàm ſi temperatum
H eſſet,aceruabit. Impedit enim frigus pituitæ
cõcoctionem ac reſolutionẽ, digeſtionẽq;:
& materiam humiditas ſuggerit. Calor ve-
rò & cõcoquit & reſoluit humores: ſiccitas
autẽ depaſcit abſumitq;. Quare ſi cerebrũ
calidius ac ſiccius ſit, pauciora & coctiora
habebit excrementa:vt in ſequẽtibus oſten
demus. Ad eundem modum temperatũ ce-
rebrum externis iniuriis vniuerſis non ſingu
lis minus eſt obnoxium. Nam his etiã con-
trariis ex æquo reluctatur, non enim magis
à calidis quàm frigidis,& humidis quã ſic-
cis afficitur. Alia verò omnia cerebri tẽpe-
ramenta vt quibuſdã magis reſiſtunt, ſic ab
A earum ſimilibus offenduntur. Calida,verbi
gratia,frigidis potentius quàm tẽperata re-

luctãtur, sed à calidis celerius ac grauius læ-
dūtur. Ad eundem modū frigida calidis po
tentius repugnant, sed frigidorū vim prom-
ptius recipiunt. Eadem quoque est siccæ &
humidæ temperaturæ ratio.

*Hi capillos in infantia quidem sub-
rufos, in pueritia uerò subflauos, in ui-
gore autem ætatis flauos habent.*

Vt ostenderet se hic non de corporis vni
uersi pilis, sed capitis tantùm verba facere,
inquit, τῆς κεφαλῆς τρίχωσ, id est capitis pili, B
quos vocabulo vno capillos vocamus. Prius
autē in partiū corporis diuisione de omni
corporis pilo in genere mentionē fecit, vt
illic docuimus: vti & de eorum origine, &
corporis notis quæ ab ipsis sumūtur, dispu-
tauimus, dicebamus enim omnē pilū ex fuli
ginoso vapore ortū habere: colorē autē ab
humore quo tingitur: figurā verò à siccita-
te, & viarū figura: crassitiē ab earundē am-
plitudine, & materiæ copia. Igitur à capilli
densitate crassitie colore & figura, cerebri
notæ deprehendūtur: quæ pro diuersis æta-
tibus & tēperamentis mutātur: vt posteà di C
cetur. Tēperati igitur cerebri, infantes, capil
los habēt subrufos: pueri verò subflauos, id
est nōdū planè rufos & flauos, sed ad eos co
lores vergētes: florētes verò ætate, flauos.

Est

Eſt enim color rufus, vt in cõmentariis noſtris ad Glauconẽ docuimus albior ac turbulentior, flaui albiq; medius: flauus verò ſplendidior, purior, & in quo igneũ quoddã reſplẽdeat. Cũ igitur infantes pituita magis abundẽt, capillũ habẽt ſubrufum, ſcilicet humore pituitoſo, cui nõnihil bilis admiſtũ ſit, tin-

D ctũ. Pueri aũt decreſcẽte pituita, & ĩcreſcẽte bile, iã ſubflauũ: ætate aũt florẽtes, flauũ. Per ętatẽ eñ flaua bilis augeť, & pituita minuiť.

Mediiq; inter abſolutè criſpos & rectos quodammodo ſunt.

Neq; enim tanta ſiccitas in his eſt, vt intorqueri poſsint: neq; tam humidi, vt recti ſimplicesq; reddãtur. Neq; meatus tam flexuoſos cutis habet, vt criſpi: neque tam directos, vt ſimplices rectiq; fiãt. Fuligo enim, vt antè dicebamus, à calore natiuo in corpore genita, viã per quã exeat, in cute molitur, quæ ſi admodũ humida ſit, facilè impellen-

E ti fuligini cedit, fuligoq; recto tramite exit, atq; aſsiduitate viam rectã efficit. Cũ verò aridior eſt cutis, maiore negotio antè dicta fuligo iter ſibi parat. Non enim facilè ictui durũ cedit. Itaq; nũc hac, nũc illac, vbi ſcilicet molliorẽ cutẽ inuenit, tranſit, atque ſic viam flexuoſam efficit: quam figurã capillus qui illic fit, nactus, criſpus dicitur. At ſi cutis

dura aut flexuosa admodum non sit, meatus quem transeundo fuligo facit, neque flexuosus neque rectus in totum fiet, sed leuiter obliquus, quocirca capillus neque vehementer crispus, neque rectus ac simplex, sed inter vtrunque medius erit. Simplicem ca- F pillum ac rectum, hoc est ἁπλοῦν καὶ εὐθεῖαν τρίχα vocat, qui contra οὖλαν id est crispum distinguitur, simplex enim & directum iter Latini appellant quod contra flexuosum distinguitur.

Non tamen facilè caluescunt.

Caluities fit vehementer resiccata cute, & quæ nimia ariditate velut testacea sit reddita, ex tali enim ob natiuæ humiditatis penuriam nihil nasci potest. Cum verò tanta siccitas non est, vt humoris omnino expers non sit, cutis ad pilorum generationem maximè est idonea. Imò verò quanto ea sic- G cior calidiorq́; est, citra tamen humoris defectum, vt modò dicebamus, tanto magis pilos generare potest: vt autor est Galenus libro de temperamentis secundo. Eiusmodi enim temperies materiam gignendo pilo amplam suggerit: nempe fuliginem. Senescentibus igitur nobis caluities fit, quoniam ea ætas maximè sicca est: & in ea maximè parte quæ ad frontem spectat, omnium capitis

tis partium ſiccisſima. Nam illic cuti oſsi nudo hæret. Defluit etiam non in capite ſolùm, ſed & in aliis corporis partibus pilus:
H ſed id alieni humoris commercio potius quàm natiui inopiæ tribuendum eſt.

Intelligenda autem ſunt quæ & diximus & dicemus ſigna, ut in temperatis habitationibus. Quæ uerò ad capillos attinent: non ut in regione ſolùm, ſed ut in humorum temperie cerebri temperamento proportione reſpondente.

Temperati cerebri ſigna ab his quæ nobis ſunt ingenita, hoc eſt totius capitis conſtitutione, à cerebri functionibus omnibus, nempe actuoſis & principibus, ſenſibusq; petita, ab his item quæ foris incidunt, calidis
A frigidis humidis & ſiccis, ſuprà declarata ſunt. Ab iiſdem verò ſumptę intemperati cerebri notæ declarandæ ſunt. Atque hæc omnia intemperata regione intelligēda eſſe docet Galenus: quoniam hæc vnumquodq; temperamentum quale ab initio erat, ſeruat pro ætatum ratione. Intemperata verò regio non aliter atque intemperata victus ratio, temporis proceſſu corpora noſtra immutat: quare in ea ſimpliciter tēperati vel naſci vel degere non poſſunt. Simpliciter

dixi,quia in intẽperata regione medii quo-
dammodo,ſcilicet inter eius regionis cali- B
diores & frigidiores,humidiores & ſiccio-
res, inueniuntur, quos temperatos quidem
appellare licet,ſed non ſimpliciter, abſolu-
teq́;. Quare ſimpliciter abſoluteq́; tempera
ti cerebri (in iuſtitia ſemper intelligo) ſi-
gna,à capitis cõſtitutiõe ſumpta, ac cerebri
functionibus,& foris incidentibus,vt in tem
perata regione accipienda ſunt. Vna enim
quæque habitatio ſuos & gignit & conſer-
uat:temperata quidem temperatos,intempe
rata intemperatos:quorum vt regiones in-
ter ſe differunt,ſic naturæ & mores diuerſi
ſunt:vt ex Hippocratis libro de aëre aquis
& locis videre eſt. Quæ verò à capillis pe- C
tuntur notæ,nõ vt in regionibus ſolùm,ſed
& humorum temperie cerebri tẽperamento
proportione reſpondente cõſiderãdæ ſunt.
Nam cùm capillus,vt diximus, ab humorum
fuligine originem habeat:qualis fuerit hu-
mor,talem capillum eſſe oportet. Ex pitui-
ta enim albus,ex bile flauus,ex vtroque hu-
more,ſi quidem bilis ſuperat, ſubflauus:ſi pi
tuita,ſubrufus capillus naſcitur. Porrò autẽ
humor pro variis ætatibus variaque victus
ratione in corpore gignitur. Oportet igi-
tur humorem ex quo capillus fit, cerebri D
temperamento reſpondere, ſi quidem ex
cap

D capillo eius temperamentum cognoſcere velis. Quoniam rurſus capilli color & figura non ſolùm ab internis qualitatibus fit, ſed etiam forinſecus incidentibus (ambiens enim aër capillum & cutem afficit:temperatus quidem rufum aut flauum, mediumque inter criſpum & ſimplicem reddit: calidus verò & ſiccus nigrum & criſpum)ad eundem modum reliqua aëris temperamenta colorem & figuram capilli mutant,non aliter atque interna corporis intemperies,de qua deinceps dicetur.

Quod ſi iuſto calidius ſit, in altera uerò oppoſitione temperatum, ſi E quidem magna admodum ſit caloris exuperantia omnia quæ declaranda ſunt ſigna,ualida erunt.Sin exigua infirma.Omnium autem partium quarum notas in omnibus temperamentis explicaturi ſumus, communis eſt hæc ratio.

Cum prius temperati cerebri indicia recenſeret,obiter de intemperatis ſignis commeminit,quæ nunc fuſiſsimè tractat,à caloris notis auſpicatus: docetque ſigna omnia non ſolùm cerebri,ſed & omnium corporis partiū,à quibus videlicet ſigna ſumūtur, eo

eſſe

esse præstantiora, validioraq́;, quo qualitatis excessus fuerit maior. Quod vt melius intelligamus, scire oportet simplices quatuor esse qualitatum exuperantias, calidum, frigidum, humidum, & siccum: totidemq́; ex his mistas, calidum & humidum, calidum & siccum, frigidum & humidum, frigidum & siccum. Atque hæ quidem omnes in maioris & minoris ratione diuidi possunt, hæc enim tam philosophi quàm medici in quatuor ordines distinguunt. Primus quidem obscurè, secundus iam manifestè, tertius vehementer, quartus summè calfacit & refrigerat, humectat & siccat: vltra quos sanitas non consistit. Itaq; horum effectus alii obscuri, alii insignes ac perspicui nobis apparent, certiusq́; aut obscurius rem nobis explicant. Quid autem posit vnusquisque harũ exuperantiarum ordo, ex Galeno de simplicium medicamentorum facultatibus cognoscere licet. F G

Deinceps igitur caloris cerebri notæ præter iam declaratas sequuntur. Omnia quæ circa corpus existũt, rubicundiora & calidiora sunt: oculorum uenæ conspicuæ: capilli editis in lucem celeriter nascuntur: multò quidem cali- H

di

dioribus nigri, robusti, & crispi: non multò autem, primùm subflaui, deinde nigri: procedēte uerò ætate caluescunt: eoq; magis, quo sunt calidiores. Excrementa uerò palati, narium, oculorum, & aurium, pauca & cocta habēt cum in integra sanitate degunt. Quòd si aliquando caput illis repleatur, (quod sæpe ipsis accidit, & maximè cum uictus rationem negligunt) plura quidem, sed cocta tamen gignuntur excrementa. Cæterùm his caput cibo potuq; calido, & odoribus, omnibusq; quæ foris aduenient (inter quæ aër ambiens continetur) caput impletur, ac grauatur: præcipuè autem, si non solùm natura calida, sed & humida eiusmodi temperamenta sint. Eadem breuibus somnis, minimeq; profundis sunt contenta.

A

Cũ nuper docuiſſet omniũ qualitatum exuperantiam pro sua quanque magnitudine notas manifestiores aut obscuriores edere, idq; esse omnium corporis partium ex quibus signa sumuntur, commune: hanc in duo

duo tantùm partitur, multum & parum. Pili, inquit, multò calidioribus nigri, robusti, B crispi: nō multò verò primùm subflaui, deinde nigri nascuntur. Si igitur quæ circa caput existunt, multum rubicunda sunt, ac calida, cerebrum vehementer calidum esse necesse est, modicè verò, si non multũ. Quòd si, vt prius monuimus, exuperantiam in quatuor gradus distribuas, eius quoque signa in quatuor diuidenda erunt. Itaque si primo ordine calidum sit cerebrum, in eodem calor & rubor apparebit, si quidem aliunde refrigeratum aut calfactum caput non sit. Eadem est reliquorum consideratio. Tam vehemens enim tactu calor sentitur, quàm est natura caput calidum. Cæterùm tam C rubicunda cutis apparet, quàm humor hanc tingens est ruber. Similis enim (vt Galenus in Aphorismos Hippocratis docet, & nos alibi docuimus) apparet cutis humoribus. Porrò autem humor colorem ex primarum qualitatum exuperantia ac defectu nanciscitur. Summus igitur calor & siccitas colorem nigrum creat, frigiditas & humiditas album: & aliæ qualitates alios colores: vt in sequentibus dicetur. Calor item exuperans cum siccitatis & humiditatis mediocritate, vtriusque medium gignit, nempe rubrum magis vel minus, pro D

suæ

suæ exuperantiæ magnitudine. Atque hic color ſicceſcente per ætatem corpore in nigrum vertitur. Itaque ſi cerebrum calidius ſit, omnia quæ circa caput ſunt, rubicundiora apparent. Oculorum quoque venæ conſpicuæ ſunt, tum coloris, quem rubrum in toto capite apparere diximus, ratione: tum venarum amplitudine. Caloris enim munus eſt (vt Galenus ſcribit) dilatare, ac flatu diſtendere, eoque magis, quo ipſe vehementior fuerit, & materia mollior, tenſionique ac dilatationi obtemperantior. Cum igitur ex hypotheſi materia dura non ſit nec contumax, ſed mediocriter mollis,
E calor autem vehemens, venæ ampliores latioreſq; fient, proindeq; multi ſanguinis capaces: vnde ſenſui magis perſpicuæ fiunt. Adde quòd ſanguinis color ruber in oculi tunica cãdida magis eluceſcit. Cęterùm pili in lucem editi celeriter naſcũtur. Naſcitur enim capillus cũ cutis perforatur, & excrementa in venis fuliginoſa gignũtur. Perforatur autẽ cutis à vaporibus exitum molientibus: quod fit (vt antè fusè declaratum eſt) cute iam ſicceſcente. Siccatur autem in aliis ſerius, in aliis tẽpeſtiuius: quemadmodũ in
F aliis tardius, in aliis citius fuliginoſa excrementa generantur. In calidis enim & ſiccis natura celerrimè cutis reſiccatur, proindeq;

cel

celerrimè perforatur,& excrementa in venis fuliginosa gignuntur:quocirca his citissimè pili nascuntur,post hos calidis,citra humiditatis aut siccitatis exuperantiā: reliquis autē serius: vt pòst docebitur. Calor enim humiditatem depascit,ac corporis habitum resiccat.Quibus igitur cerebrum natura calidum est,cutis citò perforatur,& fuliginosa excrementa gignūtur:quare celeriter ipsi capilli nascuntur,calidioribus quidem nigri, robusti & crispi: minus verò calidi, prima G ætate subflaui,deinde nigri,atque procedente tempore calui fiūt,eo quidem citius, quo sunt calidiores: vt prius monstratum est. Eadem ratione excrementa palati,narium, oculorum & aurium,pauca habent, si quidē integrè valent. Calor enim(vt modò dicebamus)humiditatem depascit. Quod si fortè(vt plerunque fit) victu humidiore ac vberiore vsi fuerint,caput excrementis redundabit,sed magis coctis quàm quę ex pituitosis naturis repurgantur:nisi supra modum in cibo & potu,præsertim calido & humido, H excesserint, his enim facilè caput repletur, scilicet vapore ex his nato promptè ascendente,& cerebro hunc facilè recipiente, quē sua natiua frigitate densat, ac in aquosam pituitam vertit,nō aliter atque media aëris regio vapores in imbres & pluuiam mutat.

Cal

Calidum itaq; cerebrum calidos vapores à iecore, maiorib⁹ venis, & toto corpore trãſmiſſos, facilè admittit, imò certè attrahit: ſed nec hos ſolùm, verùm & odores, & ambientem aërẽ: quibus maximè repletur, proindeq; grauatur, præſertim ſi cũ calore adiũcta ſit humiditas. Quòd ſi diligẽter omnia hæc vitẽtur, calidũ cerebrũ pauca admodum excrementa habebit, ſcilicet calore humiditatem abſumẽte. Quare breuibus minimeq; profundis ſomnis eiuſmodi naturæ cõtẽtæ erũt. Nã cũ ſomnus (vt Galenus docet) fiat ab humore cerebrũ replente ac degrauante, & principis facultatis fatigatione: qui calido cerebro ſunt, ſomnos habent & breuiores, & leuiores. Tantiſper enim ſomnus durat, dum parũ aut nihil facultatis animalis in reliquas corporis partes trãſmittatur: quod fit dũ vel vehemẽtiore labore, aut mediocri ſed lõgiore vis animalis reſoluta eſt: aut certè citra laborẽ facultas ipſa obediẽdis ſolitis functionibus tẽpore ſeſe abſumit: aut cũ nimio humore obruitur: ita vt ſi nihil aut parũ facultatis in reliquũ corpus trãſmittatur, aut multus ſit humor, ſomni longi & graues erunt: contrà breues & leues, minimeq; profundi, ſi ingens facultatis portio in reliquas corporis partes defluat, aut cerebrum nimio humore obrutum non ſit.

Frigidius uerò quàm par sit cerebrũ, hæ notæ sequũtur: Copiosiora per propria eius emissaria excremẽta effluũt: capilli recti, rufi, & stabiles sunt, tardeq́; nascũtur, initio graciles, atq; malè alti. Frigoris incõmodũ eiusmodi tẽperamẽta prõptè sentiũt: quoq́; tẽpore iniuriã hãc accipiũt, destillatione ac grauedine tentantur. Nec uerò tangentibus calida, nec intuentibus rubra quæ circa caput sunt, apparent: uenæ quoque oculorum uisum effugiunt. C

Frigidũ (vt Galenus scribit) nullis naturæ functionibus est idoneũ. Improbè igitur cõcoquit ac digerit: proinde multa in corpore excremẽta relinquit, quæ proprio quodque emissario expelluntur. Frigidius cerebrum D crudorum copiã parit, quæ effundit partim per nares, partim per palatũ, partim per oculos, partim per aures. Itaq; excrementorum copia ac cruditas, per antè dictas vias emissa, cerebri frigiditatem testantur: quemadmodum & capilli recti, quos alibi Galenus simplices vocat, rufi, stabiles, graciles, ac malè alti: præsertim si tardè post ortum nascuntur. Recti enim fiunt ob viarum in quibus

bus radices agunt, rectitudinem: & caloris eos resiccantis ac intorquentis absentia, hoc est frigiditatis præsentia. Eadem ratione rufi fiunt, qui color magis ad album accedit, vt prius ostendimus: & graciles,
E maleque alti. Frigiditas enim fuliginosum excrementum paucum, ex quo capilli nutriantur, gignit: idque solùm procedente ætate. Quare longè post ortum capillus in frigidis naturis nascitur: qui ideo permanet ac perseuerat, quòd prioris capitis cutem haud ita calor resiccat, vt humorem absumat ac depascat. Raró igitur caluitio frigidum cerebrum tentatur.

Et somniculosiores aliquanto sunt qui frigido sunt cerebro.

Adiecimus in præcedenti dictione, eiusmodi temperamenta: & in hac, qui frigido sunt cerebro: melioris intelligen-
F tiæ gratia. Alioqui enim quod sequitur, nempe, frigoris incommodum promptè sentiunt: ad capillos referre videretur, cum nihil præcesserit quod ad ipsum referri posit: quemadmodum nec hic, quod dictioni somniculosiores sunt, conueniat. Sunt igitur eiusmodi naturæ nō simpliciter somno deditæ, sed aliquanto somniculo-

ſiores:quoniam vnam tãtùm habent ſomni cauſam,nempe frigiditatem, quæ minorem vim ad procreandum ſomnum quàm humiditas obtinet.

Siccioris cerebri notæ. Meatus excrementis uacant: & ſenſus acres, uigiles, eiuſmodi ſunt: capilli robuſtißimi, celerrimcq; ſtatim ab ortu naſcuntur, criſpi potius quàm recti: citoq; calueſcunt. G

ἐκροὰς prius emiſſaria vertimus: ſic enim meatus per quos cerebri excrementa expurgantur, Galenus vocat. Eiuſmodi autẽ vias ſine excremẽtis ſiccum cerebrũ habet: quoniam ipſum nihil ſuperuacuũ cõtinet. Siccitas enim potẽtior humiditatẽ pellit. Quòd ſi obiicias ſenes ſicco eſſe cerebro, & tamen pituitoſis excrementis ſcatere, hoc tibi donamus: ſed cũ ſiccitate coniunctã habent frigiditatem, quæ concoctioni ineptiſsima eſt. hi autem de quibus nunc loquimur, medio ſunt inter calidũ & frigidum tẽperamento: quod plurimũ ad concoctionẽ digeſtionẽq; ac diſsipationem humoris habet momenti, proindeque pauca excrementa gignit. Hac ratione ſenſus habẽt acres ac perſpicaces, & vt græci vocant, ἀκριβεῖς: quòd, vt modò dicebamus, cerebrum ſuperuacuo humore H

careat. Quemadmodũ enim in lympidiore purioreq; aëre res melius cernuntur, ita si cerebri spiritus puri defecatiq; sint, sentiẽdi in-
A strumẽta melius suas actiões obeũt. Actuosa quoque facultas, quã πρακτικὴν græci vocãt, probiores ac perfectiores actiones edit, non solùm spirituũ puritate, sed & siccitate, quæ mouẽdi instrumẽta firmiora robustioraq; efficit. Eiusmodi quoq; naturæ somno deditæ nõ sunt, scilicet vaporibus facultatẽ obruẽtibus vacuæ. Ostendimus enim suprà, somnum & fatigata facultate, & vaporibus humoribusq; hãc obruẽtibus fieri. Eædẽ naturæ capillos robustos habẽt, materia enim ex qua hi generantur, plurimũ abũdant, hac ratione celerrimè nascuntur, crispi potius
B quàm recti. Siccitas enim cutis meatus fluxuosos reddit, qui capillos intorquent crispantque, vt antè dictum est. Præproperè quoque caluescunt, quoniam in his capitis cutis celeriter inarescit.

Humidioris autẽ notæ, capilli simplices: caluitiũ omnino nõ patiũtur: sensus hebetes: excrementorũ redũdãtia somniq; multi, & profundi. Atque hæ quidem sunt simplices intemperaturæ.

Facilè ex his quæ modò dicebamus, hu-

midioris cerebri notæ intelligi possunt: vt quæ ficcioris signis omnino contrariæ sint. Nā vt ficcioris cerebri meatus viæq; quibus C ipsum repurgatur, excremētis vacāt, capilli robusti & crispi sunt, celeriterq; ab ipso statim ortu nascũtur, caluitiũq; præproperè patiũtur, & sensus perspicaces habēt, ac vigiles sunt: ita humidioris, viæ quæ cerebro repurgādo sunt dicatæ, excremētis refertę sunt capilli simplices, tardeq; nascũtur: nec caluitiũ sentiũt. Somno deditisunt, & tardos habēt sensus, humiditas enim, excremētorũ redũdātiā gignit: spiritus animales caliginosos efficit: vnde sensus hebetes reddũtur, maleque perspicaces. Eadē & somnos parit, & caluitium impedit, vt ex antè dictis constat. D

Ex copulatis uerò prima quidē calida & sicca est: qua præditi, excrementis carēt, sensusq; acres habent, & uigilātissimi sunt: præproperè caluescũt: ipsisq; capilli & celerrimè nascuntur, & uberrimè aluntur, magni quidem ac crispi: caput autem tangentibus calidum apparet & rubrum, ad uigoris usque ætatem.

Nulla enim caligine impediũtur. Caluitiu

tiũ citiſsimè patiuntur qui hoc præditi ſunt temperamẽto,ſcilicet cuti citiſsimè reſiccata.
E Vigilantiſsimi quoq; ſunt,quia calore facultas concitatur,& humore non degrauatur. In his capilli celerrimè naſcuntur,ac fœcundiſsimè aluntur, cũ celerrimè cutis perforetur,& materia procreandis pilis vberrima ſuggeratur. Criſpi ac nigri ſunt capilli, quòd meatus flexuoſos cutis ſiccitas reddat, & materia vnde generantur, aduſtione nigreſcat:vt antè declaratũ eſt. Calidũ caput tangentibus ſentitur. Quãtus enim facultate calor eſt,tantũ ſe foris promit, ac tãtus re uera percipitur, niſi aduẽtitio frigore intrò repellatur. Rubor vſque ad ætatis vigorem
F perſeuerat. Ad hoc enim vſq; tẽpus rubicundus ſanguis eſt, qui inclinante ætate nigreſcit:proinde cutis rubor in nigrorẽ vertitur.

Si uerò cum calore coniuncta ſit humiditas,ſi quidem utraque à mediocritate leuiter declinet,coloris bonitas adeſt, & calor.

Qualitatum exuperantiæ aliæ ſimplices ſunt, vt calida,frigida,humida,& ſicca:quarũ notæ prius explicatæ ſunt. Aliæ cõpoſitæ,calida & humida, calida & ſicca, frigida & humida, frigida & ſicca : quarum indicia nunc declarabuntur. Rurſus compoſitæ,

vel æquali vtriusq; qualitatis recessu, vel altero magis à mediocritate deflectunt, idq; vel paululum, vel plurimum. Si vtraq; qualitas ex æquo à mediocritate discedat, notæ non magis vnã quàm alteram exuperantiã indicabunt. Sin altera magis, eius notæ manifestiores, alterius verò obscuriores erunt. Quæ autem longius à medio recedũt, manifestius: quæ verò minus longe, obscurius sui indicium præbent. Itaque caloris & humiditatis à mediocritate paululũ et ex ęquo H recedentis, coloris bonitas, & calor certa testimonia erunt. Bonum colorem intelligo, candidũ rubore perfusum. Nam calor, vt diximus, ruborem: humor candorẽ parit: Calor in eiusmodi temperamentis nõ simpliciter, sed cum quadam suauitate sentitur. In siccis verò naturis acrior ac insuauior est, sed vterque tantus, quàm calidũ natura temperamentum est.

Oculorumq; uenæ magnæ.

Ostendimus nuper calorem distendendi ac dilatandi vim possidere, & materiam mollem ac humidam distentioni esse idoneam. Venas igitur non solùm in oculis, sed & vni A uerso corpore pro sua quanque ratione amplas habent calidi & humidi, vt in sequentibus docebitur.

Et

Et excrementa copiosiora, mediocriter cocta.

Calor mediocris prõptè immutat, maturat, concoquit ac conficit, vt Galenus docet, Cui si adiũcta par humiditas sit, probè attrahit, cõcoquit, assimilat, cõiũgit ac glutinat: ꝑindè maximè nutrit, sed minus resoluit ac discutit. Quare excremẽtorũ redũdãtiã parit, calor quidẽ modicè, ac ex accidente: qui scilicet parũ resoluat ac digerat: humor ve-
B rò primaria ratiõe, vt qui materiã suggerat.

Capilli recti.

Capilli, vt prius docuimus, figura, magna ex parte à siccitate & calore procreatur. Siccitas enim hunc intorquet, & maximè si adiunctus sit calor, qui ex accidẽte, nempe humorem dissipando ac digerẽdo, capillum reddit sicciorem, humiditas contrà simpliciorem, magisq́ue rectum.

Et subflaui.

Subflauus flauusq́; color fit à calore excedẽte minore quidẽ quàm vt deurere possit, &
C capillum denigrare: sed tamẽ vehemẽtiore quàm vt vel album vel subrufum efficiat.

Nec facilè caluescunt.

Capilli defluuiũ fit materiæ qua alitur, penuria: vt prius docuimus. Vbi igitur tãta est

cutis capitis ariditas, vt humor generãdo pi lo non adsit, fit caluitium. Vbi autẽ humor supereſt, ita vt per totam vitam generando pilo ſufficere poſsit, velut in commemorato tẽperamento, deciduus capillus non erit: quocirca nec caluitium fiet.

Calidis autẽ eiuſmodi caput impletur ac grauatur. Quod ſi humidius ſit, multo maiore excremẽtorũ prouẽtu ſcatet. D

Nam facilè vnaquæq; res à ſuo ſimili afficitur: calidũ verbi gratia à calido, frigidũ à frigido, humidũ ab humido, & ſiccũ à ſicco. Igitur calidũ caput calida admittit, humidũ humida: quibus repleri & degrauari ſolet.

Si uerò plurimum calor & humiditas exceſſerint, morboſum erit ac excremẽtoſum: prompteq; ab humidis & calidis offendetur. His autem Auſter perpetuò aduerſatur. Aquilones uerò ſaluberrimi ſunt. E

νοσώδης, id eſt morboſum vel morbidũ, vt antè docuimus, hoc eſt morbo vel iã affectũ, vel obnoxiũ, & valetudinariũ, quodq; ſæpè in morbũ labitur: quales eos eſſe ſcribit, qui vehemẽter calido humidoq; ſunt cerebro: de quibus nũc loquimur. Morboſos

au

autem appellat propterea quòd multa colligant excremẽta periculosos morbos adferẽtia. Calor enim humores attrahit, humiditas verò hos suggerit, fouet ac conseruat. Quocirca promptè hoc temperamento donati in apoplexias, comitiales morbos, gra-
F ues sopores, & alios id genus affectus citò misereq; enecantes incidunt. Quòd si sola intemperie calida & humida citra humorũ superuacuorũ cõmertium laborarent (quod rarò accidit) non magis morbosi essent, quàm aliæ intemperaturæ.

Neq; verò longas uigilias ferre possunt. Ad somnum autem conuersi, unà cum sopore uigilant.

Humiditas enim, vt prius ostẽdimus, cerebrũ implet ac degrauat: proinde somnum inducit. Sed quoniã calor vigilias, vt prius
G docuimus, adfert: ad somnũ cõuersi, vnà cũ sopore vigilãt: non autẽ, vt quidã interpretãtur, aliqñ vigilãt, & aliqñ dormiũt. Aliud enim Galeni verba sonãt, quæ habẽt ad hũc modũ, ἅμα τε κωματώδεις εἰσὶ καὶ ἀγρύπνοι, hoc est simul dormiunt, ac vigilant. Coma Galenus in tertiũ epidemiõn Hippocratis librũ, & in opere suo περὶ κώματος, vsurpari pro delapsu in somnum ait: hoc est ἀντὶ τῆς καταφορᾶς εἰς ὕπνον, cũ videlicet aliquis vigi

vigilare nequit, sed conniuentibus oculis, vel somno profundo aut leui, seu vt ipse vocat, tenui, vel certè vigiliis detinetur. Itaq; κῶμα aliud graue, aliud insomne ac vigilans est, aliud verò inter vtrũq; medium. H Graue coma est, cum quis profundè diuque dormit, nec facilè expergisci potest. Fitque eiusmodi affectus à crassi frigidiq; humoris copia. Coma autẽ vigilans, siue vt Galenus vocat, ὀχ ὑπνῶδες, id est nõ somniculosum, dicitur, cum quis apertis oculis vigilare non potest, sed etiã si clausis oculis dormire tentet, vigil permanet, nec surgere tamen potest, nec vigilãtiũ munus obire: habetq; deterius quàm si vigilaret. Graui enim ac ponderoso corpore est, obdormiscitq;, ita vt si somnũ illi permittas, speres facilè dormiturum, cum tamẽ neq; dormiat, neq; se dormiturum speret. Habet autem originem affectus hic ab acrimonia tenuis humoris, ac calore. Cωma autẽ quod horum mediũ est, dicitur vel cum alternis somnis ac vigiliis detinetur: (somnis quidẽ minimè profundis, sed leuibus ac breuibus, scilicet somniis visisq; mentem mouẽtibus, ac somnum intercipientibus) vel cum in medio exquisitè vigilantium ac dormientium statu constitutus est: in quo significato nunc sumit Galenus. Ait enim eos qui calido humidoq; sunt A

cere

cerebro, simul esse κωματώδεις, ac insomnes. Cũ enim somnũ humor cõciliet, calor autẽ vigilias, mistus erit in hisce temperatu ris ex somno & vigilia affectus. Adiecit igi-
B tur vocem ἅμα, quò indicaret non alternationem somni & vigiliarum modò declaratam, sed somnum leuem non interruptũ, satisque diuturnum, vigilare enim diu, vt modò dicebamus, non possunt.

Somnia uisis plena habent.

Hoc est φαντασιώδεις τοῖς ὀνείρασιν εἰσί. Phãtasia enim dicitur rei imago quę animo insidet ab externis sensibus accepta. Hãc Cicero visum appellat: φαντασιώδεις igitur dicuntur, quibus per quietem multæ ac variæ
C phantasiæ, hoc est visa, apparent. Proinde φαντασιώδεις somniis pleni dicũtur. Vigilantibus enim sentiẽdi instrumẽta rerum sensibus obiectarũ formas ac simulacra recipiũt, quæ in sensu cõmuni imprimunt, ac velut in tabella quadã depingũt. Atq; hæc interdum firmiter, interdũ leuiter hærent, nõnunquã verò statim euanescũt. Quæ igitur integræ manẽt, aut saltẽ nõ omnino perierũt, feriãtibus externis sensibus per somnũ apparent. Delitescũt verò, nec vllo modo sentiũtur, dũ externi sensus suis ministeriis, atq; etiã ipsa mens formarum æstimatrix, fungũtur.

Igi

Igitur in somno enitescunt, scilicet maiore vi minorem obruente. Nam queadmodum exiguus dolor maioris ac vehemētioris interuentu prorsus cōsopitur, ita imagines extrinsecus acceptæ, & cōmuni sensui insidentes, ab externis sensibus potentius quàm internis agentibus obscurātur. Cōtrà feriātibus externis sensibus, ac ab omni actione cessantib⁹, quę int⁹ sunt rerū formę emicāt, prout magis aut min⁹ animo insidēt. Insidēt autē firmius, cum tota mēte: minus verò inhærēt, cū negligētius acceptæ fuerint: quod plerunq; fit dum rebus aliis mēs intenta atq; occupata est. Cū igitur corpus dormit, animus nihilominus propriā sedem, nimirū cerebrū, occupat ac moderatur: omnesq; tunc suas actiones exercet. Intelligit enim ratiocinatur, res æstimat ac expendit, lætitia & mœrore afficitur, timet, audet, videt, audit, dolet, cruciatur. In summa, nihil facit in vigiliis, quod in somno se efficere nō credat, dū enim somnus irrepit, calor natiuus relictis externis partibus intrò se confert, omnemq; vim extimos sensus mouētē secū rapit: vnde ipsi ociosi manēt: intimus verò agit, ac quas cōtinet imagines, expromit: quas, quia apparēt, phātasias vocāt. Nō igitur semper intimus & extimus sensus eadē vi pollēt, nec eadē potestate iudicant: queadmodū nec eadē pri

princeps facultas,& sensus ipsi:sed aliquādo hi præstantiores sunt,aliquando mens: qua præpollente,& sensibus imbecillis, ac male affectis,apparent visa quidē, sed quibus ipsa reclamat. Sol verbi gratia exiguus sensui apparet,mens verò magnū iudicat. Idē exortu maior,in meridie minor cernitur: sed vtroq; tēpore eandem hūc magnitudinem habere mens iudicat. Vbi autem mens imbecilla est,aut inexperta, aut ægrotat, aut aliquo modo perturbatur,facilè hallucinatur.
G In metu enim, quod timet, cernere sæpe se putat. Sensus enim potentior, mētis iudiciū impedit, idq; eo magis, vt docet Aristoteles,quo affectio maior. Mentē enim vehemens excandescentia, metus, amor, perturbant. Eam ob rem eodē autore vehementi febre laborantibus,ex parua interdum similitudine linearū vicinarum,animalia in parietibus apparent. Qui verò leuiter febricitant,hallucinationem hanc intelligunt. Sæpe verò vbi febris admodum grauis est, citra vllam delirationē his apparent festucæ, muscæ,atq; aliarū rerum imagines: de quibus Hippocrates in prognosticis, eiusq; in-
H terpres Galenus amplissimè disputarunt. Eodem modo qui principem facultatem natura imbecillam habent, aut alioqui malè affectam etiam citra vllum morbū, maxime

ximeq́; si imperiti sint, atq; rerũ inexperti, sensu magis quàm ratiõe omnia iudicare solent: quod plerunq; indoctũ ac rude vulgus facit. De his hactenus. Superest vt ostendamus quãobrẽ qui calido humidoq́; sunt cerebro, somnia visis plena habeãt. Quod vt facilius intelligamus, scire oportet, intimũ sensum, cum purus defecatus ac tranquillus est, minimeq́; agitatus, acceptas extrinsecus rerũ formas ac imagines, clarius per somnũ intueri, easq́; diutius seruare, præsertim si firmius ipsæ hæserũt. Docebamus enim modò, aliâs firmius, aliâs infirmius facultati insidere, aliâs verò protinus euanescere. Igitur sub somni finẽ, quo tempore defecatior sensus est, et minus agitatus quàm principio, verius & expreßius imagines videntur. Cõtrà euenit cum omnino impurus ac perturbatus est. Non enim præ nimio illo facultatis motu, & vaporũ caligine, rerũ formas animus per somnũ videre potest. Simile quidpiã in aqua cernere poßumus: quæ cũ turbida omninoq́; agitata est, intuentiũ formas nõ promit: clara verò ac defecata, minimeq́; agitata, eas verißimè exprimit. Cũ igitur recens nati plurimo calore agitentur, crassoq́; ac indefecato adhuc vapore abũdent, non somniant, quemadmodum nec statim à cibo & potu, præsertim caput replente & A B

agitante, somnia dormientibus apparent: vt docet Aristoteles. Cum verò neq; omnino purus quietusq; sensus est, neq; omnino impurus ac agitatus, sed mediã sortitus est naturã, somnia quidem plura aut pauciora apparent, integriora vel interruptiora, diutius perseuerãtia, aut celerius euanescẽtia, prout
C ad tranquilliorem ac synceriorem, aut agitatiorem ac impuriorẽ propius accedit. Itaq; qui calido & humido sunt cerebro, somniis & numero pluribus, & magis interruptis, distortis, monstrosisq; magis vexãtur: scilicet calore vim animalem excitante, & humore caliginosum sensum efficiente. Ex his constat, animũ corporis affectionibus in vtraq; valetudine prospera & aduersa consentire. Nam quæ in somnis visuntur, agiq; putantur, magna ex parte corporis affectionem, humorumq; naturam, plenitudinem, defectum, ac qualitatẽ testantur. Nam qui ægrè
D se moueri putant, vt Galenus ait, aut grauia onera gestare, aut in ea re impediri quam se efficere somniant, animalem facultatem plenitudine aut crassitie aut viscositate humorum deprauatam habere coniiciendum est. Contrà qui se vel volare, vel currere ocyssimè credunt, humores paucos, eosq; leues minimeq; excrementosos habere verisimile est. Et qui nocturnas veneris imagines pa

tiuntur, genitali semine abundare. Ad eundem modum qui in locis fœtentibus sordidis ac immundis se volutari putant, illos in corpore materiam putrem corruptamq; ac grauiter olentem habere suspicio est: quemadmodum contrà qui in locis odoris se esse autumant, materiã probam, suauiterq; olentem: & cui accensus ignis apparet, hunc à flaua bili infestari. Cui verò fumus aut caligo aut profundæ tenebræ, ab atra bili. Imbres autem frigidum humorem abundare testantur: nix verò & glacies & grando frigidam pituitam. Color ruber sanguinem: flauus flauam, ater atram bilem in corpore esse significat: albus verò pituitam. In summa, humorum qualitates similia sibi somnia gignunt. Similiter autem sonitus flatum in corpore esse fatentur. Itaque animus corporis affectiones sentit, quod & Galenus autumat. Sed & rerũ omnium quas vehementer concupiscit, quæque solicitum ipsum plurimum reddunt, aut circa quas diu versatus est, tanquam iam præsentiũ imagines suscipit, quare nõ simpliciter somnia corporis affectionem significant. Proinde cum corporis valetudinem tam prosperã quàm aduersam, per somnia cognoscere volumus, rogandus qui somniauit est, an curæ aliaq; modò commemorata præcesserũt. Quòd si horũ aliquod

E

F

præcessisse fateatur, de corporis affectione ex somniis rectè iudicare non potes: sin minus, potes: vt antè declaratum est.

G *Et uisum caliginosum, sensusq; hebetes.*

Humor, vt prius docuimus, spiritus reddit crassiores, proindeq; caliginosiores, vnde fit vt non solum visus, sed & reliqui sensus parum acres sint ac perspicaces.

Quòd si longè iusto temperamento calidius cerebrum sit, paulò uerò humidius, manent calidi temperamenti signa: cum quibus obscuræ humoris notæ cõiungũtur: quemadmodum si multo quidem humidius sit cerebrũ, minus uerò calidum, perspicua firmaq; erunt humo-H ris indicia, caloris uerò infirma.

Calidi & humidi cerebri signa, in quo neutra qualitas alteram superat, iam tradita sunt. Nunc verò eius in quo alteram altera excedit, notas docet. Si longè, inquit, iusto temperamento calidius sit cerebrum, humiditas verò paululum à mediocritate declinet, manent calidi tẽperamenti signa, humiditatis verò sunt obscura. Caloris signa sunt, vniuersi capitis calor, rubor,

oculorũ venæ conſpicuæ, pilorum ortus celer, & reliqua quæ modò declarata ſunt: quẽadmodum & exuperãtis humoris: quorum qui rationes nouerit, is caloris & humoris paululum à mediocritate deflectentium notas facilè cognoſcet: vtpote quæ cum prioribus eædẽ ſint, ſed obſcuriores. Neq; enim tam rubet facies, caletq; caput, vbi modicè calor mediocritatem excedit, quàm vbi vehementer. Nec tã ſimplices ſunt capilli, ſenſusq; hebetes, vbi paululũ humiditas declinat à medio, quàm vbi multùm exuperat. A

Hæc autem cõpoſitarum omniũ intemperaturarum communis eſt ratio.

Nã vbi in cõmiſtis tẽperamentis æquales ſunt qualitatũ exuperãtię, æqualiter vtriuſq; ſigna apparẽt: vbi verò alterã altera ſuperat, vnius notæ euidentiores, alterius verò obſcuriores ſunt: vt antè declaratum eſt. B

Frigida autẽ & ſicca cerebri tẽperamenta, quantũ ex ſe eſt, caput frigidum reddũt, ac decolorãt. Semper enim memoria tenendũ eſt quod initio explicauimus: cõſiderãdumq;, quãtum ex humorum temperie caput immutetur.

Natiua frigiditas ac ſiccitas ſuapte natura caput reddit frigidum, ac decolorat: niſi

alium

aliunde calorem coloremq́ue caput accepe-
C rit. Propterea in memoriam reuocandum esse scribit quod initio exposuit, quantũ videlicet ex humorũ qui circa caput sunt, temperie caput immutetur. Fieri enim potest vt cor & iecur natura calida sint, cerebrum verò frigidum. Atque ita ipsum, venarũ & arteriarum calidum sanguinem cõtinentium, communicatu, minus frigidum pallidumq́ue efficitur: sed mutuatũ ab humore colorem, calidius coloratiusq́ue caput sensui apparet. Addita igitur dictioni hæc verba sunt, ἴσον
D ἐφ' ἑαυταῖς. Temperamenti enim frigiditas & siccitas ex seipsis caput frigidum efficiũt, & decolorant. τοῦτ' ἔστι τὴν κεφαλὴν ψυχρὰν καὶ ἄχρουν ἀποτελοῦσι. Sed aduentitius calor à corde & iecore profectus, contrariam temperamento cerebri natiuo qualitatem inducit, ἄχρουν dicimus non quod simpliciter sine colore (id enim fieri nõ potest) sed quod sine coloris nitore bonitateq; est. Colorem quidem in corpore humor parit: coloris verò nitorem, aut si mauis, bonitatem, natiuus calor: pallorem verò, seu decolorationem, hoc est ἀχροίαν, frigiditas affert. Itaque in omni colorum genere pallor & nitor reperiuntur, hoc est εὐχροία καὶ ἀχροία. Nitere enim dicimus quod viuidum habet colorẽ,
E siue is albus sit, siue niger, siue ruber. Nam

nigrum cornu nitere dicimus, item & candidum, si quidem eius color viuidus sit. Sin langueat, & velut demortuus sit, nos pallidum, græci ἄχρουν dicunt.

Initio autem in eiusmodi temperamentis oculi uenis carent.

Hoc simpliciter verum non est: sed tam exiguæ in oculis venæ sunt, vt sensum effugiant. Cum enim frigoris munus sit cogere, vt prius docuimus, paucumque sanguinem generare: venæ in eiusmodi tēperaturis statim conspicuæ esse non possunt: vt quæ admodum exiguæ sint, &, vt dixi, paucum sanguinem contineant. Sed temporis processu ipsæ augentur, & sanguine impletæ apparere possunt. F

Prompteq; à causis frigidis læduntur: ideoque in incerta instabiliq; ualetudine degunt. Aliquando quidem capita leuißima habent: emissariaq; excrementis uacua: aliquando uerò destillatione, & grauedine, leui occasione promptè corripiuntur.

Quemadmodum calidum & humidum cerebrum à calidis & humidis, ita frigidum & siccū à frigidis & siccis facilè offenditur.

Na

Nam vna quæque res, vt antè dicebamus, G promptè à suo simili afficitur. Calidum & humidum, morbosum esse antè docuit: frigidum verò & siccum, in incerta sanitate degere, hoc est ἀνωμάλως ὑγιαίνειν nunc scribit. Quod an morbosum, an neutrum iuxta tertium significatum appellari debeat, disquirendum est. Neutrum enim in eo significato vsurpatum est, quod aliquando salubre, aliquando morbosum existit. Quod nonnullis accidit qui in puerili ætate salubres, in iuuenili verò morbosi fiunt: & contrà in pueritia morbosi, in ætatis vigore salubres: vt antè declaratum est. Itaque qui frigido siccoque sunt cerebro in adolescẽtia, vt scri- H bit Galenus, exquisitos sensus habent atque integros: procedente verò tempore celeriter marcescunt ac fenescunt, vt mox dicemus. Igitur frigidum & siccum natura cerebrum, neutrum est. Alii verò morbosum simpliciter esse frigidum & siccum cerebrum contendunt, quòd scilicet ex generatione tale existat. Non enim alia ratione calidum & humidum morbosum esse volunt, quàm quòd natura intemperatum sit. Hæc controuersia facilè dirimi potest, si quidem memoria tenuerimus quæ sæpe antè docuimus, nimirum omnem exuperantiã aut mediocrem esse aut magnã. Cerebrum

igitur si vehementer frigidũ & siccum sit, A
sine dubio morbosum esse censetur, quemadmodum vehemẽter calidum & humidũ.
Si verò mediocris sit frigiditatis & siccitatis exuperantia, morbosum non erit, sed tantùm neutrum. Siue igitur mediocriter siue vehementer quis cerebrum intemperatum habeat, certam non habet sanitatem, sed instabilẽ. Aliquãdo caput leuissimũ sentit, vtpote excremẽtis vacuum: proinde per proprios meatus pauca excremẽta effundit. Cũ autem ipsum à similibus causis, vt externo frigore vel ambiẽtis nos aëris, vel rerũ aliarũ refrigerandi vi præditarũ forinsecus ad- B
motarum, aliquam iniuriã acceperit, promptè læditur, destillatione enim ac grauedine corripitur. Nam senũ more malè concoquunt, proinde facilè excrementa colligũt, qui frigido siccoq; sunt temperamẽto, præsertim per hyemem, & humidam aëris intẽperiem: atque etiam si cibo & potu vaporoso diutius sint vsi: quanquã & sine humorũ multitudine cerebrũ frigore obstrictũ, tanquam spõgia aqua imbuta, ac manu cõpressa, humorẽ exprimit in fauces, vel pectus, vel alias partes vnde antè dicta incõmoda na- C
scũtur. Nulla sanè alia intẽperantia est, quæ infirmius ac imbecillius malis tam externis quàm internis repugnet. Vitę enim maximè
con

contraria frigidita, & ſiccitas eſt. Ex his cõſtat græce legendũ eſſe ποτὶ μὲν κουφότατος τὰς κεφαλὰς, vt etiam Leonicenus putat: nõ autẽ κωφότατος, vt eſt in exẽplaribus gręcis.

In iuuẽtute quidem ſenſus eius acres ſunt, omniáq; uitio carent: procedente uerò tempore celeriter marceſcunt. Et ut ſemel dicam, omnes præproperam ſeneƈtutem in capite oſtendunt: quocirca ci D *tò caneſcunt.*

Hominis ætatem in infantiã, pueritiam, adoleſcentiã, vigorem, & ſeneƈtutẽ diuidere ſolent: nos hoc loco in tria tantũ diſtinguemus, pueritiã, iuuentutẽ, & ſeneƈtutem. Pueritia infantiam, & quam peculiariter pueritiam vocant, cõtinet, ſeneƈtus inclinantẽ ætatem & decrepitam, iuuentus verò adoleſcentiã, & ætatis vigorẽ. Totius ergo ætatis noſtræ partem eã iuuentus continet, quæ ab adoleſcentia incipit, & in inclinantẽ ætatem deſinit. Puerilis ætas in humore merſa eſt, proinde tam perſpicaces ſenſus non habet, quàm iuuentus, ſed tamen quàm ſeneƈtus, minus imbecillos, & caliginoſos. Sene-
E ƈtus enim ob nimiã frigiditatẽ & ſiccitatem debiles admodum ſenſus habet. Cæterùm quoniam multam colligit pituitam quæ ſen

ſus obruit,eos caliginoſos habet,præſertim vbi coniunctam habet natiuam frigiditatẽ & ſiccitatem,hæc enim intemperies,ſiue ingenita,ſiue per ætatem contracta, ſiue aliunde adſcita ſit,iniuriis tam internis quàm externis impotenter repugnat.Itaque qui frigido ſiccoque ſunt cerebro, canos aliaque ſenectutis teſtimonia citò in capite oſtendũt. In capite Galenus dixit,quoniam ſi reliquũ corpus frigidum & ſiccum non ſit, ſenectutis incõmoda id celeriter non ſentit.Quòd F ſi ipſum capiti ſimile exiſtat,citò corpus totum ſenectutis notas habebit. Cum enim vita noſtra natiuo calore ac humore conſeruetur,longiorem ipſam fore quo ipſi diutius durabunt,neceſſe eſt:& breuiorem,quo breuiori tempore.Frigidi igitur & ſicci breuioris ſunt vitæ,quoniam diu natiuam hanc humiditatem ac caliditatem non ſeruãt. Ipſis enim ab initio ſtatim contingit. Calidi verò & humidi tardè ſeneſcũt: atque quod ad temperamenti rationẽ attinet,maximè ſunt longeui: vt autor eſt Galenus. Sed quoniã G excrementis abundant,promptè in putredinis morbos labuntur: proindeq; vitam, niſi maximè ſibi prouideant, corripiunt.Quatenus igitur ad temperamentum attinet,citiſſimè ad ſenectutem perueniũt frigidi & ſicci:tardiſsimè verò calidi & humidi: præcipuè

puè si humidiores quàm calidiores sint.
Sed frigidi & sicci, inquies, vt paucam ha-
bent natiuam humiditatem, quæ est vitæ pa
bulum, ita paulatim hanc absumunt ob calo
ris tenuitatem, quæ vehementer hanc reso!
uere disipareque non potest. Calidi verò
H & humidi, & si humore abundant, hunc ta-
men caloris vehementia citò absumunt, qua
re non longius quàm illi vitam protrahũt.
Respondemus calorem natiuum eo absu-
mendæ natiuæ humiditatis, resiccandique
corporis vim maiorem habere, quo vehe-
mentior est, sed cum humore iunctus, o-
mnium optimè concoquit, maximeq;, quod
è corpore absumitur, resarcit: frigus contrà
pessimè coquit, proindeq; minimè perditã
substãtiam resarcit. Prætereà ab his quæ læ-
dere corpus solent, ob imbecillitatem mi-
nus se tueri potest. Quocirca præproperè se
nectutis signa ostendunt qui frigido siccoq;
sunt cerebro. Hi enim citò canescunt: quo-
A niam alimentum quo capilli in his nutriun-
tur, est velut situs pituitæ quæ spatio compu
truit, vt autor est Galenus.

Capilli autem ægrè nascuntur, maleq; nutriuntur in lucem editis: atque rufi sunt. Nec *uerò tempore, si frigus siccitatem magis exuperet, caluescunt.*

Contrà si humiditatem siccitas plurimum, frigiditas uerò caliditatem paululum superet, caluescunt.

Tardè nascuntur pili, cum tardè in venis fuliginosa excrementa gignuntur. Ostēsum B enim prius est, fuliginē pilo tum generādo, tum alendo materiam suggerere. Qui autē frigido siccoq; sunt temperamento, tardè fuliginem gignunt, eamq; admodum paucam, quare his tardè capilli procreātur, hiq; rufi: suntque testes (vt antè docuimus) frigiditatis, hac ratione male nutriuntur. Procedente verò ætate si frigiditas caliditatē magis superet, quàm siccitas humiditatem: non caluescunt. Sin siccitas magis humiditatem quàm caliditas frigiditatem vincat, caluescunt. Ab immodica enim cutis siccitate nascitur caluitium, vt prius explicatum est. C

Humida uerò & frigida cerebri temperamenta soporosos ac somniculosos efficiunt.

κῶμα præter alia significata paulò antè à nobis commemorata, grauem vehementemq; soporē significat, vnde hoc loco κωματώδεις dicuntur soporosi. Qui enim frigido humidoque sunt cerebro, vehementer diuq; dormiunt, ob frigidæ humiditatis qua

cer

cerebrum abundat, copiam. Eadem ratione formiculosi, hoc est græce ὑπνηλοὶ sunt.

D *Ac sensus deprauant.*

Aliquando hebetes ac imbecillos tantum, aliquando deprauatos sensus efficiunt frigida & humida temperamēta, hebetes quidē, cum frigiditas & humiditas tantum medio-criter exuperant. Res enim quales sunt, sentiuntur, hoc est cernuntur, audiuntur &c. sed imbecillius ac hebetius. Cum verò immodi ca exuperantia est, hallucinantur. Nam res aliter atq; sunt sentiunt: visus quidem maiores, aut plures, aut alterius coloris aut figuræ: gustus verò amaras aut acidas, cuiuscũq; sint saporis. Eadem est reliquorum sensuũ ratio, vt alibi fusius declarabimus.

E *Caput excrementis implent.*

Frigus improbè concoquit, proptereà prouentum excrementorũ parit: prǽsertim cum humore iunctum, qui non solùm gignit, sed & auget superuacuam pituitam.

Frigorisq; iniurijs obnoxiũ reddũt.

Nam facilè à suo simili res quęque afficitur, promptè igitur cerebrum eiusmodi à frigore læditur.

Facileq; replent, ac destillationibus

F *grauedinibusq; opportunum efficiunt.*

Cap

Caput tum vaporibus sursum,è toto corpore aut præcipuis partibus delatis, tũ foris assumptis repletur. Cibo igitur ac potu vaporoso,aëre item humido ac nebuloso facilè eiusmodi caput impletur. Natiuus enim humor externũ facilè admittit: nihil verò aut parũ discutit frigus,hac ratione destillatiõe ac grauedine detinetur. Necesse enim est vaporem hunc cerebri frigore in aquam densari:atq; vel suo põdere relabi, vel etiã degrauata irritataq; natura in infernas partes demitti:haud aliter atq; vapor qui è terra sursum in mediam aëris regionem sublatus,atq; eius loci frigore in imbrẽ mutatus, deorsum suo pondere delabitur. G

Neque uerò qui sic temperati sunt, caluescunt.

Cũ caluitiũ humoris penuria,vt iã diximus,fiat,hãc autẽ adferat tũ adscititia cutis siccitas,tum calor(hic enim si quidem vehemens sit,humorem depascit)non potest frigidum & humidum caput caluitiũ sentire.

Hæc igitur sunt cerebri temperamentorum indicia,quibus ad singula sentiendi instrumenta progrediendo,notas deprehendes. H

Cerebri temperamentorũ signa generatim

tim quinq; esse cõgenita, & vnũ externum, prius declaratum est: congenita quidem, totius capitis diathesin, id est constitutionem, quæ magnitudinem, figuram, sensuum, actionum, tum actuosarum, tum principum, tum naturalium, virtutem ac vitium continet: externum verò, immutationem ab his quæ foris incidunt. Eadem genere signa ad singula sentiendi instrumenta transferri possunt. Nam ex sua quoque constitutione ac diathesi cognoscitur: quæ qualis
A esse natura debeat, ex libris de vsu partium cognoscendum est, item ex actionibus tum peculiaribus, tum aduentitiis. Proprias dico, ad quas instrumentum à natura est ordinatum: oculus verbi gratia ad videndum, auris ad audiendum. Adscititias autem, quæ aliunde profectæ instrumentum insunt, vt oculo motus voluntarius. Ab his etiam quæ foris incidunt, sentiendi instrumentorum tẽperamenta deprehendũtur. Nã cũ vnumquodq;, vt antè diximus, promptè à suo simili afficiatur, quæ à frigore facilè læduntur, frigida: à calore, calida à humore, humi
B da: & siccitate, sicca esse necesse est, reliqua ex his quæ antè exposita sunt, facilè intelligi possunt. Ex his perspicuũ est sentiendi instrumenta cerebri naturam & cerebrum instrumentorum sensus mutuò ostendere.

Sed

Sed de oculis solùm disputare satis fuerit.

Tantùm de oculis inter omnia sentiēdi instrumenta hic differendũ esse putat: quòd hi cerebro similiores sint, eiusq; naturā proximè imitentur, & nobis magis perspicui sint, cognituq; faciliores. Quorum si natura perspecta sit, & in memoriam reuocaueri- C mus quæ prius de cerebri notis declarata sunt, reliquorum sentiendi instrumentorum temperaturas facilè inueniemus.

Qui enim calidi tangentibus manifestè sentiuntur, facileq; ac crebrò mouentur, & uenas amplas habent, calidi omnes sunt.

Caloris exuperantia tanta tangenti sentitur, quãta parti natura inest, nisi, vt iam sæpe monuimus, ab aduentitia qualitate hæc immutata sit. Fieri enim potest, vt minus D quàm pro natura calida pars sentiatur, scilicet immutata ab aliqua re frigida. Aut calidior, si alienum calorem acceperit. Cum igitur oculi nullum alienum calorem aut frigus habentes, iusto calidiores sentiuntur, natura calidi sunt. Quòd si simul facilè ac crebro moueantur, certior nota erit caloris, cuius munus est per se ciere ac exagitare. Mo-

uen

uentur autem oculi non per se, sed ex accidente. Hos enim musculi mouent sursum & deorsum, introrsum & extrorsum, vt docet Galenus libro de vsu partiũ decimo. Si iidẽ amplas habẽt venas, testimonium quoq; est caloris: cuius munus est, vt sæpe diximus, dilatare, maximeq́; aptam ad distentionẽ ma-
E teriam, vtrunque enim adesse oportet. Nam duram atque malè sequacem calor non facilè moderatur.

Frigidi uerò his contrarij sunt.

Hoc est, tangentibus frigidi sentiũtur, tardè difficulterq́ue mouentur, & angustas habẽt venas, frigus enim cogit coarctatq́; quod calor distendit: idem consopit, pigrumq́ue ad motum reddit.

Et humidi qdẽ molles sunt, humoreq́; referti: sicci uerò squallentes, & duri.

F Ex humore mollities, è siccitate duritia nascitur: tãta quidẽ, quãtus est earũ qualitatũ à mediocritate recessus, nã quod modicè humidũ est, minus molle est. Ad eũdem modũ quod mediocriter siccũ est, mediocriter est durũ. Quod aũt vehemẽter, id quoq; vehemẽter durũ esse necesse est. Molle aũt dicitur quod premẽti cedit, si quidẽ simplex non collectum ex pluribus est. Lana enim ãtq; tritici aceruus cedũt, non tamen mol-

lia sunt. Durum autem est quod non cedit, si simplex est, non autem plenum ac distentum. Vesica enim flatu vehementer plena prementi renititur, duraque apparet. Quod G cum oculis contingit, non protinus sicci iudicādi sunt. Fieri enim potest, vt spiritu vel etiam humore distendantur, durique appareant. His igitur ita constitutis, si prementibus oculi in se concidunt, molles esse censentur: proinde & humidi. Quòd si cū mollitia humore abundent, vehemēter sunt humidi: quemadmodum vehementer sicci, si præter renixum ac duritiem squallētes sint, hoc est græce αὐχμηροί. Nimia enim siccitate squallent, ac exasperantur.

Faciléq; à similibus suo tēperamento causis læduntur: iuuantur uerò à moderato contrariorū usu. Verùm id in omni H *partis cuiusque temperamento cognoscendo commune esto.*

Facilè vnamquanque rem à suo simili lædi, & suo contrario iuuari, experientia ipsa docet. Oculi igitur humidi ab humidis, frigidi à frigidis, calidi à calidis, & sicci à siccis læduntur. Iuuantur verò calidi quidem à frigidis, frigidi à calidis, humidi à siccis, & sicci ab humidis, si modus

ad

adhibeatur. Omnium enim rerum quantumcunque naturæ conuenientium nimius vsus noxius est. Quæ autem naturæ conueniant, quæ non conueniant, posteà cum de
A causis salubribus morbosis & neutris agetur, docebimus.

Oculorum magnitudo concinna unà cum actionũ integritate, temperatæ materiæ copiam ex qua conditi sunt, ostendit: quæ, si hæc desint, multam quidẽ materiam, sed malè temperatam significat.

Quemadmodum capitis magnitudo nec bonam nec malam ex se constitutionem significat, vt antè monstratum est, ita nec ocu-
B lorum: sed si cum magnitudine figura concinna sit, actionesq́ue probæ, signum optimi eorum temperamenti erit. Figuræ enim cócinnitas, formatricis facultatis robur ostẽdit, & materiæ ex qua facti sunt, bonitatem, & quæ facultati facilè obsequatur. Actionum autem probitas, propriam instrumenti virtutem validã esse testatur. Quòd si nec commodam figuram habent oculi, nec probè suis muniis funguntur, necessariò aut materia ex qua facti sunt, inepta

est,maleq; virtuti obtẽperat,aut virtus ipsa imbecilla:aut certè vtrunque accidit. Qualis autem oculorũ cõmoda figura esse debeat, ex decimo de vsu partiũ libro discere licet. Probæ verò actiones sunt,si res obiectas certo spatio ac interuallo distãtes bene distinctéq; videãt. Neq; enim res ab aspectu semotissimas,neq; supra sensum positas vident:aut si vident,indistinctè vident. C

Oculorũ uerò paruitas & concinnitas unà cũ actionũ integritate, paucã quidẽ,sed tẽperatam ostẽdit materiã,ex qua sunt cõformati. Actionũ uerò uitiũ cũ inconcinnitate quadam, paucã simul & prauã materiam ipsorum significat. D

Oculorum paruitas concinna vnà cum actionum probitate, inquit Galenus, paucam materiam, sed bene temperatam osten dit. Quod an verum sit, disquirendum est. Cum enim exiguum caput, vt prius docuit, prauæ cerebri constitutionis propria perpetuaque nota sit, quî fieri potest, vt cum oculorum paruitate, coniuncta actionum bonitas sit? Nam quemadmodum capitis paruitas exiguam cerebri materiam & paucam esse, eiusque ventriculos paruos, proindeq; pauci spiritus capaces, & qui obeundis cerebri

bri functionibus nõ sufficiat, virtutisq; imbecillitatem significat, vt antè monstrauimus: ita oculi parui sufficientem ad obeunda sua munera spiritum non continent, nec robusti sunt: quocirca parui esse nõ possunt simul & probas actiones edere. Respondemus vt antè, si caput paruum sit, actiones cerebri omnes, nempè principes, & actuosas, sensusque deteriores esse, quàm si moderatæ esset magnitudinis: proinde oculos ipsos paruos atque imbecilles. Sed si caput sit iustæ magnitudinis, oculi verò minoris quàm pro eius ratione, vnà cum concinnitate, robustam virtutem habebit. Cũ enim vni tantùm muneri, vidẽdi scilicet, dicati sint, huic obeundo satis erunt, cum robustam virtutem spirituḿq; sufficientem habeant: quã à cerebro sumunt: Quod cum multas habeat functiones, nempe principes & actuosas, sensusque, vt antè declarauimus: non tantum spiritus continere potest, quãtus ad has est necessarius. Nec tam validam virtutem, quæ diu durare possit. Itaq; si cerebro probè constituto oculi parui, apteque ac concinnè compositi sint, probas actiones edẽt. Materiam enim paucam, sed temperatam significant. Si verò cum inconcinnitate vitiatæ actiones sint, & paucam significant, & prauam ac vitiosam, vnà cum virtutis im-

becillitate.

Quæ autem ad colorem attinent, ad hunc modum explicanda sunt. Oculi puro ac non multo humore collucentes, splendoris magnitudine cæsij redduntur: nigri uerò contrà: horum autem medij medias causas obtinent. Cæsius igitur oculus fit aut propter magnitudinem, aut splendorem crystallini humoris, aut prominentem eius situm: aut tenuis aquosi humoris qui ante pupillam positus est, exiguitatem & puritatem. Maximè autem cæsius fit omnibus his unà concurrentibus. Quòd si horum quædam adsint, quædam uerò desint, magis & minus cæsius fiet. Niger *uerò oculus fieri solet cum crystallinus humor paucus, uel in profundo positus, uel exquisitè splendidus ac lucidus non est: aut tenuis humor uel multus uel impurus est: aut cum aliqua horum adsunt, aut omnia.* H

In

In his autem maioris & minoris ratio inuenitur, ut antè declaratum est.

Splendor multus quidem in humore puro ac pauco, cæsios oculos reddit: paucus verò in multo ac impuro, nigros: mediocris autem in humoris tum quantitate
A tum puritate mediocri, neque planè cæsios, neque nigros, sed horum medios efficit. Hunc igitur humorem (quem & aquosam & tenuem humiditatem sæpe vocat Galenus) ad probam visionem natura in priore pupillæ parte posuit, ne repentè lux, & rerum oculis obiectarum species, ad crystallinum humorem primarium præcipuumque videndi instrumentum ferrentur, quod sine oculi offensione non fieret. Paulatim igitur hæc per eiusmodi humorem introgredi tutius est, tum propter memoratam causam, tum quòd te-
B nuis ille humor crystallinum humectat, ab ariditateque vindicat, quam alioqui ab ambiente aëre accepturus erat: tum pupillæ rugas implet. Quoniam autem à crystallino humore illustrari debebat, vt mox docebimus, per eumque rerum spectabilium formæ & lux (vt modò dicebamus) paulatim gradi, purum subtilem ac

paucū esse oportuit. Ipsi enim accidit quod nubibus: quæ si paruæ ac raræ sint: facilè solares radios ac eorum splendorē recipiunt, sin magnæ, densæ ac compactæ, neq; facilè hos recipiunt, neq; illuminantur: ideò atræ ac obscuræ cernuntur. Ad eundem modum aquosus quo de loquimur, humor, si multus ac crassus sit, non facilè: sin paucus, purus, ac C tenuis, facillimè splendorem admittit: proinde lucidus ac splendidus efficitur. Splendorem autem hunc ab humore crystallino proficisci Galenus testatur. Quo igitur is maior lucidiorque fuerit, eo maiorem: quo verò minor ac obscurior, eo minorem splendorem emittit, hac ratione magis minúsve oculum cæsium aut nigrum efficit Rursus eiusmodi humor in oculi medio locari debuit, vt ab omnibus incommodis externis tutus esset, simulq; melius videret. Nam si promineret, albū quidem humorem magis illustraret, ac melius distinctiusq; videret: D sed certè multis casibus pateret, breuiq; imbecillitatem contraheret. Contrà si in profundo positus esset, minus quidem iniuriis externis pateret, sed minus aquosum ac tenuem humorem illustraret: proinde obscurum relinqueret, obscuriusque videret. Itaque si magnus splendidusque crystallinus humor sit, promineatque, & aquosus humor

(que

(quem in priore pupillæ parte positum esse diximus)paucus sit, ac purus : maximè cæsii oculi erũt. Cõtrà si crystallinus humor exiguus sit,nec admodũ splẽdidus nec lucidus, in altoq; sit collocatus,aquosus verò impurus ac copiosus : nigerrimi erunt oculi. At si

E coloris vel cæsii vel nigri causæ omnes concurrãt,sed mediocres existãt,aut nõ omnes quidem,sed vehementes,oculi vel cæsii vel nigri magis minúsve erũt, prout plures vel pauciores,maiores vel minores causæ fuerint.

Tenuis itaq; humor aquosior & copiosor oculum humidiorem esse arguit: quemadmodũ crassior et parcior sicciorem. Crystallinus uerò,si quidem durior sit,sicciorẽ: si uerò mollior, humidiorẽ.

Docebamus modò oculos magis minúsve cæsios aut nigros esse prout eorum causę

F plures aut pauciores, valentiores aut imbecilliores essent. Quoniam autem vtriusque coloris diuersæ causæ sunt:nigri,aquosi humoris impuritas & copia, crystallini verò obscuritas ac paruitas, præterea & situs reconditus:glauci contrà,tenuis humoris puritas & paucitas, crystallini verò magnitudo ac splendor, sitúsque prominens : alias

notas dat quibus melius oculorum tempe-raturæ cognosci posſint. Si quidem oculus humidior ſit, aquoſiorem ac copioſiorem humorem ſignificat. Sin ſiccior, craſsiorem & parciorem. Sin durior, cryſtallinum ſicciorem: ſin mollior, humidiorem eſſe teſtatur. G

Ad eundem modum ſi tenuem plus iuſto ſuperet, aridiorem: ſin ſuperetur, contrarium efficit.

Certa inter cryſtallinum & aquoſum humorē eſt proportio in magnitudine ac craſſitie. Quemadmodum enim tenuis humor copioſior eſſe debet, ita cryſtallinus craſſior ac durior. Si igitur aut maior aut ſiccior quàm pro ratione aquoſi humoris cryſtallinus humor ſit, duriorem oculum efficiet. Si verò minor aut humidior, molliorē. Ita oculi durities cryſtallinum humorem aut maiorem eſſe aut duriorem, aut vtrunque: mollities autem aut minorem aut humidiorem, aut vtrunque eſſe oſtendit. H

De cordis autem temperamentis deinceps dicemus, ſi prius memorauerimus, nos cum unamquanque partem ſe ipſa calidiorem eſſe, aut frigidiorem,

aut

aut ſicciorem, aut humidiorem dicemus, non ad aliquam aliam, ſed ad ſeipſam referre. Nam *quocunque modo natura frigidius cor ſit, temperamenti longè calidioris eſt quàm cerebrum calidißimum.*

A Oſtendimus prius dum cerebri notas tractaremus, vnamquanque corporis partem, ſiue calidam, ſiue frigidam, ſiue humidam, ſiue ſiccam, temperatam in ſuo genere eſſe, modò aptum conueniensque obeundis functionibus à natura inſtitutis nacta ſit temperamentum. Itaque cerebrũ ſi ad alias corporis partes referatur, frigidum eſt: temperatũ verò, ſi temperamẽtum habeat ſuis functionibus idoneum. Ad eundem modum cor ad alias partes relatum, calidum eſt: temperatũ verò, ſi probè ſuo munere fungatur. Reliquæ corporis partes eadem ratione temperatæ dicuntur, etiam ſi ſuapte natura cali-
B dæ, frigidæ, humidæ, aut ſiccæ ſunt. Cum igitur ipſas calidiores aut frigidiores aut humidiores aut ſicciores dicimus, non ſunt ad alias partes referendæ, ſed ad temperamentum ſibi debitum. Itaque cum aut cor aut cerebrum aut alias corporis

pa

partes calidas dicimus,ad mediocritatẽ non eximiam illam,ſed ſui generis referimus.

Calidioris igitur cordis,quatenus ad ſuam mediocritatẽ refertur, ſigna quædam inſeparabilia ac propria ſunt, reſpirationis & pulſus magnitudo, celeritas,& frequentia:audacia,& ad actiones obeundas impigritas. Quòd ſi plurimum calor exuperet, præceps acerbaq; iracundia,& furioſa temeritas. C

Cordis duplex eſt facultas,altera vitalis, altera quam græci θυμοειδῆ vocãt, quaſi animoſam:nos animi impetum,aut verbo vno animos dicere poſſumus. Prior innatum calorem tuetur:calor verò vitam:vnde & vitalis hæc facultas nuncupari meruit. Innatus igitur calor moderata refrigeratiõe ſeruatur. Refrigeratur autem, propriè quidem inſpirato introq; immiſſo aëre:ex accidente verò,fumido fuliginoſoq; excremẽto foras expulſo. Aër enim ſua qualitate, excrementum verò fuliginoſum foras emiſſum ſua abſentia refrigerat. Vitalis igitur hæc facultas à natura cordi tributa eſt, quæ geminum efficeret pulſum: vnum qui attolleret, alterum qui ſubmitteret arteriam. Prior ſpiritum attrahit, poſterior verò fuligi D

ligi

liginoſum halitum expellit. Atque his modis calor refrigeratur, cordis quidem maximè per reſpirationem: reliqui verò corporis per arteriarum pulſum. Cum autem arteriæ à corde originem ducant, micandique facultatem ab eo accipiant, ſe mutuò refrigerant ac calfaciunt, cor quidem arterias, & arteriæ cor: quod calfactum arterias cal-
E facit, & arteriæ viciſsim cor. Ad eundem modum cor refrigeratum refrigerat arterias, & arteriæ cor. Quare non ſolùm reſpiratio, ſed & pulſus, cordis temperamentum oſtendit. Igitur cor quo calidius fuerit, eo magis refrigerari poſtulat. Magis autem refrigeratur magnitudine celeritate ac frequentia tum reſpirationis, tum arteriarũ pulſus. Nam quo magis thorax cor & arteriæ attolluntur, quoq; celerius ac crebrius, eo plus aëris attrahunt. Et quo magis hæ ſe ſubmittunt, frequentius & celerius, eo plus fumidi fuliginoſiq; halitus expellunt: proin
F de magis refrigerant. Porrò autem cor dum dilatatur, à vicino pulmone aërem haurit: pulmo verò per aſperam arteriam: hæc per os & nares ab ambiente aëre. Cæterùm cor dum contrahitur, per commemoratas vias fumidam acremq; materiam expirat: atque hac ratione ipſum (vt modò dicebamus) refrigeratur. Ad eundem modum reliquum

corpus, dum arteriæ distẽdũtur ac cõtrahũtur, refrigeratur. Grȩca lectio habet ad hũc modũ, μέγεθος ἀναπνοῆς, καὶ σφυγμοῦ τάχος καὶ πυκνότης ὅτιν. hoc est, vt distincta verba sunt, magnitudo respirationis, & pulsus celeritas, ac frequẽtia. Itaq; solam respirationis magnitudinẽ cordi tribuit, celeritatem verò G ac frequentiam pulsui: nos verò tam pulsui quàm respirationi hæc tria, magnitudinẽ, celeritatem, & frequẽtiam, tribuẽda esse putamus. Nam vt ostendimus, tum pulsus tum respirationis magnitudo, celeritas ac frequẽtia, cordis calorem arguũt. Itaque græcè legẽdum est, μέγεθος ἀναπνοῆς καὶ σφυγμοῦ, τάχος τε καὶ πυκνότης. quod est, vt interpretamur, respirationis & pulsus magnitudo, celeritas, & frequẽtia. Posterior verò cordis facultas (quam θυμοειδῆ à græcis, animosam verò à nobis vocari modò dicebamus) motus H in nobis gignit turbidiores aut quietiores et placidiores, prout ratiocinãdi facultas obiectam commotionis speciem æstimauerit. Rationis enim phantasias, id est impressas in mente rerum imagines ac opiniones, vis animosa sequitur: hoc est, vt Galenus ait, σύμμαχον τῷ λογιστικῷ τὸ θυμοειδὲς γίγνεται. Nascũtur igitur ex reb⁹ ȩstimatis opinatisque tam bonis quàm malis, vtrisque tam præsentibus quàm futuris, animi motus. Ex bonis

bonis æſtimatis, præſentibus quidem, lætitia, maleuolentia, & ſimilia. Ex futuris, libido ſiue cupiditas, & quæ ſub hac cõtinetur, ira, quam in excandeſcentiam, odium, &
A inimicitiam diſtinguimus. In hoc quoque genere ſunt audacia & confidentia (ex quibus temeritas habet ortum) libertatis quoque, & victoriæ, potentiæ, imperii, gloriæ, & honoris appetentia. Ex mali autem opinione præſentis quidem, animi ægritudo: cui ſubiecta inuidentia, miſericordia, mœror, ac triſtitia, aliiq́ue animi dolores: ex futuri verò, metus, ſub quo timor, terror, pauor, conturbatio, deſperatio, exanimatio, pudor, pigritia, & id genus alia continentur: de quibus ſuo loco diſputabimus. Eiuſmodi igitur emotionis ſpecies rationi obiiciuntur, deinde animoſæ facultati, quæ (vt
B dixi) tantum mouetur, quantum id quod obiicitur, ratio eſſe duxerit. Expendere enim fugiendáne an amplectenda ſpecies ſit quæ obiicitur, ratiocinantis facultatis eſt munus: eam verò vel fugere vel amplecti, animoſæ. Cum igitur non omnes eadem polleant ratione, ſed alii res quales ſint æſtiment, alii non quales, ſed aut meliores aut deteriores, maiores aut minores quàm ſint: præterea in aliis vehementior ſit vis animoſa, in aliis minus prompta: fit vt nõ eodẽ
mo-

modò omnes concitentur, ſed alii celerius, alii tardius: alii vehemẽtius, alii leuius. Sunt enim qui leuiſsima occaſione moueantur, alii non niſi vehementibus cauſis: vt procedente ſermone oſtendemus. Cæterùm cum eiuſmodi cauſæ variè facultatem afficiant, diuerſa motionum genera eſſe oportet. Nã cum ex rerum quæ obiiciuntur, opinione, eiuſmodi perturbationes naſcantur, opinio autem ſit tam boni quàm mali, vt nuper diximus: rurſus quod opinamur bonũ, aut iam præſens ſit, aut futurum: motus omnino diuerſos eſſe oportet. Quoniã autẽ ex Galeni ſentẽtia σύμμαχον τῷ λογιστικῷ τὸ θυμοειδὲς γίγνεται, vt modò dicebamus, ſcire licet λογισμὸν ſiue λογιστικὸν, hoc eſt ratiocinandi facultatem, quæ bona videntur, natura appetere: & quæ mala, declinare. Hæc igitur potentia ſi valida eſt ac proba, aut certè optimis diſciplinis inſtituta aſſuetaq́;, & recto iudicio atq; opinione prædita, ad obiectas rerum tam bonarum quàm malarũ ſpecies mouetur, huicq́; animoſa vis imperanti obſequitur: atque tum motus placidi ac conſtantes naſcuntur, cuiuſmodi ſunt animi fiducia, fortitudo, & id genus alia: de quibus in ſequentibus diſputabitur. Contrà eadem ratiocinatrix ſi natura infirma, aut rerum inexperta, aut prauis moribus imbuta, & ſine

recto iudicio fit, sed cum opinatione assen-
E sione que imbecilla: ad ea quæ bona videntur, amplectenda, & mala fugienda mouetur, impellente animosa facultate: quæ aliquando antè ab iracundia aliisque animi perturbationibus occupatur, quàm prouide re ratio possit ne occupetur. Hæc igitur si vehementer concitata sit, turbidiores: sin verò leuiter, placidiores motus efficit. Vehementer autē aut leuiter mutatur tum suapte natura, quæ ad has commotiones magis minúsve procliuis est: tum ratiocinante facultate obiectam rem magis minúsve adipiscendam vel fugiendam esse opinante. Ma-
F gis autem & minus procliuis ad has concitationes est, pro cordis temperamenti ratione: vt posteà docebimus. Rem autem obiectam fugit aut amplectitur magis minúsve ratiocinandi facultas pro sua naturali constitutione, vt prius ostensum est. Hæc clariora fient, si quod docet Galenus in libro de placitis Hippocratis & Platonis, intellexerimus, nimirum eandem esse rationem facultatis ratiocinantis ad animosam, quæ sessoris ad equum, aut venatoris ad canes. Quemadmodum enim sessor equum, & venator canes, ita ratiocinās facultas animosam superare debet, quanquam id non
G semper accidit. Nam equus robustus & con

tumax esse potest,& sessor imbecillus. Itaque periculũ est ne sessorem equus vincat, & secum rapiat, & venatorem canes. Ad eundem modum ne vis animosa potens ac valida, si concitata sit, infirmam natura ratiocinantem aut rerum inexpertam ignaramq; secum trahat. Contrà verò accidit, si robur natiuum adsit, rerumq; peritia. Tum enim animosam vim imbecillã ratiocinans valida superabit, quemadmodum sessor fortis ac expertus equum imbecillum. Quòd si pares vires sint, luctabuntur, atque perturbationes fient, scilicet iactãtibus se opinionibus. Eiusmodi autem commotiones aliæ in H aliis cordis temperaturis fient. ὀργὴν γὰρ καὶ εὐτολμίαν, καὶ τὸ πρὸς τὰς πράξεις ἄοκνον, καὶ ὀξυθυμίαν, καὶ μανιώδη θρασύτητα καὶ προπέτειαν τῆς καρδίας θερμότης ἐργάζεται. hoc est, Iracundiam, cõfidentiam, impigritatẽ, ac promptitudinẽ ad actiones, animi concitationem ac ferocitatem furiosam, temeritatem & præcipitationem cordis calor efficit, quo verò maior fuerit, eo perturbationes has maiores reddit: & quo minor, placidiores. Itaque mediocris caloris excessus, audaciam, & impigritatem ad res agendas: magnus verò, animi concitationem & ferocitatem, furiosamq; ac perditam temeritatem parit. Contrarios verò motus frigus generat: vt in sequen A

quentibus docebitur. Animi porrò concitatio quæ græcis dicitur εὐτολμία, nobis confidentia, fit cum ad adipiscendum magnũ aliquod bonum, aut depellendum malum animus mouetur: τολμᾶν enim vnde deducta εὐτολμία est, audere significat, & arduũ quid piam ac graue in animum sibi inducere. Quod si fiat cum ratione & iudicio recto, fiducia siue fidentia, firmaque animi opinio non temere assentientis dicetur. Si verò vehementius impellatur conciteturq; animus sine iudicio, ratione ac consideratione, vi-
B tium est, quod confidentia dicitur: quæ si exuperet, in furiosam temeritatem transit, hoc est, vt Galenus ait, μανιώδη θρασύτητα. Ex fiducia verò nascitur promptitudo & impigritas ad labores, & res agendas: quæ si cum recta ratione & iudicio suscipiuntur, in vitio non sunt. Ex confidentia verò & audacia nascitur impigritas ad improbissimos quosque labores citra iudicii rationisque examen, quam Galenus non simpliciter temeritatem, sed insanam furiosamq; temeritatem vocat, ὀξυθυμίαν interpretari possumus aut iræ acerbitatẽ, aut in iram præcipi-
C tationẽ. Significat enim ὀξύθυμος tã eũ qui præceps est in irã, quàm qui acerbè vehemẽterq; excandescit & irascitur. In priore significato vsurpat Galenus in commẽtariis

in epidemia Hippocratis, ad hunc modum: ἔτι λείπεται περὶ τῶν ὀξυθύμων εἰπεῖν: οὓς ἐναντιοτάτους φησὶ τοῖς θυμώδεσιν ὄντας. ἀνδρεῖοι μὲν γάρ εἰσιν οἱ θυμώδεις καὶ καταφρονητικοὶ τῶν μικρῶν πραγμάτων, μικρόψυχοι δὲ εἰσὶν οἱ ὀξύθυμοι, διότι τὸ γενναῖον τῆς τῶν ἀνδρῶν ψυχῆς οὐκ ἔχοισιν. ὥστε καὶ οἱ ὀξύθυμοι ψυχρότατοί τε ταῖς κράσεσι, καὶ δυσδιαφόρητοι γενήσονται. Quibus verbis oſtendit ὀξυθύμους καὶ θυμώδεις inter ſe differre: quòd hi for- D
tes animoſique ſint propter caloris copiam, illi verò puſillo atque deiecto animo, quòd temperamento ſint frigidiore. Conſtat igitur eum ὀξυθύμους præcipitis iræ homines, & iracundos, quique promptè leui occaſione iraſcuntur, intelligere: quales ſunt qui humido corde ſunt citra caloris exuperantiam: vt poſteà dicetur. Atque id maximè his accidit qui rationis ſunt imbecillæ, ſiue calidioris cordis ſint, ſiue minus calidi. Fœminæ enim etſi minus calidæ quàm viri ſint, iracundæ tamen, ac præcipitis iræ ſunt: quales quos Hippocrates ὀξυθύμους vocat, eſſe credit Galenus. In eo autẽ libro cui titulus eſt, corporis tẽperaturã animi mores ſequi, E
ὀξύθυμον pro hoĩe vehementer iracũdo, ac acerbæ iræ, ex ſuĩa Hippocratis ſumit. Eius verba ſunt: ἐκ σφοδρᾶς κινήσεως τῆς ἀρτηρίας ἐτεκμήρατο τὸν μανικὸν καὶ ὀξύθυμον ἄνθρωπον,

ἐπεὶ

ἐπεὶ διὰ τὸ πλῆθος τῆς· ἐν τῇ καρδίᾳ θερμασίας, οὕτω σφύζουσιν αἱ δὲ αἱ ἀρτηρίαι. καὶ μανικοὺς μὲν γὰρ καὶ ὀξυθύμους τὸ πλῆθος τῆς θερμασίας ἐργάζεται, νωθροὺς δὲ καὶ βαρεῖς καὶ δυσκινήτους ἡ τῆς κράσεως ψυχρότης. Quibus verbis facilè intelligi poteſt ὀξυθύμοις homines vehementer iracundos ac furioſis proximos ſignificare, taleſq; caloris cordis exuperantia fieri, quæ & facilè & vehementer ac-
F cenditur, ὀξυθυμίαν igitur hic Galenus non ſolùm pro præcipiti, ſed & acerba vehemẽtiq; iracundia vſurpat: quæ non ob ſolam rationis imbecillitatem, ſed & animoſæ facultatis vehemẽtiam fit: vt eius verba indicãt. Magno enim caliditatis exceſſu, iræ acerbitatem, ac inſanam temeritatem fieri docet.

Eſt autem his thorax hiſpidus, maximeq; pectus, & uicinæ hypochondrijs partes.

Thoracem totam eam partem vocat Galenus, quæ vtrinque coſtis circunſcripta, in
G priore quidem parte ad pectus & ſeptũ tranſuerſum, poſteriore ad ſpinam tendit. In hoc pectus continetur, inter lacertos collocatũ, & à collo ad ventrem vſque exporrectum. In medio thorace cor nõ ſolùm ſecundum longum, ſed & latum ac profundum collocatum eſt. Itaque calorem ſuum diffundit

antrorsum, retrorsum, sursum, deorsum, dextrorsum, ac sinistrorsum. Thorax igitur totus, præsertim autē pectus, quod cordi & magnis arteriis è directo respondet, vicinæ item hypochondriis partes, omniū maximè hūc calorem sentiunt: proinde omniū densissimos pilos habent, cum calor materiam gignat, nempe fuliginosum excrementū vnde pili procreantur: vt antè diximus. H

Magna autem ex parte corpus uniuersum calidum reddit calida cordis intemperies: nisi iecur uehementer obsistat. Paulò pòst *autem totius corporis signa recenscbimus.*

Cor natiui fons est caloris, quē in vniuersum corpus per arterias tāquā riuulos quosdā diffundit. Itaq; si ipsum vehemēter calidum sit, reliquū corpus calidum esse necesse est, nisi iecur admodum obstiterit. Fieri enim potest vt cor calidū sit, iecur verò frigidum: atque huius frigus, illius calorem mitigabit: quare corpus ipsum minus calidum sentietur, quàm pro caloris cordis ratione. Refrigeratur autem à iecore nō solum cor, sed & totum corpus, scilicet sanguine, spiritu & vapore frigidiore, in cor à iecore, & in arterias à venis per communia earū oscula A

la trāſmiſſo. Anguſtiſsimas enim venas, ſen ſumq́; ob exiguitatem effugientes, maiores venæ & arteriæ habēt, quibus ſanguinē, vaporē, & ſpiritū in ſe inuicē tranſmittunt, arteriæ quidem tenuiorē ac calidiorem, venæ
B autem craſsiorem, minusq́; calidū: atq; mutua hæc tranſfuſio per venarum aperta oſcilla in toto fit corpore. Si igitur iecur frigidius ſit, ſanguinem vaporem & ſpiritum frigidiorem generabit. Quare ſanguinem & ſpiritum non ſolùm in corde ſed & arteriis omnibus per corpus ſparſis frigidiorem efficiet, proinde & vniuerſum corporis habitū, eo quidem magis, quo ipſe frigidior extiterit: cuius notas paulò pòſt recenſebimus.

Quinetiam thoracis latitudo, caloris eſt nota, niſi hic etiam uehementer
C *cerebrum obſtiterit: quoniam ut plurimùm ſpinæ medullæ magnitudo illi proportione reſpondet. Tanta quidem uertebrarum, quanta ſpinæ medullæ, magnitudo eſt: proindeq́; & totius ſpinæ. Cū ea autem parte quæ dorſo adhæret, thorax coniungitur, quemadmodum nauis cum carina: quocirca dorſum longitudine neceſſariò æquabit, latitudinem uerò*

pro uertebrarũ ratione (cum ad craßitudinis earum proportionem conditus sit) habebit. Cum uerò cordis calor exuperans ex primo ortu flatu distendat ac dilatet, ipsius calori proportione respõdebit. Quare si exiguum caput sit, thorax uerò latus, maximum caloris cordis est argumentum. Si uerò id magnum sit, thorax uerò paruus, cordis frigidioris maximeq; propria nota est. Quòd si capiti proportione thorax respondeat, alijs notis cordis temperatura explicanda est, nullo ex thoracis magnitudine sumpto indicio. D

Thorax cum ea ſpinæ parte, quam græci μετάφρενον, nos dorſum appellamus, iũctus eſt: non aliter atque nauis cum ſua carina. A collo autem vſque ad lumbos dorſum exporrectum eſt. Ex collo enim, dorſo, lumbis, & oſſe ſacro compacta ſpina eſt. Collũ ſeptem, dorſum duodecim, & lumbi quinq; vertebras continent. Singulis dorſi vertebris vtrinq; ſingulæ coſtæ reſpondent, quare thorax neceſſariò dorſum longitudine æquat: ex qua cordis caloris notas nõ ſumit E

Gal

Galenus,sed ex latitudine quam efficit ma
teriæ probæ ac sequacis magnitudo, & calo
ris hanc extendentis ac dilatantis exuperan-
tia. Contrà angustum & strictum materiæ
improbitas ac paucitas,calorisque cordis pe
nuria,hoc est natiua frigiditas. Materia au-
F tem ex qua costæ generantur, spinæ medul
la est:quæ ortum à cerebro, maximeq́; par-
te eius posteriore habet. Igitur si cerebri
materia pauca sit & vitiosa, spinæ medulla,
vt quæ ab ipsa nascatur,nec multa nec pro-
ba esse potest. Sin multa ac bona est,nō ne-
cessariò quidem,sed vt plurimùm medulla
proba ac multa erit. Ferè enim hæc cerebro
proportione respondet:cuius bonitatem ac
magnitudinem ostendunt capitis magnitu-
do & figura,vt prius docuimus. Non neces-
sariò,sed vt plurimùm,spinæ medullam cū
cerebro proportionē habere antè diximus.
G Fieri enim potest vt optimè constituto ce-
rebro partes quæ ab ipso oriuntur, vitiosæ
sint,vt oculus,nasus, & reliquæ. Quoniam
verò thorax costis compactus est ac con-
structus, hæ si quidem longæ sint, latum:
sin breues, angustum strictumque thora-
cem efficiunt. Quoniam autem à vertebris
nascuntur, tantæ ipsæ sunt, quantæ verte-
bræ Et tantæ vertebræ, quanta ipsa spinæ
medulla,quam cum cerebro proportionem

habere modò dicebamus. Quum rursus cō starum materiam, cordis calor extendit ac dilatat, magis minúsve pro sua magnitudine: si vehemens validusque is sit, multaque H ac proba materia ex qua costæ generantur, thorax necessariò latus erit: sin exiguus ac imbecillus, materiaq; pauca ac cōtumax, angustus & pressus thorax erit. Si verò pauca materia sit, eaq; optima, calor verò magnus ac validus, latitudinem quidem amplā habebit, sed minorem quàm si eius materiæ copia esset. Quòd si calor cordis exiguus sit, materia multa ac cōtumax, latus thorax non erit, sed magis tamen quàm si ea pauca ac male sequax: modò vtrobique ad materiæ proportionem esset, hoc est vbi minus materiæ est, ibi minus caloris: & vbi plus materiæ, plus caloris: sed vterque, vt dixi, calor debilior quàm possit materiam probè ex- A tendere ac dilatare. Igitur thorax pro vertebrarum longitudine latus erit, vertebræ verò longæ pro spinæ medulla, & caloris magnitudine. Itaque capitis paruitas, & thoracis latitudo, exuperantis caloris cordis est argumentum, vt qui modicā materiam in longas costas extēderit ac dilatauerit. Exiguū enim caput magnum cerebrum continere non potest: nec ex paruo cerebro multa medulla gigni. Capitis verò magnitudo, &
tho

thoracis angustia, copiam quidem materiæ significat, sed caloris frigiditatem hanc distendere ac dilatare nequeuntem. Quòd si B thoraci caput proportione respondeat, hoc est si caput magnum sit, & thorax latus: aut caput paruum, & thorax angustus, aut vtrúque mediocre: cordis calor certò deprehendi nō potest: ideo aliis notis is vestigandus est: quas ex pulsibus, respiratione, aliisque id genus sumendas esse antè docuimus.

In frigidiore cordis temperie pulsus sunt mediocribus minores; non tamen necessariò tardiores aut rariores.

Cor, vt modò dicebamus, eo magis refrigerari cupit, quo ipsum calidius est: & mi- C nus, quo frigidius. Refrigeratur autem respiratione, & arteriarum pulsu. Igitur si calidius sit, magnum, celerem ac frequentem tum pulsum tum respirationem efflagitat, quibus aër multus attrahitur, & multus fuliginosus halitus expellitur, his enim modis, vt antè docuimus, plurimùm cor refrigeratur. Si verò frigidius sit, multa refrigeratione non eget: quare nec respiratione nec pulsu magno celeri ac frequenti: quanquam tamen non necessariò pulsus raritas ac tarditas cordis frigiditatē comitatur. Nam si arteriæ, vt aliquādo fit, minores sint, & spatiū

qu

quod has capit, ita angustum, vt quantũ res D
efflagitat, dilatari non possint, pulsus mino-
res efficient quàm possint refrigerando còr
di sufficere: quare celeritate & frequentia
compensanda pulsus paruitas erit. Quòd si
mediocris sit paruitas pulsus, & quæ cor sa-
tis refrigerare possit, celeritate & frequen-
tia opus non erit: eam ob rem tardiores &
rariores pulsus erunt. Quid pulsus minor,
tardior & rarior sit, in commẽtariis nostris
in libros Galeni ad Glauconem docuimus.

Respiratio uerò, si quidem thorax tanto minor sit, quanto cordis frigus uehemẽtius, pulsibus proportione respondebit. Sin maior quàm pro cordis frigo- E ris uehementia, non solùm minor, sed & tardior & rarior erit.

Si tanta, inquit, sit thoracis angustia, quã
tum cordis est frigus, respiratio pulsui pro-
portione respondebit. Quoniam enim in
corde frigidiore pulsus necessariò minor
est, sed non necessariò tardior ac rarior, vt
antè declaratum est: & respiratio in eodem
temperamento necessariò minor erit, sed
non tamen necessariò tardior & rarior. Nã
vt arteriæ paruæ in angusto spatio conten-
tæ, tantum pulsum efficere non possunt,
qua

F quantus refrigerando cordi sufficiat:ita nec respirationem quantam necessitas requirit, paruus pulmo in angusto thorace efficit. Proinde addita celeritas ac frequentia est, quæ quod ad id munus implendum deest, suppleat. Ac si pulmo maior sit, & thorax amplior quàm pro cordis frigoris vehemẽtia: spirationem non solùm minorem, sed & tardiorem & rariorem mediocri efficiet. Minor enim ab amplo latoque thorace facta respiratio, maior esse potest quàm quæ ab angusto moderata fit. Relata enim ad suum thoracem, minor est: ad angustum verò, maior. Magnus enim thorax inspiratu vno quàm angustus plus aurit aëris, & expi-
G ratu plus fuliginis expellit:proinde cor magis refrigerat:quare neque celeritatem neque frequentiam requirit. Itaque thorax maior quàm pro cordis frigiditatis vehementia, natura minorem tardiorem ac rariorem respirationem habet.

Tales natura timidi sunt, diffidentes, torpentes, & cunctatores.

Frigidi cordis notę sunt ἀοργησία, δειλία, ἀτολμία, ὀκνία, λήθαργος, καὶ μελλησμὸς, id est, iræ vacuitas, quã lentitudinẽ latini vocant, timor, diffidentia, segnities, torpor, opposita quidem calidi cordis signis, de quibus suprà

prà abunde disputatũ est, ἀόργητον autẽ Ari- H
stoteles vocat qui irasci nesciat hinc ἀοργησία, quam lentitudinẽ à latinis vocari modò dicebamus, τῇ ὀργῇ id est iracundiæ opposita est: quẽadmodũ δειλία τῇ θρασύτητι, hoc est timor audaciæ. Timorem autem appellant metũ mali appropinquãtis: audaciã verò animũ ad periculũ paratũ citra iudicium, ἀτολμία & δειλία proximæ esse videntur, sed hoc inter se differũt, quòd δειλία metus sit impendentis mali & appropinquantis, ἀτολμία verò diffidẽtia quædã rei siue assequendæ siue fugiẽdæ, quasi desperatio, quæ cõfidentiæ contraria est, ὀκνία metus quidã est consequentis laboris, segnitiẽ & desidiã appellãt, huic contrariũ est τὸ ἄοκνον πρὸς τὰς A
πράξεις, id est impigritas ad labores subeundos, vt antè diximus, λήθαργον hoc loco nõ pro cerebri affectu de quo suprà disputatum est, sumit Galenus, sed pro tardo ac torpẽte, cui iudicio meo ὀξύθυμος opponi potest, id est qui concitato ac feroci animo est, μελλησμὸς cunctationem significat, ἀπὸ τοῦ μέλλειν, quod præter alia significata tardare ac cunctari significat, hinc μελλητής, id est cunctator, à præterito μεμέλλημαι detracto cremento formatur. Perspicuum igitur est hoc loco nõ legendũ esse ἀμέλητοι, vt est in exemplaribus Germanicis, sed μελλητικοί: quod Gale- B
ni

ni verba libro secũdo de tẽperamentis confirmãt. De eadẽ enim re ad hunc modũ scribit: ὡς αὔτως δὲ καὶ τῇ ψυχῇ μέσος ἀκριβῶς ἐστὶ θρασύτητός τε καὶ δειλίας, μελλησμοῦ τε καὶ προπετείας, id est, Ad eundem quoque modum animo medius omnino est audaciæ & timoris, cunctationis & præcipitationis. Hæc igitur sunt frigidi cordis signa, quorum causæ suprà sunt expositæ.

Et glabrum pectus habent.

C Vt pilosum nõ solũ pectus, sed & totũ thoracẽ cordis calor reddit: ita glabrũ, frigus, ille enim sanguinẽ torret ac vrit, & fuliginẽ ex qua pilus nascitur, procreat: hæc autẽ pituitosum humorem pilo generando ineptam.

De exiguitate autem eius disserere, ut antè dictum est, oportet.

Thoracis latitudinem cerebrũ impedire potest. Nam si id paruum & imbecillũ admodum sit, & spinæ medulla exigua & imbecilla, thorax latus esse non potest, etiam si frigidum cor non sit, ob materiæ penuriã

D quam spinæ medulla suggerit.

Quemadmodum & de corporis uniuersi calore.

Nã quẽadmodũ calida cordis intẽperies totũ corpus calidũ reddit, nisi iecoris frigus

cal

calori cordis obſiſtat, ita frigida frigidum, niſi eiuſdem viſceris calor impediat. Quod quemadmodum fiat, prius demonſtratū eſt.

Siccius autem cor duriores pulſus efficit.

Ex corde ſicco ſiccæ naſcuntur arteriæ: ex ſiccitate duritia, quę pulſum durū reddit.

Et iram non præcipitem quidem, ſed feram, ac implacabilem. E

Quemadmodum ferrum, vtpote ſiccum & durum, tardè accenditur, & accenſum nō promptè extinguitur, diuque calorem retinet: ita cor ſiccum non promptè excādeſcit: & vbi excanduit, non facilè mitigatur: quare vehementius ac diutius concitatur: vnde animus ferus ac implacabilis redditur.

Vniuerſumq́; corpus ut plurimum aridius, niſi iecur obſtiterit.

Cordis ſiccitas cum toto corpore per arterias communicatur: vt antè diximus: quare ipſum exiccat, niſi iecoris humiditas impediat. F

Humidioris cordis ſigna, pulſus molles.

Pulſus molles reddunt arteriæ humidæ ac molles. Quemadmodum enim ex ſiccitate duritia, ita ex humiditate mollities naſcitur.

tur. Arteriæ igitur humidæ & molles sunt, quia cor vnde prodeunt, humidum est & molle.

Mores ad iram procliues, sed quæ facilè pacari poßit.

Mores affectiones animi sunt nobiscum genitæ, quæ nos ad agendũ proniores red-
G dunt: à quibus (quoniã corporis tẽperamẽtũ sequuntur, vt abundè Galenus docet in eo opere cui titulus est, Animi mores corporis tẽperaturã sequi) cordis tẽperamenti signa sumũtur. Igitur qui humidũ cor natura habẽt, ingenio sunt ad irã procliui, sed quę facilè mitigetur: quoniam facilius immutatur humidum quàm siccum: vt aqua quàm ferrum, hinc fit vt pueri & mulieres promptius excandescant, & facilius compescantur.

Vniuersumq; corpus humidius, nisi iecur repugnet.

H Cordis humiditas eadẽ ratione humidũ corpus efficit, qua siccũ siccitas, calidum calor, & frigidum frigus: nisi iecur obstiterit. quod qua ratione fiat, antè diximus. Hæc quidem de simplicium cordis temperaturarum noti.

In cõiugatis uerò primis cordis qualitatibus intemperaturæ ad hunc mo-

dum habent. Calidi & sicci cordis pulsus duri sunt, magni, celeres, ac frequentes.

Explicatis simplicium cordis tẽperamentorum signis, ad compositorũ notas transit: atq; in primis calidi & sicci, quod pulsus durities, magnitudo, celeritas ac frequentia sequuntur. Durus autem pulsus fit ob arteriæ A duritiam: duritia ob siccitatẽ, quam ab arido corde arteriæ nanciscuntur. Magnos verò, celeres ac frequentes efficit caloris vehementia, ob necessitatem, vt nuper diximus, fuseq; in commentariis nostris in libros Galeni ad Glauconem docuimus. Porrò autẽ celeriores ac frequentiores reddit calor siccus quàm humidus, etiam si æquali distantia vterque à mediocritate recedat. Siccus enim acrior est ac vehementior, nec multum febrili dissimilis: humidus verò blandior mitiorq; est, & mediocri propinquior. B

Et respirationes magnæ, celeres, ac frequentes: multóq; magis celeritas ac frequentia maior fit, si thorax ad cordis proportionem auctus non sit.

Eadẽ ratione magnæ celeres ac crebræ respirationes sunt, qua pulsus, quibus omnino

no proportione respondent, si thoracis latitudo, caloris cordis magnitudini respődeat. Sin minor latitudo quàm pro caloris vehemẽtia sit, minor quidem respiratio erit, sed
C celerior ac frequentior. Cum igitur thoracis latitudo, cordis calori respondet, tantum suo dilatatu thorax aëris accipit, quantus sufficit ad caloris vehementiam mitigandam: quare necessaria non est celeritas & frequentia respirationis. Quòd si angustior thorax sit, & cordis calor vehementior, respiratio minor erit quàm refrigerando cordi sufficiat: quocirca celeritate & frequentia compensabitur. Contrà si latior thorax sit quàm pro caloris vehementia, respiratio quidem maior erit, sed non celeris & frequens, vt ex antè dictis constare potest.

D *His autem maximè omniũ pectus ac hypochondria hirsuta sunt.*

Omnium temperamentorum calidum & aridum maximè humores torret ac resiccat, fuliginosaque in vasis excrementa gignit, ex quibus pilos nasci antè docuimus. Cor igitur quod in medio thorace collocatum est, si calidum aridumque sit, cum ipsum thoracem tum maximè pectus & hypochondria pilosa reddit.

Ad actiones uerò prompti sunt, animosi, celeres, tyrannicisq; moribus præditi. Etenim concitati animi sunt, ac implacabiles. E

Calor, vt priùs ostēdimus, facilè animosam vim ciet mouetq; ad id promptè agendum, quod bonū esse ratio duxerit. Siccus quidem vehementius ac constantius: quare ad res agendas nō solùm promptum ac celerem, sed & constantem fortemque animum reddit. Quòd si plurimum vtraque qualitas excesserit, non solùm concitatæ præcipitisque iræ sunt, sed & acerbæ ac implacabilis, hoc temperamento præditi, tyrannorumq; more sæuiunt, ac crudelitatem exercent. (Sunt autem tyrannici mores crudeles, violenti, tetri, sæui ac nefarii.) Accensus enim in F sicco, calor acrius pungit, ac vehemētius vrget: talisque diu perseuerat: quoniam non facilè restinguitur: vt ex antè dictis perspicuum est.

De corporis autem uniuersi temperamento, præterea & de thoracis latitudine, ad eorum quæ antè declarata sunt proportionem differere oportet.

Si cor calidū aridumq; sit, tale reliquūm

cor

corpus erit,nisi iecoris frigus & humor re-
G pugnet. Et thorax latus erit, nisi cerebrum obsistat: quemadmodum ex antè dictis facilè intelligi potest.

Si uerò humiditas unà cũ calore uincat,minus hirsuti sunt,quàm hi de quibus antè meminimus:non minus uerò ad res agendas prompti. Nec uerò feroci sunt animo,sed tantùm ad iram proni.

Quoniam humidum minus quàm aridũ torretur ac vritur, parciorẽ gignendæ fuligini materiam suggerit. Quare minus hirsuti sunt qui calido humidoque corde sunt, quàm qui calido & sicco : siquidem ex fuliginoso recremento, vt sæpe diximus,pili ge-
H rantur. Non minus tamen ad actiones proni sunt,imo certè magis : quando quod humidum est,facilius quàm quod siccum, accenditur. Facilius quoque restinguitur:quare pertinacis iræ non sunt, nec sæui, animiq; ferocis.

Pulsus autem molles sunt,magni, celeres,ac crebri.

Pulsus ideo molles dicũtur,quoniã arteriæ tactu molles sentiũtur, vtpote quæ humidæ sint. Ex humore enim mollities nasci tur, quẽadmodũ ex siccitate duritia. Mol-

les igitur arteriæ sunt, quòd cor, ex quo ipsæ natæ sunt, est humidum, itaque magis dilatantur, ac contrahuntur: vnde pulsus maiores efficiunt, nam caloris vehementia id efflagitat, qua ratione celeres ac frequentes sunt, sed minus quàm si cor calidum & siccum esset. In hoc enim minores sunt, sed frequentiores ac celeriores, vt prius ostendimus. Magnitudinem enim frequentia & celeritas compensat, quemadmodum frequentiam & celeritatem magnitudo, cum cor humidum & calidum est. A

Et respiratio, siquidem thorax cum corde proportionem habeat, eandẽ quæ pulsibus inest, formam seruabit. Quòd si minor is sit, tanto celerior ac frequentior, quàm antè commemoratæ, respiratio erit, quanto thorax minor extiterit. Si uerò temperamentum à mediocritate multum deflectat, præsertimq; ad humiditatem: præter ea quæ suprà retulimus, morbos ex humorum corruptione ac putredine procreabit. B

Notum ex antè dictis est, respirationem & pulsum inter se proportionem habere, si thorax tam latus fuerit, quanta est caloris C

veh

vehementia. Tantum enim thoracis dilatatione aëris inſpiratur, quantū ad cordis refrigerationē eſt neceſſarium. Quòd ſi anguſtior thorax ſit quàm caloris vehemētia, eo celerior ac frequentior erit, quo thorax minor, & cordis calor vehementior eſt. Cum enim reſpirationis magnitudine refrigerando cordis calori ſatisfieri non poteſt, celeritas & frequentia increſcit, quæ quod ex magnitudine deeſt, ſupplet. Quòd ſi vtriuſque qualitatis, maximè autē humiditatis, exceſ-
D ſus magnus ſit, morbis ex humorum putredine, opportuna hæc temperatura erit, cuiuſmodi febres putres ſunt, cum interpolatæ, tū maximè continuæ, ſanguis enim abūdantia vapori vias præcludit, quare difflari natiuus calor nō poteſt: proinde in alienū mutatur. Calidū enim promptè alienū calorē admittit, humidum verò natiuum non facilè ſeruat: vnde putredo naſcitur, & ex putredine febris, vt in commentariis noſtris in libros Galeni ad Glauconem abundè docuimus. Calidum autem & ſiccum corpus omnium maximè igneſcit, tranſitque in febrēm: ſed propter ſiccitatem putredini minus obnoxium eſt quàm humidum. Igitur calida &
E humida intemperies putridis febribus maximè obnoxia eſt: calida tantùm diariis, quæ etiam leui occaſione in acutas & he-

&cticas transeunt.

Et expiratio inspiratione maior & celerior est, in pulsibusque celeris contractio.

Expiratione thorax,& arteriæ submissione cõtractioneq;(quas diastolé & systolen græci vocãt)fumidũ emittũt halitũ : qui cũ in calidis & humidis copiosus sit, magnã & celeré tũ expirationé tũ contractioné esse oportet:quocirca thoracé & arterias multũ cõtrahi oportet. Magnã dixi expirationem nõ solùm ad mediocré relatã, sed & ad inspirationé. Magis enim vrget fuliginis abũdãtia,cuius gratia expiratio & cõtractio fit, quàm caloris vehementia. In calida auté & sicca cordis temperie recrementa pauciora quidem sunt, sed magis vsta ac fuliginosa quàm in calida & humida, vt antè docuimus:quare expiratio & contractio quàm in hac minor erit,nisi calor & acrimonia fuliginis expulsionem acceleret.

F G

Humidioris uerò & frigidioris cordis temperamenti pulsus molles sunt.

Non solùm molles sunt pulsus, sed & parui, tardi,ac rari. Molles enim eos efficit arteriç humiditas ac mollities,vt antè diximus. Parui autem,tardi ac rari sunt,quoniam exiguus

guus cordis totiusq; corporis calor multum refrigerari non postulat. Hac ratione respiratio quoque parua, tarda ac rara erit.

H *Quatenus autẽ ad mores attinet, diffidentes, timidi, segnesq́; sunt.*

Hoc est, ἄτολμοι καὶ δειλοὶ καὶ ὀκνηροὶ, quos Galenus εὐτόλμοις καὶ θυμικοῖς καὶ ἀόκνοις opponit, de quibus antè abundè disputatũ est. Cum igitur εὔτολμοι præfidenti animo sint, ἄτολμοι viribus diffidentes erũt: θυμικοὶ autẽ animosi ac fortes: δειλοὶ timidi & ignaui. Cõtraria enim fortitudini ignauia est. ἄοκνοι verò seduli & impigri sunt, ὀκνηροὶ autẽ tardi & pigri. Quemadmodum igitur audaces, animosi & impigri calido sunt corde, ita diffidentes, timidi & pigri frigido. Calor
A enim facilè ac vehementer facultatem ciet: frigus nec facilè nec vehementer, sed quod calor excitat, retundit.

Pectore glabro.

In frigido & humido corde sine pilis est pectus: hoc enim temperamentũ sanguinẽ non torret, nec fuliginem gignit, quare nec pilum: vt antè monstratum est.

Et quemadmodum promptè non irascuntur, sic nec pertinacis sunt iræ.

B Propensi ad irã nõ sunt qui frigidũ humi-

dumq; cor habent. Si quādo tamen eos irasci contingat, non diu iram retinent, nec vehemēter concitantur, sed placidius mouentur, statimq; mitigantur. Frigus enim tardè accenditur: humor accēsum calorem leniorem ac placabiliorē reddit, nec diu retinet. Quare qui humidū frigidumq; cor habent, hi neq; ad iram proni sunt, nec si fortè irascuntur, hanc diu retinent: nec vehementer concitantur, nec exacerbantur: sed, quemadmodum diximus, placidè mouentur.

Quæ uerò ad thoracē & uniuersum corpus attinent, ea non aliter explicare oportet, quàm quæ prius exposita sunt. C

Thoracis latitudo, vt antè diximus, cordis calori proportione respondet, nisi cerebrum obsistat: quemadmodū reliqui corporis calor, nisi iecur repugnet. Fieri enim potest vt cor calidū sit, cerebrū verò exiguū, paruum, ac crassæ duræq; substātiæ, parūq; dilatanti facultati obtēperans. Similiter & spinæ medulla parua & exigua esse potest, quod cū accidit, thorax angustior erit, quā vt cordis calorem refrigerare posſit. Cōtrà fieri potest vt cerebrum magnū sit, & spinæ D medulla multa, cor verò frigidū: quare thorax latior erit quàm cordis tēperies requirat. Ad eundem modum iecur calidum, &

cor frigidum:aut contrà iecur frigidum, & cor calidum esse cõtingit:vnde corporis calor cordis calori non respondet. Nam tum corpus aut calidius aut frigidius quàm pro cordis calore erit. Contraria enim iecoris temperies cõtrario cordis tẽperamento reluctatur, vt antè abundè monstratum est. Quòd si cerebrũ non obsistat, thoracis latitudo cordis calori, & respiratio pulsui proportione respondebit: quemadmodũ si ie-
E coris temperies, cordis temperamento respondeat, reliquum corpus cordis calori respondebit.

Frigidius autẽ ac aridius cor pulsus duros & paruos efficit: respirationẽ uerò (si quidẽ thoracis exiguitas cũ cordis frigore proportionem habeat) pulsibus respõdẽtẽ, sin is latior sit, rarã ac tardã.

Duri pulsus fiunt, vt antè sæpe iam diximus, ob arteriarum siccitatem: parui autem tum ob duritiam, quæ liberè distendi ac cõtrahi arterias non patitur: tum propter calo-
F ris exiguitatẽ, quæ nec fuliginosa recrementa parit, nec multum refrigerari desiderat: quare neque arteriæ distentione eget, quæ aëris plurimum attrahat: neq; contractione, quæ fuliginosi halitus copiam emittat. Eadem

dem ratione neque pulſus celeritatẽ, neque frequentiam requirit. Reſpiratio verò, ſi quidem thoracis anguſtia, cordis frigori reſpondeat, cum pulſibus proportionem habebit. Rarior verò ac tardior erit, ſi anguſtior thorax ſit. Huius enim latitudo tantũ aëris haurire poteſt, tantũq; fuliginoſæ materiæ emittere, quãtum ad refrigerandum cordis calorem ſatis ſit: quare neq; celeritate neq; frequentia eget. σύμμετρον ἀναπνοήν, non vt Leonicenus, moderatam reſpirationem, ſed habentem cum pulſibus proportionem vertimus. Perſpicuum enim eſt, reſpirationẽ in hoc temperamento non eſſe moderatã, ſed paruam: quemadmodum in calido magnã: & vtranque proportionem cum pulſibus habere, ſi latitudo thoracis, cordis temperiei reſpondeat. Itaque eandem cum pulſibus rationem habet reſpiratio, ſi thoracis paruitas cordis frigiditati reſpondeat. Sin latior ipſe ſit, raram hanc atque tardam efficiet. Nam eius magnitudo tantum aëris haurit, tantumque fuliginis emittit, vt frequentia & celeritate non egeat. G H

Hi omnium minimè iracundi ſunt: coacti tamen aliqua occaſione iraſci, iram retinent,

Frigus non facilè mouetur, præſertim cũ ſic

ſiccitate iunctum. Si igitur frigidum & ſiccum accendatur, tenacius calorem retinet, quemadmodum antè diximus. Quemadmodum igitur qui frigido ſiccoque corde ſunt, tardè iraſcuntur, ſic conceptam iram difficilius deponunt.

Glabro autem ac debili omnium maximè ſunt pectore.

A Dubitari hoc loco poteſt, an omniũ cordis tẽperamentorũ frigidũ & ſiccũ, vt Galenus autumat, glabrũ pectus maximè reddat. Nam cũ fuliginoſa excremẽta (quæ quidem generãdis pilis materiã ſuggerũt) ex craſſo potius quàm liquido humore naſcãtur, ſicca & frigida tẽperies, quàm frigida & humida, pectus aut magis, aut ſaltẽ non minus piloſum reddet, ſi æquale vtrobiq; ſit frigus. Ex craſſa enim materia, ſi vratur, quàm tenui, plus fuliginis relinquitur: ex qua, vt modò dicebamus, pilus procreatur. Quòd ſi

B neutra vratur, ex neutra fuligo generatur, proinde nec pilus: quare non magis humida quàm ſicca cordis tẽperatura, modò vtraq; ęqualiter frigida ſit, pectus pilis replebit, ſed vtraq; glabrũ reddet. Vt autẽ dubitationẽ hanc tollamus, reuocanda in memoriã ſunt quæ paulò antè de pilorum origine docuimus, hos enim ex fuliginoſa materia generari

rari

rari diximus, fuliginem autem ex crasso humore retorrido: torreri verò à calore natiuo vehementius vrente. Itaq; qui calido & sicco temperamẽto sunt, hirsuti magis sunt. Sed nec id ad pili generationẽ sufficit. Nam in corpore gigni fuligo potest, quæ nisi ad cutim feratur, pilum non procreabit. Exire ad cutẽ non potest, nisi virtus quæ foras hãc C propellit, valida sit, & vias per quas exeat fuligo, suo impulsu fecerit. Vbi igitur in corpore iam genita fuligo est, & virtus potẽter pellit, cutis si dura non sit, facilè impulsæ fuligini cedit: atque non magno negotio format meatus: qui, nisi mollior cutis sit, permanent. Nam si mollior sit, ita vt in se concidat ac coalescat, non permanent meatus. Tẽpore verò durescit, atque sic viæ fiunt & permanent, pilusq; generatur, vt antè dictũ est. Quòd si nec calor adurens, nec materia cõmoda adsit, fuligo generari non poterit, proinde nec pilus. At si materia adsit, sed D desit calor qui hanc aduratene sic quidẽ pili materia generatur. Quòd si generetur, meatus verò per quos hæc transeat, non adsint, procreari pilus non poterit. Igitur frigiditas omnino inepta est ad pilũ producẽdũ, vt quę nec materiã pili generet, nec vias moliatur per quas ipsa exeat. His ita cõstitutis, disquirẽdum est an sicca & frigida quàm humida

mida & frigida tẽperies minus apta fit ad pilum generãdũ. In vtraq; exiguus est ex hypothesi calor, qui siccam materiã, vtpote minus idoneã, in fumũ & fuliginẽ minus resoluere potest, humidã verò tãquã magis idoneã potest. Rursus siccam cutẽ ac durã forare minus potest, in eaq́; meatus efficere: humidã verò materiã facilius in fumũ & vaporem resoluit: & cutem mollem minore negotio penetrat, & tandem assiduitate perforat. Igitur frigida & sicca cordis tẽperies ineptior est ad pili procreationẽ, quàm frigida & humida. Neq; enim tã exiguus calor esse potest, qui materiam humidam non resoluat, & mollem cutem non perforet: quod maiori negotio in sicco temperamento fit.

E

F *De thoracis autem paruitate, & totius corporis frigore, eodem modo dissferendum est.*

Quemadmodũ in aliis tẽperamentis thorax latior vel angustior pro cordis calore vel frigore fit, ita in hoc tẽperamẽto, nisi cerebrum repugnet. Vniuersum quoq; corpus ad cordis temperiem temperatum est, nisi iecur obsistat. Itaque si cor frigidum sit, & thorax angustus vniuersa corporis habitudo frigida erit: vt ex antè commemoratis perspicuum esse potest.

Vbi

Vbi unum cõmune in omnibus quæ dicta sunt, memorauerimus: nempe nos de moribus tam in hoc quàm in alio ope G *re ad temperamenti cognitionem proditis, non de bonis prauisq; ex philosophia comparatis, sed unicuique congenitis, uerba fecisse.*

Mores sunt animi vel affectiones nobiscum genitæ, quæ nos ad agendũ proniores reddunt, vt antè diximus: vel habitus agendi cõsuetudine parti. Hi ex educatione præceptisq; philosophiæ oriũtur: illæ ex primo ortu. Habitus natiuam tẽperiem non ostendunt, sed affectiones nobis ingenitæ, corporis enim temperiem sequũtur, vt antè diximus. H Possunt igitur qui optimis moribus natura præditi sunt, mala educatione ac institutione pessimi fieri. Et cõtrà qui ad prauos mores nati sunt, optimi, optima institutiõe ac educatione. In hac igitur tota de cordis tẽperamentis disputatione, de moribus non his quos cõsuetudine comparauimus, sed natura congenitis, verba fecit Galenus.

Iecoris calidioris notæ: uenarum latitudo.

Caloris proprium munus est dilatare ac disten

distendere sequacem ac obedientem materiam, quemadmodum antè diximus. Latitu A do igitur venarum nõ solùm iecoris, sed & partium quas alunt, calorem significat: quales oculorũ venæ sunt, quæ vt antè declaratum est, calorem earum partium significãt.

Flaua bilis uberior, & in ætatis uigore, atra.

Ex sanguinis feruore flaua, ex vstione atra bilis, non solùm in iecore, sed & in toto genere venoso procreatur: quare eius redũdantia, earum partium caloris est nota, qui si augeatur, non solùm flauam, sed & atram bilem pariet. Augetur autẽ in florente ætate, B in qua sanguis torretur ac vritur: proinde atræ bilis copia aceruatur.

Calidior ipsis sanguis est, ob idq; corpus uniuersum, nisi cor repugnet.

Iecur talem procreat sanguinem, quale ipsum est. Si igitur id calidũ sit, sanguis quẽ gignit, calidus erit: quo cum alatur vniuersum corpus, calidum quoque ipsum erit: nisi cibus quo nutrimur, frigidus & humidus sit, ex eo enim genitus sanguis, frigidus & humidus est, nisi cordis frigus iecoris calorem impediat. Non enim aliter cor per arterias C quàm iecur per venas vim suam in vniuersum corpus transfundit.

Hirsuta hypochŏdria sunt, ac uenter.

Ex his quæ suprà diximus, satis intelligi potest hypochondriũ & vẽtrem hirsutum esse, si iecur calidum sit. Materiã enim ex qua pilus generatur, calor generat.

Frigidioris autẽ, uenarum angustia, uberior pituita: sanguis, uniuersiq; corporis habitus, frigidior, nisi à corde calefiat. Glabra hypochondria sunt, ac uenter.

D Contrariorum iecoris temperamentorũ contrariæ sunt notæ. Quemadmodũ enim calor venas dilatat, flatuque distendit, sanguinem ac vniuersum corporis habitũ calfacit, bilem gignit, pilumque in hypochondrio & ventre procreat: ita frigus venas angustas efficit, refrigerat vniuersum corporis habitum, & pituitam gignit piloq; procreando inepta est. Adde quòd concoctioni, proindeq; sanguinis generationi parum aptum frigus est.

Siccioris uerò, sanguis craßior ac paucior, uenæ duriores, uniuersus corporis habitus aridior.

E Siccitas tenuem humorem absumit: sanguinem igitur crassiorem ac pauciorem efficit, & venas duriores, vniuersumque cor-

po

poris habitum.

Humidioris: ſanguis quidem uberior ac humidior: uenæ molliores: quemadmodum uniuerſum corpus: niſi cor repugnet.

Humór ad concoctionem, proindeq; sanguinis procreationē efficacior eſt quàm ſiccitas. Prætereà tantum abeſt vt humorē abſumat, vt etiā conſeruet. Molles igitur non ſolùm venas, ſed & totū corpus reddit, niſi cordis ſiccitas obſiſtat.

F *Calidioris uerò ſimul & aridioris iecoris ſigna ſunt: hypochondria hirſutiſsima, ſanguis craſsior & ſiccior, flaua bilis plurima, & in ætatis uigore atra: uenæ amplæ ac duræ ſunt: quēadmodum & uniuerſum corpus.*

Calor dilatat, vt diximus: cum ſiccitate autem iunctus, vehemēter calfacit, reſoluit, abſumitq; ac torret humorē, ſiccatq; ac durat. Qui igitur iecoris ſunt calidioris & ſiccioris, hypochondria hirſutiſsima habēt, ob fuliginis quam eiuſmodi temperamentum gignit, copiam. Sanguis quoq; in his retor-
G ridus eſt, craſſus ac paucus, vt ex quo reſolutus ſit tenuis humor, hac quoque ratione

plurima bili, flaua quidẽ in iuuentute, inclinante verò ætate atra eorũ corpus redũdat. Ex sanguinis enim feruore flaua, ex vstione atra bilis gignitur. Cæterùm eiusmodi naturæ venas amplas habẽt, non simpliciter, sed quantum siccitas ipsa permittit. Minus enim latæ sunt quàm in calido & humido iecoris temperamento: proinde & sanguinis minus continent, vt mox dicemus. Ex siccitate duritia nascitur, nõ solùm venarũ, sed & vniuersi corporis. Resiccatur autẽ tum propriè à simili qualitate, tũ resoluto humore. Plurima igitur ante vigoris ætatẽ bile flaua abũ H
dat: post hanc verò atra, scilicet calore sanguinẽ adurente. Exẽplaria græca quotquot vidimus, αἷμα παχύτερόν τε ἅμα καὶ ξηρότερον habent: Aëtius autem ὀλιγώτερον, quomodo vetus interpres legisse videtur. Crassiorem enim & pauciorem sanguinem vertit. Nos verò ξηρότερον legendum esse putamus, non ὀλιγώτερον. Multum enim sanguinem amplæ venæ cõtinent, nisi quis hãc temperaturam cum calida & humida conferat, quæ sanguinem vberiorem habet.

Calor enim qui ex corde prodit, frigus quod ex iecore proficiscitur, uincere potest, quemadmodum frigus calorem. A

Quo

Quoniam antè Galenus docuit vniuersum corporis habitum sequi cordis temperamentum, si non contraria iecoris tẽperies obstet, & iecoris temperamentum, nisi cordis temperies obsistat: nunc ostendit quæ vtriusq; visceris qualitates magis minúsve vincant suas contrarias exuperantias, & quæ magis minúsve contrariis repugnent ac obsistant. Atq; in primis à calore & frigore quæ à corde manant, calorem & frigus quæ à iecore profluũt, superari posse scribit. Nã qui à corde prodit calor, vniuersum corporis ha
B bitum calidum reddit: etiã si quod à iecore manat frigus, renitatur. Et quod ab eodem corde proficiscitur frigus, hoc est caloris exiguitas (non enim cor tam frigidum esse potest, vt qualitatum mediocritatem excedat) vniuersum corpus frigidũ efficit, etiam repugnante qui à iecore venit calore. Sed certè ex hoc oriri dubitatio potest, an cor calidum aut frigidum, corpus in contrarium mutare posit, iecur verò non posit: cum pa ribus viribus pugnent. Nam antè dictarum contrariarum qualitatum exuperantiam parẽ esse ponimus: quare neutra harum alterã vincere potest secundum Aristotelis senten
C tiam, sed par lucta esse debet. Cæterùm repugnare auctor sibi ipse videtur, cum antè sæpe dixerit cordis calorem calidum, & fri-

gus frigidum corpus totum efficere, vbi ie-coris temperies non obsisteret, quibus ver-bis constat iecur suo frigore cordis caloré, & calore frigus impedire posse quo minus calidum aut frigidum corporis habitum effi ciat. Vt dubium hoc diluamus, scire licet cor omnium partium corporis calidissimũ esse, nõ solùm facultate, sed & re ipsa: ab ipsoq; reliquas partes, quæ tantùm facultate calidæ aut frigidæ sunt, calefieri: ita vt si cor cali-dum in præsentia esset, protinus totum cor-pus calefaceret, quod in febribus contingit: D quemadmodum si id frigidum esset, totum corporis habitũ refrigeraret. Sanguis enim & spiritus calorem à calido corde suscipit: calidi sanguinis contactu & spiritus ab ipso profluentis reliquum corpus calefit. Ad eun-dem modum si cor frigidũ sit, sanguis quo-que & spiritus qui ab eo profluit, frigidus erit, proinde vniuersus corporis habitus fri-gidus. Transfunditur enim is per venas & arterias in corpus vniuersum. Cũ igitur na-tiui, vt diximus, caloris fons cor sit, indesiné terq; sanguinem & spiritum in corpus trans-mittat, hi si calidi sint, calidum: si frigidi, fri gidum corpus efficiunt, tantum quidẽ, quan tum hi calidi vel frigidi sunt. Tam frigidi E autem aut calidi sunt, quàm cor à quo ipsi manant, calidum aut frigidum est. Quo-

ni

niam igitur sanguis calorem suscipit à corde, nō plus is calfieri potest, quàm cor ipsum permittit. Siue igitur id calidius sit, siue frigidius, hoc est minus calidum, vt antè exposuimus, semper contrariam sanguinis temperiem superabit: proindeque corporis habitum sibi similem efficiet: nisi fortè (quod rarò accidit) iecoris calor vehemens hunc calfaciat. Nam tum frigori quod à corde manat, hic obsistere potest, quemadmodū antè sæpe dictum est.

F *Siccitatem uerò cor humidius in cōtrarium mutare non potest.*

Quemadmodū calorem naturaliū actionum opificem cor vniuerso corpori distribuit, ita iecur sanguinē, ex quo particulæ corporis omnes aluntur ac augentur, quem si sicciorem crassioremque generarit, totius corporis habitum sicciorem esse oportebit, ac densiorem: neque cordis humiditas hunc in contrarium mutare poterit. Tam humidum enim cor esse non potest, vtpote quod natura admodum siccum sit, vt siccitatē quæ à iecore proficiscitur, vincere posit. Quan-
G tumlibet enim à suo natiuo temperamento, nempe vehementer calido & sicco recesserit, nunquā tamen quatuor qualitatū mediocritatē excedet. Quare cum humidū id aut

frigidum dicimus,ad sui generis temperamentum referre,vt modò dicebamus, oportet. Adde etiam quòd magis renititur quàm humiditas:quemadmodum calor potentius agit quàm frigus.

In harū autē qualitatū medio,iecoris humiditas consistit,utpote quæ magis à cordis siccitate uincatur, quàm siccitas ab humiditate,sed minus tamen quàm calor,atque etiam longè minus quàm frigus.Ipsa enim omnium iecoris qualitatum facillimè superatur. H

Mediam sortitur naturam inter alias tres iecoris qualitates humiditas. Prōptius enim hanc cordis siccitas vincit,quàm ipsa cordis siccitatem.Nā cor,vt modò dicebamus,natura persiccum est:cuius si iusto auctior sit siccitas,potentius exiccat quàm contraria iecoris qualitas humectet,quare prōptius cordis siccitas iecoris humiditatē vincet, quàm contrà iecoris humiditas cordis siccitatem. Cæterùm eadem iecoris humiditas minus superatur à cordis siccitate, quàm eius calor A à cordis frigore.Nam cordis siccitas etsi humiditate iecoris potentior sit, inualidius tamen hanc vincit, quàm cordis frigus iecoris calorem.Ostensum enim prius est, cor-

dis

dis frigus nihil aliud esse quàm exiguum calorem, qui nõ solùm facultate, sed & re ipsa calfaciat reliquas corporis partes: quæ ex se quidem partim calidæ, partim frigidæ sunt, idque tantùm facultate: re ipsa verò ex accidente, scilicet accepto à corde calore: qui quantus est, tãtum, vt diximus, calfacit. Itaque mirum videri non debet si cordis fri-
B gus, hoc est exiguus calor, potentius iecoris calorem vincat, quàm eius siccitas iecoris humiditatem. Atque etiam longè minus iecoris humiditas à cordis siccitate superatur, quàm eius frigus à cordis calore: imo facillimè ex omnibus iecoris qualitatibus frigus à sibi contrario cordis calore vincitur. Siquidem hic, vt modò dicebamus, maximus ac potentissimus est, cuius vi & assiduo affluxu vniuersus corporis habitus calefit.

Constat igitur, quòd in idem conspirantibus utriusque principij tempe-
C *ramentis, corpus totum pro illarum uiribus omnino afficietur: cuius notas pòst explicabimus.*

Si altera tantùm qualitatum iecoris vel cordis contraria, altera etiam repugnante obsistenteque, vniuersum corporis habitũ,

vt modò dicebatur, immutare, ac sibi simílé efficere posſit, vt (verbi gratia) calor calidũ repugnante frigore, & ſiccitas ſiccum reluctante humiditate: longè magis eundem immutabunt conſpirãtia in idem vtriuſque viſceris temperamenta, quæ reliquæ corporis partes ſequuntur. Iecur enim materiam qua alũtur, miniſtrat: cor verò calorem ſuggerit, qui materiam hanc diſpenſet. Qualia igitur hæc duo viſcera fuerint, tale omnino corpus totũ erit: cuius notę deinceps dicẽtur. D

Humidius autem ſimul & calidius iecur minus quàm calidius & aridius hirſuta reddit hypochondria.

Ex his quæ antè declarata ſunt, ſatis patere poteſt hypochõdria minus hirſuta eſſe in calido & humido iecore, quàm calido & arido: quoniã calor cũ ſiccitate iunctus vehemẽtior eſt, magiſque deurit: proinde vberiorem fuliginoſorum recrementorũ vim, ex quibus pili naſcuntur, gignit. Cum humiditate verò mitior eſt calor, minusq́; humorem torret: quare pauciorem fuliginẽ parit. E

Plurimum uerò ſanguinis gignit, magnasq́; uenas efficit, & corporis habitum humidiorem ac calidiorem, niſi cor repugnet.

Cal

Calor, qualitatum omnium efficacissimus est, solusque immutandi cibi ac coquendi rationem obtinet. In ventre enim succum quem chylon Græci vocant, in iecore verò sanguinem efficit, qui ad corporis alimoniam in venas transmittitur. Hanc calo-
F ris actionem humor iuuat. Nam caloris contactu ac mistione cum cibo, concoctio fit. Contactum verò ac commistionem commodiorem reddit humor, vt sensus ipse testis est. Si quæ igitur miscētur, liquida sunt ac humida, facilius coquuntur. Itaque si tam calor quàm cibus humidus sit, proba fiet mistio atque concoctio. Hinc constat cibum humidum facilè, siccum ægrè à ventre confici: & pueros, aliosq; quibus caloris substantia humidior est, melius non solùm coquere, sed & apponere, glutinare, nutrire, dilatare ac augere corpus His ita habentibus, con-
G stat iecur humidum sanguinis plurimum generare. Calor enim multus cibum in sanguinem mutat, maximè si cū humiditate cōiunctus sit, qui non solùm coctionem (vt diximus) iuuat, sed & sanguinis à calore confecti resolutionem ac dissipationem impedit. Quare necessariò iecur calidum & humidum sanguinis copiam procreabit: atque vniuersum corporis habitum calidiorem ac humidiorem reddet, nisi cordis siccitas

obst

obſtiterit:quæ, vt diximus, iecoris humiditatem ſuperat. Venas quoque magnas efficiet. Calor enim ſua vi dilatat, & humiditas calori dilatanti paret. Atque hæ quidem notæ ſunt vbi modicè vtraque qualitas exuperat. H

Si uerò utraq; qualitas naturalẽ modum uehementer exuperet, morbo ex putredine, humorumq; uitio corpus promptè corripietur. Atq; etiam magis, ſi aucta ſit humiditas, non multùm uerò calor: contrà uerò ſi parum quidem aucta ſit humiditas, plurimùm uerò calor, humorum uitio minimè laborat.

Quemadmodũ ex immodico cordis calore & humore febris aliique ex humorum vitio morbi naſcuntur, ita ex iecoris intemperie calida & humida: vt quæ omnium maximè corruptioni & putredini ſit obnoxia: præſertim ſi humiditas calorem exuperet. Facilè enim natiuus calor in humido diſsipatur, & alienus immittitur: quod nihil aliud eſt quàm putreſcere: vti abunde in commentariis noſtris in libros de curandi ratione ad Glauconẽ docuimus. At ſi calor maior ſit, humiditas verò minor, affectus ex humorum vitio non gignentur. Siquidem calor A

nat

B natiuus maior ſeſe aduerſus alienum melius tuetur: in humiditate quoque minore minus diſſoluitur.

Humidius autem ac frigidius iecur glabra habet hypochondria: magisq́; pituitoſum ſanguinem gignit, unà cum uenarum anguſtia. Vniuerſum corpus ſibi ſimile reddit: niſi cor in cõtrariũ mutet.

Facilè intelligere poteris qua ratione venas anguſtas & nuda pilis hypochondria ef-
C ficiat iecoris frigus & humiditas, ſi quæ de pilorum generatione, & venarum dilatatione prius diximus, memineris. Quod autem pituitoſum crudumque ſanguinem gignat caloris imbecillitas, nemo arbitror ignorat, qui vim caloris norit. Immodicus enim eliquat, torret, ac vrit: debilis cruditatem parit: mediocris autem probè concoquit, ac maturat. Si autem exiguus ſit ſimul & humidus, miſceri quidem cum re alteranda poterit, ſed minus quàm ſi validus eſſet. Nam quo vehementior eſt, eo facilius penetrat, ac meatus ſubit: præſertim ſi eius
D ſubſtantia tenuis ſit. Quo verò imbecllior, eo minùs id efficit, ſed eſto miſceatur cum re alteranda, parum tamen ob imbecillitatem immutabit: proinde ſanguinem ſemico-

ctum

ctum hoc est crudum & pituitosum efficiet: vnde vniuersus corporis habitus frigidior ac humidior erit.

Frigidius autem & aridius iecur paulum sanguinis gignit; angustasq; uenas efficit, & hypochōdria glabra reddit, nisi & hic cor quoque uicerit.

Frigida & sicca iecoris intẽperies ad naturæ opera omnium ineptissima est: ideo omnium pessimè concoquit, apponit, glutinat, & nutrit, dilatat & auget. Siccitas enim E contactum & mistionem caloris cum re immutãda remoratur: frigus verò, hoc est caloris imbecillitas, immutationem ac concoctionem, vt ex his quæ antè diximus, constare potest. Qui igitur frigido siccoq; sunt iecore, omnium minimũ sanguinis habẽt, venas angustissimas, & nudissima pilis hypochondria.

Testium temperamentum calidum quidem in uenerem pronum est.

Natura hominẽ, vt Galenus scribit, esse immortalem (si fieri potuisset) optasset: sed F cum per caducam fluxamq; materiã, nimirũ ex elementis cõtrariis constantẽ, nõ liceret, generis immortalitatẽ excogitauit. Gignẽdi enim ac concipiendi instrumenta condidit,

dit, quibus vim quãdam ingenuit, qua sui similem procrearet. His igitur instrumentis ingens veneris desideriũ, ac ineffabilem voluptatem adiunxit: atque etiam efficiendæ elaborandæq; materiæ vnde gigneretur, facultatem tribuit. Materiam in vterum concipientem, coniectam, atque alimentum ex concipientis corpore nactã, in varias partes digessit, nempe pedes, manus, caput, ventrẽ,
G & cætera. Quæ formam figuramq; idoneã nacta, vitam assumit, atque tandem in lucẽ editur. Instrumenta autem generationis, vasa sunt quæ à semine Græci spermatica dicũt, testes, & pudendum. In vasis sanguis in semen primùm mutatur: in testibus elaboratur ac perficitur: & in veneris opere per pudendi meatum in mulieris vterum immittitur. Vtriusq; enim partis confrictu sensus titillantur, & ad seminis spiritusq; excretionem genitales partes cum summa suauitate
H excitantur: atque sic in mulieris vterum per viri genitale ex testibus excutitur. Confricari autẽ eiusmodi partes non possunt, nisi rigidum durumque genitale sit, minimeque flexibile. Tale autem fit, neruo eius cauo, qui ab osium pubis copulis ortum habet, spiritu impleto, quem à corde per arterias recipit, vt Galenus docet. Venas enim & arterias habet pro sui magnitudine amplas,
in

in quibus vapor generatur ad eius etiam arrectionem. Eiusmodi autem venæ & arteriæ à magna vena & arteria qua parte in crura sparguntur, ortum habent. Appetitrix facultas à iecore prodit, spiritus & calor à corde in genitale transfunditur. Porrò autem A
vasa originem habent, dextrum quidem à vena caua & magna arteria quæ secundum dorsum extant sub emulgentibus: quare purior ac syncerior sanguis & spiritus per eas defertur ad dextrum vas, & ab eo ad testem eiusdem partis. Sinistrum verò ab emulgente sinistra, & arteriæ ramo qui ad renem sinistrum fertur. Ab ea quæ ab emulgēte proficiscitur, ramus nascitur qui ad dextrā partem mittitur. Per hunc exiguam serosi humoris portionem ea pars accipit, ad vtilitatem quam mox docebimus. Sanguinem igitur qui ād vas & testem fertur sinistrum, im B.
purum, excrementosum, liquidum, serosum, natura esse voluit, vt sinistra frigidior esset, & ad fœminarum procreationem aptior, nā & fœminas procreari ad generis conseruationem oportebat. Ex dilutiore enim sanguine fœminæ generantur, & crasſiore mares. Præterea acriorem fecit eiusmodi sanguinem, vt pruritum moueret, vnde veneris desiderium nascitur. Dum enim hic incaluit, genitales partes titillat, ac prurituū mouet,

uet,ad excretionemq; excitat feminis; quòd suo motu maximam voluptatē afferat, quā geminat spiritus calidi copia, dū exire gli-
C scit. Ex his patet genituram quo calidior acriorq; fuerit,atq; etiam vberior,eo magis genitales partes titillare,pruritumq; moue-re,proindeq; in excretione maiorem volu-ptatē afferre:quemadmodū & spiritum quo calidior vberiorq; fuerit. Facit ad hanc vo-luptatem efficiendam genitaliū partiū sen-tiendi præstantia. Eximio enim sensu à na-tura præditæ sunt, vnde & validissima ex-pultrix facultas est:quæ quo potentius ac ce lerius mouet, eo maiore voluptate afficit. Atque hæc masculo & fœminæ communia sunt. Præter hanc autem voluptatem fœmi-
D na vtero tum attrahente suggenteque, tum cōcipiēte virile semē, mirè delectatur. Sala ciores igitur sunt,ac in venerem proniores, qui calidos habent testes:quoniam calidam acremq; genituram titillantem, eamq; non paucam conficiunt : vnde salacitas procliui-tasque in venerem nascitur.

Mares procreat,& fœcunda est.

Sexu mas & fœmina distinguuntur. Sexū ἀπὸ τῆς ἕξεως dici volunt,quòd is habitus sit ac forma qua masculus & fœmina differt, hanc sexus discretionē efficit formatrix fa-

cultas, quæ calore natiuo tanquã instrumen E
to vtitur, vt mox dicemus. Hæc diuina quędã vis est, genitis rebus ab illo summo prudentissimoq́; opifice ac conditore deo immissa, quæ nõ solùm formã figuramq́; illis pro vsu cui quæq; dicata est, cõmodam tribuit, sed & eas pulcherrimo ordine collocat, ac certo nũero iustaq́; magnitudine cõdit. Atq;, vt semel dicã, oĩa optimè rectissimeq́; pro sua cuiusq; dignitate efficit, cũ in cæteris reb⁹, tũ maximè in hoĩe, in cuius cõstitutione nihil prorsus vacat, nihil deficit: imò nihil est qđ boni alicuius gratia cũ summo decore factũ non sit. Formatrix hæc fa F
cultas vtitur natura, hoc est calore naturali, aliisq; qualitatibus, tanquã primario instrumẽto, cui⁹ munus est res diuersi generis disiungere, & eiusdem generis cõiungere: vt autor est Aristoteles. Hic igitur corporis nostri partes dissimiles dissociat, vt osseas à neruosis, neruosas à carnosis, & reliquas pari modo. Contrà verò similes cogit, vt osseas cũ osseis, carnosas cũ carnosis, &c. Formatrix verò facultas formam, situm, magnitudinem, & numerum illis tribuit, sed interim natura materiam ad id commodam efficiente, eamq́ue distendente, & propellente G
quò formatrix facultas statuerit. Hæc igitur naturali calore aliisque qualitatibus ad-

iut

ista, materiam nacta obtemperantem ac sufficientem, formam situm & magnitudinem commodam efficit, illamque in totidem numero partes digerit, quot ad rectè probeque exercendum munus institutum requiruntur. Contrà si cum imbecillitate natura materia contumax sit, formationis principium tardius admittet, & ad finem perfectionemque imbecillius perueniet, ita vt foras propelli promique nō poßint quæ alioqui eò perueniſſent: quales externæ partes

H sunt, vt manus, crura, digiti: quæ interdum breuiora curtioraque sunt, quàm vt suo officio probè fungi poßint. Ex genitali igitur semine calidiore benequè sequaci fœtum probè commodeque hæc virtus formabit (præsertim si qui hoc concepit vterus, calidus robustusque sit) & genitales partes foras promet: quod nihil aliud est quàm mares generare. Porrò autem calidum semen, calida genitalium temperies, præsertim testium, gignit: quorum munus esse elaborandi seminis antè diximus. Calida igitur eorum temperies, masculorum est procreatrix: quoniam fœcundum semen generat, quodque formationem facilè admittit.

A *Pilisque genitalia, & quæ circũ ea*

ſunt partes, celeriter replet.

Ex his quæ de cordis & iecoris calida tẽperie ſuprà retulimus, perſpicua hæc ſunt: quare ſuperuacuũ foret ea rurſus demonſtrare.

Frigidius uerò contraria efficit.

Hoc eſt, aptũ veneri nõ eſt, infœcũdũ eſt: & ſi quando generat, fœminas potius quàm mares gignit. Glabras genitales partes habet. Hæ enim ſunt frigoris teſtiũ notæ. Frigidam enim genituram tẽperamentum hoc procreat, ideoq́; parùm acrem, parumq́; titillantem, & venerem ciẽtem: quare ſalaces hi non ſunt qui frigidos habẽt teſtes. Quòd ſi quando genituram hanc vterus concipit & retinet, fœminam potius quàm maſculũ format: frigus enim formationi reluctatur, nec foras promit teſtes: & ſiquando mares generentur, hi morboſi, aut nõ vitales naſcũtur: Nam malè temperati conformatíque ſunt. Ineptiſsimum enim eſt ad omnem naturæ actionem frigus: vt antè docuimus. Quòd autem genitales partes, & quę circũ eas ſunt, pilis nudet frigida teſtium intemperies, ſatis ex antè dictis conſtat. B C

Humidum multam humidamq́; genituram parit.

Humor, vt antè diximus, omnẽ concoctio

ctionem iuuat, non resoluit, sed conseruat.

Siccum uerò paucam & mediocriter crassam procreat.

Siccitas tenuem humorem tantùm exiccat, non etiã resoluit: ideo mediocriter crassam genituram efficit, ac paucam.

D *Craßißimam uerò ac fœcũdißimam calidius ac siccius.*

Siccitas per se, vt antè diximus, exiccat: calor verò per accidens, nimirum tenuẽ humorem resoluendo. Calida igitur & sicca testium temperatura omnium crassissimum semen gignit: sicca autem tantùm mediocriter crassum, vt antè docuimus. Fœcunda autem calida & sicca genitura est, vt quę citò crassescat, cogatur, citoque formam recipiat: nisi tanta esset siccitas ac crassities, vt tractui contumacem materiam ac malè sequacẽ redderet. Facilè igitur crassum semẽ formationẽ recipit. In ossa enim promptè
E concrescit, ac durescit: in neruos extẽditur: in venas & arterias excauatur: & vt semel dicam, in omnem aptam commodamq; formam figuratur caloris beneficio: qui, vt antè diximus, primum formatricis facultatis instrumentum est. Calor enim ac copia spiritus distendit ac dilatat: vt antè diximus.

Initioq; statim animans celeriter ad uenerem excitat.

Calor & siccitas genitalium partium citò sanguinem in genituram mutat: atque eum acrem efficit, & ad titillandum & pruritum ciendum aptum: promptè igitur facultatem ad excretionem stimulat, ac venerē excitat. F

Cæterùm talibus celerrimè genitales circũq; omnes partes sursum uersus ad umbilicum usq;, deorsum uerò usq; ad media femora pilis replentur.

Quemadmodum cordis & iecoris, ita testium calida & sicca intemperies, pilorũ densitatem gignit. Sanguinem enim torret ac vrit: vnde fuliginosa excremẽta generãtur, ex quibus pili, vt sæpe diximus, nascuntur. G

Eiusmodi temperatura ad uenerem multum quidem concitatur, sed ea celerrimè satiatur: quæ si uiolenta sit, noxam adfert.

Ad venerẽ cõcitat genituræ copia, calor, & acrimonia. Calida igitur & sicca testium temperies, vt quæ semen maximè calidum & acre gignat, maximeque genitalium partium sensus titillet, ad venerem stimulatur ruĩtque magno impetu ac voluptate. Sed vt

vol

H voluptas magna eſt, ita ſtatim hæc venere ſatiatur, quæ ſi violenta ſit, lædit: elangueſcit enim maximè virtutis robur ſeminis excretione, quã magna ſpiritus reſolutio ſequitur. Nam quo voluptas maior eſt, eo ſpiritus maior copia emittitur: veneris enim dulcedine ac titillatione allicitur, atque vnà cũ ſemine excernitur, eo maiore copia, quo voluptas maior. Cæterùm voluptas eo maior eſt, quo genitalium facultas valentius expellit. Quod maximè accidit vbi ſenſus inſignis eſt, facultas robuſta, & materia quæ expellitur, vehementer ad excretionem ſtimulat. Hæc enim tria calidis & ſiccis teſtibus accidere ſolent: quare cum maiore voluptate, maioriq́ue ſpiritus iactura, ac robo-
A ris reſolutione, eiuſmodi temperamẽto donati venerem exercent: hinc fit vt citò ea ſatientur: nec rurſus hanc appetant niſi longo pòſt interuallo, ob geniturę quæ relinquitur in genitalibus partibus, paucitatẽ. Quòd ſi hanc identidem exercẽdo, vis naturæ adferatur, magna fit virium iactura. Corpus enim frigidius redditur, ac imbecillius, ſicciusq́ue. Prætereà cum paucum ſemen habeant, exiguum omnino erit quod alendis ſolidis corporis partibus poſt nimiam venerem relinquitur: atque ſic totum corpus marceſcet.

Coëuntibus autem calore & humidi tate, minus quidē hirſuti ſunt, ſed genitu ra magis abundant, tametſi quàm cæteri ueneris appetentiores non ſunt, ſed huic innocentius indulgent. Quòd ſi ambo, nempe calor & humiditas, multū exceſ ſerint, nō ſine incommodo à uenere ab= ſtinent. B

Oſtēſum ſuprà eſt calorē immutādi vím habere, humiditateq; iuuari. Teſtes igitur calidi & humidi geniturā optimè cōficiūt. Calor enim ſanguinē in ſemen mutat: & hu miditas nō ſolùm hanc mutationem iuuat, ſed & ſeminis reſolutionem impedit, quæ C alioqui à calore fieret. Abūdat igitur ſemi ne calida & humida teſtiū tēperies: nō tamē quàm cæteræ venerē magis appetit, cū eius ſemen blandū ſit, minimeq; acre ac titillās. Sola igitur multitudine, nō etiā acrimonia facultatē irritat: itaq; minori incōmodo in dulget hæc veneri quàm reliquæ. Imò ſi ca lor & humiditas ſupra modū aucti ſint, non ſine magna noxa à venere abſtinebit. Diu enim retentum ſemen, in prauā qualitatem mutatur, grauius enim quàm ſanguis corrū pitur, quod fit cum genitalium partium vir- D tus, ſeminis multitudini moderandæ impar eſt.

est. Nam quemadmodum venter vberiorẽ cibum malè concoquit, & venæ copiosiorẽ sanguinem: ita vasa seminaria ac testes semi nis multitudinẽ non probè moderantur: vn de necessariò temporis spatio in aliã qualitatem mutatur, quæ aut capitis grauitatem, aut cibi fastidiũ adfert, aut hũc vitiat: aut tor porem ac segnitiem, mœstitiam, terrorẽ, & alia grauia accidẽtia inuehit, quę Galenus li bro sexto de locis affectis, viris quibusdã ac cidisse scribit qui venere abstinuerãt. Præter hæc aũt accidẽtia, suffocationẽ quoq; ex vtero mulieribus venere abstinẽtibus indu E cit. Sed de his alio loco fusius differemus.

Si uerò humidiores ac frigidiores natura testes sint, uicinas partes pilis nudas habẽt, tardeq; uenerẽ exercere incipiunt, nec ad eam ruunt. Aquosam autẽ & tenuem habent genituram, infœcundam, & ex qua fœminæ procreantur.

Glabras effici partes testibus vicinas, si quidẽ hi frigidi & humidi sunt, satis ex his quæ antè declarata sunt, patere potest, quẽadmodum & quòd serò cõcubitum ineant. In his enim semen tardè gignitur, atque id F quidem frigidum & humidum: quare aut sterile infœcundumque est, aut fœminas

generat. Principium enim formationis, vt antè ostensum est, ægrè admittit, & si admittat, imperfectè formatur.

Frigidior uerò & siccior tẽperies reliqua alia habet antè declaratis similia: semen uerò omnino crassum & paucum obtinet.

Frigida & sicca testium intemperies, in omnibus frigidæ & humidæ, præterquam in seminis craßsitudine & multitudine, similis est. Vtraque enim tardè venerem exercere incipit, ad eamq́ue parũ concitatur. Vtraque sterilis atque infœcunda est, aut certè fœminarum procreatrix. Sed hoc inter se differunt, quòd frigida & humida copiosius & liquidius, frigida verò & sicca parcius & craßsius semen habet. Frigus enim vtrique commune, communia quæ antè retuli accidentia inuehit: humiditas autem liquidum & multum, siccitas verò crassum ac paucum gignit. Ex his patere potest, eorum qui testes habent frigidos, corpus vniuersum imbecillum infirmumq́ue esse. Nam cum inutilem, vt dictum est, habeant genituram, malè solidæ eorum partes aluntur: quare robustæ esse non possunt, quoniam basis hæ sunt totius corporis ac fundamentum, quo

inf

G H

infirmo, reliquas corporis partes infirmas esse necesse est. Non igitur ab re Homerus ille ingeniorum vertex, Martem cum Venere coniunxit: vt ostenderet bellicosos venereos esse, hoc est probam genituram habere, qua solidæ corporis partes aluntur, & robur assumunt.

Quòd autem totius corporis habitus cordi & iecori similis sit, prius diximus: ei uerò similior est, quòd unā quālibet ex primis qualitatibus, quas agentes uocant, potentiorem habet.

A Iecur, vt antè diximus, materiam suggerit qua corpus vniuersum alitur: cor verò calorem qui hanc conficit, & in substantiā corporis mutat. Vbi igitur eorum viscerū qualitates coëunt, totum corpus omnino simile his esse necesse est, vbi autem pugnant, similius ei quæ vincit erit, & quæ potentius luctatur. Cordis autem calor, iecoris frigus, nisi id admodum excesserit, vincit: quēadmodum eiusdem frigus, iecoris calorem: & iecoris siccitas, cordis humiditatem: quēadmodum abunde antè declarauimus.

B *Totius autem corporis habitus de his maximè partibus dicitur, quæ primæ intuentibus obijciuntur: cuiusmodi*

sunt

ſunt muſculi oſſa omnia cingentes, ex ſimplici primaq; carne & fibris quas ipſa conueſtit, conſtantes. Nam *propria muſculorum ſubſtantia ex his duobus eſt compoſita.*

Quoniam modò dicebat corporis habitum, iecoris & cordis temperamentum ſequi: quid habitum vocet, nunc explicat, hunc enim de his maximè partibus dici ait, quæ primæ ſpectantibus obiiciuntur. Primæ autẽ obiiciuntur muſculoſæ partes, quibus oſſa omnia contegũtur. Cõſtant autem hæ ex ſimplici primaq; carne, & neruorum fibris, quas ipſa prima ac pura caro cõueſtit. Simplex & prima caro, quæque propriè caro dicitur, nuſquam in corpore per ſe reperitur, vt idem autor ſcribit: ſed muſculi pars eſt, quæ ſanguinis mediocris ac puri concretione fit. Eſt & alia caro ſimplex quidem, ſed propriè caro non eſt: vt viſcerũ ſubſtantia, quam Galenus parenchyma à quibuſdã vocari ſcribit. C

Quæ autem ad eos uaſa perueniunt, uelut riui quidam ſunt, non quidem eorũ ſubſtantiam conſtituentes, ſed ea ſuggerentes quibus ſeruentur. D

Oſſa

Ossa, corporis firmamenta sunt, quæ (vt modò dicebamus) musculis omnia operta sunt, per quos venæ & arteriæ tanquam riui quidam diuisi excurrunt. Per venas quidem sanguis diffunditur, quo ipsi irrigantur ac aluntur: per arterias verò calor & spiritus, qui quia vitam tuetur, vitalis appellatur. Hæc igitur vasa, musculorum substantiam non complent, sed ad vsum antè dictũ cum musculis mista sunt.

E *Horum igitur temperaméti signa in temperata regione intelligéda sunt. Cutem enim immutant intemperatæ, per se formam imprimétes: & notas quasdam corrumpunt. Ad eũdem autem modum, si quis in temperata regione æstiuo tempore nudum se Soli exposuerit, signa quæ ex calore mollitie & duritia sumũtur, immutabit.*

Quæ de temperamentorũ, inquit, signis posteà dicentur, ea de his qui temperatã incolunt regionem, intelligenda sunt. Intemperata enim habitatio cutem immutat, atq; natiuam formam corrũpit, & alienã imprimit. F Ambientis enim aëris calor cutẽ calfacit, siccat, vrit, duramq; ac nigrã efficit: prætereà internũ calorem ad cutem euocat, qui

non aliter atq; externus hanc immutat, hinc fit vt Aethiopibus, Arabibus, atq; his qui calidas regiones incolunt, vsta, sicca, dura & nigra cutis sit. Eodem modo & his immutatur qui in regione quidem temperata sed æstiuo sole torrentur. Contrà accidit in frigida habitatione, in qua ambientis aëris frigus natiuum calorem intrò repellit. Cutem enim non vrit, sed refrigerat, atq; ex accidente humectat: humorem enim non absumit: proinde mollem hanc efficit ac candidã, aut rufam, qualis est in Scythis. G

Si uerò ut temperata regio est, ita moderatamq́ uictus rationem serues, nec Sole te plurimum quotidie exuras, sed nec (ut nonnulli) ad instar uirginũ in umbraculis degas, temperamenti exquisitas notas præbebis. Tanquam igitur de his futura sit disputatio, huic adhibẽdus animus est.

Quemadmodum temperamentorũ signa in habitationis loco tẽperato intelligi debent, ita in mediocri moderatoq́; victus genere. Mediocre id dico, quod neque qualitate excedat, neque quãtitate: hoc est quod neque iustò calidius aut frigidius, neque humidius aut siccius, neq; etiam liberalius aut H

partius, sed temperatum moderatumq; sit. Sub victus ratione continentur non solùm cibus & potus, sed & exercitatio, vitæ genus, somnus, vigilia, & id genus alia quæ corpus immutare solent. Cibus igitur frigidus humidus copiosus, otium, & somnus multus, lōga in locis vmbrosis mora, corpus refrigerant ac humectant, molleque ac album efficiunt. Contrà verò calidus cibus siccus

A & paucus, vigiliæ multæ, & longa in sole mora, calfaciunt ac resiccant corpus, proinde durum ac nigrum reddunt.

Mediocris temperamenti signa, quod ad totum animalis habitū attinet, sunt, color ex rubro candidoq; mistus.

Facilè ex his quæ antè declarata sunt, tū locus hic, tum quæ deinceps de corporis habitus notis dicentur, intelligi possunt, hic enim iecoris & cordis tēperamentū sequitur. Nam iecur materiam ex qua habitus gignitur, cor verò calorem materiā hanc moderantem suggerit: vt antè diximus. Cutis

B igitur color non solùm habitus, sed & antè dictorū viscerū temperamēta ostēdit. Itaq; albus color rubro perfusus, eorūdē mediocritatis est nota. Talis autē fit ex cutis cādore (candida enim est) & subiectæ carnis sanguinisq; rubore, nō in quauis cutis corporis

par

parte, sed in facie, in qua cutis sua tenuitate ac mollitia ruborẽ subiectæ carnis & sangui nis admittit. Ex quo constat eos qui crassa duraq́; sunt cute, minorẽ: tenui verò ac mol li, maiorẽ in facie ruborem habere, si cętera cõsentiant. Fieri enim potest vt in tenui cu te paucus sit rubor, cũ habitus pituitosus est. C

Capilli modicè flaui.

Mirum fortè cuipiam videbitur quòd Ga lenus corporis habitus signa ex capilli colo re sumat, cum antè ab eo cerebri notas petẽ das esse docuerit. Mirari certè desinet, si quod antè diximus, nempe venas & arterias in vniuersum corporis habitum tanquã ri uos quosdã per quos sanguis in ipsum trans funditur, sparsas esse intellexerit, illicq́; san guinẽ immutari, non aliter atq; in aliis cor poris venis. Qualis igitur sanguis est, talem esse habitũ corporis oportet: & contrà qua D lis est corporis habitus, talem esse sanguinẽ necesse est: quo scilicet fuliginosa materia ex qua pili generantur, tingitur: vt antè abũ de declaratũ est. Itaq; modicè flauus capil lus sanguinẽ temperatũ esse testatur, pròin deq́; totũ corporis habitũ. Est enim eiusmo di color medius inter nigrũ & candidũ. Nec te lector perturbet quòd antè diximus, cor poris tẽperati cutis colorem ex albo & ru bro

bro mistum esse, capillorũ verò mediocriter flauũ. Nam corporis color, vt antè diximus, coloris cutis, quæ alba est, & sanguinis particeps est: capillorũ verò, sanguinis quidem & fuliginis naturam obtinet.

Et ut plurimùm crispi.

E Hic quoq; dubitari potest cur inter habitus corporis indicia, capilli figuram recenset Galenus, cum prius eam inter cerebri notas annumerauerit. Sed facilè id, si quæ modò dicebamus, memoria tenueris, diluere poteris. In musculis enim qui capitis ossa contegunt, venæ sunt ac arteriæ, non aliter quàm in reliquo corporis habitu, in quibus sanguis immutatur. Capitis igitur habitum capillus sequitur : quare si corporis habitus mediocris est , capilli mediocriter crispi sunt. Sed cum cerebri intemperies obsistere

F possit, nõ perpetuò crispus mediocriter erit, sed rectus. Ideo verbum hoc (vt plurimùm, adiecit Galenus, quo indicaret aliquãdo fore vt temperati non crispos sed simplices capillos haberent. Fieri enim potest, vt corporis habitus tẽperatus sit, cerebrum verò frigidum ac humidum.

Caro tum qualitate tum quantitate mediocris est. Eiusmodi enim corpus omnium exuperantiarũ omnino est me-

dium, ita ut ad ipsum relata corpora & intelligantur & dicantur. Siquidẽ crassum corpus cum ipso comparatum, dicitur crassum: quẽadmodum & tenue, si cum eodem conferas: corpulentum quoque & gracile, pingue, durum, & molle, hirsutum, & glabrum. Nullum igitur horum mediocre est, sed quod ad omnis mediocritatis summum (qualis est Poly*cleti regula) peruenit, ita ut tangentibus neq; molle, neq; durum, neque calidum, neque frigidum: inspicientibus uerò neque hirsutum, neque glabrum, neq; crassum, neq; gracile esse, neq; aliquẽ alium excessum habere uideatur.* G H

Mediocris carnis sunt, qui neque graciles existunt, neque crassi ac obesi, sed inter hos medii, Græci eusarcos vocant, quemadmodum eucratos qui neque calidi neque frigidi neque humidi neque sicci sunt. Hos tẽperatos, illos quadratos appellare possum⁹. Cum igitur tales sanguine neque abũdent, neque deficiant: ipsi nec crassi obesique, nec macilenti nec graciles erũt. Sanguinis enim copia crassitudinem, inopia gracilitatem pa-

rit:

rit:vt mox dicetur. Itaque ad eiusmodi corpus exuperantiæ omnes referri debent. Nullum enim corpus calidum aut frigidum, humidum aut siccum, molle aut durũ, crassum
A aut gracile, pingue aut macilentũ, hirsutum aut glabrum dici potest, nisi ad id relatum tanquam reliquorum omnium exemplar, vt quod ad omnis mediocritatis summum perueniat, non aliter quàm Polycleti regula. Statuam enim is fecit quam canona, hoc est regulam artifices vocant, ex qua scilicet velut à lege quadam artis lineamenta petantur, vt scribit Plinius.

Quæ autem iustò calidiora sunt, non autem humidiora, aut aridiora, quatenus ad carnosum genus attinet (de hoc enim præsens est disputatio) tangenti-
B *bus quidem tanto calidiora sentiuntur, quanto sunt tẽperamẽto calidiora. Tantoq; hispidiora, quanto sunt calidiora, minusq; pinguia. Rubro autem sunt colore, ac nigro capillo.*

Tam calidũ corpus tangẽti sentitur, quàm corporis habitus calidus est: non tamẽ quàm cor & iecur calida sunt, tametsi eorũ temperaturam corporis habitus sequitur, vt antè

abunde declaratũ est. Quod ideo fit, quoniam habitus corporis calor protinus ac per se tactui obiicitur: cordis verò & iecoris nõ C per se quidem, sed per habitum. Quæ autẽ ex sese nullo alio interueniente sensibus se prodũt, ea certius quàm quæ per alia, cognoscuntur. Itaque quo calidior corporis habitus est, eò calidior tangẽti sentitur. Non autem cõmemorata viscera, quando eorum calor non nisi interuentu corporis habitus sentiri potest, habitus autẽ aut crassior aut pinguior esse potest: quare prodeunti ex interno corpore calori viam præcludit. Quo rursus habitus calidior est ac macilẽtior, eo hirsutior est. Siquidem pili, vt antè docuimus, ex fuligine nascuntur, fuligo à calore fit deurente. Cæterùm eiusmodi naturæ rubro D sunt colore, ac nigro capillo: vt ex his quæ de cordis & iecoris calore antè diximus, patere potest.

Frigidioris temperaturæ signa. Corpus glabrum est, & pingue, idq; tangentibus frigidum sentitur. Color uerò tum ipsius tum eius capilli rufior est: & si frigus multum excesserit, liuidior: quem & plumbeum nonnulli medici uocare solent.

Si

Si pilus ex fuligine, & fuligo à caloris redundantia gignitur, vt certè gignitur: iure optimo corpus frigidũ glabrum erit, ac de-
E pile, idem quoq; pingue. Sanguis enim frigidum locum nactus, in adipem concrescit, vt autor est Galenus. Itaq; frigidum eiusmodi corpus tangenti sentitur, nisi aliunde calor accitus sit. Ostensum enim prius est natiuæ temperaturæ calorem respondere: atq; tantum sensui apparere, quàm calidum natiuum temperatum est. Cum rursus frigus sanguinem magis pituitosum gignat, non solùm corpus, sed & capillus rufior in hisce temperaturis erit. Color enim rufus est albior, pituitæq; propinquior. Quòd si frigus admodum excesserit, cutis color liuidior erit. Nã humor, vt antè diximus, cuti colorem ad-
F fert, colori verò vigorem calor. Itaque si calor admodum exiguus sit, coloris vigor emoritur ac liuescit, plumbiq́ue colorem refert, non aliter atque in mortuis, ac animo liquentibus.

Siccius tẽperamẽtum tanto gracilius temperato est & durius, quanto siccitas maior. In reliquis uerò simile.

Exemplar græcum Aldinum & Germanicum habet, ἡ δὲ ξηροτέρα κρᾶσις ἰσχνοτέρα. Aliud manu scriptum eodem modo habet,

ſed in margine annotatũ eſt ἰσχνότερα: quẽadmodũ Nicolaus Leonicenus & vetus interpres legiſſe videntur. Vtraq; lectio ſuſti- G
neri poſſe videtur. Siquidem corpus ſiccum humido gracilius eſt, vt quod minus carnoſum ac pingue ſit. Idem & robuſtius eſt: nã robur in ſiccitate poſitum eſt, vt autor Galenus eſt libro ſexto de cauſis ſymptomatũ. Nos tamẽ gracilius vertere maluimus, propter ſequentem dictionem.

Humidius autem in cæteris tẽperato proximũ eſt, ſed carnoſius ac mollius.

Hic ſiccæ naturæ ſignis humidæ notas opponit. Siccitatẽ enim ſequitur gracilitas & duritia, humiditatem verò corpulentia, ſeu H
craſsities & mollities, hoc eſt, εὐσαρκία καὶ μαλακότης. Εὔσαρκον igitur carnoſius vertimus: quanquam quum alibi ſæpe, tum maximè libro de temperamẽtis primo Galenus εὔσαρκον vocat quem nos quadratũ dicimus, hoc eſt medium inter gracilem & craſſum. Itaque humida temperatura carnoſior eſt ac mollior. Nam humor materiam ſanguini generando ſuggerit, ex ſanguine autem locum non frigidum nacto caro gignitur. Cæterùm ex humiditate mollities naſcitur: vt antè declaratum eſt. In reliquis autẽ omnibus tẽperaturæ proxima humida natura eſt,
hanc

A hanc enim colore, calore, ac notis aliis antè declaratis proximè imitatur.

In copulatis uerò primarum qualitatum intemperantijs, composita est cognitionis forma.

Si duæ qualitatum exuperātiæ coierint, quæ ab ipsis oriuntur notæ, mistam naturā habebunt. Copulantur autem excedentes qualitates, agentes quidem cum patiētibus, non autem agentes cum agentibus, aut patientes cum patientibus. Neque enim excellens calor cum æquali frigore consistere potest: quemadmodum nec humiditas exce-
B dens cum pari siccitate. Cæterùm in harum qualitatum mistura, interdum ambæ in vnū effectum conspirant, quarum altera præcipuam operam præbet, altera iuuat. Calor verbi gratia præcipua causa est fuliginis ex qua pili nascuntur, siccitas autem adiuncta plurimum ad fuliginis generationem confert. Promptè enim quod siccum est, cinerescit, ac in fuliginem mutatur ab agente calore. Ad eundem modū siccitas præcipua duritiæ causa est: augetur tamē si copulatus calor sit. Nam per accidens resiccat, humorē resoluendo & resiccando indurat. Inter-
C dum non in vnū hæ qualitates conspirāt, sed in suum vtraq; affectum: vt humiditas sola

mollitiei est causa:cui calor aduersatur, tantum abest vt iuuet:quemadmodum calor pilum gignit,humiditas verò eius generationi reluctatur. Eadem est reliquarum qualitatum mistarum ratio, vt mox docebimus.

Calidior enim & siccior, hispidior est.

Caloris exuperantia ex antè dictis eadē esse potest & in corpore sicco, & in humido:sed tangēti occursus aridior in sicco sentitur,in humido verò blandior, humiditas enim caloris acrimoniam obtundit, siccitas verò auget: quod experientia ipsa docet. D Itaq; in temperatura calida & sicca non solùm magnitudo, sed & acrimonia caloris, tanta quidē, quantus corporis natiuus calor & siccitas est,sentitur:nisi aliena qualitas accesserit. Quòd autem hispidior sit, ex antè dictis satis constare potest.

Ac durior.

Siccitatem sequitur duritia,quā auget calor, humorem,si adsit,resoluens ac dissipans.

Et macilenta graciliśq;.

Ex calore & siccitate macies ac gracilitas E nascitur,hac quidem pinguedinis & carnis paucam materiam suppeditante, illo verò humorem absumente. Ex humore enim caro & pinguedo nascuntur.

Nig

Nigrum quoque capillum obtinet. Quòd si calor multum excesserit, cutis etiam nigra erit.

Niger pilus, vt Galenus docet, fit cũ deusto vi caloris vapore, excrementum in exquisitam fuliginem mutatur: quod maximè in temperamento calido & sicco contingit, vt in quo sanguis crassus vritur, eo quidem
F magis, quo calor maior est, ita vt si multum excesserit, cutis etiam totius corporis nigra erit.

Calidior humidiorq; temperatur a eo mollior ac carnosior est, quo utraque qualitas ab optima constitutione magis recedit. Plurimum uerò inaucta, promptè morbis ex putredine corripitur, quoniam facilè uitiosis humoribus impletur.

Quemadmodũ siccitatẽ duritia, ita humiditatem mollities sequitur. Calor verò sanguinem conficit, ac probè coquit. Ambæ
G igitur qualitates simul iunctæ, corpulentum carnosumq; corpus reddũt, humor enim materia est quam calor in carnẽ mutat, vt antè iam declaratũ est. Si verò vtraque qualitas plurimum excedat, corpus cacochymũ red-

dit;hoc eſt prauis humoribus replet, vnde
prŏptè morbis ex putredine corripitur. Facilè enim natiuus calor in humido diſsipatur,alienusq́; intromittitur: qđ nihil aliuđ eſt quàm putreſcere:vnde putres febres naſcuntur,& alii putredinis morbi:vt antè docuimus. In quibuſdã exemplaribus legitur, ἡ θερμοτέρα καὶ ὑγροτέρα κρᾶσις μαλακωτέρα τε καὶ πολυσαρκοτέρα τῆς ἀρίστης κράσεως εἰς τοσοῦτον &c. In aliis verò adiecta vox θερμοτέρα eſt,ad hunc modũ, καὶ πολυσαρκοτέρα καὶ θερμοτέρα. Nos priorẽ lectionem ſequuti ſumus,quòd nõ admodum neceſſariò nobis addẽda eſſe videretur vox θερμοτέρα: quanquam verum eſſe non inficior eiuſmodi temperaturam tangenti calidã apparere. H

Si uerò paulo humidior,multo uerò calidior ſit,paulo quidẽ & molliores et carnoſiores quàm tẽperata reddit. Sed nec paulo hiſpidiores ſunt,nectãgẽtibus calidiores apparent.Pilũ quoq; nigrum gignit, & uacuam pinguedinis carnẽ.

Humorẽ mollities ſequitur,vt antè dictũ eſt.Igitur quàm humidũ corpus eſt,tã molle eſſe neceſſe eſt.Quare ſi paulo humidius ſit,paulo mollius iuſto tẽperamento erit. Quoniam rurſus hũc humorẽ calor natiuus A

in

in carnẽ mutat, si quidẽ calidius corpus sit, nõ multo quàm tẽperatũ carnosius erit. Ex pauco enim humore qui generãdæ carni materiã præbet, multa caro gigni non potest. Cæterùm vehemens calor multũ hunc humorem resoluit. Quare si paulo humidior tẽperies sit, & multo calidior, corpus neque B molle neque carnosum multũ esse potest: sed multũ hispidũ, ac tangenti calidũ. Calor enim, vt antè diximus, multã fuliginem parit, ex qua pilus gignitur, præsertim in materia sicca, aut nõ admodũ humida. Tãtus porrò tangenti calor sentitur, quàm natiuus corporis calor modũ excedit. Quòd autem capillũ nigrũ eiusmodi temperamenta efficiant, quodq; carnem pinguedinis expertem habeant, satis ex suprà dictis constat. Hunc locũ aut malè intellexisse, aut obscurè vertisse veterem interpretem, atq; etiam Nicolaum Leonicenũ, constat. Vertit enim ve- C tus interpres ad hunc modũ: Si verò parum quidem humidior sit, multo verò calidior, molliores quidẽ parũ tẽperamento hi tales, & magis carnosi &c. Leonicenus autem ad hũc modũ: Si verò parũ quidẽ humidior sit, multo verò calidior, molliores quidem parũ huiusmodi sunt his qui bonã habent temperaturam: & magis carnosi. Quibus verbis constat vtrunque intellexisse aut hanc di-

ctio

ctionem parum,cum dictione magis, addendam esse,vt sensus sit,& parū magis carnosi, quæ lectio certè obscura est. Aut vtrunque sensisse paulo humidiores, & multo calidiores temperatis longè carnosiores esse, quod D quàm falsum sit,tum ex his quæ modò dicebamus,tum ex græca lectione satis liquere potest,quæ sic habet,εἰ δ᾽ ὀλίγῳ μὲν ὑγροτέρα, παμπόλλῳ δὲ εἴη θερμοτέρα: καὶ μαλακώτεροι μὲν ὀλίγῳ τῶν συμμέτρων οἱ τοιοῦτοι,καὶ σαρκωδίστεροι καὶ λασιώτεροι οὐκ ὀλίγῳ. Quæ verba planę ostēdūt tēperaturā paulo humidiorem,ac multo calidiorē,multo neq; molliorem tēperata, neq; carnosiorem. Geminata enim particula(καὶ) omnino docet dictionē ὀλίγῳ coniungendā esse non solùm cum dictione μαλακώτεροι,sed etiam σαρκωδίστεροι.

Quòd si paulo calidior sit, multò uerò humidior: mollem ac multam carnē procreabit. E

Sæpe iam diximus mollitiem ab humiditate originem habere,ac calorem in carnem humorem mutare. Si igitur humor multus sit, & calor non tantus quidem vt hunc resoluendo,corpus exiccet,sed qui tamen in carnem mutare sufficiat, mollis ac multa caro gignetur.

Coloremq; ex rubro & albo mistū.

Cùt

Cutis ex minutiſsimis neruorum fibris, vix ob exiguitatem conſpicuis, & carne con F texta eſt. Fibræ autem originis ſuæ naturam retinent, caro verò humoris. Humor porrò cuti ſuum colorem tribuit, flauus quidem flauum, rufus rufum, ater atrum, & ruber rubrum. Si igitur cutis quæ ex candidis fibris & carne contexta eſt, ſanguine perfuſa ſit, colorem alboris & ruboris participem habebit. In temperie autem paulo calidiore, & multo humidiore, neque flauum reddit colorem nimius calor, nec album aut rufum frigus: quoniam ex hypotheſi neque calor neque frigus immodicum in hoc tempe G ramento reperitur: vt quod paulo calidius ſit, multo verò humidius, proindeque horũ colorum medium, hoc eſt ex albo & rubro miſtum habebit.

Et tangentibus corpus paulo calidius ſentietur.

Si calor modicè exuperet, paulo calidius corpus ſentietur. Ab humore enim immodico calor mitior redditus, minus tactum afficit: Quòd ſi vtraque qualitas magis aucta ſit, eadem ratione mitis calor erit. Nam auctus humor auctum calorem mitigat, tantum quidem, quàm ipſe auctus fuerit, ſi vtrobique ſeruetur proportio.

Atq

Atque ut semel dicam, in coniugatis temperamentis exuperantis qualitatis notæ semper præpollent. H

Copulantur agentes qualitates cum patientibus interdum pari facultate, interdũ altera valentiore, atque interdum ambabus in idem conspirãtibus, interdum in diuersa agentibus: vt antè declaratum est. Cum igitur ex æquo in idem nituntur, effectus insignior est: vt calor & siccitas pares corpus eo hispidius reddunt, gracilius ac macilentius, quo sunt vehementiores: quemadmodum frigus & humiditas glabrius. Si verò altera valentior sit, aut si in contrarium nitantur etiam facultate pares, effectus obscuriores A erunt: vt calor præpollens cum minori siccitate, minus pilosum corpus, minus gracile ac macilentum, quàm si vtraque qualitas vehemens esset, efficit: quemadmodum calor & humiditas pares, qui quidem in contraria nituntur: calor quidem hispidum corpus reddit, humiditas glabrum. Quæ si iunctæ sint, in idemque conspirent effectus insignior erit. Melius enim calor cum humiditate coniunctus concoquit, quàm cum siccitate, in idem enim consentiunt. Iidem minus hispidum corpus efficiunt: nam in diuersa agunt: vt modò dicebamus.

Fri

B *Frigidior autem ac humidior temperatura, si leuiter utraque exuperet, glabra est, alba, mollis, crassa & pinguis.*

Leuis frigoris & humiditatis excessus, corpus glabrum, album, molle, crassum & pingue reddit. Glabrum quidem, quòd frigus nec torret nec vrit, nec humor facilè cinerescit, quare pauca fuligo in frigido & humido corpore gignitur. Album verò, quoniam sanguis pituitosus est & albus, quo scilicet cutis imbuta albū colorē accipit. Molle autem, quòd humiditatem (vt antè diximus) mollities sequitur. Crassum quoq; est, C hoc est παχὺ, cui ἰσχνὸν id est gracile opponitur. Quemadmodū enim calida & sicca tēperies frigidæ & humidæ contraria est, ita notæ ex his genitæ cōtrariæ sunt. Est enim, vt antè dictum est, calida & sicca, hirsuta, nigra, dura, gracilis, sine adipe: frigida verò & humida, glabra, alba, mollis, crassa & pinguis. Refertur igitur crassitudo non ad substantiæ crassamentum, sed ad corporis molem. Cæterùm cum calidi munus sit materiam dilatare, ac in longum latumque distendere, frigoris contrà cogere: corpus frigidum, humidum & crassum erit, non gracile & longum. Pinguis quoque eiusmodi D natura est. Adeps enim ex humore multo fit,

fit, & frigore hunc cogente, ſanguis enim eiuſmodi cum pituitoſus ſit,& habitus corporis frigidus & humidus, facilè in adipem ſanguinem mutat,ea maximè parte qua frigidior eſt.

Sin auctior ſit, pro qualitatum incrementi ratione reliqua habebunt: color uerò unà cum capillo rufus erit.

Si paululum à mediocritate diſtant frigus & humiditas,notæ tales erunt quales antè docuimus. Sin multum excedunt,pro exuperantiæ qualitatum ratione ſigna prioribus inſigniora erunt:color tamen tum cutis tum capilli rufus erit, hoc eſt πυῤῥός: quem E colorem albiorem ac turbulentiorem eſſe ex Galeno docuimus in commentariis noſtris in eius libros ad Glauconem. Tres autem coloris differentiæ ſunt ſibi cognatæ, flauus,rufus,pallidus. Flauus ab vberioris bilis flauæ miſtura cum pituita fit : rufus parcioris : ſed quàm pallidus largioris. Pallidus,quem ὠχρὸν græci vocant,ex flauæ bilis tantùm momento fit. Sed quem iidem ἄχροιαν,nos pallorem & decolorationem vocamus,ex frigore,hoc eſt caloris defectu naſcitur,quemadmodùm ὤχροια ex calore. Ex his conſtat pallorem & decolorationem, F hoc eſt ἄχροιαν,de omni colore dici poſſe,

vt

vt antè docuimus. Talis enim eſt, qualis in perterritis eſſe ſolet. Siue igitur quis albus ſit, ſiue niger, ſiue rubicũdus, ſi terreatur, im palleſcit. Contrà ſi lætitia afficiatur, ſuauitas ac bonitas coloris, hoc eſt εὔχροια naſcitur. Albus igitur color cum eiuſmodi pallore turbidus eſt, atq; ὤχρῳ καὶ πυῤῥῷ, hoc eſt pallido & rufo, qui quidem ex bilis & pituitæ miſtione fit, ſimillimus. Itaque Galenus hoc loco πυῤῥόν, id eſt rufum, nõ pro eo tãtùm colore qui ex bilis & pituitæ miſtione fit, ſed etiã pro albo pallore ad liuorẽ acce-
G dente accipere videtur. Quo colore cutis ſi auctius frigus & humor ſit, tingitur. Capillus verò eſt verè rufus, non autẽ caloris defectu pallidus vt cutis: quoniam pilorũ omnium materia fuligo eſt, vt antè diximus, quæ pro caloris vehementia colorem accipit. Nam excedens calor nigrum, mediocris flauum, exiguus verò rufum aut pallidum efficit.

Si plurimũ utraq; increuerit, liuidus.

Dicebamus modò coloris εὔχροιαν, hoc eſt bonitatẽ, caloris natiui præſentia fieri:
H ἀχροιαν verò, id eſt decolorationẽ & pallorem, eius abſentia: quæ quo maior eſt, eo coloris flos magis deperit. Itaque ſi ſupra modum exceſſerint frigus & humiditas, color

liuidus & plumbeus erit, qualem defuncta vita corpora, aut quibus longa ægritudo calorem extinxit, obtinent. Significat enim eiusmodi color defectum ac extinctionem natiui caloris, sicuti rufus diminutionem. Quemadmodũ igitur liuidus color non ex atra bile, sic nec rufus ex flaua semper fit, sed diminuto & extincto natiuo calore.

Si uerò inæquabilis qualitatum sit exuperatio, eius quæ magis excesserit notæ seorsum præpollebunt. A

Potest frigus humiditatem, & contrà humiditas frigus superare. Cuius ergo horum excessus maior erit, signa eius seorsum præpollebunt. Si frigus, exempli gratia, humiditatem superet, frigoris notæ seorsum perspicuæ erũt, corpus enim rufius aut liuidius erit potius quàm mollius. Contrà si humiditas superet, mollius quàm rufius aut liuidius apparebit. Vbi tamen vtraque qualitas in eundem effectum conspirat, neutra per se ac seorsum illustriores notas habebit, sed eam tantùm in cuius effectum ambæ conspirant. B

At si frigus & siccitas ex æquo auctæ sint, natura durũ, gracile, glabrũ corpus erit: tãgẽtibus uerò frigidum sentietur.

Fri

Frigus & ſiccitas æqualiter excedere poſſunt, idq́; vel parum, vel multum, vel plurimũ: non aliter ac frigus & humiditas: vt modò dicebamus. Atque pro exceſſus magnitudine notæ vel obſcuriores vel inſigniores ſunt. Itaque exuperantibus ex æquo frigore & ſiccitate, corpus durum, gracile & glabrũ redditur, magis aut minus pro earum qualitatum incremento maiore aut minore.
C Durum quidem, quòd ſiccitatis, vt ſuprà dictũ eſt, perpetua nota, duritia ſit: quæ tum calore humorem reſoluente, tum frigore cogente augetur. Gracile autem, quòd ſiccitas paucam generandæ tum carni tum adipi materiam ſuggerat. Glabrum verò, quòd frigus humores non torreat, proindeq́; nec fuliginoſum excremẽtũ pili materiã gignat. Prætereà tale corpus ſentitur, quale ipſum eſt, nempe frigidum, niſi (vt ſæpè iam dictum eſt) aliunde calorem adſciuerit.

D *Pinguedo tamen, etſi graciles ſunt, per carnem diſperſa eſt.*

Nam ſanguis, præſertim frigidus, qualis in hac temperie eſt, frigidum locum nactus, in adipem mutatur.

Capilli autem & cutis color, frigoris modo reſpondent.

Siquidem frigoris paruum excessum, capilli quidem flauus, cutis verò candidus color sequitur. Si verò magis excesserit, tam cutis quàm capillus rufus erit. Sin plurimũ, cutis liuidus color erit, & capilli rufus: vt ex antè dictis constat.

In declinante autem ætate, temperie calida & sicca in frigidam & siccã naturam transeunte, corporis habitus gracilis fit ac durus, atramq́; bilem gignit: proinde niger & hirsutus est. E

Gracilitatem fieri humoris penuria prius ostensum est, duritiamq́; necessariò siccitatem sequi. Calidæ igitur & siccæ tẽperaturæ inclinãte ætate frigidæ reddũtur, ac etiã quàm antè, sicciores. Natiuus enim humor ætatis cursu assiduè fluit ac absumitur, scilicet ingenito calore hãc resoluẽte. Calor verò vsq; ad ætatis vigorẽ idẽ perseuerat: post hoc verò tempus minuitur, vt docet Galenus cum in aliis plerisq; locis, tum maximè F in libris de tẽperamẽtis, & de sanitate tuenda. Cum igitur declinante iam ætate tum frigidiores tum sicciores reddantur calidi & sicci, graciles tandem & duri fiunt, plurimũque atræ bilis ex retorrido sanguine generant: atque sic verè melancholici fiunt, ni-

gri

gri quidem & hiſpidi, ob ſanguinis aduſtionem, & fuliginoſæ materiæ copiam, quæ ex ſanguinis vſtione, vt modò dicebamus, generatur. Ex his conſtat melancholicos ante ætatis vigorẽ dici non debere, & eos tantùm, qui calidi prius & ſicci fuerint. Tales
G enim ſoli atræ bilis copiam cumulãt: vt Galenus in libris de temperamentis docet.

Si uerò earum qualitatum altera plurimum, altera paululum à mediocritate diſcedat, ſuperantis ſigna præpollebũt, alterius obſcura erunt.

Id quidem commune eſt omnium copulatarum qualitatum, vt antè oſtenſum eſt.

H *In omnibus autem tum quæ diximus, tum quæ dicturi ſumus, communis nota eſt frigoris quidem & raritatis, ſi promptè à frigore pars afficiatur: caloris uerò aut denſitatis, ſi facilè id perferat. At ſi ab exiccantibus lædatur, ſqualidaq́; ac ſicca ſentiatur, & ægrè moueatur, ſiccitatis: quemadmodum ſi ab humidis grauetur, humiditatis eſt indicium.*

Corpus noſtrũ, corporiſq; partes, caloris

frigoris, humoris & ficcitatis iniuriis patet, alia magis, alia minus. Quæ igitur à frigore facilè læduntur, ea aut frigida, aut rara sunt, aut vtraq;. Facilè enim vnumquodq; à suo simili afficitur. Cæterùm corpus rarum tam A frigidum quàm calidum, promptè: densum verò, ægrè externam iniuriam admittit. Si verò rarum simul & frigidũ sit, promptius læditur. Corpus enim frigidum, ambientis aëris frigus prõptè admittit: raritas verò venienti frigori viam facit: vnde nõ sola cutis, sed & subiecti musculi vim frigoris sentiũt. Si verò corpus calidum sit, & densum ac cõpactum, occursanti frigori reluctatur, scilicet calore frigus tanquã contrarium propellente, & densitate viam illi præcludẽte. Eadem ratione si corpus aridum fit, ab externa B siccitate promptè læditur, siccumq; tangẽti sentitur, ac ægrè mouetur. Quòd aũt ægrè moueri, siccitatis sit nota, non admodũ perspicuum est. Nam cum in siccitate situm robur sit, vt Galenus libro sexto de causis symptomatum scribit: non potest mouendi difficultas, siccitatis signum esse, imo potius mouẽdi robur ac facultas, siccitatis nota est. Ad functiones, inquit, actuosas, quas πρακτικὰς Græci vocant, durum & calidum instrumentum magis idoneum est. Durum enim siccitatem necessariò sequitur. Idẽ autor paulò

postpòst scribit neruos, tẽdones, musculos, &
C ligamenta eo robustiora esse, quo sunt sicciora. Idem eodem loco docet siccitatem ad robur & firmitatem cõferre. Adde quòd phrenetici & furiosi, vtpote sicci, robustissimi sunt, & ad motum aptissimi, quibus verbis constat siccum corpus ad motum esse aptissimum: quanquam Galenus hoc loco inter sicci corporis notas mouendi difficultatem enumeret. Pro huius dubitationis intelligentia nosse oportet siccitatem magnam latitudinem habere, mediocris enim robur inserit: quæ autem modum exupe-
D rat, membra rigida & immobilia reddit: de qua hoc loco nunc Galenus loquitur, vt verba eius indicant. Nam si squalidum, inquit, sit corpus, ac ægrè moueatur, siccitatis est nota. Squalor enim ex magna siccitate oritur. Si verò ab humidis facilè grauatur, humiditatis, vt ex antè dictis constat, est argumentum.

Vidẽdum autẽ est an idẽ omnes inter se musculi, an diuersum habeãt temperamẽtum: in omnibusq; considerãda subiectorũ ossium est magnitudo. Nõnunquã enim gracilior pars esse uidetur, quatenus ad musculos attinet, cum gracilior

non ſit, ſed propter oßium tenuitatẽ ta=lis apparet. Ad eundẽ modum & craſ=ſior in quibuſdam ſæpe eſſe uidetur, nõ propter oßium magnitudinẽ, ſed pro=pter carnis molẽ, quæ & aucta & im=minuta, & ſiccior humidiorq́; partem ſicciorem aut humidiorem reddit: pau=ca quidem & dura ſicciorem, multa ue=rò & mollis humidiorem. Eodem modò & ſpatia intermedia partium ſimpli=cium, quas græci ὁμοιομερῆς uocant, hu=moris aut plus aut minus in ſe continen tia, eiusq́; uel craßioris uel tenuioris, par tem humidiorem eſſe aut aridiorem ar=guunt: humidiorem quidem, ubi tenuior & uberior, ſicciorem uerò ubi craßior ſimul & parcior humor eſt. E F

Quas paulò antè habitus corporis notas ex partiũ mollitia, duritia, craſsitie, graci_litate, & ſimilibus ſumendas eſſe dicebat, nunc latius explicat, ne quis fallatur in his iudicandis. Veſtigandum enim eſſe docet, an vna eademq́; in omnibus muſculis tem_peries, an diuerſa ſit: an oſſa quæ muſculis

int

integūtur, magna ſint, an parua: an caro quæ hæc ambit, multa, an pauca: eademq́; mollis, an dura: & an contentus in intermediis
G partium ſimplicium ſpatiis humor, craſſus an tenuis, multus an paucus ſit. Nam ſine his diſtinctionibus certa ex antè dictis notis habitus corporis cognitio haberi non poteſt. Neque enim ex vnius partis temperamento reliquarū cognitio habetur: quandò altera calida, altera frigida, altera gracilis, altera craſſa eſſe poteſt. Caput exempli gratia calidum & humidum, proindeq́ue carnoſum eſſe poteſt, reliquæ verò corporis habitus partes ſiccæ & calidæ, proindeq́ue graciles, maximè ſi cor & iecur eo temperamento prædita ſint. Itaque ex partis vnius temperie, reliqui corporis natura de-
H prehendi non poteſt: quemadmodum nec ex craſsitie ac gracilitate, ſi ſolus oculus iudex ſit. Ampla enim ac magna oſſa eſſe poſſunt, caro verò quæ ipſa contegit, pauca. Et contrà oſſa exigua, & caro multa. Si igitur magna oſſa ſint, & caro pauca, videbitur quidem pars carnoſa eſſe, niſi diligenter membrum ipſum manibus contrectes. Tunc enim craſsitiem non carnis eſſe, ſed oſsis, tactu cognoſces. Si contrà oſſa exigua ſint, caro verò multa & mollis, pars oculis gracilis videbitur: quod ſi tactu experia-

ris, carnosam hanc esse certò scies. Si igitur caro multa est, eademque mollis, siue gracilis, siue crassa pars appareat, temperies calida & humida erit. Si verò pauca ac dura sit, etiã si crassa pars videatur, calida & sicca erit. Si rursus tangenti mollis appareat, non protinus humida censenda est. Aut si dura videatur, non statim sicca iudicãda. Fieri enim potest vt qui in partium quas simplices vocari diximus, spatiis intermediis humor continetur, multus sit & tenuis, partis tamen substantia natura sicca: aut contrà humor paucus ac crassus, & partis substantia humida. In qua autem multus ac tenuis continetur, humidior: in qua verò paucus ac crassus, siccior repræsentabitur. Humorem autem hunc qui in meatibus antè dictarum partium continetur, Galenus insitum, cum alibi, tum maximè in libris de febrium differentiis vocat. Insitus autem hic humor proprium alimẽtum est partium quas simplices appellant, vt mox fusius explicabitur. A B

Ipsæ enim solidæ corporis partes, quæ uere solidæ ac primæ sunt, nullo modo humidiores fieri possunt, sed satis est si celeriter eas exiccari prohibeas.

Corporis partes solidæ dicũtur aut quòd cra-

C crassamento solidæ sint, aut quòd verè tales existant. Crassamento solidæ sunt, quæ, vt Galenus docet, contra humores distinguũtur: cuiusmodi caro est, atque insitus humor, de quo modò verba fecimus, atq; nunc etiam faciemus. Verè autem solidæ, quæ & primæ dicuntur, crassamento etiam solidæ duræq; sunt. Sed verè solidæ dicuntur atq; primæ, quòd primò genitę, atq; vniuersi corporis velut basis ac firmamentũ sint. Ex maris enim & fœminę genitura fiunt, in qua magna est igneæ substãtiæ, vt Galenus docet, portio: quæ ex ipso semine genitas partes,
D hoc est verè solidas, asiduè exiccat, ita vt nulla ratione siccitatis iniuria reparari possit. Nã maius est quod perit, quàm quod cibo reparari possit. Ne tamẽ præpropere resiccẽtur, impediri possunt. Nã cũ eiusmodi partes durissimæ ac solidissimæ sint (crassamẽto enim etiam solidæ sunt, vt antè diximus) paucũ humorẽ in spatiis suis admittũt, saltẽ pauciorem quàm qui perditam resolutamq; humiditatẽ resarcire posit. Ita tamẽ siccandi vis impediri potest, vt quod alio qui celeriter exiccaret, lẽtè id efficiat si contraria siccitati causa adhibeatur.

Intermedia uerò ipsarum spatia hoc uel illo humore replere possumus, hic

enī

enim est proprium simplicium partium alimentum, quòd ex appositione fit, nõ autem per uasa attrahitur. Communis uerò hæc ratio est omnium partium: de qua rursus cum de salubribus causis commentabimur, dicemus: nunc autem reliqua tractemus.

Primas vereq; solidas partes multa ratione humidiores reddi posse modò demonstrabamus: quomodo autem siccitatem remorari posis, nunc ostendendum est. Liberũ enim cuiq; est, vt cõstat, ea victus ratione vti, quæ plurimum humectet, vberemq; insiti humoris copiam in simpliciũ partium F
spatiis generet, quiq; commemoratas partes alat. Certũ enim est, quo alimentũ id humidius ac vberius fuerit, eo partes quæ ipso alũtur, minus siccari. Eiusmodi autem humor propriè alimentũ dicitur, quòd corpus iam nutriat, ac ipsi adiungatur. Quæ verò in venis & vẽtre sunt, non propriè aliméta dixeris: sed alterũ quasi alimentũ, alterum verò quòd verè alimẽtum futurum est. Ad eundẽ modum qui in reliquarum partium simplicium spatiis continetur humor, propriè alimentum dicitur: quòd & eas iam nutriat, & G
ipsis adiungatur. Hactenus de temperatura-

rum

rum habitus corporis notis.

Ventris signa: natura quidem sicciouris, si statim siticulosi fiant, paucusq; potus his sufficiat, & largior lædat, fluctuationesq; excitet: aut per summa, quod redundat, innatet.

Docet hic Galenus, eos qui ficciore sunt ventre, celeriter ac statim διψώδεις, hoc est siticulosos fieri, sitis enim fit vel à calore, vel à siccitate, vel vtroque. Vēter igitur na
H tura siccus statim post primos annos reddit siticulosos: non autem primis annis, cum tūc adsit humor qui sitim arcere possit, procedēte verò ætate hic magis magisq; imminuitur, nō solùm in hac, sed & in aliis omnibus temperaturis. Itaq; quod natura siccum est, celerius ad summam siccitatem quàm humidum aut temperatum peruenit. Venter igitur natura siccus celerius ad extremam senectutem perducitur, quàm humidus aut tēperatus. Quòd si res ita habet (vt certè habet) citius qui siccum ventrem habent, siticulosi fiūt. Cum igitur eiusmodi vēter paucum habeat natiuum humorem, isque assiduè, vt diximus, per ætatem absumatur: qui sic periit, potu resarciri desiderat. Quod cū
A frequenter accidat, frequēter sitiunt, proinde q;

deque siticulosi dicuntur. At sitis exiguo potu extinguitur. Nam vt paucus humor citò absumitur, ita pauco potu reparatur. Neque plus appetitur, quã quod amissum est, quocirca si liberalius bibant, læduntur. Quod enim abundat, tanquam inutile & noxium natura respuit, quare in ipso ventre largior potus aut fluctuationem ac strepitum excitat, aut per summa hæret, ac innatat.

Cibisq; gaudent ſiccioribus.

Scilicet similibus, & quibus seruari possint, seruantur enim similia similibus. B

Humidioris uerò, si & siticulosi nõ fiant, & sine molestia largiorem potum ferant, cibisq; gaudeant humidioribus.

Quemadmodum paucus humor citò celeriterque, ita copiosus tardè absumitur. Quibus igitur venter humidus est, tardius sitiunt. Opus est enim longiore tẽpore ad vberioris humoris quàm ad paucioris absumptionem. Igitur largiore potu minus offenduntur. Tantus enim sumi innocuè potest, quantus absumptus est. Cibis quoque C humidioribus oblectantur, ob antè dictam rationem.

At si calidior natura uenter sit, melius concoquit quàm appetit: longeq;

me

melius dura, ac coctu difficilia. Nã quæ facilè immutantur, corrumpit. Cibo uerò ac potu calido gaudet, nec à frigidis noxam ullam accipit, si modicè his utatur.

Non simpliciter ventriculum calidum probè concoquere ait, sed melius quàm appetere, quanquam probè quidem immutat ac conficit cibum, minus tamen quàm calidus & humidus, vt mox docebitur: sed quã
D frigidus melius. Cibos igitur teneriores ac delicatiores coctuq; faciles potius vrit calidus venter ac corrumpit, quàm cõcoquit: duros contrà ac cõtumaces optimè cõficit. Rationem enim quandam inter se, quod agit, & quod patitur, habere debẽt, vt docet Aristoteles: alioqui aut imperfectum relinquetur quod patitur, aut corrumpetur. Exiguus igitur ac impar cibo immutando cruditatem parit, vehementior verò ac viribus potentior quem immutat cibum adurit ac corrumpit. Mediocris autem mediocrem optimè concoquit, & vehemens durum, coctuq; contumacem: exiguus verò mollem ac delicatũ. Cæterùm nec citius nec celerius, sed
E melius calidũ ventrem dura ac contumacia coquere scribit. Tardè enim hæc coquũtur,

ſed à valido calore probè immutãtur. Cum enim cibus à calore in vẽtre immutatur, antequam coquatur, in tenuiſsima cõminuitur. Igitur craſsior ac durior ęgrius, tenuior ac mollior facilius coquitur. Conſtat igitur calidam ventris tẽperiem cibum durũ melius quàm mollem ac tenuem cõcoquere, & tardius illum quàm hunc immutare. Quòd verò melius concoquat quàm appetat, oſtẽdendũ eſt. Quod vt clarius fiat, ſcire oportet duplicem eſſe appetentiam, alteram naturalem, alteram animalem, vt vocat Galenus. Naturalis animalem præcedit, quod ad F hunc modum fieri idem autor ſcribit. Animal aſsiduè per cutis ſpiracula in ambiẽtem aërem diſsipatur: primoq́; partes cuti ſubiectæ vacuantur, vacuatæ, ex vicinis partibus alimentum ad ſe attrahunt: vt quod inanitum eſt, repleant: mox illæ rurſus ex ſibi vicinis, rurſusq́ue hæ ex aliis ſibi propinquis. Itaq; ex proxima quaque parte facto ſemper celeri tractu, perinde quaſi in choro quodam, venæ quæ ad ventriculum perueniunt, tandem inanes euadunt, quæ & cõſueuerunt & poſſunt cibum ex ventriculo ad ſe G conuellere, veluti ſtirpium radices ex terra vliginem. Atque hæc actio cum animalis non ſit, ſed naturalis, haud aliter in animalibus quàm in plantis perficitur. Ventriculi autem

autem inanitionem sequitur suctionis sensus, quem animalis appetentia, hoc est fames sequitur. Primùm igitur, vt idem autor docet, antecedit inanitio, quam sequitur naturalis appetentia: deinde ventriculi suctio, posteà suctionis sensus: tandẽ verò animalis appetentia. Porrò autem facultatem qua cibi penuriam sentimus, ventriculo indidit natura, vt ad cibũ capessendum animal exci-
H taret. Reliquæ autem partes cum semper præsentem cibum habeant quem attrahũt, ad instar plantarum quæ per radices terræ vliginem attrahunt, hac sentiendi vi carẽt. Solus autem venter cibi penuriam sentit, vt animal ad cibum, vt dixi, excitet. A cerebro enim natura ortos neruos duos in os ventris transmisit, per quos sentiendi vim recipit. Famem auget ventris frigus, vt quod illius substantiam stringat prematque, & premendo inanit. Impedit verò ac minuit hanc calor. Solidas enim partes laxat ac soluit: proinde ad attrahendum ventrem reddit inhabiliorem. Humidam quoque substantiam liquat, ac spatia vacua replet. Ita cali-
A dus venter minus appetit quàm concoquit. Quòd si tantus calor esset, vt robur omnino solueret, non solum non appeteret, sed & male concoqueret: vt fit in calida temporis constitutione.

Calidis enim cibis ac potionibus gaudet: neque à frigidis noxam ullam accipit, si modicè ipsis utatur.

Calidum cibum & potum nõ solum qui re ipsa, sed & facultate substantiaq; talis sit, intelligit Galenus: quibus delectari ventrẽ natura calidum scribit. Vnicuique enim parti à natura tributum est, vt quod sibi fami- B
liare est ac simile, appetat ac attrahat: quod verò cõtrarium inimicumq; est, repudiet ac expellat. Qualitatis enim contrariæ odium quoddam à natura habet, vt Galenus docet, vnaquæque corporis pars. Itaq; cibis & potionibus calidis, calidus võter tanquã sibi amicis seq; tuẽtibus ac conseruãtibus delectatur. Neq; tamen à frigidis læditur, si moderatus sit vsus. Subitas enim vehementesque mutationes natura non sustinet. Itaque si ad mediocritatem reducere calorem velis, vtendum est frigidis, tanto quidẽ excessu, quantum ab ipsa mediocritate calor C
recedit. Idque moderatè fieri debet: hoc est, neque affatim, neque initio statim tam frigida offerenda sunt, quàm calidus venter est, sed mitiora primùm, deinde vehementiora, paulatim vires eorum augendo. Atque sic mutationem hanc natura sine vlla molestia feret.

Fri

Frigidior autẽ natura uenter, probè quidem appetit, sed malè concoquit, cibos præsertim immitatu difficiles, ac frigidos. In ipso enim facilè acescunt: quocirca ructibus acidis eiusmodi uen-
D *ter est opportunus.*

Appetentiam animalem ex suctionis sensu nasci modò dicebamus, hũc verò sensum inanitione fieri: inanitionem verò tum vacuata & dissipata in ambientem aërem materia cuti subiecta, tũ partibus vicinis semper trahentibus, donec venę quæ ad ventrẽ perueniunt, inaniãtur: tum frigore stringẽte prementeq́;, ac premendo inaniente. Qua ratione famelici sunt qui frigidum stomachũ habent. Sed vt multum appetunt, ita malè concoquunt. Frigus enim torpidũ pigrumq́; corpus ad naturæ actiones omnes reddit: proinde cruditatem gignit: quã acor sequi-
E tur, acidiq́; ructus, vt fusissimè Galenus in libris de symptomatum causis docet.

Atque frigidis quidem gaudet, sed ab immoderato eorum usu facilè offenditur. Similiter autem & foris incidentiũ rerum frigidarum consortium diu fer-

re non poteſt, quemadmodum neque calidus calidorum.

Vnaquæq; res ſuo ſimili gaudet, vt antè dictum eſt. Frigidus igitur venter frigido potu & cibo delectatur: ſed eorũ immodico vſu læditur, vt qui intemperiẽ augeat, eo quidẽ magis, quo frigus vehemẽtius, & vſus lõgior extiterit. Quo autẽ intemperies auctior eſt, eo eſt deterior, vt quæ à mediocritate lõgius diſcedat. Hac ratione quæ foris incidunt frigida, qualia ſunt ambiens aër, aqua, vnguenta, & id genus alia, diu ferre frigidus venter non poteſt: eorum enim cõtactu longiore vehementer refrigeratur, ac imbecillior redditur: quemadmodum calidus venter rerum calidarum vſu. F

Vẽtris uerò intẽperies ex morbo cõtractæ, hoc ab ingenitis differunt, quòd nõ ſimilia, queãdmodũ natiuæ, appetãt. G

Omni animãti à natura tributum eſt vt ſe tueatur. Tuetur autem ſe, ſimilia, & quæ ſecundum naturam ſunt, appetendo, amplectendoque: diſsimilia ſibique contraria declinando. Itaque natiuæ intemperãtiæ omnes ſimilibus qualitatibus gaudent, calidæ quidem calidis, frigidæ frigidis, humidæ humidis, & ſiccæ ſiccis. Fugiunt verò contra-

rias,vt calidæ frigidas, frigidæ calidas, humidæ ſiccas,& ſiccæ humidas. Ex morbo autem contractæ contrarias appetunt,& ſimiles vitant. Morboſus enim ventriculi calor refrigerari,frigus calfieri cupit: & reliquæ
H pari modo qualitates contrarias deſiderãt, & ſimiles auerſantur. Quòd autem morboſæ qualitates contrarias appetant, hoc ideo fit,vt quod præter naturam eſt, expellatur: quod non niſi per cõtraria fieri poteſt. Contraria enim contrariorum ſunt remedia. At quod ſecundum naturam eſt,ſeruari debet, vt in omnibus in confeſſo eſt: ideo ſimilia deſiderat,ſimilibus enim ſimilia ſeruantur.

Coniugatæ autem uentris intemperantiæ ex ſimplicium compoſitione noſcuntur.

A Copulari poſſunt,vt antè declaratũ eſt, agentium ventris qualitatum exuperantiæ cum patientium exuperantiis, interdũ vtriſque paribus,interdum altera maiore, idque vel in idem vtriſque cõſpirantibus, vel in diuerſa agentibus. Cum igitur in idem eiuſmodi exuperantiæ tendunt, affectus,notæque manifeſtiores ſunt. Cum verò in diuerſa,obſcuriores:quemadmodum ſi altera exuperantia maior,altera minor ſit, vtraque in

idem etiam conſpiret, minus cõſpicuus erit. Ventris ſiccitas, verbi gratia, ſitim adfert. ſiccitati ſi adiunctus impar ſit calor, aut calori ſiccitas, ſitis quidem augebitur, B ſed minus quàm ſi vtraq; qualitas ex æquo adaucta eſſet, vtraque enim per ſe hanc mouere poteſt. Iũctæ igitur maiorem ſitim efficient: quòd ſi cum frigore copulata ſit ſiccitas, minorem. Tendunt enim in diuerſa, quatenus ad mouendam ſitim attinet, ſiccitas & frigus. Aut ſi cum calore quidẽ ſed remiſsiore ſiccitas, aut contrà calor cum minore ſiccitate, minor erit ſitis quàm ſi vtraque qualitas multum & ex æquo excederet: vt modò docebamus. Similiter autem ſi ventris frigus cum humore iunctum ſit, maiorem: ſi cũ ſiccitate, minorẽ acorẽ gignet: C aut ſi cum humore quidẽ, ſed remiſiore. Ad eundem modum commiſtus cũ humore calor melius cõcoquit, cum ſiccitate deterius, aut calor cum humore pauciore, vel largior humor cum minore calore.

Diligenter autem quæ diximus attendenda ſunt, & ab his quæ dicemus, diſtinguenda: quandò non ſolus uenter ſitim adfert & adimit: nec frigidi aut calidi potus appetentiam excitat, ſed thora-

*racis uiſcera, nempe cor, & pulmo.
At qui ob horum calorem ſiticuloſi
ſunt, plus ſpiritus attrahunt, & longè
D expirant: ardorémque in thorace ſen=
tiunt: non autem in hypochondriis,
quemadmodum ſolent qui ob uentri=
culum ſitiunt.* Nec *protinus potu ſitis
extinguitur. Frigidus quoque potus
quàm uberior calidus eorum ſitim me=
lius ſedat, hos uerò frigidi aëris in=
ſpiratio refrigerat: nihil eos iuuans
quibus uentriculus ſitim attulit. Ad
eundem modum qui contrario modo ſe
habent, frigida inſpiratione manifeſtè
læduntur.*

Cum ſitis non ex ventris ſolùm intempe
rie, ſed etiam cordis & pulmonis accidat,
notas docet quibus hanc ab illa diſtinguere
E oporteat. Quæ enim cordis & pulmonis ſit
calore, amplius inſpirat, & longius expi-
rat. Inſpiratione enim aër intromittitur: ex-
piratione verò foras expellitur calidus &
fumoſus halitus. His enim modis, vt antè
declaratum eſt, quũ reliquum corpus, tũ ma
ximè thorax, & quæ in eo cõtinentur viſce-

ra, refrigerantur. Ad extinguendam igitur sitim quæ pulmonis & cordis calore accidit, opus est aëre frigido, tanto quidem, quantus calor est qui sitim attulit: & expiratione tam longa, quàm multus quamque calidus est qui emittitur spiritus. Longam expirationem intelligo, non spiritũ longè emis- F
sum, vt is est qui vehementer flando aut sibilãdo fit (nam exiguus esse potest) sed multum, & qui longiore mora efflatur, sic enim multus redditur: quod necessariò fit cum cordis & pulmonis temperamentum calidũ est, μακρὸν enim non solùm longum, sed & multum & magnum significat. Itaque quãta sitis fuerit, quam quidem antè dictorum viscerum calor peperit, tãta inspiratio tamque magna expiratio subsequitur. Cæterùm cum calor ardorq; qui hanc sitim mouet, in corde vel pulmone, vel vtroque viscere contineatur, atque eiusmodi viscera in thorace sint collocata: is necessariò in G
thorace sentitur, non autem in hypochondriis, vbi positus venter est. Ex his palam est sitim quæ pulmonis & cordis calore fit, frigido potu, nisi multo, postque lõgam moram, iuuari non posse. Longa enim via est per quam is in ea viscera fertur. Nam primùm in ventrem descendit, deinde per venas in iecur transit, à quo per magnam venã in

in cor: à quo tandem in pulmones peruenit: atque transeundo plurimum calefit: proinde sitim quæ ex eorum viſcerum calore fit, nõ extinguit: aut ſi extinguit, non tamen protinus, vt quæ ſolo frigore ſedari poſsit, hac ratione, calida potione etiam liberaliore minus ſedari poteſt, quàm frigida exigua, vini, verbi gratia, larga potio minus quàm aquæ exigua hanc ſitim mitigare poteſt, hinc fit vt æſtate vtroque remedio ad ſitim extinguendam ſit opus, nempe aëris frigidi inſpiratione, & potu liberaliore tum ſubſtantia tum qualitate frigido. Ambiens enim aër cũ calidus ſit, non ſolùm pulmones & cor, ſed & arterias, atque (vt ſemel dicam) omnes corporis partes tam inſpiratu quàm cõtactu calfacit: vnde ſitis naſcitur. Rurſus cum corporis noſtri ſubſtantia non ſolùm in vapores ſed ſudores eo tempore diſsipetur, tandem attrahentibus inanitis partibus à ſibi vicinis, ventris natiuus humor abſumitur, qui nõ ſola aqua, ſed & vino aut ſimili quopiã reparari debet. Itaque ſitis hæc & qualitatẽ frigidam, & ſubſtantiã humidam, vnde reſarciatur inſitus humor, deſiderat. Cæterùm cum pulmones cor & reliquæ corporis partes (vt modò dicebamus) calefiant, vnde ſitim etiam naſci diximus, inſpiratu aëris frigidi ad hanc compeſcendam eſt opus. Frigi

dus enim aër inſpiratus protinus in pulmo-nes tranſit,& à pulmonibus ad cor, deinde in reliquum corpus,ſtatim igitur ſitim quæ ex horum viſcerum calore naſcitur, ſedat: tandem longo tempore eam quæ à ventris calore gignitur:quemadmodum contrà ea B quæ à ventris calore fit,ſtatím potu frigido ſedatur:proceſſu verò temporis & ea quæ ex pulmonis & cordis calore generatur.Sũt qui cum dictis viſceribus, iecur annume-rant:ſed cum ipſum frigido potu quàm aëre citius refrigerare poſsit,ſuam temperiem re ſpiratu prodere non poteſt. Ad ipſum enim ex ventre ſtatim potio fertur,,non autem aër, ſed primum, vt dicebam, ad pulmo-nes,deinde ad cor,poſteà ad arterias,tãdem ad ipſum iecur, & reliquas corporis partes. Iuuantur igitur frigida inſpiratione cor & pulmones calidi:calida verò læduntur. Ad eundem modum eadem viſcera frigida cali C do inſpiratu iuuãtur,& frigido offendũtur.

Atque hoc eſt maximum frigidi pulmonis argumentum. Quemadmodum autem frigida inſpiratio hos manifeſtè lædit,frigorisq́; ſenſum inuehit: ita calida eſt ipſis amica.Sed & pituitoſa ex-crementa cum ſcreatu & tußi reijciunt.

Vnaquæque corporis pars suo simili, vt sæpe diximus, gaudet: quo si immodicè vtaris, manifestè lædes, auget enim qualitas similem excessum. Si autem pulmo citò faciléque frigoris iniuriam sentiat, euidens est
D eius frigoris nota, quæ certior erit, si calida inspiratione iuuetur. Frigus enim tanquam contrarium calor expellit. Quòd si cum his tussiendo excrementa pituitosa reiiciat, certissimum indubitatumq; frigoris erit signũ. Crudam enim pituitam frigoris sobolẽ esse iam suprà declarauimus.

Pulmonis autem siccitas excrementis & pituita uacat.

Siccitas humiditati aduersa, pituitam pituitosáve excrementa neque gignit neque colligit: vt ex his quæ suprà de cerebri sicci notis prius diximus, constare potest.

Et uocem canoram reddit: quemad-
E *modum humor fuscam & raucam. Maiorem uerò acutioremq; edere uolẽtibus interueniunt excrementa. Sed nec ipsa uocis magnitudo à calore fit: quemadmodum nec exiguitas à frigore: uerùm illã asperæ arteriæ amplitudo, perflationisq; uehementia: hanc uerò contrariæ*

ca

causæ efficiunt. Itaque neque perpetuò neque primariò, sed ex accidente solis ingenitis, non autem aduentitijs temperamentis uocis tum magnitudo, tum exiguitas succedit. Quoniam autem instrumenta alia aliam temperamēti naturam F *sequuntur, instrumentorum uerò uox: ingenitam intemperiem concludere ex uoce licebit. Etenim uox læuis, arteriæ leuitatem arguit: quemadmodum asperitatem aspera. Itaque læuitas arteriæ, temperamenti mediocritatem sequitur: asperitas uerò siccitatem. Asperitas enim ab inæqualitate corporis duri fit. Cæterùm simplicium eius partium siccitas duram efficit arteriam: inæqualem uerò humoris per has dispersi penuria. Eodem modo neq; uox natura acuta sine faucium angustia, neque grauis sine amplitudine* G *fieri potest. Angustia quidem insitæ frigiditatis est soboles, amplitudo uerò caloris.*

Pulmo, respirationis instrumentum est,

guttur autẽ vocis: aſpera verò arteria vtriq; inſtrumento famulatur. Reſpirandi principium à thorace pulmo habet, hoc eſt dilatãdi cum ſpiritum accipit, & contrahendi cum eundem reddit. Hanc reſpirationem liberã quidem efficit ac minimẽ violentam, ſeptũ tranſuerſum, violentam verò thoracis muſculi. Itaque vbi quis ſpiritum liberè emittit, expiratio eſt. Vbi verò violẽter, nõ ſimpliciter expiratio, ſed & vehemens expira-
H tio dicitur, quam ἐκφύσησιν græci vocãt, nos perflationem, aut ſi mauis, efflationem, quæ præfatis muſculis vehemẽter thoracem mouentibus fit. Itaque aẽr intrò recipitur dum thorax dilatatur: foras verò emittitur, dum idem clauditur contrahiturque. Igitur dum emittitur, ſi guttur tranſeundo elidit percutitque, vox funditur. Quod vt melius fiat, obiectum gutturi palatum eſt tanquam tintinabulum quoddam, vt Galenus ait, ſine quo certè vox neque canora neque ſuauis eſſet. Quibus enim palatum vitiatum eſt, culpata prorſus vox eſt: qualis in plurimis eſt qui ex Hiſpanica ſcabie vitiatã hanc par-
A tem habent. Cæterùm aſpera arteria vocis materiam præparat ac velut exaſciat gutturi. Quoniam autem pulmo recipere aẽrem quem expiraret efflaretque, debebat: oportuit aſperam arteriam in varias fibras diſtribui,

bui, quæ perpetuò inanes vacuæque sanguinis ac alterius humoris essent, vt spiritum, vocis materiam, reciperent, deinde, vt dictum est, foras emitterēt. Porrò autem aspera arteria membrana siccitatis moderatæ est obducta, ad vsum quem mox dicemus. Hæc itaque ad vocem efficiendam necessaria sunt. Cum igitur vox aëris repercussu fiat, oportet quod percutitur instrumentū, B neque siccum neque humidum vehementer esse. Præterea cum aër qui emittitur, non tam vehementer ex se percutere posſit, vt eius illisu sonū edat, opus fuit aliquo quod moueret impelleretq; spiritum, nempe pulmone. Cum rursus per se is moueri nō posſit, aliis opus fuit quæ conclusum in ipso aërem expellerent, validius aut impotentius, pro necesſitatis ratione. Itaque septum transuersum ad liberam expirationem, & musculi costales ad violentam, à natura condita sunt. Maiore enim impulsu ad vocem edendam opus est quàm ad naturalem spirationem. Vocis igitur differentiæ sumendæ C sunt ab asperæ arteriæ temperamento, mēbranæ eius internam partem cōtegentis conformatione, meatus per quem vox egreditur, magnitudine, & expirationis vehementia. Humor enim arteriæ vocem reddit fuscam, obscuramq; ac raucam, siccitas verò
clar

claram,lucidam,ac canoram. Ex ſubſtantia enim humida ac molli ſonus admodum obſcurus funditur,quòd ſcilicet percutienti cedat. Contrà ſicca & dura renixu clarum efficit. Ferrum verbi gratia igni remollitum, ſonum percuſſu obſcurum reddit:refrigeratum verò ac iam induratum,clarum. Sic
D plumbum obſcurè ſonat,æs clarè. Ad eundem modum vocem variã efficit ſuprà memoratæ arteriæ conformatio. Exaſperata enim aſperam,læuigata verò læuem vocem emittit. Dicebamus modò aſperam arteriã gutturi vocem præparare. Cum igitur à pulmone per hanc ſpiritus impellitur, ſi quidem læuigata dicta membrana ſit, ſine impedimento ad guttur vſque, vbi vox colliſa efficitur,permeat, fitque læuis ac ſuauis. Si verò exaſperata ſit,in aſperitatis inæqualitatisq́ue eminentiores partes impulſus aër impingit,& ſonum efficit varium, inæqualemq́ue, prout partes illæ tum magnitudi-
E ne inæquales, tum mollitie ac duritia diſſimiles ſunt. Atque hanc vocis inæqualitatem, aſperitatem dicimus, non aliter atque ſonum qui ex lima & ferro eliditur. Ob limæ enim inæqualitatem ferrum inæqualiter percutientis, inæqualis aſperq́ue ſonus redditur, magis aut minus pro limæ maiore minoreúe inæqualitate. Amplitudo

quoque arteriæ & angustia voces varias efficiunt. Si enim lata hæc sit, vox grauis redditur: sin angusta, acuta. Quòd si cum arteriæ amplitudine vehementer aër impellatur, vox magna fit, vehementer enim impellitur si thoracis musculi robusti sint. Ad eundem modum si, angusta aspera arteria est, atque aër vehementer impellatur, vox acuta efficitur. Si verò languidè, exilis ac parua. F Itaque ab expirationis vehementia vocis differentiæ sumuntur. Inter se igitur vox magna & grauis differunt, quòd hæc sine magno, illa cum vehementi aëris impulsu fiat, conueniunt verò aëris impulsi multitudine. Ad eundem modum acuta & parua inter se spiritus emissi exiguitate cōueniunt: sed hoc differunt, quòd acuta validè, parua languidè emittitur. Clara igitur vox & canora, pulmonis & asperæ arteriæ moderatam siccitatem significat: obscura verò & rauca, humorem. Rauca quidem cum humidis excrementis, quæ expirandi conatu maiore excerni solent: obscura verò sine his fit. Magnitudo G autem calorem quidem instrumenti significat, quēadmodum paruitas frigus, sed id ex accidente, & alterius interuentu. Arteriæ enim amplitudo, & expirationis vehementia, vocis magnitudinem faciunt: amplitudinem verò, tum impellentium musculorum

robur, tum natiui caloris abundantia. Magnitudo igitur vocis primùm ac statim instrumenti amplitudinem arguit, & validã expirandi facultatem: amplitudo instrumenti, & robur facultatis, calorem. Similiter autem vocis paruitas, meatus angustiam proti-
H nus ostẽdit vnà cũ impultricis facultatis imbecillitate: meatus autem angustia, & facultatis imbecillitas, frigus. Suprà enim docuimus propriũ caloris munus esse dilatare, frigoris verò constringere. Ad eundẽ modum vox grauis, arteriæ latitudinẽ statim indicat, inualidamq; expirationẽ: latitudo autẽ, arteriæ caliditatẽ, sed thoracis imbecillitatem, aut aliam occasionem, quæ expirandi vehementiam impediat. Acuta contrà arteriæ angustiam significat, angustia verò frigus. Aspera autẽ vox primùm arteriæ asperitatem, hæc verò immodicã siccitatem, leuis verò læuigatam arteriam primùm ostẽdit, deinde eandem esse temperatam.

A *Naturalibus autẽ uocum differentijs proportione respondẽt hæ quæ ab aliquo fiũt affectu: eædẽ & causarũ à quibus fiunt, notæ existũt: de quibus abundè in libris de uoce disputatum est.*

Non aliter vocũ præter naturã differen-

tiæ, morbũ à quo proficiscuntur, quàm natu-
rales ingenitam suam temperiẽ ostendunt.
Nam vt vox natura rauca, arteriæ humidita-
tem significat, ita & quæ talis ex morbo fit.
Raucedo enim ab humida intẽperie tã natu-
rali quàm pręter naturã fit. Ad eũdẽ modũ B
vocis aspitas fit primũ ab arteriæ, vt antè di-
ctum est, asperitate: hæc autem à siccitate
tum naturali, tum præter naturam. Eadem
est reliquarum vocis differentiarum ratio.

*Reliquæ uerò animãtis partes inter-
næ, obscuras sui temperamenti notas ha-
bent. Elaborandum tamen est, ut ex his
quæ iuuare & lædere solent, & ex natu-
ralium facultatum functionibus, eas co-
gnoscamus. In tertio autem libro de sym-
ptomatum causis diximus, facultatis cu-
iusque uirtutem ac uitium temperiem
præire. Hactenus igitur de temperamen- C
torum notis.*

Reliquarum animantis partium interna-
rum temperamenta cognoscũtur (sed obscu-
re) ex his quæ iuuare ac lædere solent, actio-
nibusq; facultatũ naturaliũ. Diximus antẽ
vnumquodq; suo simili gaudere, lædi tamẽ
immodico eius vsu: iuuari verò suo contra-
rĩ

mo, si modus vtendo adhibeatur. Si qua igitur pars calidorum vsu facilè lædatur, calida: si frigidorum, frigida: si humidorũ, humida, & siccorum sicca iudicanda est. Si verò calidis moderatè adhibitis iuuetur, frigida: ad eundem modum si frigidis, calida temperies censenda est. Reliquarum autem eadẽ
D est ratio. Sed quoniam eiusmodi internæ partes non admodum his causis patent, non facilè per has notas earum tẽperamenta deprehendentur. In hoc genere continentur renes, vesica, intestina, lien, & aliæ id genus partes: quæ si frigidis lædantur, frigidæ: si calidis, calidæ sunt existimandæ. Cæterùm facultatum naturalium functionibus cognoscuntur eiusmodi partium temperamenta. Facultates naturales voco, quæ attrahunt cibum, attractũ continent, & concoquunt, deinde quod superuacuum est, expellunt. Nulla enim corporis pars est, quæ omnibus hisce facultatibus prædita non sit:
E quarum cuiq; suum inest temperamentum. Aliud enim concoctioni, aliud aliis debetur. Quoniã igitur concoctio sine motu ad locum fit, sicco instrumẽto nõ indiguit, sed calido & humido, quod probè cõcoqueret & nutricaret, vt Galenus in vltimo de symptomatũ causis docet. Reliquæ verò facultates, nempe attrahẽdi, cõtinendi, & expel-

lendi, non sine motu munus suum obeunt: proinde πρακτικὰς, hoc est (vt interpretamur) actuosas Græci appellant, quemadmodum & quæ voluntatis imperio mouent, sic enim vtrasq; vocat Galenus: in hoc quidem opere eas quæ voluntatis imperio, in vltimo verò de symptomatũ causis eas quæ sine arbitrio sed naturaliter ad locũ mouent. F
Ceterùm quatuor facultates naturales, quatuor qualitatum temperamentũ sequuntur, vnaquæq; suũ: ipsas verò facultates, actiões. Ab actionibus igitur notæ sumũtur, quibus facultates primùm, deinde temperamẽta cognoscuntur. Quoniam igitur vnũquodque temperamẽtũ sua sequitur facultas, vnamquanq; verò facultatem sua actio: vt diuersæ inter se sunt partis cuiusq; actiones, ita diuersæ sunt eius facultates, & vt inter se diuersæ hæ sunt, ita tẽperamenta diuersa esse oportet. G Quod cũ ita habeat, vna actio, atque interdũ plures infirmæ esse possunt, reliquæ verò validæ. Pueri enim optimè concoquunt, malè verò cõtinent. Nõ enim eodem modo natura functiones suas omnes molitur. Siquidem immutat, concoquit, nutrit, sine vlla loci mutatione, sed omnibus inter se propinquis, nimirum instrumento, & re immutanda. Quum igitur à calido & humido aut horum altero fiat concoctio,
vtr

vtroque quidē optima:calido tantùm, proba:tantùm verò humido, imperfecta: partē
H quæ concoquit, calidam aut humidam, aut calidam simul & humidā, prout actio eiusmodi proba est, aut minus proba, esse oportet. Quum verò sine motu functiones quas nos actuosas, græci πρακτικὰς vocant, perfici non posint: hoc est attractione, comprehensione, & expulsione: instrumentum robustum esse debet. Robur autem à siccitate nō qualibet sed mediocri nascitur: vt antè docuimus. Siccum igitur instrumentū esse debet quod attrahit, continet, ac expellit, non quātumlibet, sed moderatè, vt probè flectatur stringaturq; dum munus suum obit, hoc est, vt diximus, dum cibū attrahit, quod superuacuum est expellit, ac quod im-
A mutat, comprehendit ac continet tantisper dum concoxerit. Quod si vehementer siccum sit, nutritioni ineptum est. Neq; enim vnit neq; glutinat. Id igitur ægrè attrahit, cōtinet, ac expellit. Frigus autem ad omnes naturæ functiones ineptissimū est: cui si adiuncta siccitas sit, omnium pessimè immutat ac nutrit. Medio verò modo inter aptissimū & ineptissimum se habet ad functiones quas actuosas appellari modò dicebamus. Ex his igitur constat quæ actiones quorum temperamentorum virtutes & vitia ostendunt.

Quod si accuratius intelligere cupias, te ad vltimũ de symptomatũ causis librũ relegamus. In exẽplaribus gręcis quotquot vidi, legitur, ἥτις ἑκάστης δυνάμεως ἀρετῇ τε καὶ κακίᾳ ὁ προηγουμένη κρᾶσις ἐστίν. In exemplaris Germanici margine scriptum est, ὅτι τῆς ἑκάστης ἀρετή τε καὶ κακία προηγουμένη κρᾶσις ἐστίν. quam lectionem sequutus est Leonicenus. ita enim vertit. Dictum verò in tertio de causis accidentium, quòd cuiusque potentiæ virtus & vitium, temperatura principalis existat. ex quo constat eum non solùm ὅτι pro ἥτις legisse, sed & ἀρετή & κακία in nominãdi casu pro ἀρετῇ & κακίᾳ in dandi casu: quæ lectio nullo modo intelligi potest. Quid enim quæso significat, Virtus & vitiũ principalis tẽperatura existit? Quatenus autem ad dictionem ὅτι attinet, rectè iudicio meo legi potest, vt sensus sit: In tertio autẽ libro de symptomatũ causis, diximus facultatis cuiusq; virtutem ac vitium temperiem præire, hoc est præcedere & priorẽ esse. Certum enim est actionẽ tam probã quàm improbã facultatẽ sequi, facultatẽ verò tẽperamentum, quod facultate prius est, & facultas actionis probitate ac improbitate. Quòd si ἥτις legere malis, tuo iure poteris. Sensus enim est, In tertio autem libro de symptomatum causis documus quænam facultatis cui

cuiusque virtuti ac vitio temperies præsit. Illic enim docuit quæ actio quam facultatem sequitur, & quæ facultas temperaturam.

Magnitudinis uerò, uel formationis, uel numeri, uel positure uitia, quæ quidem sensibus obiecta sunt, facilè cognosci possunt. Ex his uerò quæ sensum latent, alia quidem difficilè, alia uerò nullo modo cognoscuntur. Siquidem capitis & cerebri magnitudo ac figura manifestè apparent, atque de his antè meminimus, quemadmodum & de thorace. Similiter autẽ nec difficile est opertas scoptulas, humeros, brachia, cubitos, extremas manus, coxas, femora, tibias & pedes cognoscere, siue in formatione, siue magnitudine, siue numero, siue partium quibus constant compositione uitium contractum sit. Horũ enim *cuiusque actiones offensæ manifestæ sunt.* Eorum *uerò quæ in corpore latẽt, non omnia cognosci possunt.*

E

Quemadmodũ corporis partes duplices

ſunt, ſimplices, & cōpoſitæ, ita actiones duplices ſunt. Quædam enim primæ maximeque propriæ ſunt, quædam verò ex accidente. Primæ à ſimplicibus partibus, ſecūdæ ab inſtrumentis proficiſcuntur. Ex ſimplicibus igitur partibus inſtrumenta componuntur, ab ipſiſque actiones habent. Nulla enim ſimplex pars eſt quæ vel non agat, vel vſum aliquē præbeat ad totius inſtrumēti actionem. Muſculi verbi gratia actio, motus eſt: cruris verò, progreſsio. Quanquā enim muſculus primū ac per ſe crus mouet, nō tamen ſolus progreſsionem perficit. Itaq; in crure ſunt muſculi tot numero tales ac tanti, quot quales & quanti ad probam progreſsionem requirūtur. Oſſa quoq; adiuncta ſunt tot & tanta mole, hoc modo conformata, ac ſibi inuicē ſic coaptata: alioqui muſculi etſi primum ſoliq; mouent, progreſsionē perfectā non ederent. Aliæ etiā partes ſimplices cum iuſta magnitudine, certo numerò, apto poſitu, ac idonea conformatione ad cruris compoſitionem poſitæ ſunt, nō ſine magno vſu: vt ex libris Galeni de vſu partium conſtat. Si igitur noſſe partium omniū vſum ac vtilitatem velis, earum ſubſtantià, forma, magnitudo, numerus, poſitus, connexioque cognoſcenda ſunt. Scimus enim cum natura nihil temere agat, horum quoque alicuius

grat

gratia, hoc est actionis ac vtilitatis conditũ
H esse: quæ cum sensibus pateat, sensus probè-
ne sint an improbæ, facilè iudicare poterit:
proinde an partes ipsæ probè, improbène cõ
ditæ sint. Si verò in corpore delitescant, aut
sensus iudicio subiectæ non sint, ægrè qui-
dem hæ iudicari possunt. Sensibus autem pa
tent caput, thorax, opertæ scoptulæ, hume-
ri, brachia, cubiti, manus, coxæ, femora, ti-
biæ, pedes, nares, & id genus aliæ. Earũ igi-
tur partium vitia ac virtutes facilè cogno-
sci poterunt, quæ scilicet in magnitudine,
conformatione, numero, positura, comple-
xioneque inter se, sunt posita. Magnitudinis
vitia sunt nimia crassitudo & gracilitas, lati
tudo & angustia, lõgitudo & breuitas, tum
corporis vniuersi, tum eius partium. Confor
A mationis, deprauata figura, cuiusmodi sunt
obliqua, recta, curua, plana, rotunda, & id ge
nus aliæ, asperitas & læuitas, &c. Numerus
excedens, vt sextus digitus, tertius testicu-
lus. Deficiens, vt si tantum quatuor digiti
in manu sint. Hæc igitur omnia cum sub
sensum cadant, facilè cognoscuntur. Quæ
verò intra corpus sunt, non omnia co-
gnosci possunt. Quædam enim horum
obscurè ac coniectura tantùm, quædam
nullo modo noscuntur: vt in sequentibus
dicetur.

Cuiusdam enim uentrem uidi adeò exiguum, rotundum & prominentem, iuxta hypochondrium collocatũ, ut cui dẽter se sua circunscriptione tum uidentibus tum tangentibus proderet. B

Cum earum quæ intra corpus sunt partium, alias cognosci posse, alias non posse antè dixerit Galenus: quænam possint, nũc ostendit, nempe ventriculum & vesicã euidenter quidem, iecur verò & alias quasdam coniectura tantùm: vt pòst dicetur. Ventriculus igitur & vesica euidenter sua circunscriptione apparẽt, iecur verò tantùm coniectura. In quibusdam igitur ventriculum C minorem & rotundiorem prominentioremq; iuxta hypochondria se deprehendisse ait: hac itaq; ratione magnitudinem figuram & situm eius cognouisse. Hũc enim circa medium partis superioris & inferioris, prioris & posterioris, paululumq; ad dextrum deflectentem natura collocauit, vt ab his vsum aliquem reciperet. In superiore enim parte cor & septum transuersum, in inferiore mesenterium & intestina: in dextra iecur, in sinistra lienem: in priore omentum, in posteriore dorsi musculos, magnam venam, & arteriam habet: quæ omnia suo calore iuuant

con

D cōcoctionē. Si igitur vētriculus promineat, munus suū improbius obibit. Neq; enim ab antè dictis partibus tantū caloris suscipiet, quantū si à natura ordinatū situm seruaret. Praetereà iecur quod in sublimi positū esse iam diximus, premet, atq; septū trāsuersum, praesertim cibo plenus: proinde spirādi difficultatem adferet. Caeterùm si minor quàm pro corporis ratione sit, probè quidē concoquet, sed cibi minus concipiet quàm alendò corpori sufficiat: itaque cibum crebrò sumere coget: quod homini molestū est. Quòd si rotundior sit, nec vitio quidem caret, cibum enim diutius continet, eiusque descensum in intestina prohibet.

E *Similiter & cuiuspiam uesicā adeò eminentem exiguamq; deprehendi, ut si tardius urinam reddidißet, circunscriptus tumor manifestè apparebat.*

Vitiosam vesicae magnitudinē & situm posse deprehēdi Galenus scribit, quū videlicet diuti⁹ vrina retēta fuerit. Saepe enim vel pudore, vel occupatiōe aliqua detēti nōnulli vrinā tardius reddūt: atq; tunc in pube tumor apparet, scilicet vesica extāte, ac eminēte. Itaq; eius exiguitas frequentia reddendę vrinae molestiam facit, frequētius enim red-
F dere coguntur quibus exigua vesica est.

Quan

Quanquam autem nulla aliarum internarũ partium manifestum mihi unquam de se præbuit indicium, danda tamen opera est quàm maximè fieri potest, ut earum uirtutem & uitium si non certa firmaq; scientia, saltem artificiosa coniectura cognoscamus: uelut gratia exempli iecoris. Nonnullos enim noui, & quidem multos, qui graciles uenas habebant, corpusq; uniuersum decoloratum: quorum, cum paulò plus cibi assumpsissent, præsertim flatulenti, crassi, & glutinosi, alij uelut pondus quoddam innixum ac suspensum in dextri hypochondrij profundo sentiebant: alij tensionis dolorem, hos igitur & iecur paruum & angustos meatus habere uerisimile est. G

Euidenter ventriculi & vesicæ vitia deprehendi possunt, vt antè ostensum est: reliquarum verò corporis internarum partium non firmis, per seque cognitis principiis, sed coniectura tantùm, quæ ex prægressis causis & effectibus sub sensum cadentibus fit: vt

mox docebimus. Eiusmodi enim causę, suorum effectuum artificiosam coniecturã adferunt: quemadmodum effectus suarũ causarum. Causas eiusmodi προκαταρκτικὰς vocant, non solùm præsentes, sed & quæ præcesserunt, etiam si præsentes amplius non sint. Ex præsenti, verbi gratia, tẽporis constitutione vehementer calida & sicca, ardentem febrem & tertianam coniicimus: ex lauatione in aluminosa aqua, quæ cutim constipauit, febrem diariam. Ad eundem modum ex effectibus coniecturæ sumuntur, vt ex vrinæ suppresione coniicimus calculum in vesica vel renibus esse, aut pus, aut aliud quod vrinæ vias obstruit. Vbi igitur eiusmodi causæ plures habent effectus, aut effectus plures causas, opus est solerti coniectura. Itaque cum venarum gracilitas quæ sensibus obiecta est, plures habeat causas, non protinus arguit iecoris exiguitatẽ: sed cum ipsa ex materia pauca & à frigore fiat, vtrũque significare potest. Itaque & adiungendæ aliæ notæ sunt, vt certior coniectura fiat, nempe pallor, & decoloratio vniuersæ cutis, & pondus hypochondrio innixum, aut tensionis dolor post largiorem cibum sumptum, præsertim crassum, flatulentum, & viscosum. Sola igitur venarum gracilitas certam exiguitatis iecoris coniecturam efficere

re nō poteſt: quum, vt modò dicebamus, ea non ſolùm ob paucam materiā, ſed & à frigore iecoris venarum materiam diſtendere nequeunte fiat. Si cum gracilitate cutis pallor (hoc eſt decoloratio, ſiue vt græci, ἀχροια) coniunctus ſit, ne ſic quidem certa coniectura erit. Eiuſmodi enim pallor, caloris natiui penuria fit. Rurſus exiguus calor ſanguinis penuriam ſequitur. Hæc autē non ſolùm venarum exiguitatem, ſed & pituitæ copiam gignit. Si igitur cum venarum gracilitate, & cutis pallore, grauitas aut tenſionis dolor in dextro hypochondrio poſt ſumptum immodicum cibum ſentiatur, iam C certior erit iecoris exigui coniectura. Cibū enim crudum pondus, flatum verò tenſio in iecore eſſe arguit. Ille enim ſuo pondere viſcus deorſum trahit, hæc verò diſtendendo dolorem inuehit. Hæc autem nec ſola per ſe, quemadmodum nec venarum gracilitas, nec cutis pallor, iecoris exiguitatis teſtimonia ſunt, ſed omnia hæc ſimul coniuncta.

Alterum uidi toto habitu pituitoſum, quotidie tamen pallidam bilem uomitione reijcientem. Itaque alui ſedimēta inſpicienda eſſe duxi: in quibus bilis minimum erat. Meatum igitur qui bi- D
lem

lem defert, non exiguam eius humoris portionem ad imam uentriculi partem, quam πυλωρὸν graeci uocant, transmittere conieci. Quod in quibusdam animantibus cernere licet. Ex his liquet quòd ad eorum quæ sensum latent, cognitionem, plurimum conferat tum apparentium ex corporum dissectione cognitio, tum actionum utilitatumq; inquisitio. Quisquis igitur noscendorum corporum quæ à naturali statu (ut modò dicebatur) recedunt, peritiam habere cupit, is in corporum incisionibus, functionúmque ac utilitatum inquisitionibus sese exerceat oportet. De his autem omnibus seorsum in alijs operibus scripsimus: de quibus in fine totius huius libri uerba faciemus, ut quod discere libuerit, studiosi, ex quónam opere præcipuè decerpere oporteat, cognoscant. Sed de his hactenus.

E

Ne protinus iecur calidũ esse aut vẽtriculũ, ex quotidiana bilis vomitione putemus,

duodenum vocatur)bilem transfundit,ma-
H gnam ſui portionẽ in imam ventriculi par-
tem(quam græci πυλωρὸν vocant, nos iani
torem)tranſmittere:quod & in quibuſdam
animantibus videmus, cuiuſmodi ſunt fal-
co, accipiter, & aliæ id genus rapaces aues,
quæ crudis carnibus veſcũtur, hæ enim cum
maiorem calorem ad coctionẽ deſiderent,
natura meatum qui à iecore ad vẽtriculum
bilẽ deferret,in his finxit.In propoſito igi-
tur homine coniectura artificioſa Galenus
deprehendit bilis vomitũ fieri non ob eius
abundantiam, ſed refuſionem in ventricu-
lum,vt antè declaratum eſt. Ex his conſtat,
ad ea quæ ſenſum effugiunt, cognoſcenda,
neceſſariam eſſe anatomen, id eſt corporũ
A inciſionem,& actionum vtilitatumque no-
tionem. Alioqui neq; ſubſtantia,neque ma-
gnitudo,neq; forma,neque numerus,neque
ordo,neq; proceſſus, neq; origo, neq; vici-
nitas,neq; cõnexio earũ partium cognoſci,
imo nec earũ functiones,nec vtilitates.pro-
inde nec ab his coniectura artificioſa ſumi
poſſet. Niſi enim meatus commemorati
vſum,ſitum,& reliqua quæ modò comme-
morabamus,cognouiſſet,nõ artificiosè cõ-
iecìſſet per eum meatũ bilem in imam ven
tris partem transfundi, ac vomitum bilio-
ſum fieri. Quoniam autem diſputando huc

progressi sumus, de artificiosa coniectura pauca mihi videntur esse non incommodè B hoc loco tradẽda: tũ ad antè dictorũ, tum ad eorum quæ deinceps declarabuntur, faciliorem intelligẽtiam, ad internorũ enim morborũ cognitionem maximè necessaria est. Coniecturæ igitur aliæ artificiosæ sunt, aliæ arte carẽt, quales existũt quæ in autorũ testimoniis ac experientiis nulla probabili ratione confirmatis positæ sunt: quibus ferè Auicennæ aliorumq; Arabũ sectatores pro artificiosis coniecturis, atque adeò pro certis demõstrationibus vtũtur. Artificiosæ autem aut ex verisimilibus fiũt, aut ex rerũ notis ac signis: quæ quia sensibus apparẽt, φαινόμενα græci appellant. De verisimilibus au C tem, quoniã nõ medicorũ, sed oratorũ sunt propria, disceptare hoc loco superuacuũ foret. Ex rerũ igitur notis ac signis artificiosas cõiecturas medicus sumit, nempe ex functionibus, qualitatibus tẽperaturas partiũ sequẽtibus, & ex his quæ ex corpore reiiciuntur, aliisq; quãplurimis, quæ procedẽte sermone explicabũtur. Fũctiones sunt, vt antè retulimus, animalis, vitalis naturalis. Animalis autem sensus, motus volũtarius, & actio princeps. Sẽsus alius exterior, quẽ & principiũ vocãt. Alius internus, qui & cõmunis appellatur. Exterior autẽ, visus, auditus, odo- D

ratꝰ

ratus,guſtus,& tactus. Internus verò, ſomnus, vigilia, inſomniũ. Motus voluntarius, tum corporis vniuerſi, tum eius partium, vt thoracis reſpiratio, crurum progreſsio, manuum comprehenſio. Princeps actio, intellectus, iudicium, & memoria. Vitalis functio, cordis & arteriarum pulſus, iracũdia, timor, &c. Naturalis actio, veneris cõcupiſcentia, cibi potusq; appetentia, concoctio, nutritio, &c. Qualitates quæ partium temperaturas ſequũtur, quia ſenſus mouent, ſenſibiles vocant, viſum enim color, figura, ſitus, numerus, & magnitudo mouet. Color quidẽ, vt cutis rubor & nigritia. Figura autẽ, vt capi-
E tis rotunditas & longitudo. Situs, vt oculorum prominentia. Numerus, vt digitus ſuperans aut deficiens. Quantitas, vt oculorum magnitudo & paruitas. Olfactu odor percipitur, vt anhelitus ſuauitas & graueolentia. Guſtatu ſapor, vt linguæ amaror. Tactu principes qualitates, calor, frigus, humiditas, & ſiccitas. Quæq; has cõſequũtur, vt duritia, mollitia, aſperitas, lęuitas. Dolor quoque, & pruritus, titillatio & voluptas, ſub tactus genere continentur. Auditu ſoni & voces percipiuntur. In notarum quoque ac ſignorum genere continẽtur quæ è corpore
F expelluntur, vt Galenus docet: cuiuſmodi eſt propria partiũ vnde reiiciũtur, ſubſtan-

tia,quæ alia in aliis eſt:vt renum verbi gratia carnoſa,veſicæ membranoſa. Itaq; ſi cũ vrina caruncula excernatur,renes:ſi mẽbranula, veſicã vlceratã eſſe coniiciendũ eſt. Reiectæ quoq; ſubſtãtiæ magnitudo,cõiecturã artificioſam efficit. Ex craſsis enim in teſtinis maior,ex tenuibus minor per dyſenteriã tunica reiici ſolet. Porrò autẽ momẽti eiuſdẽ ſunt quæ in ſpatiis cõtinentur tã ſuis quàm alienis. Ex veſica enim & renibus vrina,ex inteſtinis ſtercus tãquã propriis locis, calculus verò & arenulæ ex renibus & veſica,lũbrici ex inteſtinis tãquã alienis ſedibus expellũtur. Eiuſmodi igitur notæ artificioſas cõiecturas pariũt,quẽadmodũ principia demonſtrationes, de quibus eſt antè proditum. Sed hæc inter ſe differunt, quòd ex principiis ſtatim certa indubitataq; ſcientia naſcitur,vt antè docuimus:ex notis verò non protinus fit artificioſa coniectura. Ferè enim fit vt vnius notæ multæ ſint cauſæ nõ neceſſariæ,proindeque earum nulla neceſſariò concludatur,ſed adhuc dubium ſit quænam ex ipſis ſignum nobis conſpicuum pepererit. Non enim ſiquis ægrè ſpiret, protinus coniiciendum eſt ipſum pleuritide laborare,ſi quidem aliæ permultæ cauſæ ſunt quæ ſpirandi difficultatem inuehere poſſunt:cuiuſmodi eſt peripneumonia, pituita pulmoni

nibus farcta, & id genus multa. Itaque propositam nobis notam sensui manifestam, in suas omnes causas deinceps resoluere oportet, tantisper dum ad postremas deuentum sit: deinde singulas considerare, quænam scilicet earum propositæ notæ causa existat. Quod cum adhuc euidens non sit, rursus consideranda sunt omnia præsentia & præterita tam interna quàm externa. Intus enim quædam fuerunt, quædã præ-
A sentia sunt, quæ vnà cum proposita nota affectum indicare possunt, scilicet prodeuntia ab eadem causa: verbi gratia pulsus inæqualitas febrem ex putredine significat: cũ pulsus inæqualitate esse possunt caloris acrimonia, & alia signa eundem affectum significantia, tanquam effectus suam causam, aut contrà causa suum effectum. Certum enim est natura calidos & siccos procliuiores in biliosos morbos esse. Eiusmodi enim temperaturæ, efficiẽtis causæ rationẽ obtinent, quemadmodũ & ætates, quarũ quæq; suos morbos habet. Aliis enim pueri, aliis iuue-
B nes, aliis senes morbis obnoxii sunt. Atque hæc quidem interna sunt. Eandem externa vim possident, quæ scilicet in assumendis, faciendis, & foris incidentibus continentur. In assumendis quidem, qualia sunt cibus & potus, medicamentum intrò assumptum, &

aër attractus. In faciendis, frictiones, ambulationes: in summa, omnia quæ circa corpus fiunt. Somnus quoque, vigilia & venus, cum quibus sunt & animi motus, in hoc genere continentur. In his quæ foris incidunt, sunt circunductus aër, vnguenta, medicamenta foris adhibita, lauacra, & id genus alia, hæc enim omnia, vt nemo nescit, corpus nostrum afficiunt, alia aliâs. Calidus enim cibus & C potus calfacit, frigidus refrigerat. Eadem vi prædita sunt medicamenta intrò assumpta, & inspiratus aër. Calida enim calfaciunt, & frigida refrigerant. Frictiones autem & corporis exercitationes calfaciunt, otium verò & quies refrigerant. Somnus humectat, & vigiliæ exiccant. Circunductus aër non aliter atque inspiratus calfacit, refrigerat, humectat, & siccat, hic quidem internas, ille externas corporis partes. Aestas calfacit & exiccat, hyems refrigerat & humectat. Autumnus inæqualiter corpus afficit. Ver sanguinis molem auget, temperatissimum e- D nim omnium temporum est. Ex his constat alios in aliis temporibus morbos generari, vt in tertio Aphorismorum libro docet Hippocrates. Ad maiorem autem horum intelligentiam ex primo Galeni de locis affectis libro, exemplum sumamus, ac excutiamus. Subitò igitur vrina suppri-

mia

matur. Quoniam eius affectionis non vnus locus existit, (nam aut in renibus ac vreteris, aut vesica, aut eius meatu vrina cohibetur) sciscitari primùm oportet in quonam eorum ipsa retineatur: deinde retentionis occasionem. Nam si vnicum esset vrinæ instrumentum, nihil de loco dubitares, sed certò scires partium substantiam, functiones,
E vsum, & vtilitatem. Non enim ambigendũ est vnde bronchia quæ tussiendo cum sputo excernuntur, proficiscũtur, quum nusquã alibi quàm in pulmonibus reperiantur. Disquirendum igitur est in quo ex antè dictis loco affecto vrina detineatur. Quod vt fiat, considerandũ quid in vnaquaque suprà commemoratarum partium appareat, an scilicet in pube vbi sita vesica est, tumor sit, an non sit. Si illic tumor adsit, vrinam in vesica retineri certum est, si nõ adsit, affectum in renibus aut vreteris esse coniiciẽdũ est: quod locus doloris ostẽdet. Nullum enim aliud
F membrũ est in quo vrina retineri possit. Cognito igitur suppressionis loco, eius causa vestiganda est, quod fiet, vt modò dicebamus, signum, hoc est vrinæ suppressionem, in suas causas resoluendo: deinde cõsiderãdo quid cum harum quaque aut præcesserit, aut præsens sit. Sit igitur vrinæ in vesica suppressio: Eius si vnica causa, eaque necessaria

esset,nihil vltrà disquirere oporteret: cum hanc necessariò suppressio ostenderet. Quoniam autem multæ sunt, nec ex qua earum, vrinæ suppressio orta sit, certum est, omnes expendere oportet: easque rursus in alias causas resoluere, tantisper dum ad extremas sit deuentum: ad hunc modum: G Vrinam vesica non reddit, aut quia eius robur resolutum est: aut quia eius meatus impeditus. Resoluitur autem robur ab immodica intemperie, aut casu, aut ictu, aut vlcere, aut alia euidenti occasione, quare rursus disquirendũ erit an horum aliquid vel præsens sit, vel præcesserit. Præterea si conatu etiam vehementi nihil reddatur, sed prementibus tumorem digitis vrina effluat, certior coniectura resolutæ facultatis erit. Quòd si horum accidentium nullum apparuerit, ad suppresionis vrinæ impedimentum veniendum erit, quod cum multiplex sit, rursus in suas causas resoluendum erit, H nempe constrictionem & obstructionem. Atque rursus vtraque in suas causas resoluenda est. Cõstrictio quidem in tumorem præter naturam tam vesicæ quàm adiacentium partium, qualis inflammatio est, scirrhus, œdema, & similia. Eiusmodi enim tumores in vesicæ quidem ceruice viam claudunt, in adiacentibus verò partibus meatum

vrin

vrinarium premunt, proindeque claudunt. Potest & vrinæ copia vesicam distendere, ac distendendo angustum meatum reddere, proindeq; vrinæ viam præcludere. Itaque rogandus æger est num hanc retinuit vel pudore aliquo, vel necessitate, vel longo profundoque somno, quod si fateatur,
A coniiciendum est vrinam sua multitudine suppressam esse. Si verò multitudinis vrinæ suspicio non sit, obstructionis causæ vestigandæ sunt. Cum igitur vesica obstruatur vel calculo, vel viscosis aut crassis humoribus, vel pure, vel sanguinis grumo, vel adnata caruncula: considerare oportet quæ præcesserint, & quæ præsentia sint. Igitur si vlcus antè fuerit, adnatam meatui vrinæ carunculam vrinam supprimere non sine ratione coniicies. Si sanguis prius effluxerit, grumum: si cum vrina sabulosa exierint, calculum. Si interna inflammatio vel iecoris, vel lienis, vel renum, atque e-
B tiam ipsius vesicæ præcesserit, pus. Si antecedens victus ratio viscosum aut crassum humorem pepererit, crassos & viscosos humores. Cum verò signa colligi non possunt, artificiosè conicere non possumus, quemadmodum nec demonstrare vbi principia non inueniuntur. Hæc quidem de artificiosa coniectura.

Quæ uerò in præſentia morboſa ſunt, hoc eſt quæ iam ægrotant corpora, cognoſcenda quoque ſunt: Senſibus quidem obuia, ex magnitudinis, coloris, figuræ, numeri, & poſitionis à naturali ſtatu mutatione, ac differentia, quæ à duritia & mollitia, frigore & calore ſumi- C
tur. Quæ uerò ſenſum effugiunt, ut ſummatim dicam, actionum offenſionibus, uel excrementis, uel doloribus, uel tumoribus præter naturam: horum, inquam, uel quibuſdam, uel omnibus.

Finita de notis ſalubribus diſputatione, ad morboſas, & quæ iam præſentes morbos ſignificant, tranſit. Morbi autem vel externarum ſenſuiq; apparentium partium ſunt, vel internarum, & ſenſum effugientiũ. Morbi externarum partium cognoſcuntur mutata à naturali ſtatu magnitudine, colore, figura, numero, poſitura, duritia, mollitia, calo- D
re, frigore, humiditate & ſiccitate, atq; aliis qualitatibus quas modò ſenſiles vocari diximus, quæ protinus morbum oſtendunt, atq; demonſtrationis vim quandam obtinent. Paulò enim antè docuimus ex Galeni ſententia res bifariam φαίνεσθαι, hoc eſt ſenſui appa-

rer

rere. Per se quidem, vt externi corporis calor, frigus, humiditas, siccitas, color, magnitudo, & reliqua modò cómemorata: quæ quidem sensibus manifestissima sunt: proinde, vt dixi, vim quandam demonstrationis habent. Per alia verò apparet substantiæ cerebri magnitudo, per capitis scilicet magnitudinem: atque id genus φαινόμενον priori pro-
E ximam vim obtinet. His igitur modis externæ partes suos affectus produnt. Internarum verò partium affectus per alia sensibus etiam manifesta cognoscuntur, non protinus nec necessariò quemadmodum externarum, sed coniectura tantùm, quæ à laborantium partium vitiatis functionibus sumuntur, vel excrementis, vel doloribus, hisque vel omnibus, vel quibusdam: siue primò ac per se, siue per consensum afficiantur. Ventris enim imbecillitas non per se, sed suis actionibus & excrementis sensibus se prodit. Si quidem cibum continere is non possit, eius contentricem imbecillam: si aci-
F dum ructet ac vomat, frigidum: si nidorosum, calidum esse ipsum cóiicimus: vt postea cum sigillatim affectorum locorum notas explicabimus, dicetur. Nunc igitur tantùm generales, tum internarum, tum externarum partium morbo obsessarum notæ traduntur.

Sig

Sigillatim autem morbosæ cerebri affectiones, ex dementiæ formis, aut sensuum, uel phantasiæ, uel functionũ quæ uoluntatis imperio obeuntur, offensionibus: aut palati, narium aut aurium excrementis, aut ipsius cerebri dolorum differentijs.

Cerebri affectiones ex sensibus, ex actuosis & principibus functionibus offensis deprehenduntur, excrementis, & dolorũ qualitatibus ac differentiis. Sensuum actiones, vt antè diximus, aliæ communes sunt, aliç propriæ. Communes, somnus & vigilia: propriç verò, visus, auditus, gustus, odoratus, & tactus: quæ cerebri morbos testantur. Oculorum enim caligo, & aliorum sensuum hebetudo ac imbecillitas, aliaq; vitia, non solùm sui instrumenti, sed & substãtiæ cerebri, aut spiritus vitium ostendunt, de quibus quoniam alibi fusius disputaturi sumus, hoc loco nihil dicemus. Ex communis autem sensus functionibus, somnus immodicus humiditatem & frigus, vigiliç autem calorem & siccitatem cerebri ostendunt. Ex functionibus etiam quæ voluntatis imperio obeuntur, quas & actuosas prius vocabat Galenus, cerebri vitia cognoscuntur. Hæ autem aut omni

mnino deletæ ſunt,aut imbecillæ tantùm, aut corruptæ. Deletæ quidem, vt in vehementi apoplexia,in qua ſenſus & motus totius corporis periit.Hoc malum adfert frigidus craſſus aut viſcoſus humor, quo affatim principes cerebri ventriculi implẽtur. Quũ autem alter tantùm ventriculus, id eſt aut dexter aut ſiniſter impletur,ea pars quæ illi
A reſpondet,motu priuatur: dextra quidem,ſi dexter vẽtriculus:ſiniſtra,ſi ſiniſter eiuſmodi humoribus impletus ſit,atq; affectio hæc paralypſis dicitur. Interdum motus tantum debilis eſt,ſiue totius corporis,ſiue alterius partis. Atque tum minus corpus aut eius altera pars mouetur, quàm par ſit. Fitque hæc mouendi imbecillitas refrigerato neruorũ principio ſeu à ſola intemperie,ſeu cum humorum commercio:nonnunquam & refrigerantium medicamẽtorum vſu. Fit & conſtrictione aut compreſsione,aut ſubſtantiæ cerebri craſsitie. In ſumma, quicquid impe-
B dit quo minus mouendi facultas deorſum feratur,tantùm imbecillitatem adfert,ſi quidem tota non cohibeatur. Alioqui totũ corpus motu,vt diximus,priuaretur. Ex hac cerebri imbecillitate tremor naſcitur;ſcilicet neruorũ origine ita refrigerata vel obſtructa à frigidis viſcoſis aut craſsis humoribus, vt tãta facultas deorſum ferri prohibeatur,
quã

quanta mouere ac sustinere partem possit. Atque hic motus non imbecillus sed deprauatus est, quemadmodum & comitialis morbus (græci ἐπιληψίαν vocant) quẽ melãcholicus aut pituitosus humor in ventriculorum cerebri seu medii seu postremi meatibus re C tentus parit. Non enim, vt in apoplexia, affatim ventriculi implentur, sed solùm (vt dictum est) eorũ meatus. Facultas enim cũ eo humore vt è loco excutiat luctatur: nõ autẽ in totum opprimitur: quare perpetua hæc affectio non est, sed per interualla redit, frequentius aut tardius, vehementius aut minus pro humoris qualitate & quantitate. Vberior enim & crassior viscosiorq; maiores & frequentiores: parcior verò aut subtilior minores ac rariores accessiones efficit.

Principes functiones sunt, phantasia, quã imaginationem vocant: iudicium, & memo D ria: quæ aut in totũ abolentur, aut tantùm infirmæ sunt, aut corruptæ. Ex imaginationis resolutione caros nascitur: ex imbecillitate cataphora, quam & coma vocant. Est enim cataphora comatis species, vt antè docuimus. Ex corruptione autẽ deliriũ, seu (vt græci dicunt) παραφροσύνη, quam & dementiam, si lubet, vocabis. Ad eundem modũ ex memoriæ resolutione catoche siue catalepsis gignitur; ex imbecillitate lethargus: ex corr

corruptione deliriũ. Similiter ex rationis re
ſolutione ea dementiæ ſpecies oritur quæ
græcis ἄνοια dicitur, quam nos amẽtiam aut
fatuitatem appellare poſſumus. Ex imbecil
E litate ſtultitia, quam græci μώρωσιν καὶ μω-
ρίαν dicunt. Ex corruptione delirium. In ca
ro igitur deleta imaginatio eſt, cui ob ma-
gnitudinem conſentiunt iudicium & memo
ria. Itaq; ſenſus omnes in hoc affectu pereũt,
& motus voluntarii omnes præter vnã re-
ſpirationem, quæ libera manet. Clauſi oculi
ſunt, & palpebræ immobiles. Nullo enim
modo attolli poſſunt: quod priorẽ cerebri
partem læſam eſſe arguit, ſiue intẽperie ve-
hementer frigida, ſiue frigidis humoribus
ibidẽ aceruatis. Ab eiſdẽ cauſis fit catoche,
quã & catalepſin appellari diximus. Ea me
moriã & mentẽ iudiciũq; illigat ac occupat
F detinetq́;: vnde hoc nomen ſibi vindicauit,
hæc ſenſus omnes in ſympathiã trahit. Aper
tos habet oculos: corpus in ea figura in qua
accepit, relinquit: in recta quidẽ, ſi rectũ: in
curua, ſi curuũ: & in reliqs pari modo: quòd
ſcilicet affecta cerebri poſterior pars ſit. Ca
ro proxima cataphora eſt, leuior tamẽ affe-
ctus, ſed eãdẽ quã caros cerebri ſedẽ occupat.
Ab eiſdẽ fit cauſis, ſed mitioribus. Eam cata
phore ſpeciẽ intelligo, quæ graues profun-
dosq́; ſomnos inducit, ita vt ea correpti vix
exp

expergiſci queat. Altera enim eſt cataphoræ differētia, quā vigilātē vocāt. hāc tenuis humoris acrimonia parit. Eſt & aliud vigilātis cataphoræ genus, in quo alternis ſomnis & vigiliis detinemur, aut in medio exquiſitè vigilātiū & dormiētiū ſtatu cōſtituti ſumus. De his omnibus ſuprà abūdè diſputatū eſt. Quatenus igitur eiuſmodi affectus ſopores ac vigilias inducunt, ſenſus communis accidentia eſſe cenſentur. Quatenus verò phantaſiam lædunt aut delent, principum facultatum accidentia ſunt. Lethargus poſteriorem cerebri partem obſidet. Hoc malo affecti, rerum omnium obliuiſcuntur, deſidioſi ſunt ac pigri: vnde nomē lethargo inditum eſt. Siquidem obliuionem deſidioſam, aut deſidiam obliuioſam ſignificat lethargus. Cum hoc malo cōiuncta febricula eſt. Mentem quoq; idem per cōſenſum lædit. Ab eiſdem cauſis quibus generatur catoche fit. Ex his autē affectibus caros quidem & cataphora phantaſiæ & ſenſuum, catalepſis verò & lethargus memoriæ & motus voluntarii ſunt vitia: vt ex antè dictis ſatis conſtare poteſt. Porrò autē principes functiones per ſe lædi poſſunt: phantaſia quidē quū errat ac fallitur imaginibus: vocaturq; vitium hoc græcis, vt diximus, παραφροσύνη, nobis deliriū: quæ vox de rationis quoq; erro

erroribus & memoriæ dicitur. Fit autẽ malum hoc vel ab intemperie cerebri, vel à
A prauis in eo collectis humoribus: vt posteà dicemus, cum de rationis delirio differemus. Non aliter enim ipsa quàm phantasia afficitur: Resoluitur enim interdum tota, interdum imminuitur solùm, interdum verò corrumpitur. Primus affectus ἄνοια est, quem nos ad verbum amentiam interpretamur, hanc peculiari nomine fatuitatem dicere possumus, quæ stultitia grauior est: quod ex Ciceronis verbis perspicuum esse potest: Vt hominem, inquit, stultum, etiam magis infatuet mercede publica. Hoc extremè senes affectu laborare solent, atque etiã alii à prima origine. Secundus af-
B fectus μώρωσις, seu μωρία dicitur, id est stultitia, fatuitate (vt modò dicebam) minor ac imbecillior. Vtraque cerebri frigore fit, fatuitas quidem vehementiori, stultitia verò mitiori. In illa mens non mouetur, sed tantùm sensus, quemadmodum in brutis. In hac verò mouetur quidem, sed imperfectè. Tertius verò παραφροσύνη, hoc est delirium dicitur: originemq̀ue habet vel ab intemperie, vel à prauis (quemadmodum de phantasia dicebamus) cerebri humoribus, nimirum biliosis & melancholicis. Si cum prioribus quidem coniuncta fe-

bris sit, phrenitis: si sine hac, delirium nascitur. Febris fit, oborta in mēbranis vel substantia cerebri inflammatione, vel citra hāc accēsis illic calidis humoribus. Deliriū tantùm fit, si sine febre calidus humor vel vapor easdē partes obsidet, aut si intēperie calida cerebrū laboret, aut etiam si è corpore calidus acerq; humor ac vapor in caput feratur: quod in magno febriū impetu cōtingere solet: quo remisso deliriū cessat. Hinc fit vt phrenitis continuata affectio sit: deliriū, quod quidē per febrē fit, nō est cōtinuū, sed tātisper durat dum febris impetus remissus fit. Ex posterioribus nēpe melancholicis humoribus hoc insaniæ genus nascitur, quod Græci melancholiam vocant. Quoniā autē humor ex quo is affectus fit, duplex est, nēpe frigidus feculentusq;, & calidus ac retorridus, duplex insania erit. Altera melācholica, altera θηριώδης, id est fera & immanis. Frigidus enim ac melancholicus, melācholicam insaniā parit, tristitiæ, odiorum, metus, terroris, & aliorum id genus accidentium plenam. Vnde tot eius sunt differentiæ, quot in melancholicis particulatim falsæ imagines apparent. Alii enim lupos, alii canes se esse credunt: vnde dicta Lycanthropia, & Cynanthropia est. Alii se vitreos dentes habere arbitrantur, alii aliud.

Qu

E Quæ igitur acceperint ab initio falsam imaginem, animoque firmarint, vix per totum morbum deferunt. Omnibus autem eiusmodi melancholiis communes sunt metus, tristitiæ, & id genus multa: quæ alio loco fusius docebuntur. Ex retorrida bile immanis insania gignitur, & ei quæ à flaua bile fit, proxima: ideò & cũ febre, & sine febre fit. Cum febre, si dum retorridus humor, & qui ab eo suscitatus est vapor, per febris impetum in cerebrum fertur. Sine febre, dum idẽ humor in eodem loco accenditur. Ideò & delirium & phrenitis dementia hæc dici potest, quemadmodum & hæc quæ à bilioso

F humore nascitur, vt modò dicebamus. Porrò autẽ in maioris & minoris ratione eiusmodi dementiæ differẽtias obtinent: vt Galenus in cõmentariis in tertium Epidemiõn docet: vbi Hippocratem aliis atque aliis verbis pro earum magnitudine vsum fuisse scribit. Eos enim ληρῆσαι ait, qui leuiter delirãt. Est enim λήρησις, vt idem interpretatur, breuis ac tenuis deliratio, hoc est βραχεῖα παραφροσύνη. Et qui iam insigniter desipiunt, παρακρούσαι: quanquam παραφροσύνη omnem dementiæ speciem significat. παρενεχθῆναι autem cum mente omni-

G no capiuntur, perperamque ob affectus vehementiam mouentur, ac feruntur. πα-

ρακόψαι verò, quum mẽs velut mutilata ac-cisaq́; est, qualis in phreniticis est. παρακοπὴ enim pro phrenitide vsurpatur. ἐκστῆναι, cum mens emota est ac perculsa, ἐκμανῆναι verò, cũ furiosa insania est. A prauis igitur humoribus, ac intemperie cerebri, eiusmodi dementiæ, vt antè diximus, fiunt. Sed nec ab hisce solùm mẽs mouetur, verùm ab iracũdia grauiore, timore, terrore, dolore; aliisq; id genus animi morbis tam vehemẽter concitatur, vt protinus nullo aut breuissimo interuallo desipiscat, quod ob humorũ certè vitium aut intemperiem non fit, tam subitò enim intẽperatura fieri nõ potest: siquidem motus momẽto, vt docet Aristoteles, nõ fit, sed in certo spatio tẽporis. Nec humor in timore aut terrore, aliisque animi affectibus modò cõmemoratis ad cerebrũ fertur, sed ad cor. Itaq; citra cerebri intẽperiẽ, humorumq́; cõmerciũ, mẽs ita cõcitari ac turbari potest, vt planè deliret. Id igitur fit, rei quæ obiicitur specie violentius mentem concitãte: quod maximè accidere solet his quibus imbecillior facultas est, quæ obiectam rem grauiorem ac sit æstimat. Hac ratione ex vehementiori iracundia furiosa dementia nascitur, vbi scilicet obiecta iniuria maior quàm sit, æstimatur: quod accidit vbi ratio imbecilla est, & animosa facultas valida. H A

Eadem eſt ratio timoris ac terroris: qui ſi rationem imbecillam vehementer moueāt, dementiam melancholicam pariunt. Quod nuperrimè accidiſſe mihi narrauit quidam ex familiaribus meis fide dignißimus, ſe enim militem quendam vidiſſe aiebat, qui inter deambulandum noctu derepente inſpecta candicante veſte, in melancholicam inſaniam incidit. Putabat enim laruas ſe videre. His enim phantaſmatis vulgus terreri ſolet. Eundem affectum contraxit mulier
B mihi notißima, ex grauitate ſupplicii viri cuiuſdam, aderat enim præſens dum is viuus vreretur. Animi quoq; dolores ac morbi ſi diu perſeuerant, temporis proceſſu dementes reddũt, quales ſunt zelotypi. Quod cuidam piſtori accidiſſe, cum iuramento etiam mihi aſſeuerarunt complures mihi familiares. Piſtor is, vt retulerunt, cum ſuſpectam de adulterio vxorem ſuam haberet, tametſi pudicam & probam, nec eam in ſtupro deprehendere poſſet, teſtes ſibi amputauit, ratus, ſi illa fortè vterũ gereret, non ex ſe, vt qui ob adempta genitalia generando ineptus eſſet, ſed ex altero concepiſſe cer-
C tò ſciret, nulla enim hac demētia maior eſſe poteſt. Idem externis ſenſibus contingere videmus, cum vehementius id eſt quod ipſis obiicitur, præſertim imbecillis. Quoſ-

dam enim vehemens fulgetrum cæcos reddidit, quemadmodum alios surdos tonitruum: quod fit rei specie violentius sentiendi instrumentum feriente. Memoria quoque, vt antè diximus, aut deleri omnino potest, ita vt ne se quidem vel suos familiares agnoscant quibus hoc vitium acciderit: aut tantùm diminui, tardaque hæc recordatio dicitur: aut vitiari, quum quis videlicet rem quidem meminit, sed non vt D gesta est vel enarrata, vel vt didicit. Aut si meminit quidem, non tamen quo tempore aut loco gesta aut enarrata fuerit, aut didicerit. Per se igitur, sine altero adiuncto malo, quemadmodum phantasia & iudicium, lædi memoria potest. Emissaria per quæ cerebrum repurgatur, sunt aures, nares, palatum, & oculi. Per aures quidem sordes sanies & pus manat, per oculos lachrymæ, per nares & palatum pituita & muci: per omnes hos meatus sanguis: qui venam aut ruptam, aut erosam, aut apertam in capite esse testatur. Reliqua verò aut plura aut pauciora quàm pro cerebri temperatura, aut non qualia oportet, sed corrupta ac vitiata contra naturam emittun- E tur. Itaque si quæ excernuntur, grauiter oleant, putredinem: si suum odorem retinent, nihil tale in cerebro esse suspicari

opor

oportet. Igitur emissum per nares & aures pus cum graui fœtore, cerebri vlcus significat, si quid puri simile crassum eiiciatur sine magno fœtore, coctam pituitam tantùm. Cæterùm color considerandus est. Candidus solam pituitam, ruber sanguinem, flauus flauam bilem, niger atram cum materia quæ effluit mixtam esse ostendit. Si multus humor excernatur, humidum: si paucus aut nullus, siccum cerebrum esse coniiciendum est.

F Hæc autem negligenda nõ sunt tum ad antecedentium, tum sequentium certiorẽ coniecturam. Quum enim dementiæ (de quibus modò differebamus) & capitis dolores fiant tàm ab intẽperie, quàm à prauis humoribus, certa ab hacne an illa causa fiant, sine hac cõsideratione notitia haberi non poterit. Quum igitur quis furit, aut dolore capitis torquetur, consideranda omnia quæ circa caput sunt, siccáne sint, an humida. Nam ad certam coniecturam multum momenti habent. Sed de his satis. Ad dolorum igitur differentias transeamus. Nam & ab his

G cerebri morbosæ affectiones deprehenduntur. Doloris igitur differentiæ sumuntur à causis quæ hunc efficiunt, & à sedis affectæ natura. Causæ doloris aut internæ sunt, aut externæ. Externæ sunt æstus, frigus, crapula, plagæ, casus, & similia: atque

hæ ab ægrotante sciri possunt. Internæ verò sunt vel intemperies sola, vel humor ac flatus citra intemperiem, vel vtrunque simul. Calor enim & frigus, maximũ, siccitas mediocrem dolorem parit: humiditas verò sola nullum. Ad eundem modum materia calida & frigida vehementissimũ, sicca moderatũ efficit, humida verò quatenus humida est, nullũ. Eadẽ est flatus ratio. Quòd H
si humor aut alia quæuis materia aut flatus sine aliena qualitate locum occupet, flatus quidem distendentem solùm, humor ac materia multa degrauãtẽ simul & distendentẽ efficiet, mediocris verò solùm degrauantẽ, atq; hunc mediocrem. Sedis affectæ natura aliã doloris differentiã gignit. Alium enim arteriosæ, alium mẽbranosæ partes dolorẽ inuehunt, vt mox dicetur. Cæterùm doloris materia, aut in capite gignitur ac colligitur, aut aliunde aduenit. Gignitur autẽ propter imbecillitatẽ, colligitur verò propter meatuũ eius obstructionẽ. Imbecillitas autẽ vel à morbi vehementia, vel à diuturnitate fit, aut ab ipsa prima origine. Itaq; doloris differentiæ ab intemperie natæ, calida quidem A
cum caloris, frigida cum frigoris sensu sunt, sine grauitate ac distentione: grauissimeque, vt dictum est, affligunt: moderatè verò, quæ à siccitate habent originem: nisi

ea tanta ſit, vt partium fibras contrahendo ac conuellendo rumpat. Nam ſic diſtentionis ſenſum inuehit: non aliter enim vnitas in his ſoluitur, atque in inſtrumentorum muſicorum chordis, Soli ac igni expoſitis. Sed magna ex parte cum ſiccitate iunctus calor eſt. Cæterùm calidam intemperiem ſiue ſolam ſiue cum humore aliáve mate-

B ria calida iunctam rubor, frigidam decoloratio ſequitur. At eiuſmodi dolorum differentiis indita nomina non ſunt. A flatu ortus dolor, diſtendens dicitur: ab humoribus aliaque materia, grauis. Atque ſi huius copia magna ſit, grauis ſimul & diſtendés eſt, hæc enim non ſolùm degrauat, ſed & diſtendit quam occupat partem, ſine alterius doloris ſenſu, ſi quidem nulla intemperies adſit. Aut ſi adſit, pars verò affecta aut ſenſu careat, aut certè hebetem hunc habeat, qualis eſt cerebri ſubſtantia: dolor aut nullus, aut certè exiguus erit. Ab acri calidoque humore ac flatu fit dolor quem mordacem appellamus. A partis conditio-

C ne differentiæ ſumptæ ſunt pungens & pulſans. Pungens quidem, ſi humor vel flatus aliáve materia membranam diſtendat, tam eam quam quia caluariam cingit, pericranion vocant, quàm meninges quæ cerebri ſubſtantiam ambiunt. Quòd ſi tam vehe-

miens eiuſmodi dolor ſit, vt non ſolùm di-
ſtendat, ſed & velut malleolo contundat
aut frangat, cephalæa dicitur: pulſans, ſi ca-
lidus affectus arterioſas partes occupat.
Quòd ſi humor aut flatus cum intemperie
ſit miſtus, dolor grauis quidem ac mor-
dens erit, ſi calidi acriſque humoris copia
adſit: ſimulque pulſans, ſi quæ affecta pars
eſt, arterioſa ſit: pungens verò, ſi membra- D
noſa. Ex his conſtat quínam dolores quos
affectus quarum partium oſtendant. Gra-
uitatis enim ſenſus, materiæ multitudinem
ſignificat: morſus, non ſolùm humorum, ſed
& vaporum, alteriúsve materiæ acrimo-
niam, pulſus verò in arterioſa ſubſtãtia, ten
ſio citra grauitatẽ & pulſum, tenuis ac ven-
toſi ſpiritus copiam: grauitas cum diſtẽtio-
ne, humorum multitudinem in membranis
contentam: in pericranio quidẽ, ſi in ſuper-
ficie: in cerebri verò mẽbranis, ſi in profun-
do dolor ſentiatur, & perueniat ad oculorũ
radicem, quorum tunicæ ex cerebri mẽbra-
nis ortum habent. Cephalæam verò oſtẽdit
doloris vehemẽtia tanta quidem, vt neque E
vocem neque ſtrepitum, neq; odores, neq;
quicquam quod cerebrum repleat, hoc do-
lore affecti ferant ſine maximo dolore. Nõ
enim diſtendi ſolùm, ſed & velut malleo
contundi ac frãgi videntur.

Cor

Cordis uerò, ex eius tum difficultatis spirandi formis, tum palpitatione: prætereà ex pulsibus & eius, & arteriarum: ex animi quoq; cõcitatione & demißione, ex febribus, perfrictionibus, colorum differentijs, & doloribus.

Affectus cordis fatentur spirandi difficul
F tas, eiusq; & arteriarum pulsus præter natu
ram, febres, dolores, vehemens animi impe
tus impulsusq; (ὀξυθυμίαν græci vocant) ani
mi demissio ac deiectio, & velut torpor
(quam iidem ἀθυμίαν appellant) corporis
perfrictiones, ac colores. Spiratio quidem
magna celeris & frequens, qualis in febri
bus esse solet, cordis calidum affectum si
gnificat, maiorem aut minorẽ pro eius ma
gnitudine, celeritate & frequentia: parua ve
rò tarda ac rara, frigidum. Ad eundem mo
dum pulsus tum cordis, tum arteriarum ma
gnus celer & frequens calidũ, paruus tardus
& rarus frigidum, mollis humidũ, durus sic
G cum cordis morbum ostendit. Languidus
verò, si quidem talis perpetuò sentiatur, im
becillitatem: sin modò languidus, modò
validus apparet, humorum plenitudinẽ in
strumentum degrauãtem, quemadmodum
& inæqualitas, quæ & ab obstructione &
com

compreſsione fit. Quoniam autem diffici-
lis anhelitus,& pulſus præter naturam, non
ſemper à cordis intemperaturis fiunt, ea in
ſuas cauſas omnes reſoluere oportet, tan-
tiſper dum ad poſtremas ſit deuentum:con-
ſiderareq; tum pręſentia,tum pręterita,tam
externa quàm interna, vt antè fuſiſsimè do
cuimus. Difficilis autē ſpirationis cauſæ ex H
libris Galeni de dyſpnœa, & pulſuum præ-
ter naturā,in libris eiuſdem autoris de pul-
ſibus petendæ ſunt. Febres quoque cordis
affectus oſtendunt ,nimirum intemperatu-
ras alias maiores , alias minores , prout ipſæ
calidiores ſunt,aut minus calidæ. Tertianæ
enim & aſsiduæ ex ſyncera bile,calidiſsimæ
ſunt & ſicciſsimæ,ideò calidiſsimum & ſic-
ciſsimum cor eſſe teſtantur. Aliæ verò fe-
brium differentiæ vt minus calidæ & ſiccæ
ſunt,ſic cordis calorem & ſiccitatem mino-
rem eſſe demonſtrant. Similiter autem ſæ-
pe corripi febribus,argumentum eſt caloris
cordis. Dolores fiūt in corde non aliter at-
que in aliis corporis viſceribus, nimirū ſu- A
bita vehementiq; intemperie,præcipueq; ca
lida & frigida,ſoluta etiam vnitate : quarū
cauſas,quoniā alio loco abundè docuimus,
hic recenſere ſuperuacuum eſt. Itaque dolo
res cordis affectum oſtendunt , nempe in-
flammationes,eryſipelata, vulnera & vlce-
ra.

ra. Ad eundem modum externarum partiũ, atque adeò vniuersæ corporis cutis refrigeratio. Eadem ratione & si sine febribus hæ partes calidæ sint præter naturam, cordis calidum affectum indicant. Nã, vt ostensum antè est, totius corporis intemperies à B corde præcipuè suam habet originem. Per consensum quoque cor dolere dicitur, vt in eo affectu oris ventriculi quem cardialgian nominant, affertque syncopen quam à partis affectæ vitio stomachicam vocant. Cæterùm color, affectionis cordis testis est. Nam, vt antè docuimus, eius differentiæ sumuntur à corporis humoribus, & natiuo calore. Humores enim colorem efficiunt: calor verò coloris vigorem, aut pallorem, seu decolorationem, quam à græcis ἄχροιαν vocari antè diximus. Itaque si sanguine corpus abundet, rubrum: si flaua bili, flauum: si atra, nigrum apparet. Quòd si cum eiusC modi humoribus caloris natiui copia adsit, εὔχροια, hoc est coloris bonitas ac suauitas aderit. Sin eius penuria sit, pallidum aut liuidum, aut alio quouis modò decoloratum corpus erit, pro caloris penuriæ magnitudine. Quum igitur cor fons sit natiui caloris, si calidum sit, bonus color erit: si frigidum, pallidus aut liuidus, aut velut demortuus. Palpitatio quoq; cord

cordis affectum prodere potest. Fit enim cũ cor suo more dilatari nõ potest, quod accidit vaporoso spiritu in spatio aliquo cõtento, ac exitum quærẽte: ideoq; hæc celeriter & oritur & soluitur, imitaturq; motu igneã celeritatem. Cum igitur eiusmodi spiritus nunc crassior vberiorq; sit, nunc parcior & tenuior, non omnis palpitatio æquali temporis spatio perseuerat, sed alia tardius, alia celerius finitur, tantisper enim durat, dum discussus qui hanc peperit sit flatus. Solis autem cauis partibus accidit, sed nõ omnibus, verùm his solùm quæ distendi ac contrahi possunt, qualis est cutis, cuti subiecti musculi, vẽtriculus, vesica, vterus, intestina, iecur, lien, septum trãsuersum, atque adeò cor ipsum. Eiusmodi autẽ motus inæqualis est, vt testis est sensus: totus enim contra naturam: quare à tremore differt, qui partim secundũ naturam est, partim præter naturam, his accidens partibus quæ volũtatis imperio mouentur, atq; etiam cordi & arteriis. Tremulum autem pulsum fieri scribit Galenus cum cordis & arteriarum facultas vehementer imbecilla est. Porrò autem cordis palpitationem ab aliis quoque causis fieri idem autor scribit, nempe vulnere, vel tumore præter naturam, vel sanguinis aut vaporis abundantia & mala qualitate, vel

aq

aquosi humoris in eius tegumento quod pericardion vocant, contenti multitudine. Cordis vulnus, si quidem in eius sinistro vētriculo sit, non solùm cordis motum vitiat,
F sed protinus mortem adfert: quemadmodum inflammatio aut erysipelas. Quòd si vulnus cordis cono illatum sit, occidit quidem, sed non protinus, verùm secundo interdum die, scilicet suborta illic inflammatione. Celerem verò mortem non adferūt sanguis & vaporis copia, nisi in his vis venenata sit ac pestilens: quemadmodum nec tegumenti cordis pustulæ: quas, quia tenui aquosoque humore plenæ sunt, hydatides appellant. Sed nec aquosus humor qui in hoc tegumento conclusus est, antè iugulat, quàm vel multitudine vel vitiosa qualitate cordis motū impedierit. Eiusdem quo-
G que tegumenti tumores cor consensu afficiunt, quorum periculosæ inflammationes ac erysipelata sunt: sine periculo verò saltem præcipiti œdemata ac scirrhi. ὀξυθυμία hoc loco generalius pro omni animi vehementiore ac celeriore concitatione & impetu sumitur, nempe iracundia, excandescentia, & similibus: ἀθυμία verò contrà pro omni animi desponsione demissioneq;, atque exanimatione, torpore, metu, pauore, terrore, & similibus: θύμον enim id græci appellant,

pellant, quod nos animos: vnde nos animosi, illi θυμώδεις, vel θυματίδεις, vel etiam θυμικοὶ dicuntur, quibus contrarii sunt ἄθυμοι, quemadmodum animosis exanimati, hoc est qui animos omnino despōderunt ac demiserunt. Itaque ὀξυθυμία non solùm animos, seu, vt ita dicam, animositatem, sed vehementer cōcitatos animos significat: quāquam tamen antè Galenus quum de cordis calidi notis disputaret, specialius pro celeri ac præcipiti iracundia tantùm vsurpauit. Nā illic inter animosæ facultatis impetus concitatiores ὀξυθυμίαν enumerat, vt abundè declarauimus. Igitur eiusmodi vehementiores animi motus calorem, demissio verò ac deiectio frigus cordis significant. H

Iecoris uerò ex humorum defectu & exuperantia mutatione in statum præter naturam, & ex decoloratione, præterea ex permutata cibi distributione, aut nutricatione, aut superuacuorū excretione. Quinetiā ex eius grauitate, ac tumoribus, & doloribus non solùm in ipso genitis, uerùm etiam aliarū partiū cōsensu obortis, quales in aliqua difficultatis spirandi, & tußis specie existunt. A

Iecur sanguinem conficit, quem vniuerso corpori alendo per venas distribuit, medio-
B crem tum qualitate, tum quātitate, si ipsum temperatū sit: multum, si calidū & humidū: paucū, si siccum: maximeq; si cum siccitate iunctus sit calor. Vehemēter enim hic exiccat, non per se, sed per accidēs, humorem ex quo sanguis gigni debet, absumēdo. Itaque humoris exuperātia humidū, defectus siccū iecur esse significat. Humoris porrò exuperantiam ostendit venarū distentio ac inflatio, penuriā verò angustia. Eadē vi pollet in demonstrādo iecoris vitio humorū corruptio, quæ ex cutis colore deprehenditur: vt mox docebimus. Quoniā autē vniuersum
C corpus, vt modò dicebamus, sanguine alitur: protinus eo exuperante vel deficiente mutatur naturalis eius habitus: in maiorem quidē & crassiorē molē, si exuperat: in graciliorē verò, si deficit id quo alatur. ἄχροια, id est, vt interpretamur, decoloratio aut pallor, fit tum humoris corruptione ac cruditate, tum etiam caloris natiui penuria, hoc est refrigeratione, vt antè proditum est. Parit enim hæc crudorum humorum prouentum, vnde pallor eiusmodi etiam nascitur, quo ferè hodie virgines nostræ, præsertim vrbanæ, quæque in otio ac luxu ciborum degunt, laborant. Quies enim ca-

A

lorem consopit, motus verò accendit. Largum cibum concoctrix facultas non conficit, etiam si probus sit. Præterea ex permutata cibi distributione ac nutricatione iecoris vitia deprehenduntur. Cibus probè in corpus distribuitur parte alenda familiare sibi alimentum attrahente, & vicina ex qua attrahitur, ei cedéte. Valent autem eiusmodi facultates, vbi partes mediocriter calidæ ac siccæ sunt. Impotenter autem, minusque quàm alendo corpori par sit, aut certè nullo modo cibus distribuitur, cum partis nutriendæ facultas vel omnino periit, vel certè diminuta est, aut vicina cótentrix robusta est, vel vtrunque accidit. Eiusmodi imbecillitatem intemperies parit, cum reliqua, tum maximè frigida & humida. Virtutis enim robur resoluit. Instrumentorum quoque morbus, cibi in corpus distributionem impedit, qualis obstructio est, & tumores præter naturam, de quibus paulò pòst latius disseremus. Læsam iecoris attractionem sequitur liquida alui deiectio, maior interdum quàm pro assumpti cibi multitudine. Cibus enim quem venter concoxit, ac in cremorem succumque conuertit (χύλον græci vocant) totus deiicitur, si quidem attrahédi iecoris facultas omnino periit. Non totus verò, si tantùm imbecilla, non ex to-

to

F to resoluta sit. Quoniam igitur facultatis robur intemperies soluit, intemperies autẽ vna non est, sed alia calida, alia frigida, alia humida, alia sicca: disquirendum est quænam ex his imbecillitatem attulit. Nam id alui deiectio non prodit. Quod fiet, si, vt antè monuimus, consideremus tam præsentia quàm præterita, quæ quidẽ calidã aut frigidam, aut humidã, aut siccam intẽperiem afferre idonea sunt, quæque harum quamque sequi nata sunt. Alia enim caloris, alia frigoris, alia humiditatis, alia siccitatis sunt accidentia. Itaque earum cuiusque tum causas,
G tum effectus considerare oportet. Si igitur, exempli gratia, præcesserit cibus & potus calidior ac vberior, iecorique contrarius, æstas calida, venus immodica, animi motus immoderati, frequens medicamentorum calidorum vsus, toto etiam generè naturæ contrariorum, cuiusmodi scammonium est, adsit prætereà sitis ingens, appetentia cibi deiecta, inedia grauis, vomitus bilis & vitiosorum humorum, calor cũ vniuersi corporis, tum maximè dextri hypochõdrii, febris insignis, color solito flauior: oris amaror, & id genus alia quæ à calore fieri solent: certum est calorem iecori imbecilli-
H tatem attulisse. Ad eundem modum reliquarum intemperaturarum causas & effe-

ctus cõtemplari oportet: atque in primis frigidæ & humidæ, cui maximè attractricis facultatis imbecillitas, vt modò dicebamus, accepta ferenda est. Cæterùm soluti facultatis attractricis roboris comes est ea maciei species, quam atrophian Græci vocant: in qua scilicet corpus nullum cibi commodum sentit: quod & alteratricis contentricisq; imbecillitati, & expultrici vehementius concitatæ commune est, sed quę ob attractricis imbecillitatem macies fit, liquidam habet alui deiectionem: quæ cremorem succumq;, hoc est, vt Græci vocãt, chylon cibi imitatur sine vllo rubore, vt diximus. A
Quæ verò à iecoris alteratricis imbecillitate nascitur, deiectionem quidem habere potest, sed rubore tinctam. Nam à ventriculo in iecur transeundo, alterationem quandã recipit atque colorẽ. Si verò attractricis facultatis robur nõ omnino resolutũ sit, sed tantùm imbecillum, tantùm gracilitas nascetur, maior tamen aut minor pro imbecillitatis magnitudine. Quòd si robusta attrahendi facultas sit, & vicinæ partis facultas contentrix imbecilla, plus cibi attrahetur, quàm conficere virtus immutatrix posśit, & maximè si imbecilla sit, proinde magna cruditas non solùm in ipso viscere, B
sed toto corporis habitu gignetur: vnde tumid

mida, ſpongioſa, aquoſa, & flatulenta caro procreabitur, ac etiam ea hydropis ſpecies quam leucophlegmatian appellant. Quod etiam per alteratricis læſionem citra vllum attractricis vitium accidit. hæc enim facultas cibum aut prorſus non immutat, aut immutat quidem, ſed imperfectè, aut certè corrumpit. Ex prioribus affectibus cruditas antè dictorum morborum parens, ex poſteriore corruptio humorum naſcitur: vnde varii affectus in corpore gignuntur, qualitate & quantita-
C te differentes: atque etiam in corporis partibus naſcuntur. Itaque ſi flaua bilis totum corpus occupat, regium morbum: ſi partem aliquam herpetem & eryſipelas gignit. Atra verò bilis in toto corpore elephantem, in partibus cancrũ, in ſuperficie cutis vitiligines nigras parit. Pituita leucophlegmatian, quæ & anaſarca dicitur, in toto corpore: in cute verò vitiligines albas, in parte aliqua œdemata creat. Cæterùm tenuis humor paucus & ſalſus ſub cute pruritum, erodens in muſculis laſsitudinem vlceroſam efficit, craſſus verò ſalſus ac multus
D pſoram ac lepram. Atque hæc quidem omnia intemperaturas iecoris teſtantur, vt autor eſt Galenus. Cruditas quidem, & ex ea nati affectus modò commemora-

ti, frigidũ, flaua bilis & ex ea orti morbi calidum & ficcum, & atra bilis cum affectibus ex ipsa genitis vehementer calidum ac torridum iecur esse ostendit. Tenuis humor salsus & mordax ex aquoso humore & flaua bili mistus, crassus & salsus ex atra bile, aut crasso & salso humore, mistum affectum significant. Notæ quoque iecoris affecti, ex reiectione excrementorum sumuntur. Reiicit enim interdum per intestina iecur aquosum sanguinem, aquæ in qua recens mactatæ carnes ablutæ fuerint, E similem: significatque eiusmodi excrementum iecoris alteratricis imbecillitatem ab intemperie frigida natam. Proinde sine febre est, & sine appetentiæ deiectione: imò interdum famelici magis sunt qui talia excrementa deiiciunt, quàm per integram sanitatem. Quòd si processu temporis in ipso viscere eiusmodi aquosus sanguis corrumpatur, febrem adfert, & appetentiam cibi deiicit. Atque tum hepatica, vt vocant, excrementa excernuntur hoc est cruenta & corrupta, grauiterq; olentia. Nonnunquam verò intermittit fluxio, succeditque cibi corrupti excretio, nunc biliosa, nunc cine- F ricia, nunc nigra, nunc viridis, pro varia ciborum corruptione: reditque rursus cruenta: quod argumentum est non solùm imbec

becilli iecoris, sed & ventris, & intestino-rum: vt mox dicemus quũ de ventriculi affe-ctionis differemus. Interdũ autẽ feculẽtus sanguis crassus ac niger, non lucidus, qualis atra bilis est, de qua mox differemus, excer-nitur, qui refrigeratione nigrescit. Absolu-tè enim in iecore coquitur: proindè rubicũ-dus est. Sed cum hunc amplius contentrix facultas per imbecillitatem continere non posit, nec in corpus transmittere, multitudi-
G ne irritata excretrix ad intestina transmit-tit: vbi refrigeratus nigrescit, quod omni sanguini quauis occasione siue intra vasa si-ue extra refrigerato accidit. Alia verò atri excrementi species splendentis ac feruentis per aluum deiicitur, non ex sanguine refri-gerato, sed immodicè torrefacto nati. Atrã bilem propriè vocant quæ periculosam dy-senteriæ speciem efficit, non aliter atque ve-ra dysenteria intestina sua acrimonia velli-cans ac exulcerans. Solet & sanguis effluere aliàs paulatim &, breuibus interuallis, aliàs affatim, sed longioribus circuitibus. Paula-tim enim manat vel purus syncerusq;, vel in
H grumum coactus, nunc cum pure & ramẽtis membranisq; intestinorum, sæpe cũ coacto stercore cruentis guttis resperso. Id autẽ si-gnificat vlcus intestinorum, meretur que, vt Galenus docet, veræ dysenteriæ appellatio

nem,quam nostri tormina nominant. Affatim autem,& lõgioribus circuitibus,ob mutilatam,vt idem autor ait, partem, aut relictam solitam corporis exercitationem, aut retentos in mulieribus mẽses. Sed hæ postremæ fluxiones, vitiati iecoris notæ nõ sunt. Grauitas quæ in dextro hypochondrio sentitur, communis nota est non solùm iecoris inflammati, sed & obstructionis exiguarum eius venarum tam à porta quàm caua ortarum. Sed quæ ab obstructione oritur grauitas, pondus quoddam refert quod ab hypochondrio dextro pendere videtur. Quòd si obstructione conclusus flatus exitum nõ habeat, tensionis sensum habebit. Quam verò visceris inflammatio peperit, totum hypochondrium cum dolore trahit. Grauitatis igitur qualitas, iocinoris inflammationẽ ab obstructione antè dictarum venarum separat, sed nondum euidenter. Itaque aliæ notæ disquirendæ sunt quibus obstructiones ab inflammationibus distinguantur: deinde quibus cognosci possint conuexæ & cauæ iecoris partis inflãmationes. Quod fiet, si (vt antè monuimus) præsentia & præterita consideremus: hoc est quæ cuiusq; causæ sint, & qui effectus. Quoniã igitur iecoris, quemadmodum & aliarum partiũ, inflãmatio ex sanguinis fit influxu: disquirendũ est

A (margin, beside "rum. Sed quæ ab obstructione oritur grauitas")
B (margin, beside "ta consideremus")

an

an sanguinis redũdantis notæ appareãt, præcesseritq́; victus qui sanguinẽ in corpore auxerit, sintq́; hepatici, qui hoc affectu laborant: an cõtrà antecedẽs victus ratio, quæ viscosum crassumq́; humorẽ procrearit, præcesserit, sintq́; tales iecore frigido & humido. Quòd si hoc temperamento præditum sit, & crassis viscosisque cibis antè fuerit is
C vsus quem grauitas premit, siccaq́; tussis adsit, ac spiritus difficilis, coniicere licebit grauitatẽ ab obstructione fieri. Si verò redundantis sanguinis notæ appareant, præcesseritq́; victus ratio larga ac boni succi, inflammati iecoris certa nota est. Quoniã rursus vtriusq; partis, cõuexæ inquam & cauæ inflãmatæ, cõmunes notæ sunt, febris assidua, cibi fastidiũ, nausea & vomitus, singultus, sitis, coloris linguæ mutatio, alui adstrictio, tussis, spirandi difficultas, dolor non solius visceris, sed & iuguli dextri, & spuriarũ costarũ, quiq; inter spirandũ sentitur: aliæ notæ vestigandæ sunt quibus harũ partiũ in-
D flammationes cognosci possint. Igitur partis simæ inflammatio maximũ cibi fastidiũ affert, nauseam, ac bilis vomitum, primum quidem syncerae aut vitellinæ, deinde æruginosæ. Cum enim ea pars ventri contigua sit, ipsumq́; complectatur, cõsentaneum est consensu hunc magis affici, quàm si conuexa

inflammatione tentata esset: vt cuius affe-
ctus longius ab ipso distet. Eadē ratione, vt
vētriculo partes vicinæ, affectū simæ quàm
cōuexæ magis sentiūt, itaq; aluus in inflāma
ta sima adstricta est, inflammationis calore
stercus resiccāte. At si cū inflāmatiōe iūcta
imbecillitas sit, aluus cruētā saniē deiiciet,
quéadmodū antè dictū est. Lingua quoq;
rubore primùm, deinde nigrore præter natu
ram contrahit, scilicet increscente inflāma-
tione, coloreq́; suū magis magisq; temporis E
processu cū lingua cōmunicāte. Quòd si lin
gua & intestina affectū hunc sentiant, maio
ri ratione ventriculus, vt qui affecto loco
propinquior sit, affectionis iniuriā sentiet:
quocirca cibū maximè fastidiet, tū quòd ca
loris vehemētia stomachi robur soluat, ac
appetentiā deiiciat: tū quòd iecur nō solùm
per portæ venas nō attrahat, sed & bilē in
vētrē trāsmittat: vnde nausea & vomitus fit
bilis, quæ tēporis tractu æruginis colorē cō-
trahit, hac ratione singultū efficit, sua tū sub
stātia tū qualitate stomachi fibras resiccāte:
vnde & sitis vehemēs nascitur, videlicet cau F
sis eius omnibus (quas antè cōmemorauimus)
cōcurrētibus. Hæc igitur vehemētiora
sunt, cū sima iecoris pars inflāmatione ob-
sessa est: quéadmodū vbi cōuexa pars inflā-
mata est, tussis vehemētior, spirādi difficul-
tas

tas maior,cũ dolore etiã vsq; ad dextræ par tis iugulũ perueniente,tam graui, vt ipsum conuelli videatur. Ex hac enim inflãmatione (si quidem magna sit,& cauæ venæ propinqua) saniem per cauam venam in pulmones mittit:quæ in aspera arteria, vt Galenus li-
G bro quinto de causis accidentium docet,colligitur : proindeque tussis excitatur maior quàm quæ ex sola intemperie fit, hæc enim exigua est,& sine sputo per interualla recurrens. Nihil enim in aspera arteria est, quod expui possit,tametsi tussiẽdi cupiditate assiduè teneantur hi quibus hæc intẽperies tussim mouet, quum perpetuò præsens causa tussis adsit. Parua igitur hæc tussis est,nõ ob virtutis imbecillitatem, aut instrumentorũ frigus,sed doloris qui respirando fit,magnitudinem, quæ integram spirationem fieri impedit. Crebram verò respirationem eius-
H modi inflammatio efficit,tum ob necessitatem quam adfert caloris abundantia cũ corde & pulmonibus ob vicinitatẽ communicata,tum ob septi transuersi, & aliorum spirandi instrumentorum compressionem. Quare cum liberam thoracis dilatationem hæc impediat,respiratio magna esse non poterit ,frequentia igitur compensanda est. Quoniam autem non solum iecur, sed & tres musculi, nempe rectus, transuersus, &
obl

obliquus, ſub quibus ipſum collocatum eſt, inflammatione aliiſque tumoribus præter naturam laborare poſſunt, nõ facilè ex ſitu affecta pars cognoſcitur, an ſcilicet in iecore, an in muſculis eiuſmodi tumores ſint. A Itaque ad eorum figuram veniendum erit, quæ alia in iecore, alia in muſculis exiſtit. Parti enim quam obſidet, ſimilis eſt. Itaque ſi totus ſimul collectus tumor tangenti ſentiatur, iecoris: ſi longus, & ſenſim gracileſcens, muſculorum affectorum nota eſt. Tactus igitur oſtendit an muſculi, an iecur muſculorum ſubiectũ offenſum ſit. Cum enim muſculi oblongi ſint, vt diximus, paulatimque gracileſcant, oblongi tumores erunt, ac in gracilitatem paulatim deſinentes. Iecur verò quoniam nec oblongum eſt, nec fibras oblongas obtinet, in quas humor ſpargi poſ B ſit, ſed ſibi vbique continuum: tumorem habebit ſimul totum collectum, non in longũ potius quàm latum ſparſum. Dolor iecoris affectum prodit, ſiue in ipſo viſcere, ſiue in aliis partibus ipſi conſentientibus ſentiatur. In dextro enim hypochondrio iecoris ſede, cum grauitate infeſtat. Suo enim pondere ac mole deorſum iecur trahit ad hypochondrium vſque, extenditurque ſæpe ad dextrum vſque iugulum dolor, ita vt deorſum verſus per magnam venã potius quàm

per

per membranam tensio fieri videatur. Quo
C niam autem spuriis costis iecur per membra
nas illigatur, dolor quoque in ipsis extensus
percipitur in eius partis inflammatione: qui
inspirationis magnitudine vehementior red
ditur. Erysipelatis notæ, inflammationis fe-
rè similes sunt, nisi quòd calor & siccitas,
atque adeò febres ipsæ longè vehementio-
res ex hoc quàm illa nascũtur, propter bilio-
si humoris feruorem erysipelas efficientis.
Scirrhus tactu quàm inflammatio & erysi-
pelas facilius percipi potest, sua enim duri-
tia magis renititur, admittitque facilius ta-
ctum, ob indolẽtiam. Prætereà scirrho ob-
sessum iecur, malè corpus nutrit: proinde
D tres hypochondrii dextri musculi, quemad-
modum & reliqui corporis habitus, extenua
ti sunt. Tractu verò temporis hydrops nasci
tur, qui tactus iudicium intercipit.

Ad eundem modum uentris uitia, ex coctione, appetentia humidi & sicci, & superuacuorum excretione, deprehẽduntur. Similiter ex singultu, ructu, nausea, uomitu, & eorum quæ uomitione reijciuntur, formis.

Vt melius locus hic intelligatur, satius
E fuerit totum ventrem in tres partes distin-
gue

guere, vt quæ diuersis tum facultatibus prædita sint, tum symptomatis afficiatur. Prima igitur ventris pars est, ex qua intestina oriũtur. Secũda gulæ proxima est: os vẽtriculi appellant. Tertia verò gula est, totam eam partem amplectens, quæ inter fauces & os ventriculi sita est, ea via est per quam cibus in ventrem demittitur: proinde hanc διοσφάγον propriè veteres appellauerũt. Duplex in eo facultas est, altera deglutiendi, altera quod infestat reiiciẽdi. Ex duplici enim tunica ad ea obeũda munera cõstat. Duplex igitur eius noxa erit: altera quatenus via est F eorum quæ ingeruntur ac reuomuntur, altera quatenus vtraque actio, nimirũ deglutiẽdi ac reuomendi, læsa est. Gula igitur vt via est, lædi dicitur, nõ cum actio perit, sed aut adstricta aut obstructa est. Adstringitur & propriis & adiacentium partium tumoribus ipsam prementibus, aut ceruicis vertebrarũ luxatione, ita vt ne potus quidem aliquando præ nimia angustia trãsire possit, sed in nares refunditur. Cum verò proprio tumore obstruitur, dolor inter deglutiendũ excitatur, maior aut minor pro affectus magnitudine. Interdum enim inflãmatio, interdũ erysipelas, interdum ex vtroque affectus G commemoratum locum occupat, doloremque parit inter deglutiendum grauissimũ.

Qu

Quoniam autem magno ſenſu prædita eſt, cõpreſſu magis lædi ſolet. Caloris quoque vehementia affligitur, & ſiti inexpleta, cum febri non admodum vehemente, nec ſitis magnitudini reſpondente. Sitis enim organum, tumoris calor ſua vicinitate vehementius quàm cor calfacit ac exiccat. Quòd ſi tumoris calor remiſſus ſit, aut non admodũ calidus, deglutiendi quidem inæqualem tarditatem efficiet, ſcilicet ea parte quã tumor
H occupat, cibum remorãte, præſertim ſi quod deuoratur, magnum ſit ac durum. Sed ſi nec calor nec ſitis nec febris adeſt: dolorem tamen exiguum cibus in tranſitu parit. Quòd ſi procedente tempore horror & febris diaria ſubſequatur, in abſceſſum tumorem conuerſum eſſe coniiciendum eſt. Solet enim in huiuſmodi diuturnis inflammationibus aſsiduè deſtillare humor: qui vbi in ſufficientem molem collectus fuerit, putreſcere ſolet. Quòd ſi quotidie id accidat, quotidie febris accendetur, non aliter quàm in pulmonum abſceſsibus: ſed in gula diaria, in pulmonibus putris, propterea quòd hic putredinis
A vapor ad cor perueniat, illic ſolus calor, quemadmodum in bubone fit, ex quo diaria febris naſcitur. Quum verò eiuſmodi humor, vt dictum eſt, in gula putreſcat: is, atque ex eo genitus vapor acris, per ſentien
tes

tes partes defertur, atque horrorem facit. Itaq; constat diarias quasdam febres identidem repetere, fieriq́ue ex humorum putredine, sed quæ ad cor non perueniat. Perseuerantibus autem eiusmodi puris accidentibus, tandem ruptionis sensus accidit: quem vomitus sequitur eodem die, postero, & tertio: apparentq́ue tum vlceratæ gulæ signa, nempe morsus & strictio. Morsus quidem, B si acria & salsa: strictio verò, si acida & acerba deuorentur. Mediocrisq́ue dolor, etiam si nihil deglutiatur, in dorsi spina cui affixa gula est, sentitur. Quum verò deglutiendi adest tarditas sine vllo doloris sensu, si quidem hæc æqualis sit, hoc est si non plus vno loco quàm alio cibus in transitu detineatur, tardiusq́ue nobis supinis, celerius verò erectis moueatur: sola gulæ imbecillitas significatur. Facilius enim cibus in recta figura vel solo suo pondere demittitur citra deglutitionis facultatem. In supino verò decubitu sola deglutiendi via quæ imbecilla est, cibũ transmittit: ideò tarde descendit. A qua ve C rò causa nata hæc imbecillitas sit, ex his quę præcesserunt, & quæ præsentia sunt, conijcere oportet: quod quẽadmodum fieret, prius expofuimus. Si verò inæqualis transeundi mora est, tumor in ea parte & angustia esse significatur, qua tardius cibus transit, vt mo-

dò.

dò dicebamus. Cęterùm sanguis vomitione reiectus, ruptam, erosam, aut apertam in gula venam esse testatur. Apertam quidem, si sine dolore affectus locus est. Ruptam verò aut erosam, si cum dolore. Itaque si vel ca-
D sus vel plaga vel euidens aliqua causa præcesserit, vel plenitudo adsit, ruptam potius quàm erosam venam esse cōiiciendum est. Si verò humorum prauitate corpus redundet, aut voratum medicamentum vel venenum sit aut aliud eiusmodi quod erodēdi vi sit præditum, erosæ venę nota erit. Os ventris læditur interdum consentientibus corde & cerebro, interdum citra illorū consensum. Consentiunt autem hæc principia, maximè si imbecilla sint, si os vētris magno sensu præditum sit, ac iniuriam promptè suscipere idoneum, & si quam accepit offensionem, vehemens validaq; sit. Valida autem est quam inuehit humor vehementer
E frigidus aut calidus ac mordax cibus corruptus, aut natura sua vitiosus. Quibus os vētris vehemēter premētibus, rodētibus dolorem q; inferentibus, principia hæc in sympathiā trahuntur, aliquando quidem vtrunq;, aliquando alterū tantùm, pro affectus magnitudine. Condolescente igitur corde fit stomachi syncope: quam cardiaca protinùs sequitur præceps & acuta. In hac syn-

cope arteria à pulsandi munere cessat, aut debiliter, aut vitiosè pulsat, hoc est cũ summa inęqualitate, atq; interruptiõe. Cõsentiẽte verò cerebro nascũtur cõuulsiones, morbus comitialis, caros, catalepsis, lethargus, somni tumultuosi, & insomnia. De quibus F
abunde antè disputatum est. Item affectio suffusioni similis, & ea melancholiæ species quam alii flatulentam, alii hypochondriacam vocant. Atque hæc accidentia ab humore ac flatu frigido per neruos in cerebrũ transmisso fiunt, quemadmodum cardiaca syncope tum vicinitate, tum affectu per magnam arteriam ad cor transmisso. Vtriusque principii affectus sequuntur non solùm antè dictæ syncopæ, sed & animi deliquia, spirationis tũ sublatio, scilicet malo ad septum transuersum perueniẽte: tum difficultas, vel vtroque principio consentiente, vel septo transuerso constricto. A calidis verò G
causis fiũt paracopæ, deliria, & aliæ demẽtię species: vt ex his quæ antè docuimus, perspicuũ est. Porrò autẽ eiusmodi vitiosi humores vel in stomacho gignũtur, vel ex corpore in ipsum trãsmittũtur, quod accidit quibusdã dũ vehementer aut excandescunt, aut vociferãtur, aut animum rei cuipiam intendunt. Sæpenumero etiam per febres refunditur in stomachum bilis, quæ morsu cõuulsion

sionem, sæpè etiam morbum comitialem pa
rit. Si verò robusta principia sint, oris ven-
H tris sensus hebes fit, & affectus non admo-
dum magnus, in sympathiam non trahentur
in ipsa principia, sed suos per se vẽtris os af-
fectus sustinebit: quales sunt cibi & potus
deiecta appetentia, aut imbecillitas, aut con
trà immoderata fames, item cardialgia &
cardiogmos, id est cordis dolor & morsus
citra syncopen. Cibi appetentia omnino tol
litur pereunte suctionis sensu. Perit autem
vel appetendi facultate planè resoluta, vel
reliquo corpore ex stomacho nihil attrahẽ-
te. Resoluitur facultas intẽperie calida, vel
sola, vel cum bilioso humore. Calor enim
laxat ac soluit, proindeq; vim suctionis dis-
sipat. Idem fundit humorem, repletq; inter-
A media spatia: quare cibi indigentia non sen
titur, nec suctio fit. Nihil attrahit reliquum
corpus quum plenum est, minimeq; vacua-
tur, aut caloris natiui penuria nihil digeren
te, aut cutis spiraculis clausis, ac digestionẽ
dissipationemq; humoris impedientibus. Idẽ
malum accidit vbi partes inanitæ è corpore
nihil attrahunt, vel sua imbecillitate, vel hu
moris crassitie ac lentore trahenti facultati
non cedente. Malum hoc auget conten-
tricis robur, & expultricis imbecillitas, quæ
à quibus causis fiant, antè proditum est.

Appetentiæ imbecillitas ab iisdem fit cau-
sis,sed remissioribus:à contrariis verò im- B
modica appetentia, nempe superuacua cor-
poris inanitione,ab acidis ac frigidis humo
ribus appetentiæ sedē rodentibus ac stimu-
lātibus,quod suctioni proportione respon-
det. A frigore etiā fit citra humorū cōmer-
cium:atq; hæc fames canina dicitur. Immo-
dicè vacuatur corpus vi natiui caloris dige-
rentis,immodica alui aut partis alterius va-
cuatione,aut retētricis imbecillitate, & ex-
pultricis robore, aut cutis raritate, & humo
ris qui digeritur per halitum,tenuitate. Al-
tera est immodicæ appetētiæ species, quam
bulimon Græci vocant, hoc est ingentem
famem, quæ fit nutrimenti indigentia vnà C
cum stomachi imbecillitate,ac frigore, hoc
est natiui caloris penuria. Plus enim in am-
bientem substantiæ nostræ dissipatur,quàm
possit vēter cōcoquēdo reparare,propter ca
loris penuriā,hinc stomachus famē ingentē
sentit:quam à magnitudine bulimon Græci
vocāt.Hāc deliquia sequuntur,vt docet Ga
lenus in priore libro ad Glauconem. Alie-
na stomachus appetit, ob malos humores in
eius tunicis retētos:pro quorū varietate va-
ria appetūtur. Hoc affectu grauidæ mulie-
res infestari solēt, vocaturque eiusmodi af-
fectus κίττα, καὶ μαλακία, id est pica, & mol- D
lit

litia quædam ac ignauia stomachi. Eadem accidentia in potus appetentia contingunt. Nã aut nulla omnino, aut exigua, aut alienæ vitiosæq; qualitatis sitis stomachũ premit. Nulla quidẽ, si frigoris ac humoris excessus adsit. Frigus enim sensum consopit, humor verò præsens non desideratur, quandò accidens sitis, humidi frigidiq; est appetentia. Cæterùm si stomachus affectum non sentiat, potum non expetet. Appetentia enim non solùm potus, sed & cibi, indigẽtiæ sensu fit. Affectum non sentit stomachus, si vel natura obtusioris hebetiorisque sensus sit, aut si sentiendi vim à cerebro non reci-
E piat: scilicet neruis per quos hæc demittitur, obstructis, aut aliàs impeditis. Ab iisdem causis, sed remissioribus, exigua sitis gignitur. Immoderata verò à feruore natiuæ humiditatis, aut penuria, aut vtroque, interdum simplici ac nuda, nulliusque rei alterius interuẽtu: interdum mixtis salsis biliosis ac corruptis humoribus stomachũ calfaciẽtibus ac resiccãtibus, alienęq; qualitatis sitim inducentibus. Corripitur eiusmodi pars tumoribus ac vlceribus, quẽadmodũ & gula: sed sensus præstãtia, & doloris loco distinguuntur. Dolor enim gulæ, quam propriè stomachum appellant, ac œsophagum, in spi
F na dorsi sentitur: oris verò ventris (quod &

nonnulli etiam ſtomachum vocant) in hypochondriis. Igitur cum in ore ventris dolor ſentitur, antè: quũ verò pòſt, ſpinæ dorſi admouenda remedia ſunt. Nam ventris os antè poſitũ eſt ſub hypochondrio: gula verò, id eſt tota ea pars quæ eſt ab ore vſque ad eam partem qua cibus in ventrem delabitur (quę propriè, vt dictũ eſt, ſtomachus appellatur) dorſi ſpinæ adhæret: quod ex Galeni decimotertio methodi medẽdi cõſtat. Inquit enim, λέγω δὲ νῦν στόμαχον ὅνπερ δὴ καὶ κυρίως ὀνομάζουσιν. ἐνίοτε γὰρ οὕτω καλοῦσι καὶ τὸ στόμα τῆς γαστρὸς, ὥσπερ ὅταν εἴπωσι συγκόπτεσθαί τινας στομαχικῶς. ἀλλ' ἐπί γε τοῦ κυ- G ρίως ὀνομαζομένου στομάχου καὶ τὰ καταπλάσματα κατὰ τῆς ῥάχεως ἐπιτίθεμεν, οὐκ ἔμπροσθεν ὥσπερ ὅταν τὸ στόμα τῆς γαστρὸς φλεγμαίνῃ. κατὰ γάρ τοι τῆς ῥάχεως στόμαχος ἐπίκειται διά τε τοῦ τραχήλου καὶ τοῦ θώρακος κάτω μέχρι τῆς γαστρός. id eſt. Gulam nunc voco quam propriè ſtomachũ appellant. Nonnunquã enim ita os ventris nominãt, veluti cũ ſtomachica ſyncopa nõnullos deficere aiunt. Verùm ad gulã quã propriè ſtomachũ vocamus, cataplaſmata ſpinæ dorſi imponimus, non in aduerſa parte, veluti cũ os vẽtris inflãmatione tẽtatur, ſpinæ enim ſtomachus, id eſt gu- H la, adhæret, & per ceruicẽ ad thoracẽ deorſum verſus ad vẽtrẽ exporrigitur. His verbis

bis planè conſtat in affectu gulæ, ſpinæ dorſi: & in oris ventriculi, hypochōdrio admouenda eſſe remedia. Hunc Galeni locū huc adduximus, atq; interpretati ſumus, vt quod obſcurè Linacrus vertit, perſpicuum fieret. Sed ad inſtitutum redeamus. Deglutiendi tarditas inæqualis, in gula tumorem eſſe teſtatur ſenſus expertem. Ventriculi munus eſt cibos attrahere, retinere, concoquere, & quod ſuperuacuum eſt excernere. Tranſmiſſos igitur hos per gulam & os ventris primùm attrahit, attractos complectitur
A ac retinet, retentos comminuit conteritque & immutat: tandem purum ab impuro ſecernit, hocque per inteſtina deiicit, illud per portæ venas in iecur tranſmittit. Igitur ventriculus lædi dicitur, quum cibum non attrahit, aut attractum non amplexatur ac continet, vel debiliter vel vitiosè id efficit. Aut ſi continet quidem, non cōminuit ac concoquit, vel debiliter id præſtat, vel tardè, vel omnino corrumpit. Quū igitur nihil, aut debiliter aut vitiosè cibum continet, eius contentrix facultas læſa eſſe dicitur. Nihil verò cōtinere dicitur, quum ne cibū comprehēdit quidē, ſed ſimul
B atque in eius fundum deſcendit, per inferiora deiicitur. Cum verò debiliter amplectitur, debiliter & pauco tēpore cōtinet.

Ventriculũ nihil cõtinere oſtendunt flatus, fluctuatio, ſubita cibi deiectio, ita vt nullã mutationem à ventriculo acceperit. Debiliter autem, quum præter flatũ & fluctuationem & citam deiectionem, excrementa inchoatam concoctionem ſed imperfectam oſtendunt cum humore, eaque corruptionẽ in inteſtinis recipiunt, quam ideò fætor comitatur, punctio ac morſus inteſtinorũ, atq; inflatio. Flatus fit ab alimentis hunc gignere idoneis, etiam ſi alioqui venter validus ſit: quare eius affectum ſolus prodere non C poteſt. Noui enim quoſdam robuſtum ventriculum habentes, qui quum plus ſolitò bibiſſent, aut minus comediſſent quam bibiſſent, flatibus abundarent. Alios verò qui eadem moleſtia laborarent ſi vel horam vnã ſolitum ſumendi cibi tempus præteriiſſent. Quũ igitur non admodum venter frigidus eſt, flatũ excitare poteſt, ſed nõ digerere ac diſsipare. Temperatus verò tantum digerit, quantum excitat. Vehementer autem frigidus nec excitat nec diſcutit, imò ob ſummam imbecillitatem cibum nec amplectitur nec continet. Quare quum potum aliquem recepit, quidam veluti fluctus huc D & illuc in eo ferri ſentiuntur dum vehementer corpus mouetur, quod non fieret ſi ingeſtum cibum venter ſtatim amplecteretur

tur ac contineret, non enim huc atque il-
luc ferri, & à loco dimoueri fineret. Ci-
ta autem cibi deiectio fit tum ob retentri-
cis imbecillitatem, tum ob cibi acrimoniã,
quam ex corruptione contraxit, vim ex-
pultricem proritantem. Vitiosa retentio
communia cum vitiosa excretione hæc ha-
bet accidentia, nempe vibrationem, palpi-
tationem, succussionem, tremorem, singul-
tum, ructum, vomitum, choleram, & lien-
teriam. Quatenus enim venter vitiosè mi-
nimeque secundum naturam cibum ample-
xatur, retentricis: quatenus perperam ad ex-
E cretionem mouetur, expultricis sunt sym-
ptomata, quæ materię vel quãtitate vel acri
monia, vel vtroq; cõcitatur. Quũ igitur ab
his excretrix facultas irritatur, sequitur ven
triculi vibratio, palpitatio concussio & tre-
mor, scilicet luctãte virtute cum excernẽda
materia. Quod nõ fieret si tam robusta vis
esset, vt suũ motũ moderari posset. Singul De sin-
tus igitur vtriusq; virtutis symptoma, com- gultu.
motio est ac velut conuulsio quædam non
solùm ventriculi, sed & oris ventris, quam
efficit quicquid ventrem cogit ac strictim
premit ad expulsionem. Cogunt autem fri-
F gida, calida, acria, austera, & sicca. Vomi-
tus verò excretio est per superiora, eorum
quæ in ventris spatio continentur, quæ qui-

dem grauant ac mordent. Qualia autē hæc ſint, ſenſus ipſe cognoſcit. Nauſea, inanis eſt vomendi conatus, nihil enim vacuat, ſolùm igitur expultricis eſt ſymptoma: quod fit ab humoribus tunicis ſtomachi infarctis. Lienteria vtriuſque facultatis ſymptoma eſt, quo venter ad inferiora demittit: fitque à mordaci ac degrauante materia: quemadmodū & cholera, in qua tā per inferiora quàm ſuperiora eadem materia expellitur. Si verò nihil aut debiliter tardeque venter G attrahat, cibus per ſumma hærebit, ac innatabit. Sic enim ἐπιπολάζειν interpretantur, quod non ſolum natare, ſed & per ſumma apparere ac hærere ſignificat. Cibus igitur ἐπιπολάζειν dicitur, quum in ſuperioribus ventris partibus hæret. In qua ſignificatione Galenus libro quinto de cauſis ſymptomatum his verbis vtitur, διὰ τοῦτο τὰ μὲν ἐπιπολάζοντα δι' ἐμέτων ἐκβάλλει· τὰ δὲ ἤδη ῥέποντα κάτω πρὸς ἐκεῖνην ἀπωθεῖται, quod eſt, proinde quæ in ſummo exiſtunt, vomitione: quæ verò iam deorſum vergunt, per inferiora deiiciuntur. Ariſtoteles in problematis ſæpe verbo hoc ἐπιπολάζειν vſus H eſt, quòd Gaza natare ſemper interpretatus eſt. Siue igitur natare, ſiue per ſumma hærere cibum dixeris, nihil refert: modò intelligas non ſuper liquidum fluitare ac natare,

ſed

ſed in ſuprema ventris parte hærere. Quod
accidit, quum vēter omnino plenus eſt, aut
qui deglutitur cibus, glutinoſus, lentus ac au
ſterus eſt, ita vt non facilè ab expultrice ſto
machi facultate & ventris attractrice ad fun
dum perducatur, quātumuis robuſta ſit. Sed
hoc ſymptoma ad vētris affectum nihil at-
tinet. Itaq; ſi cibus ſuapte natura lentus non
ſit, nec tardè moueatur, nec hæreat in ſum-
mo ventre, offenſæ attractricis certum te-
A ſtimonium erit. Quòd ſi eius motus vitio-
ſus ſit, non ſolùm à ſtomacho cibum attra-
hit, ſed ab inteſtinis ſtercus & clyſteres, quæ
vomitione reiicit, præſertim ſi inteſtino-
rum expultrix ad ſuperiora concitata ſit,
quod accidit quum hæc duro ſtercore, vel
tumore præter naturam, vel alia occaſione
obſtructa ſunt. Atque tum ſymptoma hoc
potius ad inteſtinorum expultricem, quàm
ad ventris attractricem referendū eſt. Con
coctrix ventriculi facultas offendi dicitur,
quum cibum nec cōterit nec concoquit, aut
debiliter aut vitioſè id efficit. Reſolutam
B vim ſequitur ſumma cruditas, ita vt cibus
ingeſtus nullā omnino accipiat immutatio
nem. Debilē verò cruditas quidē ſequitur,
ſed quàm ex affectu priore minor. Neu-
tram ſequitur febris & ſitis. Priorem ructus
inſipidus, nulliusq; alterius qualitatis quàm
cibi

cibi saporem referens: posteriorem ructus acidus. Vitiosæ coctionis comes est sitis vehemens, & lãguida, tenuis, hecticaq́; febris, ructus nidorosus, putris, fœtidus, & id genus alienæ qualitates, quæ explicari facilè non possunt: quæ pro corrupti in ventriculo cibi varietate aliæ atq; aliæ sunt. Corrumpitur autem in ventriculo cibus vel ob intemperiem maximè calidam, vel instrumẽti morbum, vel solutam vnitatem, vt vlcus & abscessum, aut propter humores vel in ipso genitos, vel aliũde accitos. Nam & ex cerebro & iecore humor in vẽtrem refundi potest, vel biliosus acerq́;, vel salsus, vel alius, qui tempore illic corrumpi potest, alienamque qualitatem nancisci: vnde qui ingerũtur cibi, corrumpũtur, atque irritata facultate imi quidem ventris, per inferiora: stomachi verò, per superiora deiiciuntur. C

Quinetiam thoracis uitia nuntiant spirandi difficultas, tußis, & eius partis dolor, eorumq́; quæ expuuntur, differentia. Asperæ quoque arteriæ morbos, difficilis spiratio, tußis, eius dolor & quæ expuendo reijciuntur, & uocis uitia, ostendunt. D

Vitiorum thoracis, & quæ in eo sunt tum par

partium tum humorum notas docet Galenus, nimirũ pulmonis, asperæ arteriæ, & septi transuersi, quodq; in medio thoracis & pulmonis spatio, puris, saniei, aliorumq; humorum cõtinetur. Thoracis igitur affectus sunt, vlcera, inflãmationes, erysipelata, abscessus, contusio, ruptio, imbecillitas, & alia id genus. Atque ea quidem mala, vel membranam costas succingentem, vel musculos
E occupant, quæ pro locorum etiam cõditione alia atq; alia habẽt quibus se produ͂t accidentia. Siquidem membranæ inflammationem, quã propriè pleuritidem appellant, necessariò febris comitatur, eò acerbior ac vehementior, quò partis affectus maior est. Vicinitate enim & cognatione quã inflammata membrana cum tunica cor & septum transuersum ambiente obtinet, non solùm caloris qualitas, sed & vapor putris ad cor peruenit, vnde febris vehemẽs nàscitur, quæ pulsus efficit maiores crebriores & celeriores, scilicet vrgente necessitate. Sed cum in-
F flammata hæc membrana cognata sit tunicæ qua cor cingi modò dicebamus, non hãc solùm, sed & arterias consequentia quadam distendit. Pulsum igitur cum tensione & duritiá efficit: quæ non tam dilatari arteriam, quàm exigit necessitas, permittit. Frequentia igitur ac celeritate pulsus magnitudinem com

compensari oportuit. Ad eundem modū & respirationis. Siquidē dolor spirandi instru menta plurimū dilatari prohibet: proindeq; eorū actiones intercipit prius quā hæ quantum necessitas postulat absoluantur: quare prius nouā celeriter iterare actionē coguntur, minoréq; quietē quàm pro naturali con stitutione efficere: atq; sic quidē spiritus exi G guus est & frequēs. Cæterùm quum thorax totus ob neruorum in eum cōcursum, maximeq; eius membranā quæ tota neruosa est, plurimumq; exporrecta, sensu maximo sit præditus: dolor nō solùm vehemēter lancinat pūgitq;, præsertim dum thorax mouetur, sed & latè diffunditur, interdū quidē ad iugulū vsq;, quū scilicet superiores costas: ad septū verò transuersum, quum inferiores obsidet, quod perpetuū non est, sed tantùm quū affectus est magnus. Quoniā rursus mēbrana quæ costas vestit, duplex est: si exterior circa ossa vehementer inflammata sit, H facilius æger in aduersam partē, quàm in affectam decūbit. In hoc enim decubitu premitur, in altero verò non premitur. Sin interior membrana laborat, in oppositum latus decūbens æger grauius læditur, vt cui suspēsus tumor suo pondere membranam distendat, proindeq; dolorem augeat. Minus verò grauis in affectam partem decubitus est.

Neq;

Neq; enim ab ossibus premitur, neq; suspensa tum inflammatio est, hæretq; parti, quæ dolorem non admittit. Eiusmodi affectum necessariò tussis sequitur, sæpe cum sputo, sine hoc rarò, quod quum accidit, morbum crudum esse omnino significat: proinde aut
A longum fore portendit, aut periculosum. Quod autẽ reiicitur sputum, nõ solum affectum, sed & eius differentiã ostẽdit. Rubrũ enim sanguinẽ, flauum flauam, atrum atram bilem, & candidũ pituitam esse quæ affectũ gignit, significat. Effundit enim primùm lateris affecti tumor saniem in thoracis & pulmonis spatium, hanc dilatatione pulmo per asperas arterias haurit, deinde cũ tussi reiicit. Atq; hæ sunt membranæ vicinorumq; musculorũ inflammationis notę. Externorum verò & ad cutem tendentium musculorum inflammationem (quam, si lubet, spuriam pleuritidẽ appellabis) dolor lateris se-
B quitur, sed quàm in priore mitior. Neque enim tam præstanti sensu prædìti sunt hi, quàm mẽbrana, ac interni musculi: nec tam pulmonis dilatatione premuntur. Nam per tussim pulmones externos musculos suo dilatatu vehementer non feriunt: in internos verò, & præcipuè membranam, per tussim & inspirationem maiorem vehementer incumbunt, proindeque eius dolorem augẽt.

Feb

Febris aut nulla, aut exigua, externorum musculorum inflammationem comitatur, vt quæ ad cutem vergat, in tumoremque tandē attollatur, nisi fortè prius digeratur ac discutiatur. Lōgius igitur à corde distat, minoremq́; cum eo habet cōmunicationē. C Quare si qua febris adest, acuta vehemensq́; non est. Eadē ratione liberior est spiratio. Minus enim dolor, vtpote mitior, thoracis motum intercipit: minusq́; necessitas spiritū attrahi cogit, quàm in vera pleuritide: quoniam, vt modò dictū est, aut nulla omnino febris adest, aut exigua admodū, minimeq́; acuta: quare & pulsus maior erit, minusq́; tē sus & durus: quādò inflammatus musculus, nec membranas, nec tunicas septi transuersi & cordis, proindeq́; nec arterias tendit, hac enim ratione pulsus durus hic esse censetur, quòd arteria tendatur. Cæterùm nihil ex- D puitur, imò nec vlla tussis vrget. Nihil enim in thoracis spatium effunditur, quod pulmo per asperas arterias excipiat, ac cū tussi reiiciat. Quòd si commemoratum locum erysipelas occupet, febris acrior excitabitur, atq; incendium maius: proinde caloris accidentia omnia maiora erunt, tensionis verò minora. Itaque respirationem maiorem habebit, scilicet necessitate vrgente, & dolore minus thoracis actionem intercipiente. Mi

nor

nor enim eryſipelatis quàm inflammatiõis tumor eſſe ſolet:proinde mẽbranam coſtas ſuccingentem minus tendit, doloremq; minus vehementem efficit, minusque thoracis
E functiones intercipientem. Eadem ratione pulſus maior erit, & minus tenſus ac durus, vt ex antè dictis ſatis liquere poteſt. Cæterùm præter commemoratos affectus dolorem in thorace excitat ſpiritus crudi ac flatulenti,& humoris tam calidi & acris quàm frigidi & lenti abũdantia,cõtinentes ac ambientes partes diſtendẽdo,in thoracis enim tum ſubſtantia tum ſpatio continetur. Citra humorum quoque ac flatuum cõmercium antè dictæ partes afficiuntur,aut leuius, aut grauius. Leuius quidem affectæ, ſine motu dolorem non ſentiunt: grauius verò, etiam ſi non moueãtur,dolent;ſequiturq; eiuſmo
F di dolorem ſpiratio exigua, vt antè declaratum eſt,ac etiam frequens. Nam ſi conuulſi muſculi ſunt, breui quiete tam inſpirationẽ quàm expirationem iterare coguntur. Caloris etiam vehementia breuiſsimo interuallo fereq; aſsiduè laborantem ſpirare cogit. Vehemens igitur calor non ſolùm thoracis, ſed & pulmonis & cordis, ſi robuſta ſpirandi inſtrumenta ſunt,ſpirationem reddit magnam, frequentem & celerem,cum halitus calidi & feruentis per os efflatu,id eſt vehe-

menti expiratione. Sin imbecilla sunt, magna spiratio non erit, sed frequens: neq; multum thorax dilatabitur: nec per os, sed tantùm per nares calidus spiritus emittetur. G
Quòd si narium pinnæ contrahantur, prostrati iam roboris nota erit. Si verò sine calore spirandi instrumēti adsit imbecillitas, neque frequenter, neque multum thorax dilatabitur, sed omnes thoracis musculi mouebuntur, pectusq; & scoptulæ attollentur, atque hanc spirationem Galenus non magnā, sed sublimē appellat. Si igitur imbecillum septum transuersum est, per se thoracē mouere non potest: ideò sensim musculi primùm thoracis, deinde superiores mouētur. Cæterùm eiusmodi intēperies tussim siccam mouet, scilicet concussis musculis ea H quæ molesta sunt, per pulmonis arterias excernere conantibus. Frigus verò vehemens paruam admodum atq; raram spirationem efficit, præsertim refrigerato simul iecore, liene, ac ventriculo. Quòd si pulmo simul refrigeratus sit, fluxionibus est obnoxius. Vehementer autem vulnerato thorace, aut altera eius parte resoluta, semispiratio & semiuocalitas fit. Thoracis inflammationes si non digerantur, discutianturque, aut sputo vacuentur, erumpunt, pusq; in spatium inter thoracem & pulmones medium effundunt:

tan

tandemq; per tuſsim reiiciuntur. Collecto igitur in thorace pure, thorax totus attolli-
A tur, citra tamen vehemētem expirationem, niſi ſimul febris vehemens adſit. Imò ne ſpiritus quidē qui per nares emittitur, calidus eſt: nihilominus periculū ſuffocationis non deeſt (maximè ſi magna vis puris in thorace collecta ſit) tum ob affectum ipſum, tum propter imbecillitatem quæ ex neceſsitate hunc comitatur, quod in fluxionibus, peripneumonia, & anhelatione, quam Græci aſthma vocant, neceſſariò non fit. Pure igitur pulmones implētur: quod quū per imbecillitatem reiici nō poſsit, vias ſpiritus occludit ac ſuffocat. Imbecillitatem hanc, morbi
B præcedētis tum magnitudo, tum longitudo attulit. Hācpuris multitudinem in thoracis ſpatio contineri coniiciendum eſt, ſi pleuritis præceſſerit quæ nihil ſputi reddiderit, ſi febris vehementia remiſſa ſit, & grauitatis ſenſus in thorace relictus ſit, ſentiatque aliquid defluere æger ac fluctuare dum validè à latere in latus conuertitur. Nonnunquam verò è cerebro in eundem locum ſeroſus tenuis ac pituitoſus humor deſcendit: atque tum ſpirandi difficultatem excitat, tuſsimque mouet, per initia vehementem, & cum tenui exiguoque ſputo: deinde verò mitiorem, & cum ſputo coctiore,

crassiore & vberiore. Si quando verò cum C lateris dolore sanguis per tussim reiiciatur (quod & pulmoni contingere potest, sed citra dolorem) certum est aliquam thoracis venam aut ruptam, aut erosam, aut dilatatã esse. Ruptionem maior sanguinis fluxio sequitur: quanquam ex thorace non multus reiici solet, nec rubicundus, sed ater ac grumosus, vberior tamen quàm ex erosione ac dilatatione educitur. Venam rũpunt humoris redundantia, & flatus distẽdens. Erosionem facit acris humoris abũdantia, quã cutis color ostendit. Reiecti quoq; sanguinis qualitas, erosionis est nota. Dilatationẽ ve D rò efficiunt calidæ causæ: cuiusmodi est frequens calidorum balneorum vsus, aëris constitutio calida, cibique & potus calidi vsus. Dilatati venarum oris nota est exigua sanguinis reiecti quantitas. Minus enim quàm erosio & ruptio emittit. Paulatim enim is ex venæ oris dilatatione stillat. Semper tamẽ siue multus, siue exiguus sit, niger ac grumosus exit. Protinus enim ex vena in thoracis spatiũ effusus refrigeratur. Calido eius spiritu exhalato refrigeratus, in grumos cogitur, ac nigrescit. Septum transuersum interdum per se suos habet affectus, vt imbecillitatem, quæ (vt modò diximus) spiritum difficilem reddit. Interdum verò cum cere E

bro

bro ſuum communicat affectum:deinde delirium parit phrenetidi proximum:quod nō vt hæc ſpirationem habet raram ac magnā, ſed tamen inæqualē. Siquidem initio ſepti tranſuerſi inflammationis,ſpiritus frequens eſt,deinde magnus, & gementium ſimilis, στεναγμώδης græcis dicitur , hypochondria quoque initio ſtatim intenduntur. In ſumma,delirium quod ex ſepto tranſuerſo fit, protinus ſe manifeſtiſsimè prodit,quieſcitq; dum ſe remittit primus affectus. Dolore caput non vrgetur quod in phrenitide neceſſa
F riò accidit:nec ſqualidi oculi fiunt,nec acris ex oculo lachryma manat, nec lema, id eſt humoris concretio apparet:nec è naribus ſanguis ſtillat:nec oculorū venæ ſanguine diſtentæ ſunt:nec tam aſpera lingua. In reliquis ferè omnibus phrenitidem imitatur. Nam vigilant,exiliunt, clamant, aliena loquuntur,& id genus ſexcenta:quæ quia alio loco docebuntur,nunc recenſenda nō ſunt.

Pulmones affectus hi exercēt, inflāmatio, eryſipelas,vlcus,venarū ruptio,eroſio, dilatatio,& obſtructio,& quæ hāc ſequitur viarū anguſtia. Inflāmationis pulmonis notæ ſunt grauitas & tenſio, quæ maximè in pe-
G ctore & dorſi ſpina ſentiūtur. Nullo enim alio loco dolorem ſentiunt,quocunq; affectu laborent. Cū hac grauitate febris adeſt,

& viarum spiritus angustia, quæ asperarũ arteriarum & gutturis obstructionis cõmunis est: vt mox dicemus. Quoniam autem affectum hunc acuta febris sequitur, spiratio maxima frequentissima & celerrima erit: quæ vix tamen necessitati sufficere possit. Ideò surgere ægri tẽtant, quò melius thorax dilatetur. Quòd si imbecillitas vnà adsit, iam in propinquo mors est. Proximũ inflammationi erysipelas est, eiusq; notę ferè similes. Febris tamen vt acutior est, atq; incendium maius, ita grauitas atq; tẽsio & angustia minor quàm in inflãmatione, ex qua aliquãdo fit abscessus, & ex abscessu suppuratio, purisq; effusio in mediũ thoracis spatiũ. Abscessus igitur si adhuc coniunctã habeat inflammationẽ, spirationẽ efficit magnã, celerem ac frequentẽ, atq; adeò efflationem: & vias angustas reddit, proinde paucũ spiritũ attrahit, sed thoracem plurimũ attollit. Ex quo cõstat spirationis magnitudinem dici, quũ copiosus aẽr attrahitur, & thorax dilatatur plurimũ. Si verò nulla inflãmatio cum abscessu adsit, neq; efflatio erit, neque feruidus spiritus per nares emittetur. Tuberculi crudi accidẽtia his ferè proxima sunt: sed eò tamẽ inter se distinguũtur, quòd crudũ tuberculũ nulla aut inflãmatio, aut erysipelas præcessit. Porrò autẽ erũpente abscessu, puris

H
A

ris multitudo in asperas pulmonis arterias diffunditur, quo oppletur, sequunturq; symptomata ferè omnia quæ ex collecti in thorace puris copia nasci antè declarauimus: atque magnú vlcus in pulmone relinquitur, quod purulentam materiam sputo assiduè suggerit. Aliter quoq; exulcerantur ac eroduntur pulmones, nimirũ acriũ vitiosorũq; humorũ cõsortio, siue hi è cerebro & vicinis eius partibus descenderint, siue in ipsis
B geniti fuerint, facilè enim ob nimium humorem, substantiæq; mollitiã commemoratas accipiunt iniurias, própteq; putrescere possunt. Quæ cũ accidunt, nõ solũ pulmonis caro, sed & vasa ipsa erodũtur ac putrescunt. Itaq; reiecta cũ tussi vasis & carnis pars, venã & carnẽ cõputruisse testatur. Arteria verò eodẽ modo educta, magnũ vlcus, membranosumq; vinculũ ipsam cũ aliis coniungẽs resolutũ esse in pulmone significat: vt autor est Galenus. Hoc erosiõis genus præcesserũt acris è capite & vicinis partibus defluxio, exigua sputa, eaq; biliosa, quibus febricula superuenit, hæc enim defluxio assi-
C duitate pulmonũ substãtiã paulatim erodit ac exulcerat, ex vlcere febris nascitur, scilicet aucta fluxione putrescẽte. Deinde pus excernitur cũ sanguinis momẽto, quod erosę iam venæ argumẽtũ est. Tẽporis autẽ progressu

increſcente malo, validiora fiunt accidentia: itaque febris intenditur: maior ſputi & ſanguinis copia reiicitur: cum quibus & pulmonis ramenta, & venarum ac tunicarũ partes, atque tandem aſperæ pulmonis arteriæ cartilagines, quas græci bronchia vocãt. Cæterùm ſanguis cum tuſsi reiectus, grumoſus non eſt, ſed ſpumoſus. Quum primùm enim è vena fluxit, antequam frigore cogatur, ab D irritatis eo pulmonibus foras propellitur ſpumoſus, qualis locus eſt vnde educitur. Cæterùm nullo dolore aut ſaltem hebete ac exiguo inter reiiciendũ æger affligitur. Solùm enim per externã membranam ſenſum habet, quem à prodeũte è cerebro neruo accipit: intus autem, vnde excrementa reiiciuntur, ſenſus expers eſt, proinde & doloris. Quoſdam autem pus in durã ac grandini ſimilem ſubſtantiam coactum reieciſſe Galenus teſtatur. Viſceris enim calor, temporis ſpatio in hanc duritiam pulmonis pituitam cogit. Manat quoque ex pulmone ſanguis, quum venæ aut rumpuntur, aut aperiuntur. Rumpuntur autem, vt antè declaratũ eſt, vel humorũ multitudine, ſiue per ſe, E ſiue cũ crudo ſpiritu ipſas diſtendente, vel motu corporis vehemẽtiore, vel exclamatione, intentioneq; vocis. Nam venæ duræ, rigidæ, flectiq; contumaces, rũpuntur potius

qu

quàm distendantur. Venæ ruptionem osten
dit subita largaq; sanguinis profusio,& alia
quæ thoracis venæ ruptionem sequi pauld
antè docuimus. Sed largior ex pulmone
quàm thorace sanguinis copia reiici solet.
Dilatantur ora venarũ, queadmodũ antè
declaratũ est,rebus calidis:sed parcior san-
guis quàm ex ruptione effunditur. Obstruũ
F tur tum asperæ tũ læues pulmonis arteriæ,
magna item vocis arteria,& guttur. Asperæ
quidẽ defluxione è capite & vicinis eius par
tibus dictas arterias implente:puris multitu-
dine,vt antè dictũ est:crassis viscosisq; hu-
moribus,vnde anhelatio fit,quã ἆσθμα græ-
ci vocant:tuberculo quoq;, quod iidẽ φῦμα
appellãt:abscessu & inflammatione: de qui-
bus antè prodita quædam sunt. Ab eisdẽ ve-
rò causis,maximeq; tuberculo crudo,& cras
sis glutinosisq; humoribus, læues aliquando
arteriæ opplentur,sed alia symptomata in-
uehunt:Primùm quidem sine vlla spirandi
G difficultate magnam pulsus inæqualitatem.
Siquidem eiusmodi arteriæ magnũ cũ cor-
de consensum habent:itaq; pulsum immuta
re possunt,deinde verò tẽporis tractu incre
scente malo,nõ solùm pulsus inæqualitas au
getur,sed & spiratio mutatur, sitq; spiritus
in dies magis magisq; difficilis, pro affectus
incrementi magnitudine. Vbi verò pluri-

mùm malum auctum est,maxima fit spiritus difficultas,& pulsus inæqualitas, cum virium resolutiõe,qualis in cordis affectibus visitur, quæ hominem perimit. Cæterùm asperarum arteriarũ obstructio, vocis angustiam parit.Quicquid enim ipsis impactum H
est,aut in ipsas illapsum,spirationis libertatẽ adimit.Angustiã verò quæ defluxione fit, protinus sequitur, magna spirandi difficultas,sine calidi spiritus efflatione, vehementiq; spiritus emissione. Quam verò multi crassi lentiq; humores angustiam attulerũt, stertor ac strepitus comitatur. At in ea quæ ex crudo tuberculo nascitur,spiritus difficultas hominem adhuc per sanitatem agentem inuadit:quæ paulatim augescit cum magna thoracis dilatatione,& modici aëris inspiratione,sine stertore,strepitu,& vehemẽti expiratione.Eadem ratione aliorum spiritus instrumẽtorum angustia fit, eademq; ex ea symptomata nascuntur. Eiusmodi autẽ in- A
strumenta intemperie quoque laborare solent,vel sola,vel cum obstructione. Calidã quidem sine humore,sequitur frequens celeris vehemens & magna respiratio, & calidi feruidiq; spiritus efflatio,si quidem vires valent. Sin imbecillæ sunt,calidus spiritus per nares emittitur,non autẽ efflatio fit, nec magna nec vehemẽs spiratio,vtcũq; validæ vi

res

res sint. Per calidam intemperiem aër cibus potus frigida expetuntur: per frigidam verò calida. Cæterùm frigus spirationem efficit raram ac paruam, ægrumq; thoracis ac pul-
B monis destillationibus obnoxium reddit. Porrò autem & asperam bronchiis arteriam vlcerari contingit: atque hunc affectū ostẽdit purulẽti sputi reiectio, sed minoris quàm ex pulmone & thorace, interdum cum ligulæ portione. Dolor etiam inter reiiciendū, locum affectum exercet. Superest vt de vocis vitiis disseramus. Nam & hæc spiritaliū instrumentorū affectus ostẽdunt. Quod vt clarius intelligatur, scire licet hæc ordine se consequi, expirationem primùm eam quæ sine strepitu, deinde quæ cum strepitu & sono fit, posteà vocem, postremò sermonem,
C ità vt prioribus vitiatis, posteriora necessariò lædãtur: non contrà posterioribus offensis, priora necessariò vitientur. Itaque expiratione læsa, reliqua quæ sequuntur, offendũtur: nõ autẽ sermone vitiato reliqua priora offendi necesse est. Horũ omnium instrumẽta sunt, septum transuersum, musculi thoracis, guttur, eiusque musculi, & lingua. Simplicis enim ac naturalis spirationis septũ trãsuersum instrumentum est: maioris autem, ac etiam efflationis, siue cum strepitu & sono, siue citra hunc fiat, oẽs thoracis musculi

vnà

vnà cum ſepto tranſuerſo. Vocis autem, gut tur, eius muſculi, & prodeuntes in ipſos è cerebro nerui. Sermonis verò præcipuum inſtrumentum lingua eſt, cui dentes, labra, narium foramina, palatum, gurgulio, & linguæ vinculũ famulantur. Læſo igitur ſepto tranſ uerſo, ſpiratio naturalis læditur: muſculis verò, efflatio & vox. Cæterũ neruis in ipſos à cerebro deſcendentibus affectis, nõ reſpiratio modò, ſed & efflatio, (quæ vehemens, vt diximus, eſt expiratio) & vox lædetur. Reddi enim ea non poteſt, niſi ſpiritus vehementer impellatur: quod coſtarum muſculi efficiunt, quibus mouendi vim inſerunt antè dicti nerui: qui ſi vel ſecentur, vel laqueo comprehendantur, vel contundantur, vocem vitiant. Idem malũ accidit læſis gutturis muſculis. Cum igitur vocis materia expiratio ſit, hanc autẽ ſepti tranſuerſi & thoracis motus ſuggerat: is ſi imperfectus vitiatusq́; ſit, vox naturalis eſſe nõ poterit: quemadmodũ nec ſi abſolutus perfectusq́; ſit, propria verò eius inſtrumẽta quæ modò recenſuimus, læſa ſint. Itaque læſis tum ſpirationis tum vocis inſtrumentis, vox lęditur. Illis quidem vt antè declaratum eſt: his verò quum gutturis muſculi ægrè mouentur, aut palpitãt aut tremunt, aut quatiẽdo conuellendoq́; mouentur, aut refrigerati ſunt, aut rigẽt, aut humo-

re scatent, aut sicci duriq; sunt, ac flecti non possunt. Cæterùm quũ inflammati sunt (nã
F tũ sine magno dolore moueri nõ possunt) vitiosa quoq; vox redditur, si guttur vitiatum sit, aut ligula, quæ propria sunt vocis instrumenta. Quum autem hæc moderatè guttur aperit aut claudit, vocẽ vocisq́; naturales differentias efficit. Aperta enim grauẽ vel magnam, commissa verò gutturi paruã aut acutam vocem reddit: magnam & acutam, si vehementer: paruam aut grauem, si inualidè spiritus impulsus sit. Ex his igitur vitiatæ vocis differentiæ sumi possunt. Ab humiditate enim mẽbranæ, gutturis raucitas: à siccitate asperitateq́ue, aspera & clangori similis vox nascitur. A frigore & rigo
G re vel tensione, quum musculi guttur mouere ægrè posint, vox talis promanat, qualem aut angustia instrumenti aut amplitudo redderet: hoc est acuta, si via angusta est: grauis, si ampla: stridula verò, si musculi tremunt aut palpitant. Atque hæc quidem de thoracis eiusque partium affectarum notis.

Eadem ratione aliarum omnium partium affectus, ex tumore, dolore, functionum offensione, & excrementorum differentia cognoscũtur. Tumores quidem

dem præter naturam ſunt, inflammationes, ſcirrhi, & œdemata. Dolor uerò, in H quacunque corporis parte firmatus ſit, aut ſolutionis continuitatem, aut uehementem ſubitamq́; immutationem oſtendit. Continuitas autem ſectione, eroſione, contuſione, & tenſione ſoluitur. Immutatur uerò ſubſtãtia à calore, frigore, ſiccitate, & humiditate. Trifariã autẽ functio læditur. Aut enim debiliter, aut uitiosè, aut omnino nõ editur. Quæ uerò reijciũtur, alia affectorũ locorum particulæ ſunt, alia excrementa. At quæ in ipſis naturaliter cõtinẽtur, de ſe unũquodq; præbet indiciũ. De omnibus his A in opere de locis affectis fuſius diſputatũ eſt: quod nemo ante nos, aut in artẽ redegit, aut abſoluit: quẽadmodũ nec aliud ullũ, quod ueteres quidẽ inceperint, ad finẽ perductũ eſt. Aegrotãtiũ igitur corporũ, ex illo opere: ex hac uerò methodo, eorũ qui in morbũ labũtur, et qui ſanitati reſtituẽdi ſunt, notæ petẽdæ ſunt.

Qu

Quoniam locus hic omniũ corporis partium affectibus est communis, mihi videtur non absurdum forè, omnia quibus affectæ
B sedes internæ earumq; affectus deprehendi possint, hoc loco notas docere. Scire igitur licet, quòd quemadmodum vnamquanque naturam, hoc est temperamentum & constitutionem corporis, sua sanitas comitatur, sanitatem verò actiones & diatheses, hoc est affectiones & qualitates, quæ pro sui temperamenti, ab eoq; profectæ sanitatis ratione in corpore visuntur, & quæ reiiciuntur excrementa: ita intemperaturas & malas constitutiones morbi sequuntur: morbos verò actionum noxæ, qualitates, & quæ præter naturam excernũtur. Itaque morborum signa deprehendũtur ab actionum offensio-
C nibus, tumoribus prętER naturam, doloribus, qualitatibus, & his quæ è corpore reiiciuntur. Nam hæc omnia affectum comitantur. Functionum igitur offensiones effatu dignæ morbos sequuntur. Offensum enim id esse dicimus, quum in eo manifestè aliquid deest quod ex naturæ instituto esse debuit. Nulla enim pars est quæ facultate aliqua prædita non sit. Quum igitur variæ sint corporis partes, earumque diuersæ facultates, necessariò diuersæ erunt actiones, probæ quidem, quũ integrę inculpatæq; ipsæ partes sunt:

sunt:læsæ verò atque improbæ,quum morbo aliquo tenentur.Quum igitur partium facultas abolita est, nullam prorsus edit a- D ctionem.Quum verò hęc imbecilla est,imperfectam. At cum præter imbecillitatem partes vitium aliquod fecerunt, vitiosam edunt actionem.Vt variæ igitur sunt corporis partes,ita varię sunt facultates,proindeq; & actiones:quas omnes in tria genera redegit Galenus,vt antè declaratum est, & idē autor in libris de differentiis & causis morborum fusissimè docuit. Si igitur partis alicuius actio læsa sit,affectus aut ipsius partis primarius est,aut per consensum fit. Itaque tumores sua substantia seipsos produnt,locū verò affectum suo situ & figura. Insunt autem alia aliis accidentia,quibus inter se tumores distinguuntur. Siquidem inflammationis propria sunt,tensio & renixus: dolo- E ris vehementia, si locus magno sensu prædi tus sit,& cum pulsatiōe si arteriosus. Quòd si tumor visum effugiat,tactu verò in exter na aliqua parte sentiatur,coniicere licet sub iectam huic partem internam affectam esse. Si verbi gratia tumor in hypochondrio dextro tangenti apparet,certum est hunc in iecore aut ventris musculis esse. In iecore quidem,si collectus:in musculis verò,si sparsus & oblongus sit. Erysipelas similiter febris

com

comitatur vehementior & feruentior. Verũ tensio & renixus minor sunt, dolor, blandior, & sine pulsu. Biliosus enim humor quãtitate minor, substantia tenuior, & qualitate
F feruentior acriorque est. Igitur erysipelas non in tantum tumorem attollitur, nec in vnũ colligitur, sed diffunditur. Prætereà caloris vehementia febrem maiorem accēdit, carbo autem grauissimã & feruentissimã, doloremq; grauissimum efficit, non sine vitæ periculo. Vt autem in tumorē minorem quàm inflãmatio attollitur, ita minus quàm erysipelas in latũ diffunditur. Scirrhi, & alii quoq; tumores duri, qualia sunt carcinomata & glandulæ, duritia maximè & figura distinguuntur. Sine enim dolore omnia sunt, nisi carcinoma quum vlceratũ est. Nã tũ dolorem sentit, effunditq; virus fœtidissimũ,
G si quam viam nactũ sit. Scirrhi igitur durissimi sunt cum partis quam obsident figura. Carcinoma autē velut cancer animal à quo nomen accepit, quoquouersus brachia exporrigit: glãdulæ verò mobiles sunt. Oedema tumor vastus, laxus, mollis, doloris expers, sub hoc intelligi potest tumor aquosus, qualis ramex est. Ne quid autem huic disputationi desit, paucis repetam quæ de doloribus prius declarata sunt. Eius igitur differentiæ sumuntur à causis quæ ipsum

efficiunt, & sedis affectæ natura. Proximæ doloris causæ sunt intemperies, & soluta H vnitas. Intemperies, vel sola, vel cum humoribus ac flatibus. Intemperies sola, calida, frigida, humida, & sicca. Cum humoribus verò & flatibus, vel citra alienam qualitatem, vel cum calore aut frigore. Intemperies igitur calida sola vehementissimum omnium dolorem efficit, frigida secundum locum obtinet. Illa cum caloris, hæc cum frigoris notis est, sine alterius doloris sensu, hoc est sine distensione, grauitate, erosione pulsatione, aut punctione. Siccitas dolorem parit, humiditas nullum. Cum humoribus ac flatibus citra alienam qualitatem fit dolor cum tensionis & grauitatis sensu: vt mox dicemus. Vnitatem soluunt sectio, erosio, contusio, & tensio. Sectio autem & A contusio sensibus deprehēduntur: ideò aliæ doloris notæ ab his quærendæ non sunt. Erosio verò ab humorum acrimonia, tensio à flatu aut humorum abundantia fit, ex qua grauitatis sensus nascitur. Ab affectæ quoque partis natura, doloris differentiæ petuntur. Siquidem arteriosa pulsatilem efficit, membranosa pungentem. Ex his igitur non solùm affecta pars, sed & eius affectus deprehenditur. Pungens igitur dolor atque exporrectus, membranam affectam:

ctam: qui si cum caloris sensu fit, inflamma-
B tam esse significat: mordax autem partem sensu præditam ab acri humore affici testatur. Tensio & grauitas partem sensus expertem, aut hebetem sensum habentem, à flatu distendi, & humorum copia grauari ostendit. Eadem est reliquorũ ratio. Qualitates quæ corporis affectus sequũtur, quia sensibus obiectæ sunt, sensiles dicuntur. Aliæ enim ad visum, aliæ ad olfactum, aliæ ad gustum, aliæ ad tactum, & aliæ ad auditum referuntur. Ad visum quidem, colores: tum corporis vniuersi, tum singularum eius partium. In iecoris enim & cordis & lienis affectibus, color toto corpore flauus
C pallidus & ater conspicitur, pro affectæ partis ratione. In lingua nigror per febres, & internos corporis morbos calidos. Ad olfactum verò fœtor ac alienus odor: hunc odorem reddit oris & narium spiritus, alæ, corporis vniuersi halitus, & sudores. Ad gustum verò sapor alienus, vt salsus, amarus, acidus: quem ex sudoribus in os illabentibus, saliua, sanguine per os reiecto, sputis & vomitibus percipimus. Ad tactum autem primæ qualitates, & quæ ex his nascuntur, duritia, mollitia, asperitas & læuitas, tensio item & laxitas, quæ tam in cute, quàm in aliis corporis partibus

ſentiuntur, vt in lingua aſperitas. Ad audi- D
tum verò vox, vt clãgor, raucitas, & alia vo
cis genera, quæ inſtrumentorum vocalium
vitia oſtendunt, quemadmodum acutus, te-
nuis, exiguus, grauis, ſtridulus ſonus, bõbus
& murmur inteſtinorum. Aurium quoque
tinnitus & ſibilus eãdem obtinent rationẽ.
Quæ autem è corpore præter naturam ex-
cernuntur, ea aut partium è quibus reiiciũ-
tur, ſubſtantia ſunt, aut excrementa. Sub-
ſtantia partis reiecta, vel ipſa per ſe, vel ſua
magnitudine non ſolùm affectã partẽ oſtẽ-
dit, ſed & affectus vehementiam. Cartila-
go, verbi gratia, cum tuſsi reiecta, vlceratũ
pulmonem eſſe teſtatur, quæ ſi magna ſit, E
magnum: ſi parua, exiguum vlcus eſſe ſigni-
ficat. Pulmo enim, vt autor eſt Galenus, ob
humorem facilè & putreſcit & eroditur, ma
gis aut minus pro cauſæ magnitudine. Ve-
riſimile igitur eſt ex magna eroſione &
putredine magnum, ex parua paruum fru-
ſtum vel carnis vel vaſis vel cartilaginis
pulmonis reiici. Ad eundem modum ma-
ior tunica per dyſenteriam educta, craſſo-
rum: minor verò, gracilium inteſtinorum
vlcus oſtendit. Proximam vim his habent
ramenta quæ per vrinam reddita, veſicæ:
cum tuſsi, pulmonis: per vomitum, gulæ
& ventris vlcera ſignificant. Similiter & F
quæ

quæ affectis locis adnaſcuntur, quales ſunt fungi, qui fracto capitis oſſe apparentes, affectam cerebri membranam eſſe teſtantur. Atque hæc quidem tota ſubſtantia præter naturam ſunt, quemadmodũ & ſanguis qui per nares, aſperam arteriam, gulam, ſedẽ, & alium quemcunq; locũ nõ à natura inſtitutum, aut per ſuum quidẽ locum, ſed non ſuo tempore effluit. Præter naturã quoq; effluere dicuntur, ſi quantitate aut qualitate delinquunt, etiam ſi per idoneum locũ & ſuo tempore reiiciuntur. Quantitate autẽ delinquere dicuntur, quum immodicè menſtrua

G fluunt, aut venæ hæmorrhoides, aut etiam nares ſanguinẽ fundunt, vt in criſibus. Eiuſdem generis ſunt quæ in diarrhœa, incruentis dyſenteriis, communibus excrementis, vt ſtercore & vrinis, quæque vomendo & ſpuendo reiiciuntur. Qualitate verò delinquere dicuntur, quæ quauis via excernuntur, ſiue ſua, ſiue aliena, alienam obtinent qualitatem, vt ructus nidoroſi, ſaliua amara, ſputum cruentum, ſordes, ſudor grauiter olens. Pus quoque fœtidum ac male coloratum, vrina nigra, aut alterius præter naturam coloris & odoris, menſes decolores, alui ſedimenta liquida & fœtida.

H Et in ſumma, quæcunque excernuntur cum aliena qualitate, hoc eſt alieno colore,

odore,sapore,sono ac strepitu,calore,frigore,humiditate,& siccitate.

Futuræ igitur ægrotationis signa media inter salubria & morbosa formam obtinent. Nam sanis omnia secundũ naturam insunt: præter naturam uerò ægrotis, quatenus ægrotãt. In horũ uerò medio constituta sunt, quæ futuros morbos prænũtiant: quorum alia secundũ naturam sunt, sed qualitatibus quantitatibus uel temporibus permutata. Quædã uerò præter naturam, sed quàm quæ in morbis sunt, obscuriora. Quocirca affectiones ipsæ corporũ quæ in morbos lapsura esse submonstraui, atque indicantia ipsas signa, in neutrorum genere posita sunt. Primario enim hæc sanitatẽ ostendunt, secũdo uerò loco morbos. Eadẽ cũ diuersis cõparata, tũ neutra, tũ morbosa existũt. Nã quatenus affectionẽ præsentẽ ostẽdũt, neutra: quatenus uerò futurã prænũtiãt, morbosa sunt. Eadẽ ratione & quæ per morbos salubria signa uisuntur, quatenus futurã sanitatẽ prædi- A

cunt

B *cũt, salubria dicũtur: quatenus uerò præ sentẽ morbũ monstrãt, morbosa.* Palam *quoq; est, quòd quæ utrũq; indicãt, secũdũ aliquod uocis neutrius significatũ dici neutra poterũt.* Mirũ *autẽ uideri non debet, eadẽ signa cũ diuersis cõparata, triplicẽ rationẽ habere, nimirum salubriũ, morbosorum, & neutrorum.* Iuxta *aliud uerò significatũ, quæ ex morbo cõualescentibus insunt signa, neutra dicimus: in quo significato signa quæ in senectute adsunt, accipiẽda esse arbitror.*

C *Hæc qdẽ omnia pluribus tũ notionibus, tũ rõnibus subiecta sunt.* Quæ *igitur in absoluta sanitate atq; inculpata sunt signa, sub solã salubriũ notitiã ueniũt.* Et *quæ in ægrotis sunt, nec futurã sanitatẽ prænũtiãt, soli quoq; morbosorũ notiõi subijciũtur.* De *his aũt deinceps dicetur.*

Futuri morbi notæ, mediam inter salubres & morbosas formam obtinent: vt quæ in earum medio sint positæ: interdum quidem ad præcedentem sanitatem magis declinantes, proindeque ex salubriũ genere esse

censentur. Sed quia quantitate, qualitate, ac D tempore immutantur, in eas quæ præter naturam sunt, transeunt. Secundum enim naturam edimus, bibimus, corporisque excrementa reiicimus: sed si solito cibũ potumq; liberaliorem aut parciorẽ, eũq; vel frigidiorem vel calidiorem expetamus, idque citius aut tardius, frequentius aut rarius, excernamusque aut plus aut minus, aut non quales solemus, aut frequentius aut rarius, in morbosorum genere existunt. Interdum verò eiusmodi notæ ad morbum propius accedunt, atque ipsæ morbosæ sunt, sed minores obscurioresq; quàm quæ in morbis cernũtur. Interdũ verò in vtriusq; excessus medio omnino consistunt. Atq; vt à primi ge- E neris notis, quas ex salubriũ genere esse diximus, magis recedunt, ita ad secundi signa, quæ præter naturã esse iã ostensum est, magis accedunt. Eiusmodi autẽ omnia in neutrorũ genere posita sunt iuxta primũ eorũ significatũ. Neutrius enim affectionis participes sunt, sed in medio, vt dixi, constitutæ. Primario igitur sanitatẽ, secundò verò loco morbos significãt. Eadẽ quoq; cum diuersis comparata, tum neutra, tum mobosa sunt. Neutra quidẽ, quatenus præsentẽ affectionem ostendunt: morbosa verò, quatenus futuram præsagiunt. Ad eundem modũ si no- F

tæ

tæ quæ in morbis visuntur, cum præsenti statu conferantur, morbosæ: si cum futura sanitate, salubres dicuntur. Atque hæ quoq; neutræ sunt iuxta tertiam neutrius significationem. Sputum, verbi gratia, quod in pleuritide excernitur, si quidem concoctum appareat, primo quidem præsentem affectum significat: secundo autem loco futuram sanitatem. Similiter autem signa quædam sunt, quæ præsentem morbũ & præteritum ostẽdunt: atque hæc neutra sunt iuxta eandem vocis neutrius significationem, quales ferè
G sunt febrium diariarum notæ, vt palpebrarum tumor & grauitas, facieique pallor ac decoloratio: quæ non solùm diariam febrem esse quæ hominem affligit, sed & hãc vigilias præcessisse significant. Cæterùm neutra esse dicuntur secundum tertiam significationem, quæ vtrunque affectum, hoc est morbũ & sanitatẽ significant: vt coctio quæ in febribus apparet, quatenus futurã sanitatẽ ostendit, salubre signũ est: quatenus verò præsentẽ affectũ indicat, morbosa nota dicitur. Ex his cõstat idẽ signũ ad diuersa relatum, salubris, morbosi, & neutrius rationem habere: vt vrina quæ in febribus cõ
H coctionis principium habet, præsentem statum neutrum esse significat, futurum salubrem, & præteritũ morbosum. Valide enim

virtutis coctio nota est,& quę vincẽdo morbo superior futura sit:proinde futurã sanitatem ostendit,præsentem verò statum inter salubrem & morbosum,mediũ: ideò signũ est neutrũ primæ significationis. Antecessisse verò febrem vehementiorẽ significat, & quæ hanc consequuntur accidẽtia:quocirca morbosum est. Quatenus igitur hæc tria significat, neutrũ est tertiæ significationis. Ad eundem modum sputum in febris & lateris doloris remisione, salubre, morbosum, & neutrum signum est. Salubre quidẽ,quatenus futuram sanitatem:morbosum, quatenus pleuritidem præcessisse:& neutrũ,quatenus affectum inter pleuritidem & integrã valetudinem medium significat. Porrò autem conualescentium notæ neutræ sunt,sed iuxta aliud significatum,nempe primũ. Neutrius enim significationis sunt participes. Nã si cum præsenti affectione conferãtur, morbosæ:si verò cum futura,salubres dicuntur. Quemadmodum autem signa in morbos labentium,media,vt antè diximus,saluberrimi & morbosissimi,alia quidem ad antecedẽtem sanitatem, alia ad futurum morbum propius accedunt:ita cõualescentium notæ aliæ futuræ sanitati,aliæ præcedẽti morbo propiores sunt. Sed futuræ ægritudinis signa quædam omnino media saluberrimi & A B

mor

morbosissimi inueniuntur: conualescentiũ non item. Nam conualescentes omnino à morbo vindicati sunt, sed nondum pristinæ valetudini integrè restituti: proinde eorum signa ex genere salubrium sunt, eo quidem magis, quo propius ad sanitatem futurã accedunt: sed, quemadmodum de transeuntibus in morbum diximus, ea qualitate quantitate & tempore immutantur: fiuntque ex eorum genere, quæ sunt præter naturam. In eadem significatione, sanitatis notæ neutræ sunt, ex salubrium quidem genere, sed qualitate quantitate aut tempore immutantur, scilicet morbosorũ naturas iam nacte. Eiusmodi igitur signa pluribus notionibus subiecta sunt. Nam quædam integram inculpatamque sanitatem ostendunt. Itaque horum alia vni tantùm, alia verò pluribus notionibus sunt subiecta. Quæ vni tãtùm, nec futurum quicquam præsagiunt, aut præteritorum memoriæ subiiciunt: ea si sanitatem, salubria: si morbum, morbosa dicuntur. Si verò vtrunq; affectum ostendunt, pluribus notionibus subiiciũtur: qualia maximè sunt neutra tertiæ significationis.

C (margin letter beside "titate & tempore")

D (margin letter beside "salubria")

Ac primùm de his quæ futurã prædicunt ægritudinem, quorum cum duplex sit differentia, prius ea quæ quan-

tit

titate, qualitate & tempore, non autem propria specie à naturali statu immutata sunt, tractemus: cuiusmodi est cibi appetentia uel maior uel minor, uel quæ suo tempore non accidit, uel insoliti cibi, aut eius excrementorum uel plurium uel pauciorum, uel liquidiorum uel duriorum excretio. Simili modo humidiorum recrementorum defectus ac exuperantia præter naturam, aut eorum coloris aut substantiæ, aut temporis excretioni à natura destinati mutatio.

Futuræ ęgritudinis signa duplicia esse modò ostēsum est: alia quidē toto genere præter naturā, alia verò secundum naturam, se[d] quæ quātitate, qualitate, & tēpore immutā[n]tur: cuiusmodi est cibi & potus appetētia so[]lito maior vel minor, & quæ suo tēpore n[on] fit, sed citius aut tardius: aut insolitorum ci[]borū, & id genus reliqua: quæ nūc suo or[di]ne docebūtur. Appetētia igitur cibi solit[o] maior, præsentē affectū neutrū esse signi[fi]cat: futurū verò morbosum prænūtiat. F[it] autē hæc vel immodica corporis inanitiō[ne] vel stomachi frigore. Inanitio verò, vi ca[lo]ris natiui corporis substantiam digerētis d

dissipantis, aut retētricis facultatis impotentia, & expultricis robore, cutis nimia raritate, & substātiæ quæ per halitū digeritur, tenuitate, prætereà & immodica alui deiectione. Refrigeratur autē stomachus aut ab humoribus acidis ac frigidis, aut sola frigida
G qualitate. Vtrūq; enim stomachū rodit, affectionemq; suctioni similē efficit, proinde famem excitat. Quoniam autem eiusmodi appetentiæ duplex causa est, à quánam ipsa proficiscatur, disquirere, vt antè sæpe iam diximus, tum ex præcedētibus tum præteritis rebus oportet. Si igitur frigus in stomacho sentiat, aut acidum ructet, immodiceq; frigidis cibis ac potu anteà vsus sit, aut rebus aliis refrigerandi vi præditis, ciboq; ventrē immodicè repleat, appetentiā à frigore potius quàm inanitione proficisci conicere licet. Sin solito tempore citius appetat, ac fre
H quētius, minimeq; corpus alatur, imò potius euacuetur, nec adsit aut præcesserit alui profluuium, aut alia immodica vacuatio vel mēsium, vel mariscarū: certum est hanc cibi appetentiam ea inanitione fieri, qua in ambiētem aërem corporis substātia per halitū digeritur, maximeq; si causæ precesserint quę cutem subiectā eiusq; spiracula dilatarint, quales calidæ balneæ sunt, & ambientis aëris calor. Prætereà & si sanguis dilutus sit,

quod

quod ex præcedente victus ratione depr
hendi poteſt,& ex ipſo ſanguine, ſi fortè
xerit. Appetentia verò deiicitur,ſi ſuctio
ſenſus periit,aut ſuctio non fit. Perit qui
intemperie calida vel ſola, vel cum cali
biliofiſq; humoribus,vel cum ſenſus obſ
rus hebeſq; eſt. Calor enim humorem fu
dit,proindeq; ſtomachi ſubſtantiam repl
cæterùm robur ſuctionis diſſoluit ac diſ
pat. Suctio non fit, aut quia corpus plenu
eſt,aut quia non diſsipatur in ambientē a
rem. Plenum enim corpus à vicinis partib
non attrahit,nec rurſus hæ ab aliis:atque
à ventriculo nihil attrahitur:nec ſi quid a
trahitur, aut à ventre tranſmittitur,plenu
corpus admittit. Non inanitur corpus, a
quia caloris imbecillitas non digerit ac d
ſipat corporis ſubſtantiam, aut cutis mea
clauſi ſunt:quare ſubſtantiam etiam à cal
re tenuatam,in vaporemq; reſolutā,in a
bientem aërem digeri non ſinunt. Aut cr
ſior ac viſcoſior humor eſt,reſoluiq; co
max,aut expultrix robuſta non eſt, nec
tium inanitarum attractrix valida. Rur
hîc ex tam numeroſis cauſis quænam aſ
ctū attulerit, antè declarata methodo d
quirendū eſt. Stomachi ſenſus hebes fit i
modico frigore ſtomachū conſopiente.
ſoliti cibi appetentia fit intéperie vel ſo

vel cum humoribus tunicis ſtomachi infer-
ctis,pro quorum varietate varia appetũtur.
C Calida enim frigidos,ſicca humidos,frigi-
da calidos, & humida ſiccos cibos appetit.
Immoderata ſitis fit natiuæ humiditatis vel
feruore, vel penuria, vel vtroque, vel ſalſis
biliofiſq; humoribus calfacientibus ac reſic-
cantibus ventriculi ſubſtãtiam. Sitim verò
tollit frigus,& humor immodicus,& maxi-
mè cum ſtomachus affectum ſuum non ſen-
tit. Inſolitæ verò qualitatis potionem ap-
petit, non aliter quàm cibum. Alui ſedi-
menta quæ celerius aut tardius,frequentius
aut rarius, quæque liquidiora aut durio-
ra deiiciũtur, plura item aut pauciora quàm
D pro aſſumpti cibi ratione, futuram ægritu-
dinem prænuntiare ſolent. Celerius au-
tem reiiciuntur, interdum quidem vel ci-
bi aſſumpti multitudine degrauante, vel
acrimonia pungente,facultatemque irritan-
te,vel cibi humidioris vſu,vel facultate ve-
narum primarũ per imbecillitatem cibum
ad iecur non trahente. Interdũ verò muſcu
lorũ ſedis,per quã ſcilicet effluunt excremẽ
ta,imbecillitate. Multitudinẽ intelligo vel
ſimpliciter cũ adſumptus cibus immodicus
eſt,vel cum retẽtrice vi cõparatam,vel cer-
tè vtroq; modo.Nã tã multus interdũ aſſu
mitur,vt vires alioqui robuſtę ferre nõ poſ-
ſint,

ſint,ſcilicet multitudine degrauãte, in
dum mediocris ſumitur,ſed hũc viriũ in
cillitas diu cõtinere nõ poteſt. Interdum
iuſto vberior ſumitur,& vires infirmæ ſu
Acrimonia verò aut in aſſumptis cibis
aut aliunde in ventrem adſcita, aut in vẽ
gignitur. Cibi enim nonnulli ſunt ſuapte
tura acres ac medicamentoſi, quale eſt b
ſicæ decoctum. Permulti autem dulces,
ſi aliunde vim medicamentoſam recipiu
ventrem deiiciunt. In ventrem deriuan
biliosa quædam interdum è iecore, inter
ex alia corporis parte, quæ vẽtrem proꝛit
Nonnunquam verò corrũpuntur in ven
cibi, aut quia ſuapte natura obnoxii cor
ptioni ſint, aut quia malè affectus vẽter
Ob eius enim noxam cibi aut aceſcũt,
nidoroſi fiunt, aut aliud vitium cõtrahu
Materia quoq; in inteſtinis acris gignit
vt in malignis dyſenteriis. Atq; hæc cit
frequentemq; deiectionem efficiunt. Se
verò muſculorum qua excremẽta effluu
imbecillitas penè aſsiduè aluum reddere
git. Porrò autem cibus humidus, ſi quis p
rimum vtatur, fuſam aluum reddit, nõ qu
degrauet multitudine, vel acrimonia fac
tatem proritet, ſed ſuapte natura deſcẽd
Idem efficit iecoris facultatis imbecillit
quæ in corporis habitum attrahere cib

n

non poteſt, quod cum accidit, per inteſtina cibus demittitur, fitq́; deiectio frequens & liquida: quemadmodum cum in ventrem & inteſtina è corpore humores defluunt. Contrà verò accidit cũ expultrix imbecilla eſt, & ſenſus obtuſus. Imbecillitas enim propellere non poteſt, & ſenſus hebetudo non facilè excrementorum moleſtiam ſentit. Quinetiam alimenta pauciora, craſsiora ac duriora & acerbiora, minus excrementoſa, tardam deiectionem efficiunt. Pauca quidẽ

H & parũ excrementoſa, quòd pauca gignant excrementa, quæ facultatem non degrauẽt. Dura acerba & craſſa, quòd ad motum pigra ſint, nec facilè corrumpantur. Deiectionem quoque tardam efficit muſculorum ventris & thoracis imbecillitas, quæ vehementer inteſtina premere non poteſt. Nec minus deiectionẽ remoratur magna in corpus cibi diſtributio, quam efficit attractricis robur, ciborumq́ue paucitas, & qualitas adſtringens, craſſa, acerba & dura. Ex his conſtat non ſemper alui excrementa etiam quãtitáte qualitate & tempore à naturali ſtatu immutata, futuram ægritudinem prænunciare: quandò, vt declaratum eſt, citius aut

A tardius ſolito deiici poſſunt, eaque liquidiora vel duriora, plura aut pauciora pro aſſumpti cibi ratione. Verùm cum nulla eſt eui-

E

dens causa cur antè dictus cibus,aut medi-
menta,aut aliud id genus solitam deiecti-
nē immutauerit,futurus morbus ex alui e-
cremētis prænuntiari poterit. Constat ig-
tur,si pauciora solitò alui excrementa si-
ac duriora,tardiusq; reddātur,intestina i-
becilla esse,aut sensu obtuso,& attractio-
in corpus,maiorem: aut bilem quæ intes-
na stimulet,pauciorem. Cum autem eiusr-
di deiectionis alui multæ causæ sint, rur-
à quánam harum fiat,methodo antè dec-
rata disquirere oportet,nimirum contēpl-
do quæ præsentia sint, & quæ præcesseri-
quibus cognitis facilè ægritudinis futu-
speciem coniiciemus. Eadē ratione ab a-
deiectionis alui differentiis notæ disqu-
possunt: quemadmodum & quæ ab vri-
sumuntur,qualitate,quantitate & tempo-
quo reddi solent,immutatis. Quod vt c-
rius intelligatur,scire licet futuræ ægrit-
nis notas ab vrinarū colore, substātiæ qu-
titate,sedimento,& emittendi tēpore m-
tato sumi. Colore quidem, si rubicund-
sit,caloris: si albior,frigoris excessum sig-
ficat. A substantia verò, si quidem crassi-
sit,caloris vel penuriam,vel excessum. F-
gus enim materiam crassam extenuare,
ab vrina separare, & ad matellæ fundu-
transmittere nō potest. Proprium enim e-

est dissimilia cogere, non autem sequestrare: caloris verò sequestrare ac quod tenue est, in vapores resoluere: quodq; reliquum est, crassius efficere. Ex quo liquet vrinæ tenuitatem, caloris penuriã significare: prætereà & viarum per quas trãsit, obstructionem. A quantitate verò notæ petuntur, si quidem copiosior reddatur, renum calor,
D qui serosum humorem è venis potenter attrahit, significatur: humores enim caloris vi à renibus, si quidem calidi sunt, attrahũtur, & copiosè expurgantur. Qui si frigidi inualidique sint, hunc non attrahunt. Quare vel ad ventrem ac intestina demittitur, vnde ventris profluuium quod diarrhœa dicitur, efficitur: vel ea in venis & toto corporis habitu relinquitur, vnde pallorem in tota cute parit, qualis in nostris virginibus, præsertim quæ in delitiis & otio degunt, hodie cernitur. Et si affectus augeatur, non solùm decoloratur corpus, sed & aqua intercute laborat. Nonnunquam verò per sudores eiusmodi aquæ emittũtur, scilicet na-
E tura has ad cutem propellente. Siue igitur in intestina & cutem transmittantur, siue in venis & corporis habitu relinquãtur, pauca omnino vrina reddetur. Ex his etiam quæ in vrinis subsident, notæ futuram ægritudinem significantes petuntur. Nam ipsa aut

multa aut pauca reiiciuntur. Illa multit
nem,hæc paucitatem excrementorum i
nis contineri ostendunt. Multitudo ve
brem,aut rheumatismum,aut alium ple
dinis affectum prænuntiat:paucitas ver
gus vel obstructionem iam præsentē si
ficat,& affectus qui ex his nasci solent,
dicit. Cæterùm à reddendæ vrinæ tem
re signa deprehenduntur. Si quid cele
ac frequentius emissum, serosi humori
piam vel acrimoniam, excretricem fac
tem proritantem,aut sensus partis præ
tiā,vel vtrunq; significat. Sin tardius, p
esse in venis humorem, vel hunc (vt
mus)per aliam vacuari viā,aut partis in
cillitatem,vel sensus hebetudinem test

Vigiliæ quoq; ac somni prolixi aut suo tempore non aduenientes.

Ex his quæ antè declarata sunt, co
vigilias nimias ac intēpestiuas à calore
ri,vel solo, vel cum humore calido a
liosо:quēadmodū immodicos somnos
est prolixos & profundos, à frigore ve
lo,vel cum frigido pituitosoque hum
Itaque vigiliæ calidum,somni frigidū
bum futurum significant.

Similiter potus liberalioris aut p ris,calidi aut frigidi insolita cupidi

Potus liberalioris præſertimq; frigidi ap
H petẽtia,à calore fit,vel ſiccitate, vel vtroq;,
vt antè declaratũ eſt:quare ſtomachi vel pul
monis,vel cordis,vel totius corporis habitus
calidam & ſiccam intemperiẽ teſtatur, quæ
calidos morbos parere ſolet.

Quemadmodum ueneris immodicus uſus,aut intempeſtiuum deſiderium.

Nimia venus ac intempeſtiuum eius deſi
deriũ fit ob multitudinem geniture & acri
moniã. Nimia quidẽ ſeminis exuperãtia ex
ſanguinis copia fit:deſiderium verò ab acri-
monia ſeminis ſtimulante,pruritumq; exci-
tante:quæ ab humore acri bilioſoq; oritur.
A Itaq; ſi quis frequẽtius venere vtitur, ſignũ
eſt eum plenitudine laborare,ſi verò vehe-
mentius ſtimuletur, humorum acrimonia.
Quoniam rurſus humorum plenitudo, ve-
narum ruptionem,inflammationes,obſtru-
ctiones,febres,& alia id genus adferre ſolet,
futurum eſt vt hi qui præter conſuetudinẽ
venere vtuntur,in aliquem horum affectuũ
labantur:quemadmodum qui nimio vene-
ris deſiderio ſtimulantur, in cacochymiæ
morbos.

Sudores plures aut pauciores quàm naturæ conueniat.

Locus hic nõ sine dubitatione est. Pa
enim pòst Galenus docet omnia quę hîc
merantur, in genere esse eorum quæ sur
cundum naturã: in quo & sudores conti
tur: cõmentario verò in Hippocratis Ap
rismũ decimũquintũ libri primi, eosder
genere eorũ quæ præter naturã sunt, re
nere videtur. Eius verba sunt: In commi
riis autẽ nostris de facultatibus natural
mõstrauimus naturã esse, quæ nõ solũ a
tit, cõficit, & adglutinat suũ cuiq; partic
alimentũ, sed & quæ eius excrementa di
rit: & quo natiuus calor validior fueri
magis perspiratio sensum effugit: quoc
præter naturam esse sudores Diocles t
dit: quòd rectè omnibus quæ ad corpus
nent, administratis, subactoq; à natura
mẽto, nũquã humorẽ per cutim effluere
sus deprehẽdet, nã quæ in balneis, vel ve
mẽtibus exercitationibus, vel ob æstiuũ
lorẽ exudãt homines, violẽtarũ causa
sunt soboles. Et in primo de sanitate tu
idẽ autor in eadẽ esse sentẽtia videtur. I
liquũ, inquit, excrementorũ genus in fin
lis animalis nascitur particulis ex ipso v
alũtur succo: aliud quidẽ velut semicc
quædã reliquiæ, quæ assimilari parti nu
dæ nequiuerũt: aliud quod prius trãsmi
di alimẽti fuit vehiculũ, nũc functũ off

humidũ tenueq́; ſupereſt:quale nimirũ ſeroſum illud iam dictũ,quod ex vaſis id eſt venis & arteriis in veſicam defluit, huic excremẽto nullus certus à natura præſcriptus meatus eſt:expellitur tamen partim actũ per ipſa mollia corpora, quæ fluentis eius violentiæ cedũt,potiſsimũ cum à ſpiritu maiore impetu irruente impellitur:partim etiã per exiguos omnes corporeæ molis meatus,quorũ nõ modò reliquum corpus vniuerſum, ſed etiã tota cutis plena eſt. Mox idẽ ſubiungit,

E Ergo tenuiſsimũ huius generis excrementum facilè ſanè eiicitur,partim in ſpeciẽ halitus ab inſito calore ſolutum, partim violẽto motu confertim erumpens. Appellant verò quod ita excernitur,ſudorẽ: alterũ verò, cui nullum publicè nomen eſt,quòd videlicet nec vulgò eſt cognitum,vt quod conſpectum præ tenuitate effugiat,ab his qui id ratione contemplati ſunt,ἄδηλος αἰσθήσει διαπνοὴ,id eſt tranſpiratio ſenſum latens vocatur. His certè verbis conſtat Galenum ſentire,ſudores non niſi violento motu erumpere. Seroſus,inquit,humor partim per ipſa

F mollia corpora,quæ fluentis eius violentiæ cedunt,actus,potiſsimùm cum à ſpiritu maiore impetu irruente impellitur. Et paulò pôſt ſcribit eũdem humorem violento motu confertim erumpere, appellatque quod

ita excernitur,sudorem. Palam itaque es
dores omnes esse violentos,proindeq; pr
ter naturam. Hæc enim suos motus qua
nus ex se est,liberos ordinatosq; habet,
alibi docuimus,si quidē rectè instituta
Ex præsenti tamen loco constat eundē
torem sudores in eorum genere quæ se
dum naturam sunt,collocasse. Vt autem
bitatio hæc dissoluatur,scire licet tempe
turam humanam duplicē esse:alteram ab
lutam,perfectamq;,omnium excessuū n
diam:quæ,vt in commentariis nostris in
bros Galeni ad Glauconem docuimus,
tius cogitatione quàm re vera existit,
fortè temporis momento duret,hanc si in
ligas in aëre tēperatissimo amœnissim
degere,nihilq; offendi,neque cibo,ne
potu,neque exercitatione,neque aliis,v
mel dicam,quæ in agendorum,assumend
rum,educendorum,& foris incidentium
nere continentur,nō plus serosi humori
vasis colligitur,quàm natiuus calor in v
res digerere possit: quare nullo modo
præter naturam sudabit. Quòd si in antè
ctis quidpiam delinquat,hoc est plus cibi
potus assumat quàm concoquere calor na
uus ac digerere possit,necessariò in vasis
mor serosus colligetur,vnde sudores eru
pent,scilicet natura degrauata foras tenu
hu

hunc humorem magno impetu expellente. Possunt & ex tẽperato corpore, vel nimis se exercente, vel Soli exposito, prolici sudores, sed certè cum violentia, & præter naturæ institutum: quemadmodum Diocles dicebat. Altera est temperatura quæ ab hac absoluta declinat, aut vna tantùm qualitate, aut duabus, idque vel magis vel minus: vt
A ex antè dictis constare potest. Quæ autem magis recedunt, imperfectiores edunt actiones, præsertim naturales: quanquam calida & humida probè cõcoquit, sed multa excrementa parit. Cum igitur varii sint excessus, varia procreantur excrementa. Calida & sicca temperatura, verbi gratia, multã bilem, frigida & humida pituitæ copiam in corpore generat, præsertim in similibus regionibus, temporibus, ætatibus, & victus ratione, pituitosa, verbi gratia, natura, in hyeme & regione frigida multã pituitam, serosumq; humorem in venis congerit, quæ cum per ca
B loris imbecillitatem tota in vapores digeri nõ possit, in sudores erumpit: quũ videlicet natura violentiore motu hanc foras propellit. Cũ igitur frigida & humida natura necessariò tenuem humorem pariat, secũdum naturam hæc sudat: temperata verò contra naturam omnino, vt in qua natiuus calor, si rectè omnia circa corpus administrata sunt,

reliquias humoris serosi in vasis content
halitum digerit. Cum ergo nulli aut adn
dum pauci adeò temperati ac probè cons
ti sint, qui non ab illa summa absolutaq;
perie declinent, fieri non potest quin exc
menta generent alii alia, eaq; plura vel p
ciora pro excessus magnitudine, præter
in regionibus & temporibus, vt modò c
bamus, similibus. Itaque necessariò sud
contingit tantum, quantus est in vasis co
ctus humor. Quòd si tantum sudet, qua
natiuum temperamentum efflagitat, id r
simpliciter & absoluto sermone, sed sec
dum eius qui sic sudat naturã fieri dicem
Alioqui & menstruas mulierum purgat
nes præter naturam esse fateri cogerem
quæ scilicet propter caloris imbecillitat
superuacaneum sanguinem gignunt, qué
to statoq; à natura tempore expurgant, a
copiosiorem, aliæ parciorem, pro sui qu
temperamenti conditione. Itaque Gale
hic non simpliciter plures aut pauciores
dores dixit, sed adiecit, quàm naturæ co
niat, hoc est temperaturæ eius qui suc
Plures autem excernit sudores, vt idem
tor in libris de causis accidentium do
ob corporis raritatem, excrementi tenui
tem, eiusdem abundantiam, facultatis c
tentricis imbecillitatem, vel expultricis

bur. Contrà pauciores excernit ſudores ob meatuum conſtipationem, corporis denſitatem, excrementi paucitatem, craſsitiem & lentorem, contentricis robur, & expultricis imbecillitatem, quæ ex quibus proficiſcantur, ex iiſdem libris intelligere poteris. E Quos igitur morbos, ſudores vel plures vel pauciores prænũtiẽt, cognoſcemus, ſi diſtinxerimus, quẽadmodũ antè monuimus, tum quæ præceſſerunt, tum quæ præſentia ſunt.

Ad motum tarditas, aut hunc molientibus grauitas.

Mouendi tarditas, & in mouendo grauitas, redundantiæ ſunt ſymptomata, aut animalis facultatis exolutæ, aut vtriuſq;. Exoluitur facultas ac imbecilla redditur intemperie, ac principii neruorum cõſtipatione, cum F non tanta vis è cerebro, quanta ad probam motionem exigitur, tranſmittitur, mẽbraq; exoluuntur, & ſegne ac pigrum corpus redditur. Si verò tanta tranſmitti poteſt, quanta mouere corpus quod ſecundum naturam habet, ſufficit, ſed interim humorum multitudine premitur corpus: naſcitur ſegnitia, grauitas, atq; vt verè dicam, laſsitudinis ſenſus, alius atque alius pro humorum qualitate atque quantitate. Siquidem redundantia, tenſionis: acrimonia, vlceris: ambo

ſimul, inflãmationis ſenſum efficiunt. It
tenſiua laſsitudo, plenitudinis morbos pr
ſagit: vlceroſa autē, cacochymiæ: phlegm
noſa verò, vtriuſque.

Aut uehemens exolutio.

Exolutionem & deliquium animi pro e
re vſurpari ſcribit Galenus libro priore
Glauconem. Fit autem deliquium à ca
& manifeſtis, & ſenſum effugientibus. S
ſibus conſpicua ſunt dolor, vigiliæ, ven
profluuium ſanguinis profuſio, ſudores, v
mitiones, lõgior inedia, & id genus alia q
virtutis robur exoluũt. Si quis igitur ob
rum aliquod exoluatur, non ſunt aliæ ca
quæ futuros morbos parituræ ſint, diſqu
dæ. Si quis verò animi deliquium patia
citra vllam ex commemoratis cauſam, co
iicere oportet vndenã id accidat. Nam
humorum cruditatem contingere poteſt
ob ſpiritalis ſubſtantiæ penuriam. Humo
cruditas ſi nec obſtruat nec oneret, ſolũ e
cit deliquiũ. Sin premat aut obſtruat, nõ
tùm deliquium, ſed & ſyncopen adfert. Sp
ritus autem ſubſtantiam demolitur facult
tis imbecillitas, quæ tantum eius genera
non poteſt, quantũ ad obeundas functiõn
ſatis ſit: aut ſi validum quidem principiũ ſi
multumq; ſpiritum gignat, ſed is tenuis ſi
ci

cutisq; spiracula multum aperta, resoluetur virtus. Cum igitur animus deficit sine
A manifesta causa, certum est aut morbum, aut mortem in propinquo esse: morbum quidem, si tantùm ingens exolutio fit: mortem verò, si & ingens ea fit, & frequenter exoluatur, iuxta Hippocratis sententiã. Nâ qui frequenter, vt ipse ait, ac vehementer sine manifesta causa exoluuntur, derepente moriuntur.

Aut mensium suppreßio, aut profusio maior uel minor.

Menses, vt Galenus scribit, supprimuntur, diminuuntur, aut largius fluunt ob labẽ vel ab ipso ortu vel post ortum contractã.
B Illud futurum morbum nõ prænuntiat, quẽadmodum nec hoc, si iam longa consuetudine habitum contraxit. Si verò nuper aut suppressi sint, aut minus quàm pro consuetudine fluant, futurum morbum prænuntiant. Cũ enim supprimũtur, aut minus quàm pro consuetudine fluunt, magnum in corpore humorum prouẽtum colligi necesse est, vnde multitudinis morbi nascuntur: cuiusmodi sunt febres, tumores præter naturã, rheumatismi, lassitudines, & arthritides. Cum verò immodicè fluunt, frigidos morbos pariunt. Dissipat enim immodica sanguinis

pro

profusio natiuum calorem,& cruditatem
toto corpore gignit: vnde hydropes &
id genus morbi nascuntur. Supprimuntur
tem menses, vt idē autor docet, vel ob s
stantiæ vteri, vel eius vasorum, vel hum
ris vitium. Siquidem durior solidior cr
sior atque pinguior vteri substantia m
struum sanguinem retinet, quemadmod
& venarum ad vterum peruenientiū ang
stia, cōstipatio, & obstructio. Eādē vim c
tinent sanguinis paucitas, lētor, & crassit
Supprimūtur menses, cū aliò vergūt hu
res, per aliasq; vias feruntur, vt per nares,
morrhoides, os, & inferiores partes. Verū
eiusmodi mēsium suppressio nihil mali p
tendit, sed potius sanguinis profusio, ex qu
cunque alia parte fiat, si modū excedat.
enim minus lædit, quàm mensium immo
ca fluxio, quæ cum aliis sanguinis profusi
nibus communes causas habet, nimirum h
morum redundantiam, tenuitatem, praui
tem, & oris venarum dilatationem. Sang
nis enim plenitudinem vasa continere n
possunt. Tenuis humor per venarū ōra pe
colatur: prauus autem si cum acrimonia
vasa in quibus continetur, erodit.

Quemadmodum sanguinis ex uen
quæ hæmorrhoides dicuntur, fluxio.

V

E Venarum ora, vt Celsus scribit, tanquam ex capitulis quibusdam surgentia, quæ sæpe sanguinem fundunt. græci αἱμοῤῥοΐδας vocant. igitur si vberius fluant, aut minus quàm pro consuetudine, aut omnino supprimantur, morbos prænuntiant, non aliter atque menses, de quibus modò agebatur. Eosdem enim affectus præsagiunt. Nam vt hi suppresi ac imminuti, ita suppressæ, ac minus quàm pro consuetudine fluētes hæmorrhoides, multitudinis morbos:& vt menses immodicè fluētes, ita hæmorrhoides frigidos corporis affectus venturos ostendunt. Ex F his constat, sanguinis quod per hæmorrhoides fit moderatum profluuium, in quibusdā esse secundum naturam, vt in mulieribus menstruæ purgationes. Nam inter ea quæ toto genere secundum naturam sunt, sed tamen qualitate, quantitate, aut tempore mutata, Galenus enumerat. Sāguinis igitur profluuium quod per earū ora venarum fit, his naturale est qui feculentū crassumq; sanguinem suapte natura aceruant.

Sed & si tanta in cibo & potu, quanta prius fuit, uoluptas non sentiatur, futuræ ægritudinis est nota.

G Ventriculus visceribus seruit & venis, vt scribit Galenus: ideò cibū & potum appetit

illis familiares ac necessarios. Ventricu
antecedit linguæ iudicium, ipsa enim, v
autor scribit, his maximè delectatur
bus ventriculus egere videtur. Atque
modi sympathiæ ac consensus potissim
sa est membrana quæ linguam ambit.
standi igitur sensui secundũ naturam h
ti, voluptatem adferunt cibi corpori ne
sarii ac familiares, videlicet dulces ac
gues. Quòd si vitium aliquod contrax
gustandi instrumentũ, nõ eandem ex iis
cibis, quam prius voluptatem capit: imò
runque ne vllum quidem cibum omnin
petit, tantum abest, vt eo delectetur. Si
dem membrana, aut neruus vnde ipsa or
resolutus sit, aut certè ea cerebri pars ex
neruus habet originem, vehementer l
nullus gustandi sensus aderit. Sed eiusm
accidens præter naturam est, vt posteà d
tur. Cæterùm si multo humore imbuta
gua sit, gustandi sensus obtunditur, atq
minori voluptate quàm prius, cibus pot
sumitur. Quod & his contingit, qui in i
gra etiam sanitate cibo potuq; oppleti,
voluptate edunt bibuntq;. Quòd si co
paucum aut nullum humorẽ lingua hab
rerum quæ eduntur & bibuntur, sapo
aut male aut nullo modo recipiet. Ad
dem modum reliqui ferè sensus omn

habent,quo res sibi obiectas percipiāt: Oculus quidem spiritum æthereum,& purū,qui rerum spectabilium species excipiat. Aures spiritum aëreum quietum,vt agitatum aërē recipiat,& neruo auditorio suggerat. Ventriculi cerebri vaporem ad recipiendos odores. Ita lingua humorem rerum sapores excipientem:quo si omnino careat, nullius rei gustū sentiet. Si verò humoris minus habeat quàm cōueniat,saporem quidē excipiet,sed non statim,nec cū solita voluptate. Quod
B in magnis æstatis ardoribus experiri licet, & aliis locis vehementer calidis & siccis: in quibus diutius versatus sine potu,aut re quæ linguā humectare possit,linguā maximè resiccabit. Si vinū quod prius delectabat, bibat, nullā aut admodum paruàm voluptatē sentiet: imò sæpe ab eius potu maximè abhorrebit,etiā si vehemētissimè sitiat. Hinc mirum non est si à canibus rabidis demorsi, tam ab aqua abhorreant, cum maximè sitiant:ideò ὑδροφόβους hos appellant.

Similiter autem & mentis hebetudo
C *præter naturam,aut obliuio quædā insolita,aut pluribus somni quàm antè uisis pleni. Quinetiam auditus gustus & uisus hebetiores ac obscuriores. Atque*

ut semel dicam, quæcunq; secundum n turam inerant, uel aucta uel imminu uel tempore uel quantitate uel qualita immutata.

Præter naturã Galenus adiecit, quòd f qui suapte natura tardũ ingeniũ, sensusq hebetes, & reliqua quæ in dictione hac co tinentur, habeãt: cuiusmodi sunt qui frigi humidoq; natura cerebro sunt, vt antè dec ratum est. De his igitur nũc sermo habetu qui natura mẽtem sensusq; perspicaces h bent, sed præter naturam factos hebetiore Quod cum accidit, cerebrũ caliginoso sp ritu ac crasso humore hunc gignente abu dare, aut temperamẽto humidiore esse, ce tum est: vnde nasci Apoplexia, Paralysis, L thargus, Coma; & id genus morbi solen Porrò autem διάνοιαν mentem interpreta sumus, quæ nõ solùm ratiocinandi, sed & a prehẽdendi, intelligẽdi cognoscendiq; si plices rerum formas, vim continet. Eader ratione morbos antè dictos portẽdit inso lita obliuio, vtpote quę ab immoderato h more & frigore fiat, vt suprà declaratũ est Somni quoque φαντασιώδεις, hoc est tumul tuosi, ac multis variisq; visis ac somniis ple ni, morbos prænuntiant. Horũ autem som niorum rationem suprà docuimus.

At

Atque adeò corporis moles maior & minor, rubicundior aut albior, similiter liuidior & nigrior.

Corporis moles solito maior copiã, minor penuriam humoris præsertimque insiti ostendunt. Rubicundior sanguinem, albior pituitam, liuidior ac nigrior atrã bilẽ in corpore redundare significat. Addi poterat
F flauior. Nã sæpe flaua cutis apparet, quæ abundantis flauæ bilis nota est. Cum igitur corporis moles maior est & rubicũdior, plethoræ, hoc est redundantiæ morbos prænũtiat, vt natiui caloris suffocationem, vasorum ruptionem, & febres quas συνόχους græci vocãt. Minor verò moles nõ solũ futurũ, sed & præsentem affectum ostendit, nimirũ naturæ instrumẽtorum læsionem, quæ probam concoctionem distributionemque cibi impedit, ac corporis nutritionem, ex quibus ἀτροφία ac tabes nascitur. Quòd si alba, atra aut flaua sit cutis, vitium quoque in di-
G ctis instrumentis esse significatur: aut certẽ improbam victus rationẽ præcessisse, prætereà & morbos succedere. Siquidem cutis alba hydropas, œdemata, febres quotidianas: quemadmodùm liuida & nigra febres quartanas, cancros, carbones, & elephantiasin, flaua verò febres tertianas, causos,

dyſenterias,eryſipelata et herpetas prędici

Ructusq; & ſternutamenta & fla tus plures aut pauciores quàm ex con ſuetudine.

Flatus ac vaporoſus ſpiritus fit ex hum ribus, & à caloris imbecillitate. Summu enim frigus,vt Galenus docet, vaporis ex halationem impedit:& vehemens calor i materiam vnde flatus generari ſolet, reſo uit ac diſcutit,vt flatum generare non po ſit,niſi ea ſuapte natura flatulēta ſit,ac in v porem trāſire idonea,qualia viſcoſa & cra ſa ſunt:aut tenue quidē,ſed ſua multitudir caloris vehemētiā ſuperet. Per febres enir ex nimio potu in vētre ſæpe flatus gignitu tametſi vehemēs calor ſit, & quod bibitu tenuitate præditum:at ex eius copia,vt mo dò dicebā,plus vaporis ſuſcitatur, quàm d ſcuti niſi longo tēporis ſpatio à calore po ſit. Calor igitur imbecillus flatum parit in terdum ex cibo & potu,interdū ex humo bus. Itaq; ſi ex cibo tātùm,nō vberiore qu dem, flatus gignatur,imbecillitatē:ſi ſine bo,humorū abundantiā ſimul & imbecill tatem eius partis in qua gignitur, ſignifica ventriculi,verbi gratia, ſi in ventriculo : inteſtinorum,ſi in inteſtinis naſcatur. Cæ rùm id genus flatus foras pellitur, ſi valid

ex

expultrix facultas sit, & viæ per quas exire debet, obstructæ non sint. Sin imbecilla virtus sit, aut viæ obstructæ, intus manet, inflationemque parit: atque hæc si magna sit, dolentem scilicet locum in quo cõtinetur, di-
B stendendo. Si igitur per os emittitur, ructũ efficit. Si per inferiora, flatum vel strepentem, vel sine strepitu. Sternutamentum verò, vehemens, & cum magno impetu spiritus est emißio tum ex pulmone, tum è cerebro. Id autem ex his gignitur quæ naribus & cerebri ventriculis molesta sunt, quibus excitata earum partium facultas, sternutamentũ mouet. Excitant autẽ hanc humor, vapor, & quicquid forinsecus in eas partes incidit, vt puluis mordax, festucæ in nares immissæ, & acres vapores ac odores in cerebrũ delati, & qui ex capite in easdẽ partes humor vaporq; perueniunt. Ad eundẽ mo-
C dũ si calfactũ vel igni vel sole vel alia quacunq; re calfaciendi vim habẽte cerebrũ sit, aut humectatũ vel victus ratione vberiore ac humidiore, vel certè ambientis humore: aut si qui in cerebro humor est, in vapores à calore resolutus sit, aut si solitum effluuium cohibeatur vel ambiẽtis frigore, vel alia vi subitò stringente, sternutamentum mouetur: quod his qui ex calido loco in frigidum repentè veniunt, ferè accidere solet, & con-

trà ex frigido in calidũ: ſcilicet in vberiore ſoluto cerebri humore vaporem, quàm per cutis ſpiracula expirare poſsit. Idem in externis rebus experiri licet. Siquidem ſepultæ calidis cineribus & prunis Caſtaneæ, corticem magno violentoq; impetu ſuũ rumpunt, niſi prius in eo plaga facta ſit, per quã humor in vaporem reſolutus exeat. Reſoluitur enim humor in flatum ac vaporem: cui niſi pateat exitus, cortex cum magno ſonitu rumpitur. Cum quis igitur frequentius ſolito ſternutat ſine cauſa euidente, humidam partis vnde exit, ægritudinẽ futuram conijcere licet. Quòd ſi pauciores ructus flatus & ſternutamenta quàm prius excitentur: caloris ac ſiccitatis vehementioris materiam flatuum ac vaporum conſumentis notabunt, aut facultatis expultricis genitos flatus expellere nequeuntis offenſionem. Itaque flatulentos affectus, aut certè calidos & ſiccos futuros præſagiunt. D

Eodem modo narium, palati, uel aurium (quibus cerebrum expurgatur) recrementa, quantitate, qualitate aut tempore immutata. Hæc quidem ex eorum genere eſſe cenſentur, quæ ſecundum naturam ſunt.

Ce

Cerebrum cum per alios meatus, tū maximè per nares palatū & aures repurgatur: Per has quidem biliosa sordes, per nares autem & palatum mucosa pituita, idque aliàs aliis temporibus. Hyeme enim maior crudioris pituitæ vis ex palato & naribus, æstate minor, sed coctioris reiicitur: quemadmodum ex auribus sordes æstate quidem pautior, sed biliosior: hyeme largior & minus biliosa fluit. Quòd si contingat vtroq; tempore plus aut minus, aut non quale oportet, per antè dictas vias exire, futuræ ægritudinis nota erit. Vberior enim pituita & crudior, quocunq; tēpore effluxerit, semper futurum cerebri morbū frigidum & humidū, sed tamē æstate vehementiorem significat: quemadmodū biliosior sordes si hyeme per aures exeat, calidiorem ac ficciorem. Atque hæc sunt, quæ cum ex se sint secundum naturam, immutata tamē quātitate, qualitate & tempore, fiunt præter naturam, morbosq; præsagiunt, vt monstratum est.

Morsus autem uentris uel stomachi, uel alicuius intestinorum, aut dolor qui uel uentre exoncrando, uel uomendo, uel urina reddenda, uel alius quispiam mediocris sentitur, ex corum quæ præ-

ter naturam sunt genere esse censentur. Nōdū tamen ita affecti ægrotare dicūtur, quemadmodū nec quibus caput aut grauatur aut dolet, cū nōdū hæc solita impediant opera, atq; hic est ægrotandi terminus in eiusmodi affectionibus.

De his quæ secūdū naturā inerāt, sed quātitate, qualitate, & tempore mutata futuros morbos prænuntiāt, abūde suprà disputatū est. De his verò quæ præter naturam sunt & futuros morbos significāt, nunc agendū est. Præter naturā sunt morsus ventris, stomachi, & intestinorū, & molestiæ quæ vētrem exonerādo, vomēdo, & vrinā reddēdo sentiuntur: vt capitis grauitas & dolor aliaq; id genus mala, quæ pòst docebūtur. Si igitur vēter, stomachus, & intestina morsum aliquē sentiāt, cōiicere licet ea humorē aliquē habere suo calore & acrimonia erodentē, vel frigore stringentē, ac fibras rūpentem, aut flatu distendentem, proinde dolorem efficiētem. Ad eundem modum si cum molestia ac labore vomatur, venter deiicitur, aut vrina reddatur, verisimile est id quod eiicitur, corruptū esse, aut cum eo aliquid permistum quod dolorem excitat, nimirum bilem vel ex iecore vel maioribus

ve

B venis in eas partes refusam. Hæ itaque futuræ ægritudinis notæ sunt, si quidem solita opera non impediant. Alioqui enim non futurum sed iam præsentem morbū significarent, quem ab actionū solitarū offensione metimur. Nam tum demum ægrotare corpus dicitur, vt Galenus scribit, cum munus suum citra noxam obire nequit: sanum verò esse, quum potest.

Quocirca eandē affectionē cū alijs comparatā, iam morbosam, & neutram etiā dicimus. Nā pro uirtutis robore uel facilè ferētis, uel iam uictæ, harū quæq;
C *aut morbus est, aut neutra affectio.*

Eandem affectionē, verbi gratia, capitis grauitatem, aut dolorē, aut aliam quālibet ex eorū genere quæ præter naturam sunt, in diuersis corporibus notā esse morbi & præsentis & futuri cōstat. Nā ita affecti, si quidem validi sint adhuc, munia vitæ necessaria obire citra noxā possunt: proinde nondum morbosi, sed neutri dicuntur. Contrà si imbecilli sint, solita opera probè exercere non possunt: quare non amplius neutri, sed morbosi existunt.

Eodē modo & quæ in sensibus fiūt,
D *non quæ maioris & minoris ratione*

*inter se differũt, sed quæ ex genere præ-
ter naturã sunt, morbosa signa existun-
tãtisper dũ exigua sunt, et nõdũ à soli-
operibus hominẽ abducere possunt. Eiu-
modi autẽ sunt, cũ gustui uel salsum u-
amarũ uel aliquẽ aliũ saporem omnia
edũtur & bibũtur repræsentãt: aut et
si nihil assumatur, talis saliua appar-*

Sensuum affectiones, nõ quæ maioris
minoris ratione differunt (nã hæ toto ge-
re secundũ naturã sunt, vt antè declaratu
est) sed ex eorum genere quæ præter natu
existunt, morbosa signa sunt, id est futur
morbos prænũciãt, si quidẽ exiguæ sint. M
gnæ enim nõ futuros, sed iã præsentes mo
bos ostendũt, vtpote quæ à solitis operib
auocẽt: quales sunt quæ in sensibus cernun
tur. Cũ igitur in lingua sapor amar⁹ aut s
sus aut acidus aut alius quiuis alienus sent
tur, siue bibẽdo & edẽdo, siue etiã citra r
alicuius cõtactũ, certũ est hanc esse vitios
humore imbutã: videlicet flaua bile, si am
rorẽ: atra, si acorẽ: pituita dulci, si dulced
nẽ: salsa, si salis saporẽ repræsentat. Quod
indicium est redũdantis in vasis eius hum
ris, cuius sapor in ore sentitur: proinde
morborũ qui ab his humoribus nasci solẽt

I

In odoratu uerò, cum sine rei odoræ præsentia qualitatẽ aliquam sentimus: aut cum plura diuersaq; naribus obiecta, eundem omnia, ac si essent similia, odorem repræsentant: sæpe uerò nihil omnino odoramur: aut cum fœtorẽ aliquem, etiam si nihil adsit quod grauiter oleat, sentimus.

Priores cerebri vẽtriculi vaporosum spiritum continent, rerum odoriferarum halitum excipientem. Ab his nati nerui quos
G mamillares vocant, iuxta ossium quæ ethmoide græcis appellantur, initium desinentes, primaria odorandi sunt instrumẽta. Natura igitur narium foramina cartilaginibus distinxit, & commemorata ossa spongiosa fecit, internamq; membranam ad instar coli perforauit, cum propter alia, tum vt ad cerebri ventriculos rerũ odores peruenirent. Itáque resolutis his partibus, & viis antè dictis obstructis, nullus omnino aut certè paucus odor sentitur. Obstruuntur autem polypo, aut alio tumore præter naturam, velut inflammatione, & humoribus recrementisq; cerebri, vt in destillatione & grauedi-
H ne, & cum frigus humorem exprimens, & calor colliquans, priores cerebri ventricu-

los replet, atq; interdum etiã immutat, co
tentumq; in ipsis vaporosum spiritum: resi
uitq; earũ partium robur, quocirca ab ob
ctis odoribus non afficiũtur, nec sentiũt n
distinguũt odores. Insignes quoq; earũ pa
tium cõtusiones ac sectiones odoratione
prohibẽt. Vitiatur autẽ ac deprauatur odo
ob instrumentorũ intẽperiem, præcipuè ca
dam & humidam, quæ humores corrumpi
quorum halitus in antè relatos ventriculo
trãsmissus, talem facultati repræsentat od
rem, qualis ipse est. Ab aliis quoq; partibu
vt cerebro, pectore, & vẽtre, putriũ ac co
ruptorum humorum exhalatio sursum fer
tur, atq; odorãdi sensum varium efficit pr
variis ac differẽtibus vaporibus naribus ob
iectis. Quòd si imbuta odorandi instrumẽ
ta prauo humore sint, quicunq; forinsecus n
ribus obiiciuntur vapores etiam differẽte
eundem odorem repræsentabunt. Si igitu
deletus omnino odoratus sit, aut vehemen
ter debilis, signum est aut resolutæ faculta
tis, aut viarum quibus odores in cerebrũ fe
runtur, obstructionum. Vtrũ autem horun
sit, antè declarata methodo inueniemus, ni
mirum præsentia & præterita consideran
tes. Si verò deprauatus sit, coniicere licet in
buta odorandi instrumenta prauo humore
esse, aut ex vicinis partibus reliquóve cor
por

pore putres fumos exhalare, ferriq; in priores cerebri ventres.

In auditu autem sonitus & strepitus præter naturam sunt.

Affectiones quæ auditui accidũt, aut absente aut præsente re forinsecus adueniente fiunt. Siquidẽ sonitus, strepitus, sibili, tinnitus, & murmura aliquãdo audiũtur nulla foris re sonum efficiente. Interdum autẽ sonus vel nullus vel exiguus admodũ auditur, etiã
C si in ægrotantis aurem validè inclames. Interdum verò audiũtur quidem, sed nõ quales reuera existunt, nimirũ graues vel acuti, aut cum clangore, aut striduli, aut turbulenti, aut obscuri & rauci: vt mox docebitur. Audiũtur autem eiusmodi soni, cum in cerebro multus ac crassus flatus est: qui cum exitum liberũ non habeat, sonos elidit varios pro eius multitudine, impetu propellẽtis facultatis, & viarũ quibus exeunt, latitudine. Nam si lata via est, & flatus crassus & multus violenter impellatur, sonus grauior & maior audietur. Sin angusta via est, multus quoque flatus validè impulsus, sibilus elidetur.
D Quòd si vehementer foras non expellatur, aut solũmodo intus agitetur sine exitu, audietur tumultus & murmur, quale est aquarum in vase aliquo operculato feruentium.

tium. Agitatur autē à vaporibus sursum ascendentibus, vt in ebrietate, aut feruore inflammationis alicuius: aut ab alia re eiusdem generis. Quòd autem spiritus dum foras expellitur, has sonorum differētias gignat, ex rebus externis facilè intelligi potest. Nam si validè ac magno impetu ventus per foramē aliquod magnum transeat, sonum grauem ac magnum edit, sin per angustum, sibilum, & reliquas sonorum differentias pro impulsionis vi, & viæ qua transit, latitudine. Eadem vitia accidere possunt cum citra etiam aëris crassitiem magno sensu pollet sentiendi instrumentum. Sed non facilè, vt scribit Galenus, distingui potest an ab hac an illa affectione hæ sonorum differentiæ habeant originem: quare artificiosa coniectura & longo tempore id scrutari oportet. Si igitur paulatim eiusmodi soni superueniāt, ac per interualla, si prætereà grauitas sentiatur, præcesseritque victus ratio quæ flatus gignere idonea sit, coniicere licebit eiusmodi sonitus à crasso spiritu ortum habere, præsertim si à medicamentis quæ in- F cidendi extenuandique vim habeant, affectus mitigetur. Vt autem flatus eiusmodi paulatim gignitur, ita paulatim sonum gignit: & vt paulatim discutitur, ita paulatim cessat sonus. Contrà si nullam opem

hæc

hæc ferant, sineque intermissione sonitus audiatur, nec præcesserint quæ flatum gignere possunt, nec grauitas vlla sentiatur: potius à sentiendi præstantia has sonorum species, quàm à flatus crassitie fieri conijcere oportet. Audiuntur verò qui foris adueniunt soni, non quales quidem existunt, sed aut acuti, aut graues, aut striduli, cum tamen, vt modò dicebamus, tales non sint.
G Acutus quidem auditur, cum meatus angustior factus est ob tumorem aliquem comprimentem, vel sordem aut rem aliam obstruentem, non quidem totum meatum. Nam tum nihil audiretur, vt mox dicetur. Grauis verò, cum latior solito meatus est. Clangor autem fit, cum membrana meatum auditorium vestiens resiccata est: quod ferè ex ardentibus febribus accidere solet, quæ non solum cerebrum, sed & totum corporis habitum resiccant, maximè si maiores ac diuturniores sint. Quòd si iam exasperata membrana sit, sonum efficit tremulum ac stridulum.
H Raucus verò & obscurus apparet, cum eadem membrana humidior est, aut etiam aër sonos forinsecus recipiens crassior ac turbulentior. Surditas autem atque audiendi grauitas nascitur, si resolutum instrumentum sit, aut ea cerebri portio, ex

quà neruus auditorius prodit: aut cõtusum aut vulneratum: aut etiam auris meatus ita obstructus occlususq; sit, vt per eum externus sonus ingredi non possit: aut si is possit, admodum exiguus sit. Adde quòd si resiccatus absumptusq; aër sonum recipiens sit, auditum vel minuit vel omnino tollit pro absumptionis magnitudine.

Similiter & quæ oculis nigra, obscura, cæsia, rufa, & flaua apparent. Atq; A *horum alia rotunda esse, alia oblonga, quædam gracilia, quædam crassa: omnia autem uolitare uidentur.*

Visiò, quemadmodum reliqui sensus, aut in totũ periit, diciturq; cæcitas: aut tantùm imminuta est, aut deprauata ac corrupta. Imminutæ visionis differentiæ, à spatii per quod res cernũtur, longitudine & qualitate, & à rerũ quæ oculis subiiciuntur, cõditione sumũtur. Nõnulli enim distãtia longeq; ab oculis semota melius distinctiusq; quã propinqua, alii cõtrà propinquà quàm lõgè ab oculis se posita vidẽt queadmodũ sunt qui B in tenebrosis obscurisq; locis quàm lucidis, & contrà alii in lucidis quàm tenebrosis res oculis obiectas perspicacius intuẽtur. Porrò autem quæ cernũtur, alia oculorum propria

sunt,

sunt, alia aliorum etiam sensuum cōmunia. Propria enim sunt, lux, & colorum omnium differentiæ. Cōmunia verò, magnitudo, numerus, figura, situs, & motus: quæ nō solùm visu, sed & tactu percipiūtur. Ab his igitur, vt modò dicebam, hebetis ac debilis visionis differētiæ sumūtur. Si enim quis melius vel deterius in luce quàm tenebris, vel contrà in tenebris quàm luce, aut candida quàm

C atra, vel contrà atra quàm candida; aut hūc quàm illū colorem videat: in proprii obiecti conditione noxa cōstituta est. Si lōginqua quàm propinqua, aut contrà propinqua quàm longinqua melius obiecta cernat: in spatii longitudine. Et si in luce quàm tenebris, aut cōtrà in tenebris quàm in luce melius videat: in spatii qualitate vitium collocatū est. Sed hæc in eorū genere quæ secūdum naturam habent, posita sunt. Rursus à spatio, & obiectarum rerum cōditione, corruptæ visionis differentiæ accipiūtur. Nam si spatium quod reuera lympidum purumq;

D est, nebulosum, tenebrosum, caliginosum, vaporosum, vel fumo aut velo cuipiā extenso simile appareat, in spatii etiam qualitate collocatum vitium est. In subiecti verò cōditione, cum fulgida obscura apparēt, & contrà obscura fulgida. Similiter autē si & nigra alba, & alba nigra videntur: & cū quic-

quid oculis obiicitur, vnicum refert colorem, vt in ictero flauus: hæc inquam omnia in proprio visiôis obiecto sunt posita: quemadmodum in communi, si vnum plura, aut plura vnum referunt. In magnitudine verò, si maiores aut minores quàm sint, obiectæ res appareant. In figura, si quadrata rotunda, aut contrà rotunda quadrata, & integra mutila, & æqualiter plena perforata: si muscæ, cimices, & alia quæ reuera non existũt, oculis repræsentẽtur. In motu, si quieta moueri, aut corpuscula quædã, aut muscæ, & id genus alia ex insectorum genere obuersari volitareq; ob oculos videantur. Quoniam autem harũ noxarum causæ non facilè intelligi possunt, nisi omnibus videndi instrumẽtum constituentibus partibus perspectis, de ipsis prius disputare oportet: ostendereque quid vnaquæque ipsarum agat, & quod officiũ quéq; vsum in visione præstet. Quod vt fiat, scire licet visionem absolui perficiq; ex potentia & instrumento. Illa in cerebro est, quod spiritũ rerum spectra recipientem suggerit. Ex partibus prima ac præcipua, & cui reliquæ omnes oculi partes famulantur, humor purissimus quidam ac lucidissimus est, qui à glaciei similitudine Græcis κρυσαλλοειδὴς dicitur, huic reliquæ omnes oculi partes in functione videndi famulantur, ni-

mi

mirum humor candidus & vitreus, quē græci ὑαλοειδῆ vocant. Tres itē tunicæ, quæ ab iisdē κερατοειδὴς, ῥαγοειδὴς & ἀραχνοειδὴς nominātur. Et spiritus, quem modò à cerebro in oculū transfundi dicebamus. Duo quoq; nerui per quos is in oculum fertur, ὀπτικὸς
G Græci vocant. Hæc igitur sunt quibus visio absoluitur. Crystalloides autem in horum omnium medio collocatus est, vt ab ipsis maiorem cōmoditatem reciperet, minusq́; iniuriis externis pateret. Antè leuiter planus est, quò facilius rerū imagines reciperet. Plana enim figura plures rerū oculis obiectarū radios quā orbicularis excipit, & quæ obiiciūtur oculis corpora, quātūuis exigua sint, in plura distinguit, exactiusq́; discernit. Cādidus humor ante pupillā positus est, ne repētè ad crystalloidem, sed sensim lux & coloris species gradiantur. Idē humidus est, vt
H ab externi aëris ariditate crystalloidē vindicet, & pupillæ rugas impleat. Tenuis quoq; est, vt per eū ad crystalloidem rerū oculis obiectarum formæ facilius perueniant: quas ne obscuret, claritate ac synceritate præditus est. In posteriore verò parte crystalloidis, humor alius, quē à Græcis hyaloidē vocari modò dicebam⁹, posit⁹ est, ne sanguine statim crystalloides aleretur, eiusq́; colore visio offenderetur. Crystalloides igi͡t hya-

löide, & hyaloides sanguine nutritur. Primam oculi tunicam, quæ græcis κερατοειδὴς dicitur, crassam ac duram natura finxit, quò melius oculũ (quẽ totum ipsa ambit) tueretur, ante pupillam extenuatur, vt per eam facilius rerum spectra intrò ferrentur. Lucida A quoq; est, vt spiritui splendorem præbeat. Huic interior adiuncta est tunica, quæ (vt dixi) ῥαγοειδὴς nominatur, & (quo natura gaudet) colore cæruleo donata, media parte fenestratur, fitq; pupilla recto foramine cõcaua (siquidem visio per rectas lineas fit) angustior quàm amplior, vt spiritu impleri possit. Deinde tenuissima tunica quæ Græce ἀραχνοειδὴς dicitur, media subsidet, humoremq; hyaloidem continet, venis & arteriis plena, vt humori hyaloidi, hyaloides verò crystallöidi alimentum suppeditet, vt antè declaratum est. Eiusmodi autem partes vel B intẽperie, vel vnitatis solutione, vel obstructione obstipationeque laborare possunt. Harum igitur intemperies visioni noxã adfert, magna magnã, & mediocris mediocrẽ. Calor enim humores liquat, spiritum dissipat & absumit, cerebrumq; resiccat: proinde spirituum inopiam efficit, neruos & tunicas indurat & contrahit, si quidẽ ingens sit. Frigus autẽ densat ac stringit, siccitas spiritus absumit, resiccatq; humores, cerebrum & alias

alias modò cõmemoratas partes pupillãq; cõtrahit & rugat:humiditas verò tenebro-
C sos spiritus gignit, & reliquas partes humectat ac laxat: vnde in se tunicæ cõcidunt, visionemq; lædunt. Vnitatis solutio cerebri, spiritus generationem impedit, in pupilla & neruis quos ὀπτικὸς appellari modò diceba mus, genitos spiritus non continet. Tunicæ verò ceratoidis, si quidẽ integrè forata sit, humorem oculorũ effundit, atq; breui tẽpore oculum resiccat. Rupta autẽ rhagoides, vel alio quouis modo soluta, candidum humorem ad ceratoidẽ vsq; transmittit, concitq; in crystalloidẽ. Spiritus quoq; vel per vulnus, vel per vlcus effluit, vnde pupilla distorquetur. Humorũ omnium, spiritus, & va-
D poris ceratoidis, corpusculorum iuxta hyaloidem cõtentorum color, similia visa repræsentat, albus quidem alba, flauus flaua, ruber rubra, & reliqui pari modo. Crassities vaporis, spiritus, humorũ, & tunicarum, rerum species minus recipit, sed tamen receptas diutius cõtinet. Tenuitas contrà facilè quidem recipit, sed nõ diu seruat, dispergit enim statim ac diffundit. Constipatio autẽ cerebri, neruorum, & pupillæ, spiritui viam præcludit. Constipantur autem hæc ab aliquo tumore præter naturam. Eadẽ vi prædicta obstructio est. Dilatatio verò, pupillæ

quidem, non facilè impleri spiritu potest. Dilatatur autem rhagoidis siccitate ad originem reuocante, & humorum influxu. Impleta enim ad vesicæ instar distenditur, & vltro citroq; distrahitur, ipsis in medio spatio inter ipsam & crystalloidem collectis. Imminutio pupillæ ex se quidem parũ lædit: sed quæ ex morbo fit, quatenus quidem cõtracta rugataq; est, scilicet effuso aliasq; deficiẽte tenui humore, visionem offendit. Humectata laxataq; rhagoides noxam visioni adfert. Concidit enim, & crystalloidem impedit quò minus species forinsecus aduenientes internoscat. Hyaloidis autẽ humoris redundantia crystalloidem obruit, eiusq; functionẽ impedit. Eius verò inopia non alit: proinde ipsam minuit, ac imbecillam reddit: quemadmodum & spiritus penuria recipere externas imagines non sufficit. Eius verò copia, præsertim puri ac æthei, maximè potest: modò ne nimia copia pupillam distendat dilatetq;, atque ita hebetem reddat. Crystalloidis humoris, atque adeò totius oculi sedes mutata visionem offendit, vt pòst dicetur. Visionem igitur absoluunt antè dictæ partes contemperatæ, rectéque compositæ. Spiritus igitur à cerebro transmissus purus ac æthereus, multusq; albus humor clarus ac syncerus, ceratoide

G tunica candida, & splendens crystalloides humor, inculpatam efficiunt visionē, eamq; longissimam. Siquidem oculus his dotibus præditus, tam è longinquo quàm propinquo clarissimè ac distinctissimè cernit. E longinquo etiam videt, sed non distinctè, si multus sit tum spiritus, tum humor, sed turbidus & impurus, ceratoides quoque, quà pupillæ opposita est, crassa & humida. Distinctè verò, sed non è longinquo, si spiritus ac humor paucus sit, sed syncerus & clarus, ceratoides verò compacta & lucida. Obscurè autem tam è longinquo quàm propinquo, indistin
H ctèque, si paucus spiritus & humor sit, ideq; humidus & impurus, ceratoidesq; crassa & humida, cæterùm splendida ac candida. In loco etiam splendido facilius rerum spectabilium species sustinet videtque oculus, præsertim si spiritum humoremq; multum habeat, eundemque crassum & obscurum, crystalloidemque parùm lucidum, & ceratoidem crassam & humidam. Contra obscura & in obscuro loco melius videt spiritus paucus & clarus tenuis ac purus, crystalloides humor lucidus, & ceratoides tunica rara tenuis lucida. Obscuras porrò, quæ reuera tales non sunt, res repræsentant, ac velut per tenebras, per fumū, per nebulas & vaporem ac caliginē spiritus,

humoris, ceratoidis tunicæ crassities, densitas, ac humiditas. Crystalloidis humoris cõpacta & polita substantia, res quàm sint maiores repræsentat. Magis enim refringit rerum cernendarum radios. Eiusdem humoris pars prior si natura planior est, idem præstat, vt quæ plures radios excipiat. Idē quoque ceratoidis tunicæ crassities efficit, quæ specilli modo radiorum concursum recipit, ac, vt antè dictum est, receptos diutius seruat. Spiritus quoque & humoris dēsitas eandem vim obtinent. Non enim aliter atque per aërem densum res quàm sint maiores apparent, & quàm si per rarum tenuem purumque aërem conspicerentur. Singula bina apparere facit crystalloides, imò totus oculus è propria sede dimotus. Multa simul conspici, quæ reuera multa sunt, prohibet pupillæ foramen à crasso humore aut alia materia obtenebratum, non quidem totum, sed vbi pars aliqua pura vacuaque superest, sed exigua. Visionis enim conus fit angustior, quẽadmodum his accidit qui per strictum foramen inspiciunt. Figuram autem talem efficit crassities quæ in pupilla est, quale id est quod vacuũ purumq; in ipsa relinquitur. Si igitur quadratũ est, quadrata quæ cernũtur apparebunt: si triangulũ, triangula: & reliqua similiter. Integra mutila videtur, si qua

A

B

in pupillę ambitu crassities aut alia materia est: veluti luna cum tota non delinquit, mutila apparet. Eadem perforata videtur, cum in oculi medio exigua materia est, & totus ambitus vacuus. Phantasmata & imagines rerum, quæ reuera non sunt, apparere faciũt crassa in oculis corpuscula diuulsa, nõ cohærentia, & crassi vaporis copia, quod his qui è somnio expergiscuntur, maximè autem pueris accidit: & his qui plurimò vino madent, aut alio quouis modo vapore repletis, ad
D instar nubium, quæ aliquãdo diuersas intuẽtibus figuras referunt. Eiusmodi autem vapores aut in cerebro gignũtur, aut ex stomacho & reliquo corpore in caput feruntur, vt in suffusionibus, & cũ per nares sanguis fluxurus est, aut vomitus speratur. Cæterùm suffusionibus maximè obnoxii sunt hi quibus oculorum humor exquisitè purus est: & vt semel dicam, quibus videndi facultas præstantissima est. Porrò autem omnes eiusmodi imagines, suarum causarum figuras & colores referũt. Nam si quæ in oculis sunt corpuscula, vapores, & spiritus, candida existũt, candida: si nigra, nigra: si flaua, flaua: si rubicunda, rubicunda apparent: & quales in ocu-
E lo sunt figuræ, tales foris videntur. Quæ igitur in oculo sunt corpuscula, alia cimices, alia muscas, alia alias res repræsentant. Va-

pores verò & humores tales referunt figuras, quales nobis in nubibus apparent: immo tas quidem & quietas, si in oculo non moueantur: contrà verò, si contrarium accidit. Quéadmodũ enim spiritus, vapores, aliaq́; id genus in pupillæ foramine mouentur, ita foris moueri creduntur. Itaque si spiritus & vapor in gyrum voluuntur, externæ res eodem modo circumagi videntur. Obscura, tenebrosa & caliginosa videre putamus, si vapor, spiritus & humor, humidus, turbidus & obscurus sit: quemadmodum fulgida, si sanguis & ex eo natus vapor & spiritus syncerus sit: qualia sæpe in morborum crisibus apparent. Externarum verò rerum color talis repræsentatur, qualis est spiritus, humor, vapor, & alia quæ in pupilla continẽtur corpuscula, & ceratoide tunica. In ictero enim flaua, in hyposphagmate verò rubra omnia apparent. F

In tactu autem, cum inæqualitas quædam, uel densitas, uel grauitas, uel tensio, uel stupor, uel ulcerosa affectio in toto corporis habitu sentitur. Pari modo in unaquaque corporis parte uel tensio uel contusio, uel morsus, uel grauitas, si nec magnæ, nec stabiles sint, neq; G

tru

trum esse affectum significant, morbum uerò prænuntiant.

Tactus in toto corporis habitu & singulis eius partibus deleri, imminui & corrũpi potest. Deleri quidẽ, vel solus, vel vnà cum motu voluntario. Prior affectus, stupor ac torpor dicitur totius corporis, si totũ corpus affectũ est: partis verò, si tantùm pars aliqua
H sensu est priuata. Posterior verò, apoplexia valida & fortis ab Hippoc. dicitur, si sensus omnino cũ motu totius corporis periit. Sin tantùm imbecillus, ab eodẽ autore debilis nũcupatur. In parte aũt aliqua, si quidẽ totus sensus cum motu sublatus est, paralypsis: sin tantùm obscurus, sentiẽdi difficultas appellatur. Corrũpi verò tactus dicitur, cũ res aliter atque sit sentitur: vt si quod reuera læue est, asperitatẽ referat. Sub deprauato tactu intelligere licet dolorẽ, inæqualitatem, ac pruritũ. Sub dolore vlceris tẽsionis & inflãmationis sensus continetur: quem densitas, grauitas & morsus comitantur. In doloris
A quoque genere torpor collocatur. Tactus igitur, quẽadmodũ & aliorũ sensuũ, offensio, ad facultatẽ & organa sentiendi referenda est. Potentia in cerebro est, & organa nerui sunt: qui ex quibus partibus ortũ habeant, & in quas distribuantur, ex Galeni ana

anatomicis libris petendum est. Necessaria enim horum cognitio est nō solùm ad causarum læsi abolitiq; tactus inuentionem, sed & ad eius vitiorum curationem. Tactus igitur tollitur solutione vnitatis, & refrigeratione compresione & obstructione cerebri & neruorum. Soluitur vnitas sectione, distentione, & aliis sæpe iam commemoratis. Refrigerantur ab ambiente, frigore constringente, & frigidis medicamentis, comprimuntur ab aliquo tumore præter naturam partis vicinæ, obstruuntur verò cerebrū & neruorum principium à crassis & lentis humoribus. Ab eisdem causis tactus imbecillitas oritur. Corrumpi verò dicitur, cum res, vt modò dicebam, aliter ac sit sentitur: vt si quod frigidum est, calidum appareat: & contrà si quod calidum est, frigidum. In hoc genere continentur inæqualitas, dolor, & pruritus. Eadem est reliquarum qualitatum ratio. Dolorem efficiunt, vt iam sæpe dictum est, vnitatis solutio, & primarum qualitatū C maximeq; caloris & frigoris violentia. Siccitas enim moderatum parit, humiditas verò nullū. Doloris differentiæ, vt ad rē præsentem attinet, à sentiendi qualitate sumuntur. Aut enim vlceris, aut tensionis, aut inflammationis sensum dolor habet, aut grauitatis, aut torporis, vt antè declaratum est.

Pri

Priores tres differentias, lassitudines medici vocant: quæ quidem vel spontè nascuntur, morbosq; prænuntiant, vel accersuntur immodica exercitatione, & sanis accidũt: ideò nihil mali portendunt. Tensionis igitur sen
D sus fit ob solam materiæ copiã musculos distendentem. Quòd si affectus hic mitis sit, pandiculationem tãtùm efficiet, vtpote qui ab excremẽtis flatus & vaporis naturam fortitis originem habeat. In vehementiore verò tensionis sensu, musculorum fibræ tenduntur, aliæ aliis magis. Nam quæ in longitudinem tensionis exporriguntur, vehementer tenduntur: minus verò obliquæ, & quæ in rectum minus aguntur. Cum igitur spontè natus tensionis sensus, ex humorum redũdantia gignatur, grauitatẽ adfert, & ad motum segnitiem. Immodica quoque inanitione, quam vehemens siccitas sequitur, muscu-
E lorum fibræ tenduntur, ac sæpe etiam rumpuntur: nasciturq; tensionis dolor. Vlceris verò sensus à recenti cruditate acrimonia & tenuitate humorum fit: vnde cutis & subiecta caro pungitur: eroditur, & vlceratur, sequiturq; rigor & horror citra corporis motionẽ, si ingens sit affectus: sæpe etiã febris, si calidus & putris humor sit. In hac lassitudine dẽsitas quoq; sentitur, & grauitatis sensus, in cuti tantùm, si mediocris: in subiecta
car

carne,si valētior:in vtroq; loco, si atrocio
affectus sit. Si verò exiguus,ægrotū, si qui
dē quietus immotusq; sit,nullus dolor pre
mit:sin moueatur,pādiculatio:sentitq; dolo
rē,sed quē facilè tolerat. In inflāmatiōis sen
su cōtundi musculi vel nerui & chordę vidē
tur. Cū igitur soli musculi sic afficiūtur,phle
gmonodes lassitudo dicitur, quòd dolorē
velut inflammationis sentiāt. Cū verò chor
dæ & nerui,ostocopos,quòd circa ossa do-
lor esse videatur. Inæqualitas quādoq; dici
tur, cū affecta pars ac etiā totus corporis ha
bitus nō æqualiter sentit. Quod accidit,dū
nō vbiq; eodē modo afficitur:& quæ dolo-
rē suscitat materia,nō est vbiq; sui similis.
Quandoq; verò in itima corporis mole,rei
cuiuspiam naturæ nostræ alienæ sensus est, G
& inæqualitas dicitur. Eiusmodi autē mate-
ria vapor est,quem laborātes erodentē in-
terdū citra calorē,interdū cum calore sen-
tiūt, carnesq; omnes sensim distendentem:
ac nō aliter quàm hi qui ex somno expergi
scuntur,pandiculantur. Stuporē efficiunt,ve
hemens & cōstringens frigus,& humor ner-
uorū principia obstruens,& cōprimēs præ-
ter naturā tumor:pruritus ab humoribus te
nuibus salsis & immotis cuti hærētibus. Ex
his cognosci potest quæ tactiliū qualitatum
differentiæ quos morbos præsagiant.

Qu

H. *Quæ uerò iam ægrotantibus insunt notæ, aliæ sanitatem, aliæ mortem significant. Priores salubres sunt: posteriores uerò generaliter quidem morbosæ, specialiter uerò perniciosæ dicuntur.*

Signa quæ in ægrotantibus visuntur, alia præsenté morbũ indicāt, vt pulsus inæqualitas febrim putré. Alia præteritũ in memoriã reuocant, qualis in febre diaria luculenta macies est, quæ præcessisse mœroré testatur: alia verò futuri morbi euétũ. Atq; horũ alia sanitaté pollicétur, salubriaq; sunt: vt excreméntorũ cócoctio, cuiusmodi est sputi A in pleuritide, & vrinæ in febribus. Alia verò mortem minantur, generatimq; morbosa dicuntur: speciatim auté perniciosa: quando quidem perniciosa omnia morbosa sunt, non contrà morbosa omnia perniciosa.

Generaliter autem ex functionum uirtute & uitio, particulatim uerò ex singularum actionum uirtute & uitio notæ sumuntur: quarum genera prius declarata sunt, primum quidem principiorum, secundum autem eorum quæ ab illis ortum habent, & tertium eorũ quæ sese gubernant, à principijs uerò

pro

propagines quasdam accipiunt. Quartum autem genus eorum quæ tunc diximus, ex se quidem ad prædicendum est inutile, sed per accidens aliquando ex ipsis præsagimus: quemadmodum omnino & ex recrementis. Ex *illis quidem, consensus ratione.* Ex *recrementis uerò, quòd ea coctionis & cruditatis in se notas continent. Quare fieri omnino non potest quin significent aut naturam materia, aut materiam natura, aut neutram altera superiorem esse. Salubria quidem signa dicuntur, si natura superet, morbosa uerò, si superetur, neutra uerò, si pares pugnæ sint. Manifestæ autem coctionis signa, inter salubria, quemadmodum inter morbosa cruditatis annumerātur. Quæ uerò neq; coctionem, neque cruditatem manifestam ostēdunt, ex neutrorū natura sunt. Sed & neutra sunt, quæ nunc hoc, nunc contrarium significant, quales sunt denigrati digiti. Eiusmodi autem sunt critica accidentia. De quibus*

D *omnibus in libris de crisibus, quēadmodū & de singulis actionibus in libris de symptomatū causis dictum est: ex quibus omnem earū materiam particulatim sumere oportet. Ne autē prolixior sim, orationi de signis finem faciam: ad causas uerò me conferam.*

Signorum quæ iam morbo correptis insunt, differentiæ generatim quidē ex actionū virtute & vitio, speciatim verò ex singularum functionū virtute & vitio sumuntur. Græcè legitur, κατὰ μέρος δ᾽ ἐκ τῆς τῶν κατὰ μέρος ἐνεργειῶν. vbi articulus τῆς, refert ἀρετῆς & κακίας. Partiū autem vnde eiusmodi virtutes & vitia nascūtur, aliç principia sunt E & velut fontes virtutum corpus nostrum gubernantium, cuiusmodi sunt cerebrum, cor, iecur, & testes. Cerebrum quidem animalem, cor vitalem, iecur naturalem, testes genitricē vim obtinēt. Ab his enim vniuersum corpus regitur. A cerebro verò nerui, à corde arteriæ, à iecore venæ, à testibus genituræ vasa oriuntur: atque hæc secundum partium genus constituunt: quæ omnes suo quæq; principio famulantur: vt suprà dictū est. Tertium verò genus est earum partium quæ seipsas gubernant, verùm à principiis

vim quandam mutuantur, vt venter, intestina, lien, & renes. Venter enim ex sumpto ci- F
bo chylum, hoc est succum propria ac innata vi gignit, sed ad id conferente communi omnium partium virtute concoctrice, quã à iecore mutuatur. In hac igitur actione, iecoris facultas concoquit: ventris verò vis propria, quod concoquitur, in chyli speciẽ conuertit. Eadem est reliquarum tertii generis partium ratio. Quartum verò genus, quòd antè Galenus tertium constituerat, earũ est partium quæ nec alias regunt, nec ab aliis reguntur, sed insitam habent virtutem: cuiusmodi sunt, vt idem autor scribit, cartilago, ossa, vincula, membranæ, glandulæ, adeps, G
& caro simplex: quæ cum se tãtùm, nõ autẽ alias partes gubernẽt, nec ab aliis gubernentur, tantùm suã, non aliam salutem vel perniciem prodere possunt. Non enim ex suis functionibus probis quidem vita, vitiosis autem mors pendet. Nam quanuis læsæ eiusmodi partes sint, nisi affectum suum cũ aliis communicent, aut viceuersa aliæ ipsis malũ suum impertiant: nec sanitatem, nec mortẽ prænuntiare possunt. Cum igitur aut aliis ipsæ, aut ipsis aliæ consortii lege compatiũtur, ex ipsis præsagire possumus. Nã si glandulæ quæ in alis, inguinibus, & secus aures H
sunt, affectum suum ad iecur, cor & cere-
biũ,

brum, aut viceuersa hæc ad glandulas transmittuut: qualis affectus est, talem ipsæ testari poterunt: si quidem salubet, salubrem, & lethalis lethalé. Omnes febres, inquit Hippocrates, ex bubone, id est glandularum inflammatione, præter diarias, malæ sunt. Nā si à causa manifesta, velut vlcere, in pede manu digitis aut alia vicina parte iuxta aliquā magnam venam vel arteriam glandulæ inflammentur, tantùm diariam febrē pariunt, nihil mali præsagientem, sin ab occulta delitescenteque causa, perniciem, aut saltem graue aliud malum. Viscerum enim inflam-
A mationem vel abscessum, aut humorū prauitatem, vel pestilentem materiam significāt. Rursus verò hæc vel mortem, vel graue aliquod periculum. Pestilens enim bubo cum corde vitæ fonte cōmunicat, proindeq; vitæ periculū adfert. Contrà viscerū inflāmationes, aut abscessus, aut humorum prauitas, bubonem excitant eorum affectuum indicem. Ex accidente igitur, non autem primariò ac per se ex partium quæ in quarto genere continentur, affectibus præsagire possumus: quemadmodum & ex corporis recrementis quatenus cocta aut cruda apparent, non autem quatenus recremen-
B ta sunt: cuiusmodi sputa, vrina, & alui sedimenta sunt: quæ cocta, à naturaque su-

perata, salutẽ promittunt: cruda verò, atque naturã vincentia, mortẽ. Quod si naturæ & morbi materiæ pares pugnæ sint, neutraque alteram superet, iam nec morbosæ nec salubres eiusmodi notæ erũt, sed neutræ, quatenus ad futurũ morbi exitum referũtur, quatenus verò præsentẽ affectũ ostendũt, morbosæ sunt: de quibus in aliis Galeni libris abunde disputatum est. Neutræ etiã dicuntur, quæ nunc sanitatem, nunc mortẽ prænuntiant: quales in morborũ crisibus, id est, iudiciis, digitorũ nigrores sunt, qui nõnunquam natiui caloris extinctionem significant, proindeque mortem: aliquando verò atram bilẽ à victrice natura in crisi ad digitos refusam. Porrò autẽ primi generis partium, cerebri quidẽ & cordis, deinde iecoris actiones, salutem maximè & perniciẽ prænuntiare solent: testium verò minus, vt ex quorum functionibus neque vita, neque mors pẽdeat, quemadmodum nec ex quarti generis partium actionibus. Secundi autẽ generis eadẽ prædicere possunt, sed nõ tam luculenter, quàm ex quibus oriuntur principia. Tertii verò generis quarundã aliarum partiũ actiones certius, aliarũ incertius prænuntiare solent. Stomachi enim & ventris functio, vtpote corpori magis necessaria, certius quàm lienis aut renum potest. Adie-

cissſ

ciſſem hoc loco morborũ omniũ notas: ſed has in libris de locis affectis ampliſsimè Galenus ſcripſit: eaſdẽq; Iacobus Syluius medicus doctiſsimus in cõpẽdiũ redegit. Itaque ad diſputationem de cauſis tranſeundũ eſt.

Quoniã autẽ harũ aliæ ſalubres, aliæ morboſæ, aliæ uerò neutræ ſunt: primũ de ſalubribus diſſeremus. Quoniã uerò harũ ipſarũ quædã cõſeruant, quædam E *uerò efficiunt ſanitatem, ſunt autem efficientibus conſeruãtes & tẽpore & dignitate priores, initium à conſeruantibus ſumemus. Cum igitur non unum ſit ſalubre corpus, ſed plura, ut antè explicatum eſt, horum cuiq; cauſa qua cõſeruetur, peculiaris erit: quandoquidem ad aliquid omnis cauſa refertur.*

Cauſæ nõ aliter atq; corpora & ſigna diſtinguuntur. Aliæ enim ſalubres ſunt, aliæ morboſæ, aliæ neutræ. De ſalubribus autẽ præcipua eſt diſputatio: quarum aliæ ſanitatem tuẽtur, aliæ efficiunt. A prioribus, quo- F niã & dignitate & tẽpore effectrices antecedũt, auſpicatur Galenus. Dignitate quidem priores ſunt, quòd lõgè dignius ſit corpus ſanũ tueri ne in morbũ labatur, quàm ægro-

tum à morbo vindicare: quemadmodũ lon gè præstantius est patrem rectè liberos educare, præcauereque ne quid flagitiosum patrét, quàm eosdem sceleſtos plectiq; capite dignos à morte eripere. Tẽpore verò, quoniam natiuæ temperaturæ soboles est sanitas, statimq; hanc sequitur: morbus verò intẽperaturæ succedit, aduētitiusq; est, ac post sanitatem nasci solet. Itaq; sanitatem prius tẽpore tuemur, quàm morbũ profligemus. Imò, vt semel dicam, quæcunque sanitatem afferre dicuntur, ea non primò ac per se, sed ex accidente quodam sanitatis sunt causæ. Nõ enim protinus sanitatem inducunt, sed morbum prius abigunt. Quoniam autem non vna species est sanitatis, neq; causarum quæ hanc tuētur & efficiunt, vna forma erit. Siquidem causa omnis semper ad aliud refertur. Sanitatis porrò totidem formæ sunt, quot sunt natiua temperamenta. Nã vt modò dicebamus, ex tẽperamento sanitas oritur. Temperamenta autem nouem omnino esse suprà memorauimus. Totidem igitur erunt sanitatis differentiæ: nimirũ absoluta & perfecta, quæ summam illam ac absolutã temperiem sequitur: cuius quoq; per magna est latitudo. De hac enim quæ sensus iudicio talis apparet, non autem ea indiuidua, & quæ cogitatione tantùm, non etiam re ipsa

exi

existit, verba facimus. Reliqua octo temperamenta, calidum, frigidum, humidum, siccum: calidum & humidum, calidum & siccum, frigidum & humidum, frigidum & siccum, sanitatis differētiæ sequuntur, illisque respondent: atque quo magis eiusmodi temperamenta ab absoluto recedunt, eo sanitatis formæ quæ ab ipsis nascuntur, imperfectiores sunt.

A *Rursus igitur hic ab optima corporis cōstitutione initiū sumemus, eius salubres causas cōsiderantes: quarū inuentionē rei natura docet. Nā si non pateretur corpus nec mutaretur, optima perpetuò maneret cōstitutio: neq; arte opus esset quæ illi præsideret. Sed quoniā alteratur, mutatur, & corrumpitur, nec seruat quam ab initio habebat constitutionem: hac ratione præsidio eget.*

Quum sanitatis, vt modò dicebamus, nō
B vna sit forma, sed quædam optima sit, quædam verò ab huius perfectione deflectat, cumq; optima hæc ab optima corporis constitutione ortū habeat, ab optima corporis constitutione exordiū sumit Galenus: ostenditque huius tuendæ rationem, quatenus

quidem per naturam seruari potest. Nam vt posteà docebitur, ineuitabiliter corpus nostrum corrumpitur, & ad interitũ peruenit. Seruari tamẽ potest ne properè ad senectutem perducatur. Causarum autem quæ senectutem remorãtur, quæque optimam constitutionem seruant, inuentionem natura docet. Nam si, vt Galenus ait, corpus non afficeretur nec immutaretur, perpetuò duraret optima constitutio. Neque enim in meliorem, neque deteriorem statum corpus mutari posset, sed idẽ semper maneret. Deinde idem autor ex antecedentis opposito consequentis oppositum concludit, ad hunc modum: Corpus immutatur ac corrumpitur: igitur non perpetuò seruat priorẽ cõstitutionem: quare artẽ desiderat, quæ illi tuẽdæ præsit. Quomodo autem, & quibus modis immutetur, posteà docebit. C

Quot igitur modis immutatur, tot auxiliorũ, hoc est cõseruatricũ causarũ genera habebit: quas ex his quæ iam dicta sunt, constat ex genere esse corrigentiũ. Sed quoniã paulatim correctiones fiũt antequã magna accidat noxa: præsentis status conseruatrices, non autem futuro malo prospicientes medici appellant. D

Nat

Natura inueniri causas quæ nostrum cor pus tuentur, docebat modò Galenus: inuentionis autem rationem nunc ostendit. Siquidem totidem remediorum, hoc est cõseruatricum causarum genera, quot modis corpus mutatur, ad tuendam valetudinem necessaria esse tradit: immutationisque nostræ & corruptionis necessitati suã cuiq; inesse tutelam. Quot autem immutetur modis corpus, mox docebit. Cæterùm conseruatrices causæ omnes reuera ex corrigentium genere sunt. Nam cum corpus ingenitam suæ corruptionis habeat necessitatem, vt posteà docebitur, excogitata atque inuenta est ars, quæ quantum per naturam licet, quod ætatis cursu corrumpitur, conseruaret. Corpus igitur antequam grauem effatuque dignam acceperit offensionem, paulatim reparatur. Quæ autem id præstant causæ, præsentem statum conseruare potius quàm futuro morbo prospicere dicuntur.

Immutatur autẽ corpus à quibusdã ex necessitate, ab alijs nõ ex necessitate. Ex *necessitate autẽ dico, quæ nulla ratione uitari possunt,* Nõ *ex necessitate uerò, reliqua.* Necessariò *quidẽ omnino in ambiente aëre uersamur, edimus, bibimus,*

uigilamus, & dormimus. Ensibus uerò & feris non necessariò obijcimur. Vnde in priore causarum genere ars uersatur, quæ corpori tuendo dicata est: non autem in posteriore.

Sanitatẽ tueri non possumus nisi perspe- G
ctis modis omnibus quibus corpora mutantur ac corrũpũtur. Mutãtur autẽ tũ ab internis, quæq; nobiscũ congenitæ sunt causis, tũ à foris incidẽtibus. Quæ autẽ nobiscũ cõgenitæ sunt, nulla ratione declinari possunt, vtpote quæ ex ipsis generationis principiis veluti radice oriũtur, vt Galenus docet. Sanguis enim, & genitale semen, vt idẽ scribit, generationis sunt primordia. Ille materiæ, hoc opificis habet rationẽ. Vtrunq; ex calido, frigido, humido & sicco cõstat. In semine plus est igneæ substãtiæ, in sanguine ve- H
rò plus aqueæ & terreæ. Quanquã autẽ siccius sanguine semẽ est, humidũ tamẽ est, & fluẽs. Itaq; nobis vtrinq; ex humida substãtia genituræ origo proficiscitur, hãc tamen humidã seruari nõ erat, si modò ex ea nerui arteriæ, venæ, ossa, cartilagines, mẽbranæ, & alia id genus fieri deberent. Ergo statim in generationis initio cõiectũ copiosius oportuit elementum, quod siccandi vim habe-

ret.

ret. Est verò id quidem maximè ignis, sed tamen & terra. Est enim ea quoq; res sicca. Verùm huius plus immisceri principiis non erat, si modò hæc humida erāt futura. Ignis

A certè tantum misceri oportuit, quātum nec iam torreat vrátue, & tamen abunde siccet. Quippe etiam tantus calor adhibitus agilitatem præstare ad motiones sat erat. Ab hoc igitur primùm cogitur, paulumque con crescit quod in vtero conceptum est: mox siccius redditum velut lineamenta quędam & rudimenta cuiusque membri obtinet. Vlterius verò etiam siccescens, non lineamenta rudimentáve modò, sed etiam & exquisitam vniuscuiusque speciem ostendit. Iam verò in lucem editum & magnitudine proficit, & tum siccius, tum valentius semper efficitur, donec ad summum incrementum

B sit peruentum. Tum verò & omne incrementum sistitur, ossibus nimirum ipsis per siccitatem non vltrà sequacibus: & sanguinis spiritusque vasa, spiritus ipsius flatu in latum aguntur. Cuncta denique membra non solùm robusta fiunt, sed etiam vires suas obtinent. In eo verò quod sequitur tempore, omnibus iam partibus supra iustum siccescentibus, non solum cuiusque officium minus probè administratur, sed etiam ipsum corpus macilentius graciliusq;

quàm

quàm antè redditur. Ergo vltrà ſiccatũ non macilentius modò, verùm etiam rugoſum efficitur. Artus quoq; ipſi inualidi atque ad motus ſuos incerti inconſtantesq; probantur. Affectio hæc ſenium appellatur. Atque vna hęc eſt omni genito corpori corruptionis interitusq; connata neceſsitas. Altera, & quæ etiam in animalibus præcipuè cernitur, totius ſubſtantiæ effluuium eſt, quod inſitus calor excitat. Hæc itaq; incómoda nullum quod genitum ſit corpus, effugere poteſt: reliqua quæ hæc ſequuntur, prouidentia cõſilioq; certè poteſt. Ex his incómodis corrigendis ac ſarciendis naſcitur excrementorum prouentus. Nam quum, vt idem autor docet, tota moles animaliũ in perpetua fluxione ſit, ni ſimilis altera ſubſtantia pro ea quæ defluxit, reſtituta ſit, euaporabitur certè ac diſsipabitur vniuerſa. Quo factum eſt vt natura non animalibus modò, ſed & ſtirpibus, inſitas quaſdam vires deficiẽtis ac deſiderati ſemper appetentes ab initio ſtatim dederit. Non enim veſci, bibere aut reſpirare à quoquam vſquam diſcimus: ſed ſtatim ab initio facultates in nobis habemus quæ hæc omnia citra docentem perficiant. Cibo igitur quicquid ſiccioris ſubſtantiæ effluxit reſtituimus: potione, quicquid humidioris: atque ad priſtinam ita ſymmetriam ambo redu

reducimus. Ita verò aëreæ atq; igneæ sub-
E stantiæ modum, respiratu, arteriarumq; pul
su tuemur. Cum igitur, vt idem autor dein-
ceps scribit, quotidie propter insitū ipsis ca-
lorem, cunctis animantibus nonnulla substā
tiæ portio defluit: nec est aliter huius iustū
seruasse modum, quàm cibi potionis respira
tionis & arteriarum motus ope: necesse est
ex his contrahi excremētorum prouentum.
Nam si quale erat ipsum quod effluxit, tale
prorsus adiūgere adglutinareq; ei per totū
liceret, optimum id saluberrimumq; planè
esset. Verùm vbi quod singulis particulis
F defluit, tale natura est, qualis ipsa est particu
la: nihil autem eorum quæ eduntur bibun-
túrve, eiusmodi prorsus est, necessariū natu
ræ fuit prius ea mutare & concoquere, &
quàm fieri maximè potuit, efficere corpori
alendo restituendoq; similia. In quo opere
quod nec confectū nec prorsus assimilatum
est, id corpori nec adnascitur acciescitve: &
per ipsius laxiora intus spatia tanquam su-
pervacaneum errat: vnde nomen ei rei περι-
ρίττωμα græci indiderūt. Cum igitur esse bi
bereq; necessaria animantibus sint, has autē
res subsequatur excremētorum generatio:
G natura nō solùm ipsis excernēdis excluden-
disq; instrumēta instituit, verùm etiam in-
strumētis ipsis facultates inseruit quibus in-
cita

citata quædam ad se trahunt, quædam aliis transmittunt, quædã excrementa expellunt. Hæc quidem ex Galeni libro primo de sanitate tuẽda. Ex quibus verbis cõstat internas corruptionis nostræ causas, siccitatem esse, quæ ætatis cursu ad interitũ perducit: assiduam substantiæ fluxionẽ, & excrementorum prouentum: quæ vitari omnino non possunt, sed tamen impediri ne præproperã senectutem adferãt. Externæ autem causæ atque extrinsecus incidentes aliæ inseparabiles sunt, vt cibus & potus, somnus, vigiliæ, & id genus aliæ: de quibus in sequẽtibus disputabitur. Aliæ verò vitari possunt, cuiusmodi sunt quæ contundunt, diuellunt, vulnerant, & alia permulta: de quibus nulla ars constitui potest, sed de his tantùm quæ ex necessitate eueniunt. H

His igitur expositis, in singulis eorum quæ necessariò corpus immutant, proprium salubrium causarum genus inueniemus. Vnum quidem ex ambientis aëris contactu, alterum ex motu & quiete, tum corporis uniuersi, tum eius partium. Tertium ex somno & uigilia. A
Quartum ex his quæ assumũtur. Quintum ex his quæ excernuntur & retinentur.

tur. Sextum ex animi affectibus. Ab his enim omnibus corpus affici necesse est.

Mutationis corruptionisque nostræ causas libro de sanitate tuenda primo Galenus in duo genera distinxit. Alterum earũ quæ nobiscum sunt congenitæ: atque hæ internæ ab eodem dicuntur, necessariæ quidem, atque ineuitabiles. Alterum verò earum quæ forinsecus incidunt, quæ & externæ appellãtur, atque harum alias necessariò, alias
B non necessariò corpus nostrum afficere hoc loco scribit. Ab externarum priore genere, salubrium causarum differentias venatur. Vnam quidem ab ambiente nos aëre, alteram à motu & quiete tũ corporis vniuersi, tum eius partium. Tertiam à somno & vigilia. Quartam ab his quæ assumuntur. Quintam ab his quæ excernuntur & retinentur. Sextam ab animi affectibus. A quibus omnibus necessariò corpus afficitur, vt in sequentibus docebitur. Cæterũ hoc loco Galenus tantũ externis & forinsecus incidẽtibus, non autẽ nobis congenitis incõmodis occurrere videtur. Sed si quæ antè declarata
C sunt, diligẽter inspexeris, salubres causas omnes nõ modò ab externis, sed etiã internis iniuriis corpus nostrũ tueri cognosces.

Siquidem aëre cibo & potu substantiam restituimus, quam necessariò è corpore iuxta Galeni sententiã effluere ostẽdimus: atque ita senectã remoramur. Eadẽ quoq; incommoda declinamus, & excremẽta quæ necessariò ex aëre cibo & potu in corpore colligũtur, vacuamus motu & quiete, somno & vigilia, & reliquis modò comprehensis. De quibus omnibus mox disputabitur.

Nam ab ambiẽte aëre aut calefit, aut refrigeratur, aut exiccatur aut humectatur, aut à coniugatis his afficitur, aut tota substantia immutatur. D

Ambiens aër corpus nostrũ afficit interdũ solis qualitatibus, nẽpe calore, frigore, humiditate, & siccitate: calore & humiditate, calore & siccitate, frigore & humiditate, frigore & siccitate. Constat enim hũc alias in aliis tẽporibus & regionibus qualitates habere. Siquidẽ calida & sicca ęstas est: hyems frigida & humida: ver in horũ medio cõstitutũm: autũnus verò inæqualis, hoc est modò calidus, modò frigidus. Eadem est locorum ratio. Interdum verò non solis qualitatibus sed & tota substantia corpus nostrũ E non aliter atque cibus & potus immutat: idq; bifariam, nempe vel corporis substantiam corrumpendo, vel contrariam tempe-

riem

riem citra corruptionem inducendo. Calida enim & humida temporis constitutio putredinem in corpore gignit, hæc febres. Atque cuique, vt verbo vno dicam, aëris constitutioni sui insunt morbi, vt ex tertio Aphorismorum Hippocratis libro videre est. Nonnunquam verò longa consuetudo conuersatioque in contrario aëre, contrariam temperiem citra vllum morbum gignit; nam vt stirpes in alienũ solum translatæ ac insitæ, eius naturam temporis tractu
F nanciscuntur, sic homines insolitam suæque contrariam regionem incolentes, longo tempore natiuam temperiem amittunt, & nouam adipiscuntur pristinæ contrariã, paulatim assuescendo, ita vt qui prius frigidi & humidi erant, tandem calidi & sicci euadãt: aut cõtrà. Afficit igitur corpus nostrũ necessariò vel solis qualitatibus aër, vel tota substantia, idque & contactu, & maximè inspiratu, & arteriarum pulsu. Velimus enim nolimus hunc contingimus, hunc inspiramus, hunc arteriarum pulsu trahimus: vnde aërea igneaque substantia, quam ne-
G cessariò fluere antè diximus, si vitiatus aër non est, restituitur. Sin corruptus, tantum abest vt quod fluxit resarciat, vt etiam quod reliquum est in corpore, vitiet aut corrumpat.

Ex motu autem & quiete utroq; immoderato aut calefit aut refrigeratur, aut humectatur aut resiccatur, aut ab iisdem copulatis afficitur.

Siue motum siue exercitationẽ siue laborem immodicũ corporis eiusq; partium hoc loco dixeris, nihil refert. Immodicum autẽ intelligo non solùm vehemẽtem, sed & assiduum diutinumq;, siue à corpore eiusque partibus prodeat, siue aliunde adsciscatur. A corpore quidem, eiusq; partibus, exercitatio quæ pila fit, ambulatio, saltatio, luctatio, disci iactus, vociferatio, labor qui in fodiẽdo, metendo, aliisq; artibus exercẽdis fit, proficiscuntur. Aliunde autem accidũt vectatio, equitatio, frictio, & id genus alia: de quibus omnibus Galenus in libris de sanitate tuenda differit. Itaq; motus vndecunq; proficiscatur, si quidem modum excesserit, corpus calfacit propriè ac per se, per accidens verò refrigerat ac exiccat, natiuum calorem natiuumq; humorem dissipando ac resoluẽdo. Immoderata verò quies calorem consopit, vnde corpus refrigeratur ac humectatur. Vt enim externus ignis nisi flatu excitetur, extinguitur: ita natiuus calor nisi agitetur, cõsopitur, corpusq;, vt modò dicebam, refrigerat. Refrigeratũ autẽ nec cõcoquit, nec excre

crementa dissipat: quare magnum crudorũ excrementorum prouentũ gignit: quæ non solùm humectant, sed & refrigerant. Atque immoderata quies duplici nomine corp⁹ immutat, nempe calorem extinguendo, & excrementa procreando, quæ refrigerant & humectant corpus.

B *Eodem autem modo somnus & uigilia ipsum ex necessitate afficiunt.*

Per somnũ calor intrò, per vigilias aũt foras mouetur: itaq; somnus, vt Hippocrates docet, cõcoquit, & vigiliæ digerũt. Concoquit quidẽ nõ solũ quod in vẽtriculo, sed et quod in venis & arteriis cõtinetur. Cæterũ inter coquendũ vapores suscitat, qui in corpus maximeq; cerebrũ delati refrigerantur, ac velut in rorem cõcrescũt, natiuumq; calorem obruunt: atq; ita corpus nõ solùm hu-
C mectant, sed & refrigerãt: modicè quidẽ, si moderatus: immodicè verò, si immoderatus somnus sit. Per vigilias autẽ calor foras agitur, vt modò dicebã, in ambiẽtemq; aẽrem dissipatur. Prætereà vigiles sensus tantũ spiritus obeundis suis functionibus absumunt, quãtæ vigiliæ sunt. Alliciũt enim assiduè è corpore spiritus, qui interdũ etiã febrem accendunt, vt in commentariis nostris in librum ad Glauconẽ priorẽ monstratum est:

naturamq́; à suo munere auocant: quocirca cruditatem in corpore relinquunt.

Quemadmodum & animi motus. D

Animi motus, vt antè declaratũ est, ex rerum tam bonarũ quàm malarũ, earũq́; præsentiũ vel futurarũ opinatione æstimationeq́; nascũtur, vt lętitia, maleuolẽtia, libido ac cupiditas, iracundia & excãdescentia, ac furor, odiũ ac inimicitia, quæ inueterata ira est, appetẽtia honoris & gloriæ, animi ægritudo, hoc est inuidentia, misericordia, mœror: & id genus alia. Metus item, sub quo cõtineri antè diximus pauorẽ, cõturbationẽ, desperationẽ, exanimationem, & pudorem. Quæ ex quarũ rerũ, bonarúmne an malarùm, præsentiũ an futurarũ æstimatione nascantur, quòd antè prodita sint, hic repetere E superuacuum foret. Nihil enim aliud locus expostulat, quàm vt eorum vires, quatenus scilicet corpora nostra immutãt, cognoscamus. Horũ itaq; alia vehemẽter repenteq́;, alia impotenter ac sensim corpus mouent. Omnes enim metus differentiæ lætitia, iracũndia, & excandescẽtia, potenter ac subitò mouent: reliqua verò nec validè, nec repentè: quorum tamen alia si quidem cõtinuata sint, corpus offendunt, vt mœror & inuidentia. Alia nullam omnino aut certè exiguam

cor

corpori noxam adferunt, vt verecundia. Ti
F mor igitur tam vehementer corpus immutat, quàm validus est. In hac enim animi emotione sanguis & spiritus intrò affatim feruntur, nec foras resiliunt, sed coacti subitò suffocantur ac extinguũtur: vnde corpus exanimatur, sequiturq́; pallor, tremor, dentium crepitus, & alia id genus accidentia. Præter hæc pauor mentem sua sede mouet. Etenim metus is è re formidabili nascitur, tam subitò inopinatoq́; sensibus obiecta, vt rationi ad eam æstimandã locus non sit: vnde fit vt tam præceps subitusq́; motus demẽtiam adferat, his præsertim, quibus imbecil-
G la mens est. In lætitia ad exteriora fit motus, non validus nec feruidus, vt docet Galenus: resoluitur tamen spiritus, & animalis facultatis robur dissipatur, proinde nõnullos, præsertim imbecillos, ex lætitia mori contingit. In mœrore paulatim fit motus ad interiora, qui continuatione potius, quàm vehementia corpus exiccat ac absumit, accenditq́; sæpe spiritus: vnde febris nascitur. Iracundia feruor quidam est & motus animosæ facultatis: in quo primùm intus accenduntur sanguis & spiritus, deinde foras effundũtur, ac totum corpus inflammant, ita vt sæ-
H pe febrem pariant. Reliquos animi motus hoc loco declarare non statui, tum quòd ex

antè dictis facilè intelligi possint, tum quòd corpus non admodum afficiant.

Et quæ assumuntur.

Assumũtur cibus & potus, & quicquid intrò ad immutationẽ corporis sumitur. Hæc enim nõ solũ qualitatibus, sed & tota substãtia corpus immutant. Cum enim assiduè è corpore nostro substãtia effluat, hanc necessariò reparare oportet, si tueri valetudinem velimus. Siccam quidẽ cibo, humidam potu, aëream & igneam respiratu & arteriarum pulsu, vt modò declaratũ est. Ex cibo igitur & potu aliisque intrò sumptis calidis corpus calefit, calidaq; substantia reparatur: ex frigidis refrigeratur, & frigida substãtia procreatur. Eadem est reliquorum ratio. Quòd si vitiosa hæc sint, non solùm qualitatibus, sed & tota substantia lædunt, morbosque gignunt, alios atque alios pro eorum conditione. A

Aut excernuntur, aut retinentur.

Ex his quæ intrò assumũtur, colligi in corpore excrementa necesse est, vt antè diximus: quibus expellendis instituta à natura instrumẽta sunt, instrumẽtisq; facultates inditæ, aliæ quidem (vt Galenus docet) quæ expurgẽt ac separẽt, aliæ quæ deducãt, aliæ quæ in vnũ colligant, aliæ quæ foras excernant, B

nãt,quæ si suo tẽpore,hoc est sanitatis instituto fiant,modũq; seruent, secundũ naturã dicuntur,salubresq; causæ sunt. Si verò modum excesserint,nec solito tempore fiant, pręter naturam dicũtur,corpusq; offendũt. Itaque muliebre profluuiũ si suo tempore fiat,& modũ seruet,secundũ naturã esse di-
C citur:quemadmodũ & hæmorrhoides. Ad eundem modum si in morborum crisi sanguis fluat,siue per nares,siue per aliũ quemcunque locum,secundum naturam id fieri dicimus,si quidem modum non excesserit. Omnes enim immodicæ excretiones præter naturam sunt,siue suo tempore, siue insolito fiant. Porrò autem excrementa alia in ventre,alia in iecore,alia in venis & arteriis,alia in aliis corporis partibus fiunt. Primum enim in ventre,in quo impurum à puro separatur,vt Galenus docet:paulatimque per intestina omnia vsq; ad postremũ,quod
D rectum dicitur,expellitur:in quo plurimum congestum à degrauata ob eius multitudinem natura foras excluditur. Secundum verò in iecore:idque duplex est,alterum tenue,quod ad vesiculam iecori hærẽtem fertur:alterum ad lienem, quod quidem crassum ac feculentum est. Hoc in ventriculum, illud in priorem tenuis intestini partem primùm extruditur,deinde cum alui sedimẽto

foras eiicitur. Tertium quod in venis & arteriis aceruatur, ſero concreti lactis ſimile, renes à ſanguine ſecernunt, deinde ad veſicam tranſmittunt: hæc verò foras propellit. Quartum verò huic ſimile in corporis habitu collectum per cutis ſubiectæq; carnis ſpiracula partim in ſpeciem halitus ſenſum effugientis effluit, partim in roris formam erumpit, vocaturq; ſudor, qui à ſpiritu maiore impetu irruente impellitur. Præter hæc autem in mulieribus menſes certo tẽpore effluũt, quemadmodum in quibuſdam viris hæmorrhoides. Per nares quoque, aures, & palatũ, cerebrũ repurgatur. Quòd ſi eiuſmodi excretiones modum, vt dixi, exceſſerint, præter naturam ſunt, corpusq; lædunt. Id enim inaniunt, refrigerant, extenuant, ac tandem abſumunt. At ſi excrementa cohibeantur, corpori plurima maximaq; incommoda adferant. Retentum enim in ventre & inteſtinis ſiccum recrementum, appetentiam tollit, capitiſque dolores parit, ſcilicet fumis & flatibus per inferna exitum non habentibus, ſurſum delatis. Prætereà cum ex inteſtinis Meſeraicæ venæ in iecur aſsiduè ſuccum iam inutilem redditum trahant, & in corpus diſtribuant, neceſſariò malus humor in corpore gignetur: ex quo varii pro varia eius corruptione morbi naſcuntur. Flauæ

E (margin, beside "raculapartim … effu")

F (margin, beside "ferant. Retentum … inteſti")

aut

autem bilis multitudinem, si quidem in venis putrescat, ardentes febres sequuntur, si in corporis habitum transfusa sit, citra putredi-
G nem quidem regius morbus: cum putredine verò tertiana febris. Quòd si in parte aliqua congesta sit, herpes: si biliosus sanguis, erysipelas. Ad eundem modum si atra bilis in venoso genere putrescat, assiduam febrẽ: si in corporis habitum transmissa sit citra putredinem, elephantiasim gignit: si cum putredine, febrem quartanam. Si in parte aliqua collecta sit, carcinoma: si in cute & subiecta carne, nigram vitiliginem gignit: quẽadmodum putrescens in venis pituita, assiduam febrem: in corporis habitu citra putredinem, aquam intercutem: cum putredine,
H febrem quotidianam. In parte aliqua corporis, si tenuis & vaporosa sit, œdema: in cute verò & subiecta carne, vitiliginem albam. Similiter autem serosa substantia (pituita est) putris quidem in venis assiduam febrem, in habitu corporis, si quidem non sit putris, leucophlegmatiam: sin putris, febrem interpolatam. In cute verò nunc pustulas excitat, nunc pruritum mouet. Hæc igitur incommoda corporis, excrementorum retentionem sequuntur: alia verò non minus periculosa mala, nempe capitis dolores, apoplexiæ, paralyses, lethargi,

& id genus vitia ex male repurgato cerebro nascuntur.

Hæc enim omnia corpus immutant, sanitatemq; corrumpunt: alia quidem protinus ac manifestè, alia uerò alterius causæ interuentu. Atque de his ipsis par*ticulatim in opere de sanitate tuenda seorsum scripsimus.* A

Aër ambiens, motus & quies, somnus & vigilia, cibus & potus, animi affectus, excrementorum vacuatio & retentio, corpus bifariã afficiunt, protinus, & sine alterius causæ interuentu: non protinus, sed aliis interuenientibus causis. Aër, verbi gratia, statim corpus calfacit, refrigerat, humectat, & exiccat. Calfaciendo, humores in corpore accendit & spiritus, febremq; gignit. Refrigerando verò cutis meatus claudit, transpirationem impedit, effluuiumque solitum calidorum & acrium vaporum prohibet: vnde putredo nascitur, ex putredine verò febris. Vides igitur aërem primùm calfacere, deinde interuentu caloris humores accendere, & febrem generare: ad eundem modum frigus protinus refrigerare, deinde cutem adstringere, & meatus claudere, posteà transpirationem impedire, vnde nascitur putredo B

do, ex qua febris fit. Constat igitur aërem febrem parere, non protinus, sed interuenientibus antè dictis causis. Eadem est reliquorum ratio: vt ex libris de sanitate tuenda, & ex his quæ suprà declarata sunt, constare potest.

Omnia igitur modò declarata genera materiæ quædam sunt salubrium causarum: quæ si commodè ministrentur, causæ sunt & conseruantes, & salubres: morbosæ uerò, si incommodè.

D *Quare ex his iam manifestum est præter has res non alias salubres, alias morbosas existimandas esse, sed easdem ad diuersa relatas, aliquando salubres, aliquando uerò morbosas. Siquidem corpori motum desideranti, exercitatio salubris est, quies uerò insalubris, si otio egeat, quies salutaris est, motus autem insalubris. Eadem autem cibi, potus, & reliquorum omnium est ratio. Quorum quodque si egenti corpori cum iusta tum quãtitate, tum qualitate adhibitum sit, salubre est: insalubre uerò, si aut*

omn

omnino non indigeat, aut si non seruato modo ministretur. E

In hoc opere tantùm causas quæ necessariò corpus immutant, recenset Galenus: in libris verò de sanitate tuenda non solùm eas quæ necessariò, sed & quæ nō necessariò corpus afficiunt, sub quatuor generibus complectitur, nempe agendis, educẽdis, &c. Omnes igitur rite administratæ, salubres sunt: non rite verò, insalubres.

Atq; hæc duo circa salubre & morbosum corpus consideranda sunt, nimirum rei quæ adhibetur, quantitas, & qualitas. Nulla enim ratione temporis F *occasio, utpote quæ cum his comprehensa sit, tanquam aliquod tertium adiungenda est. Cum enim tali ac tanta re assumenda corpus eget, ea certè opportunè adhibetur. Atque hinc ortum habet occasio, quòd fluxum mutabileq; sit mortale corpus, quodq; pro mutationis ratione alijs alio tẽpore remedijs egeat. Quare nō est genere tertium inter hæc quæ dicta sunt, occasio: uerùm docendi gra*

gratia ipsa tāquā tertio ob eā quā dixi-mus causam docendo plerunq; utimur.

G

Dubitari potest cur tantùm quātitatē & qualitatē, & ex his natā occasionē, conseruā tiū salubriumq; causarū scopos hic Galenus cōmemoret: in libro verò priore de curādi ratione ad Glauconē, præter has tres methodos quartam adiecerit, nempe ministrandi remedii modum? Prætereà quū de corrigē-dis natiuis temperatúris disputat, id nō subitò factitandum esse docet, sed paulatim. Nō

H enim, inquit, natura sustinet subitas mutationes, quod nihil aliud est quàm modum ministrādi præscribere. Causa autem cur id fecerit, hæc est, nam in morbis curandis dari præsidia cōmodè non possunt, nisi materiā corpusq; ipsum preparemus. Nec statim summo morbo vehementissima auxilia adhiberi possunt: vt in cōmentariis quos in libros Galeni ad Glauconē cōscripsimus, abundè docuimus. In conseruāda verò sanitate nec materiā eius, nec corpus antè præparamus: sed statim remedia quàm maximè fieri potest simillima, & quāta præsens status efflagitat, adhibemus: cibū & potū, verbi gratia,

A tātum, quanta inanitio est: & talē, quali egere corpus videtur. Eadē est reliquorū ratio. Quòd verò occasio vt scopus tertius adiungi

gi nisi maioris intelligẽtiæ gratia non debeat, docet Galenus. Nam cũ talẽ, inquit, ac tantã rẽ sumere corpus debeat, certũ est eã opportunè adhiberi. Itaq; si nũc eget, nunc est adhibendi opportunitas. Porrò autẽ occasio ab eo ortũ habet, quòd fluxum sit atq; immutabile corpus nostrũ, interitui obnoxiũ. Suprà enim ostẽsum est ex Galeni sententia, quòd principia quædam sint corruptiõis nostræ in nobis cõgenita, quæ omnino vitari nequeunt. Quædã verò forinsecus adueniant, à quibus etiã necessariò corpus afficiatur, aliâs aliis temporibus. Aestate B enim aliâs, aliâs hyeme, aliâs autũno, aliâs vere afficitur. Aestas quidem calidius & siccius, hyems frigidius & humidius corpus reddit. Sic motus calfacit & exiccat: quies verò refrigerat & humectat. Ad eundem modum reliqua corpus immutant, vt antè declaratũ est. Pro harum igitur mutationum varietate, aliis alio tempore remediis corpus eget. Hinc nata est occasio tantæ & talis rei adhibendæ. Quare, vt Galenus ait, non est genere tertium inter hæc quæ dicta sunt, occasio. C Secus est in remediis quæ morbis adhibentur, nam occasio, atque administrandi remedii modus, tanquam aliquod tertium aut quartum annumerantur: vt in commentariis nostris ad Glauconem abunde docuimus.

Qu

Quoniam autem in his scopis tum aliæ salubres causæ, tum quod nũc propositum est genus continetur, de ipsis rursus disseramus.

Sub quantitate & qualitate non solùm antè dictæ causæ, nempe aër ambiens, cibus & potus, somnus & vigilia, & quæ D assumuntur, quæque vacuantur & retinentur, atque animi motus continentur, sed & aliæ permultæ, quæ tametsi necessariò non immutant, rationem tamen habent salubrium causarum, non aliter atque aliæ, si commodè adhibeantur, sin incommodè, insalubrium. Commodè autem ministrantur, si qualitas & quantitas earum seruetur, vt modò declaratum est.

Optimæ igitur corporis constitutio nisi circunductus aër tẽperatus sit, tum aliorum nuper cõmemoratorum, nempe quietis & motus, somni & uigiliæ, E *tum assumendorum & excernendorum exquisita symmetria conueniet. Sin intemperatus sit, tantum symmetriam mutare conueniet, quàm uitiatum temperamentum est.*

Opt

Optimam constitutionem vocat, vt antè declaratum est, eam quæ omnis excessus expers est, quatenus quidem ad sensum attinet. Ad eundem modum & temperatum aërem, qualis in vere esse solet. In tēperato itaq; aëre optimam constitutionem tuetur motus & quietis, somni & vigiliç, assumendorum & excernendorum exquisita symmetria ac mediocritas, quam in quantitate & qualitate consistere modò dicebamus. Similia enim similibus seruantur. F

Quod an omnium temperamentorū commune sit, an optimæ constitutionis propriū, dubitari potest. Nō enim vt optimè temperata corporis constitutio tēperatis, ita quæ ab hac recedunt, sibi similibus conseruari videntur, sed potius lædi, quod & Galenus sentire videtur, omnem enim intemperiē à suo simili offendi antè scripsit: calidā quidem à calidis, & frigidam à frigidis, & reliquas pari modo. Respondendum est indubitatum ac certum perpetuumq; hoc principium esse, non aliter intemperatam constitutionem G ab intemperatis causis, quàm temperatam à temperatis seruari: si quidem vtrorunque, hoc est intemperati corporis, & causarum ipsum immutantium exuperantia par sit, quòd si causarum quàm corporis maior sit, corpus indubiè lædetur. Itaque in aëre tem-

perato temperatæ causæ ministrari debent, in intemperato verò tantùm in contrariam qualitatem, quantus est aëris à iusto temperamento recessus, mutari debẽt. Si aër, verbi gratia, in secundo ordine frigidus sit, causas corpus immutantes in eodem ordine calidas: & cõtrà si ille calidus sit, has eodẽ semper ordine frigidas esse oportet: si quidem optimam constitutionem tueri velis. Inter has salubres causas Galenus de industria animi mot⁹ prętermisisse videtur: quòd scilicet hi cũ libet administrari non possunt: aut si possunt, non tamen vt volumus moderari possumus. Integrum enim non est cũ libet irasci, excandescere, aut alio quouis modo commoueri, nisi obiectã commotionis speciem æstimauerit ratio, vt antè monstratũ est: aut si cum lubet irascimur atque mouemur, non tamen impetũ ita moderari possumus, vt motus exuperãtiæ naturę respõdeat.

H

A *Symmetriæ quidem scopus est, in ambiente quidem aëre ut neque frigore inhorrescamus, neque æstu sudemus.*

Quoniã paulò antè aëris quietis & motus reliquarumque salubrium causarum symmetria corpus conseruari dicebat, nunc harum cuiusque scopum, hoc est quantitatis & qualitatis modum finemque præscribit: atque

in primis ambiētis nos aëris:cuius, vt inquit, modus esto,vt neque eius frigore inhorrescamus, neque calore sudemus. Nam inter hæc duo aëris temperamentū constituit,cuius certè magna latitudo est,quemadmodū & temperati beneq́ue constituti corporis. B Neque enim hoc loco optimam constitutionem intelligi volo hanc quæ cogitatione verius quàm re ipsa existit, quæq́; maioris & minoris ratione diuidua nō fit, sed quam functionū probitate metimur. In medio igitur frigoris horrorem, caloris sudorē inducentis constituta aëris symmetria ac moderatio est. Horrorem dico concusionē quãdam leuem cutis, & subiectorum musculorum. Nam quæ multa, cita & densa est, rigor dicitur:in quo non solùm cutis & musculi,sed & totum corpus vehementer cōcutitur:vt in cōmentariis nostris in libros Galeni de curandi ratione ad Glauconem docuimus. Sudor autē notior est quàm vt declarari debeat. Solam porrò agentium aëris qualitatum symmetriam docet, non autem quantitatem,vt quam metiri non posis,nisi moram in eo intelligere velis : nec patientium qualitatum, nempe humiditatis & siccitatis, quæ scilicet aut nullo, aut saltē exiguo sensu corpus afficiant. Temporis tamē longitudine alias in corpore qualitates gignu

gnunt, quæ tactu deprehenduntur, nempe mollitiem & duritiem, læuitatem & asperitatem. Tantisper igitur humectandum corpus est, dum humore non nimis molle fiat, ac læuigatum fit: exiccandum, dum non nimis durum ac asperum reddatur.

D

Ab exercitatione uerò, quũ primùm lassescere corpus cœperit, cessandũ est.

Tantùm exercitationis, nó etiam quietis modũ hoc loco præscribit Galenus: sed nec ipsius quidem exercitationis omnem scopum, verùm solam quantitatẽ. De qualitate enim nihil prorsus meminit, nec de administrationis tempore: quòd, vt arbitror, per se hæc intelligi poterant. Nemo enim dubitat optimam constitutionem in tẽperato aëre, si vehemens sit exercitatio vel languida, & remissa aut violẽta, & celeris aut tarda, con seruari non posse, sed si sit mediocris. Vehementior enim celerior & violentior corpus immodicè calfaciunt ac exiccant: tardior verò remissior & languidior refrigerant & humectant. Cæterùm administrari non debet cũ adhuc crudi cibi & succi in vẽtre & venis multitudo cõtinetur, ne in corporis habitũ ante concoctionẽ feratur. Itaque ea adhibenda est, quum præcedẽs cibus duplici coctione confectus est, vt Galenus

E

docet: nempe ea quæ in ventre, & ea quæ in vasis sanguinis agitur, cumq; instat cibi sumendi tempus. Ex his constat quanta quies esse debeat, & quãta exercitatio. Tantisper enim exercitatione abstinendũ atque quiescendum est, dum absoluta sit duplex antè dicta concoctio. Tantisperq; exercendum, dum corpus lassescere dolereque inceperit, hoc est græcè ὅταν πρῶτον ἄρξηται πονεῖν. Verbum enim πονεῖν, fatigari, lassescere ac dolere significat. F

In cibis accurata concoctio, & moderata excrementorũ tũ qualitas tũ quãtitas. In his concoctioni respondet appetentia. Quare neq; præside opus est qui cibi modum præstabit. Siquidem optima natura tantũ probè concoquit, quantum appetit. G

Tantum non cibi modò, sed & potus optimè cõstituta natura appetit, quantũ ipsa concoquere potest. Quãtũ autem concoquere posit, ex quantitate qualitateq; excrementorum deprehẽdimus. Concoctionis igitur quæ in venti e fit, alui sedimẽta probitatem ac vitium ostẽdunt: eius verò quæ in venis, vrinæ. Id genus autẽ excrementa, alui quidem cibo, vrinæ verò potui respondere debent H

bẽt. Nam ſi qualitate & quantitate mediocris cibus & potus ſumptus fuerit, mediocria quoq; vtraq; excreméta, tum quãtitate, tum qualitate erunt, ſi quidem optimè conſtituta natura ſit. Quantitate, ſi nec multa nec pauca fuerint, ſed pro cibi & potus aſſumpti copia. Qualitate verò, alui quidem excrementa mediocriter coacta, æquabilia & læuia, ſufflaua, non autem liquida aut dura, ac inæquabilia, nigra aut viridia, nullũ aliũ habentia fœtorem quàm naturalem. Vrinæ verò quãtitate mediocres, colore verò mediocriter rufæ. Prætereà concoctioni re-
A ſpondet appetentia, quæ & inanitione fit, & ventriculi frigore: vt antè diximus. Fit enim inanitione, quam ſequitur naturalis appetentia, hanc ventriculi ſuctio, deinde ſuctionis ſenſus, poſtremò animalis appetentia. Porrò autem inanitio fit, vt antè dictũ eſt, vacuatis partibus primùm cuti ſubiectis: deinde his ipſis alimentum à vicinis trahentibus, rurſus his à ſibi vicinis, donec venæ quæ ad ventrem perueniunt, inanitæ ſint. Ventriculi verò frigus inanit quidem, ſed ſtringendo premendoque, proinde famem parit ac auget. Quum igitur corpus ad eundem modum vacuetur, reſtituiq; quod
B effluxit debeat, indita à natura ventriculo facultas eſt, qua cibi penuriam ſentiremus,

appeteremusque, alii aliis magis ac minus. Rursus cum duobus modis ventriculi fiat inanitio, vno quidem qui attractione fit, atque hæc omnium temperaturarũ est communis: altero verò qui pressu ac constrictione perficitur: hæcque propria est frigidæ temperaturæ, quæ plus appetere quàm concoquere solet: calida verò tãtum abest vt appetentiam excitet ac augeat, vt hanc etiam deiiciat: optima corporis cõstitutio, vt in qua nec frigore augeatur, nec calore minuatur fames, tantum appetit, quantum C probè concoquere potest.

Similiter autẽ somno natura ipsa bene cõstituta modũ præscribit. Somnũ enim finit, quum non amplius eo corpus eget.

Per vigilias cerebrum sensuumq; instrumenta assiduè exercentur, exercendoque fatigantur, in obeundasq; suas functiones magnam spirituum animalium vim absumunt, coguntur que à suo munere cessare: vnde somnus fit, substantiæ, & spirituum qui vigilando perierunt, instaurator. Cumque is suum munus obiit, animans spontè expergiscitur. Atque ita somni & vigiliæ fit alter- D natio. Si autem per aliquam occasionem ante iustum tempus excitari à somno contingat, rursus dormire cupit animal, quoad, vt modò

modò dicebamus, peractum somni munus sit. Itaque somnum natura finit, quum amplius eo corpus non eget.

Itaque hanc uiuendi rationem seruãtibus, neque alui sedimenta, neque urinæ, neque uniuersi corporis excrementa uitiosa sunt: illa enim cibus & potus moderatus efficit. Perspirationem uerò corporis uniuersi salubrem reddit mediocris exercitatio.

Hãc, inquit, victus rationem seruantibus, E hoc est græce οὕτως διαιτωμένοις, nullum in excrementis vitiũ deprehenditur. Hanc victus rationem seruant nõ solùm qui cibo & potu, sed & exercitatione & quiete, somno & vigilia, in tẽperato aëre moderatè vtuntur, vt antè declaratum est. Si igitur aër in quo versamur, tẽperatus sit, si cibus & potus, exercitatio & quies mediocris: nullum neq; quantitatis, neq; qualitatis in corporis excremẽtis vitiũ reperietur. Cõtrà accidit quum nulla in his mediocritas seruat. Itaq; si nec plus nec minus cibi & potus sumat, quã appetat ac probè cõcoquat natura optimè cõstituta, F omni vitio alui sedimẽta & vrinæ carebũt, illa enim cibo, hæ verò potui respõdẽt. Qđ verò p cutis spiracula effluit excremẽ-

tum, quum sensum nostrum effugiat, exercitationis mediocritate metimur. Vehementior enim ac longior plus, leuior verò & breuior minus excrementi vacuat. Ad eundem modum cibus & potus largior, otium maius, somnus prolixior, & aëris constitutio frigidior & humidior, excrementa & plura & crudiora gignunt. Contrà pauciora & biliosiora parcior cibus & potus, vigiliæ longiores, exercitatio longior & vehemētior, & aëris constitutio calidior & siccior. G

Perspicuū autē est quòd ab omnibus immodicis animi affectibus, nempe iracundia, tristitia, furore, timore & inuidentia abstinendū sit, ut qui naturalem cōstitutionem corrumpant ac immutēt.

Vehemētes animi motus, quales sunt iracundia, furor, tristitia, timor & inuidentia, vitandos omnino esse docet, vt qui naturalem corporis statum immutent ac corrumpant. Constat enim hos omnes corporis resiccandi vim habere, præsertim iracundiam H & furorem, quibus vehemens est vis excalfaciendi, vt ex his quæ suprà commemorata sunt, videre est.

Veneris autē iuxta Epicurum nullus usus salutaris est. Reuera tamen confert int

interuallo repetita tam lõgo, ut exolutio non sentiatur, & ipse qui utitur, seipso leuior esse, faciliusq; spirare uideatur.

Testes principia sunt virtutis genituram procreãtis: hæc autẽ vis per vasa seminis in totũ corpus transfunditur: vnde fit vt in toto corpore semẽ generetur, sed imperfectũ.
A Eiusmodi autẽ semen solidas partes nutrit: & quod ex eo superest, ad vasa seminis & testes peruenit: vbi elaboratur ac perficitur, aptũq; fit ad animantis generationem. Atq; id nostri quartæ concoctionis, vt vocãt, excrementũ esse putant. Quũ igitur hoc semine testes vasaq; genitalia abundãt, necesse est vt vel excernatur, vel in alienam qualitatem degeneret, inuehatq; sæpenumero grauissima accidẽtia. Porrò autẽ semine abundant qui calidis & humidis sunt testibus, vt antè declaratũ est: quiq; consueti multa vti
B venere, subitò abstinent: quales maximè viduæ iuuenes sunt, atque etiam nõnulli viri, præsertim ætate florẽtes. His igitur semẽ retentũ corpus degrauat, pigrumq; reddit, nõ aliter atq; alia naturæ onera. Deinde refrigerat tam vehemẽter interdũ, vt respiratio pereat: vt autor est Galenus libro sexto de locis affectis. Si igitur onere hoc leuetur corpus, nulla grauitate premetur, sed seipso le-

uius esse videbitur, & melius spirabit. Itaq; moderata venus ad tuendam valetudinem magnum habet momentū: immoderata verò magnum adfert corpori detrimētum, siquidem vires roburq; exoluit, languidumque corpus reddit. Ex frequenti enim concubitu semen non solū quod in testibus elaboratum est, sed & in vasis seminis, atq; reliquo corpore est, vacuatur. Nam testes vbi primùm quod continent semē excreuerūt, à proximis venis seminis materiā attrahūt, & hæ ab aliis sibi vicinis, atque illæ rursus ab aliis sibi propinquis, deinceps procedendo donec ipsis solidis partibus nutrimentum tollatur: vnde totum corpus elanguescit, exoluiturque eius robur. Ergo saluberrima venus est, si eatenus exerceatur, quatenus corpus nō lædat. Nō enim alius veneri modus statui potest, quando nō omnes æqualibus interuallis ea sine corporis incommodo vti possunt. Aetate enim florētibus, iisq; calidis & humidis, & qui semine abūdāt, venus noxia nō est: senibus verò & siccis frigidisque omnibus inimicam esse Galenus docet.

Idoneum autē eius utēdæ tempus est, cum corpus in statu omnino medio est omnium quæ foris circunstant, constitutum, nempe immodicæ repletionis & ina

inanitionis, caloris & frigoris, ficcitatis & humiditatis. Quòd si à mediocri-
E *tate aliquando aberrarit, leuis est error. Cæterùm calfacto quàm refrigerato, pleno quã uacuo, humectato quàm resiccato corpori ueneris usus commodior est.*

Distinximus antè causas quæ corpus nostrũ immutãt, in internas nobisq; congenitas, & externas, forisq; incidentes: rursusque has in eas quæ necessariò afficiant corpus, & quæ nõ necessariò. Duo posteriora genera ἔξωθεν περιστάσεις, hoc est externas & foris circunstãtes vocat Galenus: easq; omnes in
F repletionẽ & inanitionẽ, calorem, frigus, humiditatẽ, & siccitatẽ redegit. Aër enim ambiens, somnus & vigilia, motus & quies, animi affectus, corpus immutãt, quatenus calfaciũt, refrigerãt, humectãt, aut exiccãt. Quæ verò reiiciũtur & excernũtur, sub repletione & inanitione cõtinentur: imò nihil aliud sunt hæc quàm repletio & inanitio. Quum itaq; corpus immodicè aut plenũ aut vacuũ est, exercere sine incõmodo venerẽ nõ põt: quẽadmodũ nec ea si lõgè calidius frigidius humidius aut siccius sit, innocẽter vtetur: cõmodissimè verò, quũ in horũ omniũ medio

statu

ſtatu conſtitutum eſt. Si quis enim cõcum- G
bat pleno adhuc ventre, & cibo nõdum co-
ꝺo, periculum eſt ne cruditas in totum cor
pus rapiatur: non aliter atque in vehementi
exercitatione. Exerceri enim ſine motu agi
tationeq́; corporis venus nõ poteſt: imò ſæ-
pe non ſine magno conatu. Itaq; prius expe
ꝺanda prima & ſecunda concoꝺio eſt, &
deponenda prius alui & veſicæ onera ſunt
quàm concumbas. Nec expeꝺandum eſt do
nec totum corpus inanitũ ſit: quod poſt lon
gam inediam, & vehementem exercitatio-
nem cõtingere ſolet. Nam iam inanitione
imbecillas redditas vires magis proſternit. H
Magna enim ſpiritus & caloris innati vis
concumbendo excutitur. Similiter autẽ nec
immodicè calido, frigido, humido & ſicco
corpori commoda venus eſt. Siquidem con
cumbendo corpus agitatur incaleſcitque,
atq; cũ ſemine magna vis ſpiritus & innati
caloris effunditur. Itaq; corpus agitatu inca
leſcit, & ſeminis ſpiritus & caloris innati
profuſione refrigeratur. In calidis igitur ca
lor præter naturam augeſcit, in frigidis nati
uus minuitur. Vehemẽter autẽ humidis ea-
tenus obeſt venus, quatenus natiuum calorẽ
ex concubitu imminutum, humoris copia
obruit. Quòd ſi calor & humor pares ſint,
nullum aut exiguum adſeret venus corpori
inc

incommodũ, nisi immodica sit. Resiccatũ verò corpus venus magnopere lædit, præsertim si cum siccitate coniunctum sit frigus. In locum enim seminis excreti primùm à vicinis partibus, deinde reliquo corpore (vt modo docuimus) humidum attrahitur, idque multum, si quidem tantum resarciri quantũ effluxit seminis, debeat. Ex multo enim sanguine non nisi exigua geniture portio procreatur. Quare si resiccatum iam corpus venere vtatur, vehementer lædetur. Optimè igitur constitutum cor

B pus, nec plenum nec inane immodicè, nec vehementer calidum, frigidum, humidum, aut siccum, sed in horum medio constitutum, exercere venerem innocuè potest, eatenus quidem, vt paulò antè dictum est, qua tenus non exoluatur robur. Ex quo liquet tutius esse venerem exercere calfacto quàm refrigerato corpore, & humectato, quàm resiccato, si leuiter quidem à mediocritate aberrare contigerit (semper enim in excessu immodico periculosa venus est.) Nã noxa quæ in calfacto & humectato corpore est, minor est, faciliusque reparatur, quàm

C quæ in refrigerato & resiccato. Calor enim ex agitatione natus, facilè abigi potest: & siccitas ex vacuatione, in corpore humido quàm sicco minus periculosa est. Non enim

cal

calida & humida ſubſtãtia quæ concumbendo excernitur, tam facilè reſtitui poteſt, quàm qualitas abigi. Hac ratione venus frigidis & ſiccis naturis aduerſiſsima eſt.

Horũ autẽ ſingulorũ qualitas in optima cõſtitutione eligẽda eſt. Exercitationis quidem, in qua omnes corporis partes æqua proportione moueantur, ſic ut aliæ ultra, aliæ citra modum non fatigẽtur. Temperatiſsimus uerò cibus ac potus ſit, ſcilicet temperatis naturis familiarior. Eadem eſt in alijs ratio. D

Optimè conſtitutam naturam, rerum ſuprà dictarũ iuſta qualitate & quãtitate cõſeruandam eſſe, antè docuit: quantitatemq́; cuiusq; explicuit: nunc earundem rerũ qualitatem docet, præcipueq; exercitationis, & eorum quæ eduntur & bibuntur. Exercitatio, inquit, omnes corporis partes ęqua proportione fatiget. Quod fiet, ſi quantũ vnaquæque pars vacuari deſiderat, tantũ exerceatur: ita tamẽ, vt vna q̃ altera nõ magis fatigetur. Quũ igitur partes aliæ aliis excremẽtis magis abundent, proindeq; aliis aliæ magis exerceri debeant, cumq́; aliæ ſiccius, aliæ tardius fatigentur: non poſſunt omnes nec debẽt æqualiter exerceri. Itaq; quæ plu E

ribus excrementis abundant, plus: quæ verò pauciora habent, minus exerceri debent: quemadmodum robustiores vehementius, & imbecilliores leuius. Omnes tamẽ, vt antè dictum est, tantisper sunt exercẽdæ, dum laborem sentiant. Ad eundem modum cibus & potus temperatus esse debet, nõ qui-
F dem dum sumitur, sed dum coctionem est expertus, & iam corporis partes alit. Crudus enim adhuc cibus similis nostræ substantiæ esse non potest: alioqui immutatione non egeret.

Quòd si ab optima cõstitutione corpus aliquantũ, non autem plurimum deflectat: causas quæ sanitatem tuẽtur, ad proportionem mutare oportet. Verùm quum multa sint eiusmodi corpora, de singulis seorsum est disputandũ. Quod igitur temperamentum mutat, sed aptã
G *instrumẽtorum compositionem seruat, duplicem habet salubrium causarum formam. Alteram quidem earũ quæ temperamentum tueãtur, alteram uerò quæ ad optimum reuocent. Quæ igitur temperamentum seruant, tantum à tempe-*

ratißimæ naturæ causis distant, quantum ab illa totius corporis temperamentum discedit. Siquidē calidiora corpora, calidiorē uictus rationē efflagitāt, frigidiora uerò, frigidiorē: sicciora autē, sicciorē, & humidiora, humidiorē atq; secundū coniugationē calidiora & sicciora, calidiorē & sicciorem. Eadē est reliquarū trium coniugationum ratio. H

Quancunque sanitatem, siue integram ac summam, siue eam quæ ab hac deflectit, tueri statueris, semper similia sunt adhibenda: vt mox dicetur. Summa autem quàm diligentissimè fieri potest, seruanda est: quémadmodum ea quæ ab hac plurimum discedit, corrigenda, quæ verò in harum medio constituta est, & seruari, si lubet, & corrigi potest. Quum enim sanitas ad actionum probitatem, & vt molestiis careamus, exquiratur, ea semper seruari debet, vtpote quæ optimas edat actiones, ab omnique molestia corpus liberet. Quæ verò plurimum ab hac recedit, quoniam & molesta iam esse incipit, & improbas edit actiones, corrigi omnino cupit. Sed quæ nec longè ab absoluta declinat, nec ad eam quæ plurimum A

mum

mum à mediocritate distat, prope accedit, seruari quidem potest, si functionibus non optimis sis contentus, leuesque molestias facilè toleres. Sin minus, mutare hanc in meliorem licebit. Corpus igitur quod hac sanitate, hoc est neque optima neque pessima donatum est, duplicem habet salubrium causarum differentiam: alteram eaB rum quæ temperamentum tueantur, alteram quæ in melius id mutent. Quæ autem corpus tuentur causæ, tantum à temperatissimis distare debent, quantum corpus hoc à temperatissimo recedit. Quum igitur non vna sit corporum differentia, sed alia aliâs affecta, vt scribit Galenus, quæ hæc tuentur causæ, diuersas esse oportet, nimirum, alias calidas, alias frigidas, alias humidas, alias siccas. Quum rursus magna sit exuperantiæ corporum latitudo, ita & causarum. Quare quæ tueri statueris corpora primo ordine calida, causas eodem ordine calidas efflagitant, & frigida frigidas.
C Eadem est reliquarum exuperantiarum ratio. Corporum enim & causarum non solùm similis, sed & æqualis excessus perpetuò esse debet, si quidem temperamenta qualia acceperis seruare velis. Non enim calidæ causæ calidum corpus in contrarium mutant, si, vt modò dicebam, vtrorumque

æqualis ſit exceſſus.

Cauſarũ igitur materia is rectè utetur, qui natiuas earũ uires nouerit: quòd uidelicet motus, inedia, uigiliæ, uacuatio, & omnes animi affectiones corpus exiccent: his uerò contraria humectent. D
Eodẽ modo quiſquis calfaciẽtia refrigerantiaq́;, uitæ ſtudia, cibũ quoq; ac potum, atque ut ſemel dicam, omnium quæ corpori admouentur, materias ac facultates intellexerit, ſalubribus cauſis utetur, ſimilia ſimilibus adhibendo, ſi quidem corporis temperamẽtum quale accepit tueri uelit.

Cauſas quæ ſanitatẽ tuentur, in aſſumendis, faciẽdis, foris incidẽtibus & educẽdis cõtineri, ex Galeni ſententia declaratum eſt: quarũ omnium vires noſſe debet quiſquis ſanitatẽ tueri volet. Nam quî fieri poteſt vt corpori calido aut frigido, humido aut ſicco in primo ſecũdo aut alio quouis ordine, ſimilem cauſam, eodemq́; exceſſu calfacientẽ, refrigerantẽ, humectantẽ, aut exiccantẽ adhibeas, ſi ignoraueris an hæc calfaciendi aut aliam vim obtineat? Scire itaq; oportet eum qui valetudini tuẽdæ præeſt, qua facultate E

tate cibus & potus,qua aër attractus,et quicquid intrò sumitur,polleat:qua motus omnes, vt frictiones, ambulationes, artes quæ corpore exercẽtur,qua somnus & vigilia,venus,& aër circũdans, & lauationes : in summa, quicquid cuti admouetur : prætereà & quæ retinẽtur,& educuntur:quibus cognitis
F probè vtetur qui valetudini tuẽdæ præest, alioqui enim similia similibus adhibere nõ poterit:tantum abest vt pari excessui,parem excessum accõmodet, quod certè in animi affectibus difficillimũ est,etiã si excessum à iusto tẽperamento tam causarũ quàm corporum accuratè noris. Liberũ enim tibi nõ est,etiã si non ignores quanta calfaciẽdi ac exiccãdi animi affectibus vis insit,quantũq; calidum ac siccum corpus sit, aptè accõmodare eiusmodi causas. Nam cum tantum afficiamur, quãtum rem animo obiectã æstimauerimus,non semper corporis tempera-
G turæ respõdet animi motus. Ex iniuria,verbi gratia,quam magnã æstimauerimus, vehementer excandescimus, proindeque corpus vehementer calfacimus ac resiccamus, quod fortè leuiter tantùm calefieri ac resiccari debebat. Eadem est reliquorum animi affectuum ratio. Alias quoque causas,maximeque necessarias & ineuitabiles difficillimum est rectè corpori accommodare.

Aestiuus enim aër tam inspiratus quàm circunductus ita tẽperari non potest, vt quantum corpus ad sui tutelam exposcit, calfaciat ac exiccet. Cum autem hæc commodè ministrari non semper possint, reliqua his H contraria adhibenda sunt, quæ tantum corpus refrigerent & humectent, quantum illa calfaciunt ac exiccant. In æstate igitur imperandus somnus est, ac quies, adhibendique cibi frigidi & humidi, &c.

Si uerò permutare corpus atq; transferre uelit in meliorem statum, altero salubrium causarum genere antè dictis quidem contrario est opus, quod à temperatis medijsq;, quas optimis naturis conuenire dicebamus, æqualiter in alterutram partem declinet. Nunquam enim in exquisitam tẽperiem calida & A sicca uictus ratio calidiorẽ & sicciorẽ naturã mutabit, sed ea quæ tãto sit iusto temperamento frigidior & humidior, quãtum natura naturam calore & siccitate superabat.

Eadem est ratio profligandæ aduẽtitiæ intẽperaturæ, & congenitæ in meliorẽ statum

tum transmutãdæ: vtrunq; enim causæ contrariæ efficiũt: quæ quidẽ tantũ à mediocritate distent, quantũ excessus cõgenitus ab optima corporis cõstitutione, & morbosus

B à pristina sanitate recedit. Causæ enim inferiores totũ excessum nõ propellũt, superiores verò oppositũ inuehũt, tãtũ quidẽ, quãtum ipsæ excessum superant. Par igitur excessus cõtrarius cõtrariũ parẽ tollit, itaq; cálidæ & siccæ causæ frigidã & humidã tẽperaturam ad mediocritatẽ transferũt, & contrà, si excessus, vt diximus, sint pares.

Tale autem causarum genus congenitas intemperaturas emendat: alterum uerò de quo antè disputatum est, cõseruat. Vtrisq; autem medici uicißim utuntur.

C *Siquidem quum per otium maius licet, corrigunt paulatim in meliorem statum transferentes, non enim subitas natura mutationes sustinet. In eodem uerò statu, quum necessarijs detinentur occupationibus, seruant.*

Antè docuit Galenus, tẽperaturas quæ nec optimę, nec pessimæ essent, sed in harũ medio constitutæ, vel seruandas, vel in melius transferẽdas esse. Nũc autẽ ostẽdit quando

has mutare,& quãdo seruare conueniat. Medici(inquit) in melius transmutant,quũ per otium licet:hoc est,quum neq; publicis muniis detinentur,neque inopia coguntur suo labore victum quæritare. Seruant verò, quum contraria accidunt,hoc est dum necessariis negotiis occupãtur,aut inopia victum quærere coguntur. Etenim vt antè docuimus, sanitas ad functionũ vitæ necessariarũ probitatẽ quærenda est,ad vitandasq; corporis molestias. Itaq; quũ & per otiũ & per facultates licet,congenitam intemperiem in melius mutare oportet,sed paulatim,maximeq; si recessus à mediocritate magnus sit. Natura enim subitas ac repentinas, hoc est græcè ἀθρόας mutationes respuit,vt à quibus potius lædatur quam iuuetur. Perspicuum igitur est longo temporis spatio reducendas ad mediocritatem intemperaturas esse.

D

E

Quid est igitur cur talem causarum differentiam conseruatricem appellamus? Hanc enim potius immutatricem & curatricem fortè nominasse conueniebat,& congenitorum uitiorũ emendatricem:quoniã omnes quæ sanos tuentur causas,ad uniuersum sanitatis genus relatas,non autem ad singulas differentias

tias, conseruantes uocauimus: siue præ-
F *ter id quòd sanitatem seruant, in meliorem statum totam temperaturam deducant: siue quæ ab initio generationis contracta est, naturam seruent. Quæ uerò constitutionem deteriorem reddũt, morbosas dicimus.*

Quærit Galenus cur potius conseruatrices appellẽtur eiusmodi causæ, quàm immutatrices, curatrices, & congenitorum vitiorũ emendatrices? Respondetque causas omnes quæ sanos tuentur, si ad vniuersum sanitatis genus referãtur, cõseruãtes vocandas esse.
G Sin ad singulas differentias, non item. Siue enim natiuam initioq; generationis contractam seruant, siue præter id quòd sanitatem seruant, in meliorẽ statũ deducant, cõseruantes appellantur. Quum enim sit magna sanitatis latitudo, vt antè ostẽdimus, magna erit salubriũ causarum sanitatemq; conseruãtiũ differentia. Quædam igitur erunt conseruatrices, quæ scilicet sanitatẽ qualẽ acceperũt seruãt, cuiusmodi est optima atque summa, quam perpetuò seruare debemus: & quæ ab hac deflectit, quam videlicet per otium emendare nõ licet: de qua modò disputaba-
H mus. Quædam verò correctrices dicuntur,

quæ ſcilicet ad mediocritatem congenitas temperaturas ab optima deflectentes tranſferunt. Atque hæ ſpeciatim correctrices, generatim verò conſeruatrices dicuntur.

Omnibus autem ſimiliter intemperatis partibus ſimilis, diſsimiliter uerò diſſimilis cura adhibetur. Poteſt enim uentriculus quàm par ſit frigidior eſſe, caput uerò calidius: atq; ita utrunque ſibi propria remedia deſiderare. Ad eũdem modum unaquæq; partium reliquarum iuſto tẽperamẽto aut humidior, aut ſiccior, aut calidior, aut frigidior eſſe: uictusq; ratione intẽperaturæ ſuæ familiari egere. Non igitur omnes eiuſmodi partes ex æquo exercebimus, nec eodẽ modo humectabimus aut exſiccabimus, aut aliud quidpiam efficiemus. De his autem fuſius in libris de ſanitate tuenda diſputatum eſt. A

Siue ſeruare, ſiue in melius trãsferre congenitas intẽperaturas velis: ſi quidẽ omnes corporis partes ſimiliter ſunt intẽperatæ, omnibus eædem cauſæ adhibẽdæ ſunt. Itaq; calidas & ſiccas corporis partes tuentur calidæ

dæ & ficcæ causæ: in meliorem verò statũ
B deducunt frigidæ & humidæ: vt antè declaratum est. Si verò non omnes partes eandẽ intemperiem habeant, nec omnibus eædem causæ ministrandæ sunt, sed vnaquæq; sibi similes, si tueri hanc velis: sin in melius transferre, contrarias dissimilesque efflagitat. Quare vt cõcludit Galenus, nõ oẽs corporis partes dissimiliter intẽperatæ ex æquo sunt exercẽdæ: nec eodẽ modo humectãdę.

Instrumentorum verò, quatenus ipsa ab optima constitutione recedunt, hic etiam salubres causæ inter se differunt.
C *Siquidem aliæ, uitiatæ formationis, aliæ magnitudinis, aliæ numeri, aliæ positus, salubres sunt causæ.*

Qua ratione eam quæ ex elementorum tẽperatione proficiscitur, hoc est simpliciũ partium (quas similares à quibusdam vocari diximus) sanitatẽ tueri oporteat, suprà declaratum est: nunc autem quo pacto eã quæ ex partium symmetria, hoc est ex formatione, magnitudine, numero & positu nascitur, seruare conueniat, ostendit. Tẽperatura igitur vt ab hac symmetria variè deflectit, ita
D varias habet suæ tutelæ causas, inter seque differentes: quarum aliæ formationem, aliæ

magnitudinem, aliæ numerum, aliæ positũ conseruant, vt mox docebitur.

In formatione igitur complura uitia cernuntur, nimirum figura partis, & si quod est naturale in ea concauum aut osculum, aut meatus, aut asperitas, aut læuitas, à sua symmetria declinãtia. Quòd si exiguum uitium sit, salubrium: sin magnum, morbosorum appellationem obtinẽt. Si uerò tantus sit excessus ut actio lædatur, iam ægrotare dicuntur.

Διαπλάσματος, hoc est formationis differentiæ, in figura, cauitate, osculis, meatibus, asperitate & læuitate partiũ cõstitutæ sunt. Rursus figuræ aut rectæ sunt, aut obliquæ, æquabiles ac planæ, aut rotũdæ aut curuæ, cõcauæ autem, vel amplæ, vel angustæ, quemadmodũ oscula & meatus: in quo genere cõtinentur obstructio, cõstrictio, raritas & densitas. Læuitas verò & asperitas nullas habent differentias, nisi in ratione maioris & minoris. Itaq; si pars quæ recta esse debet ex naturæ instituto, obliqua aut curua: quæ plana aut quadrata, teres sit: & contrà quæ obliqua aut curua, directa sit: & quæ rotunda, quadrata aut plana, formatio vitium E

fec

F fecit. Ad eũdẽ modũ si pars quæ naturâ concaua est, omnino solida sit: & quæ solida esse debet, cõcaua sit aut cauernosa: vitiosa quoq; formatio erit. Eodẽ modo quæ forata pars esse debet, & ostiũ osculũmue habere, si talis nõ sit, vitiosa cõpositio erit. Eadẽ est reliquorum ratio. Porrò autẽ cõpositionis vitiũ aut exiguũ est, aut iam magnũ, ac tantũ, vt actiones omnino lædat. Primũ inter salubria adhuc esse cẽsetur: secũdũ inter morbosa ac iã ægrotãtia. Morbosum enim corpus censeri nõ debet, quod actiones paulũ à perfectissimis distantes habet: quẽadG modũ nec adhuc ęgrotare dicitur quũ actiones nondũ deletæ sint aut corruptę. Mõstratum autem antè est morbosum duplex esse, simpliciter, & in præsentia. Quod enim simpliciter est tale, nondum ægrotare dicitur. Quod verò in presentia morbosum est, iam ægrotare censetur: vt ex antè dictis cõstat.

In magnitudine uerò easdẽ differentias exuperãtia & defectus constituunt.

Nõ solùm pars, sed & corpus vniuersum H vel in maiorem molem quàm pro natura excreuit, vel in minorem decreuit: idque toto genere, vel secundum naturam. Secundum naturam quidem excreuit, vt in obesis: vel præter naturã, vt in aqua intercutę.

Ead

Eadem vitia in ſingulis corporis partibus contingere poſſunt, vt in capite, oculis, brachiis, manibus, &c. Decreuit verò tum corpus vniuerſum, tum eius partes. Vtraq; enim & atrophia & tabe laborare poſſunt. Hæc igitur vitia aut exigua ſunt, aut magna, aut certè tanta, vt actiones omnino lædant. Prima eiuſmodi exceſſus & defectus differentia ſalubris eſt, ſecunda morboſa, tertia verò morbus eſt.

In numero autem, quæcũq; ſiue una, ſiue plures ex partibus ſimplicibus aut deſint, aut redandent. In quo genere continentur quæ præter naturam nobis adnaſcuntur materiæ. A

Partes aut redundant, aut deficiunt. Quæ autẽ redundãt, vel ex genere naturali ſunt, vel præter naturã. Sextus enim digitus, tertius teſticulus, & tertius oculus, redundant, & ex genere naturali exiſtunt. Præter naturam verò adnaſcuntur pterygion in oculo, & tuberculũ in naribus. Porrò autem pars quæ deeſt, partis quæ reliqua eſt actionẽ ex accidente, hoc eſt ſua abſentia lædit: quæ verò ſuperuacua eſt, ſua præſentia. Lædit autẽ tam redundans, quàm deficiens numerus: nõ aliter atq; de formatione & magnitudine B

modò declaratũ est,hoc est vel parum, vel multũ,vel admodũ vehementer:vnde salubris,vel morbosa,vel iã ęgrota pars dicitur.

Superest aliud genus,nẽpe simplicis cuiusq; partis positio. Cuius quatuor omnino sunt differentiæ:una quidẽ optima,altera quæ nõnihil ab hac deflectit,
C *ideoq; salubre corpus reddit:tertia morbosum,quum longius recedit: quarta uerò iam ægrotum,quum plurimũ distat.*

Non solius positionis,sed & figurę & magnitudinis & numeri differentia vna optima est,à qua scilicet aliæ tres sumuntur, sola maioris & minoris ratione differentes. Prout enim magis m inúsve ab optima deflectunt,salubres,morbosæ,aut ægrotæ dicuntur:quẽadmodum antè declaratum est.

Quæ autem uitiũ in figura fecerũt,
D *quales uatiæ sunt, uaræ & obliquæ, si quidem recens adhuc natæ atque tenellæ sunt,reconcinnatione & deligatione ad naturalem statum reducuntur. Sin duræ, ac iam inauctæ,non corrigũtur. Quin etiam & quæ uitiosam cauitatem obtinent,dum adhuc crescunt,eodem emen-*

dã

dãtur modo. Quũ uerò ad summũ incrementũ peruenerũt, correctionẽ nõ admittunt. Itaq; exiguas cauitates ligatura & quies, magnas uerò partiũ actio & spiritus retẽtio reddit. Eodẽ autẽ modo meatuũ & osculorum uitia emẽdantur.

In tenellis adhuc & recens genitis partes vitiosam figuram habentes, deligaturis reconcinnari, & ad naturalem formam reduci possunt. Manu enim reconcinnantur, posteà fasciis & ferulis deligãtur. Quum igitur humidæ adhuc sunt ac molles partes, facilè quoquouersum aguntur. Itaque & vatiæ, id est quæ extrorsum inflexæ sunt: & varæ, quæ introrsum, & quæuis aliæ obliquæ intortæq; in rectas facilè reduci possunt, & cõtrà rectæ in obliquas. Quũ verò ob ætatẽ resiccatæ sunt, summumq; incrementum acceperũt, proindeq; duræ maleq; sequaces euaserunt, potius frangãtur quàm flecti possint. Eodẽ quoque modo in his qui adhuc crescunt, emendari concauæ partes possunt, vt ventriculi, intestinorũ, & thoracis. Nam si ampliora hæc quàm pro natura, aut angustiora sint corrigi possunt. Ampliora enim reddit partiũ ipsarum actio, exercitatioq;. Actionẽ intelligo quæcunq; à natura tribu-

ta est. Vẽter, exempli gratia, & intestina lar go cibo & potu distendũtur, & thorax mul ti spiritus retentione, eius latera distendentis: atq; ita ampliora hæc tẽporis tractu redduntur, angustiora verò quiete & deligatio nibus. Quies enim natiuum calorem conso pit, cui distendendi vim inesse prius ostendi
G mus, similiterq; nutriẽdi & augendi, deligatio verò suo cõpressu partiũ dilatationem impedit. Quòd si ad summũ incrementum partes peruenerint, corrigi nõ possunt. Neq; enim ampliores quæ angustæ sunt, nec quæ amplæ, angustiores reddi possunt, nisi cum magna partium iactura. Resiccari quidem omnes possunt præter naturam, atque inde contrahi, quemadmodum & superuacua humiditate mollescere atq; laxari, sed magno earum detrimento. Eadem ratione meatus & oscula emẽdãtur, si quidem latiora sunt, adstringendo, adstrictiora verò aperiẽdo, & obstructa detergendo.

H *Quæcunq; etiam iustam magnitudinem excedunt, quiete aptaq; deligatione minores efficiuntur, maiores uerò motu naturæ commodo, & frictione mediocri, & alijs quibuscunque sanguinẽ uberiorem attrahere idoneis.*

Pars

Pars in maiorem molem excrescit, quum plus alimenti accipit,& minus eius substantiæ dissipatur digeriturq;.Plus alimenti excipit,si exerceatur quantum quidem eius natura expostulat,si mediocriter fricetur,& si alia quæ alimentum attrahunt,adhibeãtur, cuiusmodi sunt fotus rerum calidarum. Hęc enim sanguinem attrahunt, & natiuum augent calorem, à quo sanguis concoquitur, A & in substantiam nostram mutatur. Itaque hæc augere substantiam partis possunt,præsertim si cutis aut adstrictior aut rarior non sit. Contra verò pars extenuatur,si sanguinis in eam minus quàm par sit feratur: aut si feratur quidem,sed ex ea plus substantiæ in ambientem aërem dissipetur, quàm ad eam restituẽdam affluat. Quod accidit ob meatuum spiraculorumq;.cutis amplitudinem, & caloris digerentis magnitudinem. Hæc enim duo,caloris inquam vehementia,& cutis raritas,extenuare partem possunt, etiam si, vt dictum est,multum alimenti attrahatur. B Minus verò alimenti attrahitur, si pars refrigerata sit,aut impediatur sanguinis in partem cursus. Refrigeratur autẽ pars quiete,vt antè sæpe dictum est, aut frigidis foris admotis. Impeditur verò sanguinis in partem influxus apta deligatione. Apta autẽ est, in qua fasciarum circumplexus & sine

dol

dolore fiunt,nec tamen nimis laxantur.

Quæ autem deficiunt, si quidem ex sanguine ortum habent, resarciri possunt. Quæ uerò ex semine, ferè non possunt, uerùm pro his alia eundem habentia usum nonnunquã efficere licet: quorum omnium opifex natura est, medicus uerò minister. At quæ numero superãt, sublatio causa salubris est. Sed considerandum in quibus id fieri poßit. Quod si fieri nequeat, ut aliò transferatur, adhibenda cura est.

C

Cur partes quæ ex sanguine nascũtur, resarciũtur, non autem quæ ex semine, hoc est verè solidè, disquirendum est, hæ enim nõ aliter atque illæ nutriuntur & augentur: quare nihil impedire videtur quo minus renascantur saltem ante summum incrementum, & cum iam plurimum induruerũt. Neque enim partium mollitiem quòd regigni possint, & duritiam quòd nõ possint, in causa esse existimandum est: quemadmodum nec quòd his quæ ex sanguine ortum habẽt, alimentum abunde suppeditetur, his verò quæ ex semine genitæ sunt, non suggeratur. Dentes enim in omni ætate augentur,

D

renaſcũturq́; in pueris, & ex ſemine geniti ſunt, participes enim neruoſæ ſubſtantiæ ſunt. Cæterùm non minus aluntur atque ad ſummum vſque incrementum augentur ex ſemine ortæ partes, quàm quæ ex ſanguine. Itaque vtriſque partibus renaſcendi ius idẽ à natura datum eſſe videtur: quod & Galenus hoc loco innuere videtur, ὅσα δὲ, inquit, ἐκ σπέρματος ὀλίγου δεῖν ἀδύνατος ἡ γένεσις. Quibus verbis conſtat partium ex ſemine E ortarum generationem non ſimpliciter fieri non poſſe, ſed difficillimè, idq́; fortè in recens natis, in quibus ſolidæ partes omnes adhuc tenellæ ac molles ſunt. Vbi verò iam ætate obduruerunt; regigni non poſſunt. Carnoſæ verò & molles ex ſanguine concretæ, & ante & poſt ætatis vigorem & augentur & renaſcuntur: vt ipſa experientia docet. Quod vt melius intelligamus, ſcire licet ſolidas partes vſque ad ſummum vigorem numero tantùm, poſt vigoremverò & numero & quantitate eaſdem permanere: vt docet Galenus. Caro verò creſcit decreſcitq́; & ante & poſt ætatis F vigorem, & immutatur pro victus ratione. Nam ex eius ſubſtantia ſemper aliquid reſoluitur, quod cibo potuq́ue reſarcitur: vt antè declaratum eſt; hinc fit vt non reſiccetur vt ſolida ſubſtantia. Porrò autem

pars

pars quæ nutritur, alimentum sibi assimilat, quod vt fiat, prius agglutinandum est. Ante verò agglutinationem apponi adiungique debet, quod facilè fit, si pars quæ alitur, tenera: ægrè verò, si dura sit. Adglutinationem enim & assimilationem maximè confert humiditas: ad concoctionem verò ad-
G iunctus cum humiditate calor partis alēdæ; vt quæ facilè alimentum excipiat, & constitutionem alimento similem habeat. Itaque partibus ex semine genitis iam per ætatem induratis, suum alimentum, vtpote crassum, parumque sequax, nec agglutinatur nec assimilatur facilè. Proinde vbi ad summum peruenerunt incrementū, nec augentur amplius, nec resarciuntur: sed tamen in locum eius quod ex solida substantia detractum est, aliud quidpiam adnascitur, quod eundē afferre vsum potest, vt ossi callus, & cuti cicatrix. Cæterùm horum omnium, nempe partium tā quæ ex sanguine, quàm quæ ex
H semine nascuntur, & eorum quæ in harum locum gignūtur, natura opifex est, medicus verò minister. Natura vis quædam est in verè solidis partibus maximè sita, quæ corpus vniuersum dispensat ac moderatur. Hanc Galenus caloris natiui substantiam esse tradit, vt in commentariis in libros de curandi ratione ad Glauconem docuimus.

Hic autem materiam gignit vnde corpus nostrum alitur, augetur & generatur. Medicus verò cibum ex quo hæc fit, suggerit. In regignendis itaque partibus materiam natura immutat, similemq́; parti in qua regigni substantia debet, efficit, atque ita resarcit quod detractũ erat. Sed cum interim necessariò ex ea materia nascantur excremen- A ta tum crassa sordidaq́;, tũ humida, quæ per se expurgare natura non queat, medicus remedia adhibet quæ & humorem exiccent, & sordem detergant: atq; alia id genus officia naturæ præstat. Itaque naturæ potius opus est deficientium partiũ generatio, medici verò exuperantium partium atque numero excedentium. Neque enim sextũ digitum aut tertium testiculum amputare natura potest, neque quicquam quod abundet, quod scilicet ex naturalium partium genere sit. Ex genere verò quæ præter naturam corpori insunt, ipsa demere quędam potest, B quædam verò non potest. Calculum enim è renibus, exiguum quidem, & ex ventriculo & intestinis quæ præter naturã sunt, deturbat: acrochordonas verò & myrmecias auferre non potest. Porrò autem cum non omnia quæ numero abũdant, semper adimi possint: ea si functionem corpori necessariam impediant, in alium locum transferenda

da

da ſunt: quemadmodũ oculorũ ſuffoſio pupillæ obiecta, proindeque viſionem impediens, ſi nullis remediis cedit, acu in aliũ locum tranſmittenda eſt: quemadmodum ſi
C calculus vrinam ſupprimens, ob magnitudinem non poſsit educi, aut ægrotantis imbecillitas ſectionem ferre non poſsit, catathere ab oſtio veſicæ depellendus eſt.

Eadem ratione quæ inſita ſunt uitia emendantur.

Poſitionis vitia ſunt, quum ſuam ſedem partes mutarunt, cumq; inter ſe nec conſenſum nec ordinem naturalem ſeruant. In primo genere cõtinentur omenti & inteſtinorum deuolutio in ſcrotũ, & articulorũ luxatio. In ſecundo verò vinculorum & neruorum laxitas & contractio: velut in lingua quum vel relaxata eſt, vel contracta. Tum
D enim loquendi & manducãdi munus probè obire non poteſt. Emendantur igitur hæc vitia, ſi quod ſedẽ mutauit, aptè reponatur: & ſi quæ inter ſe non bene cohærent partes, probè aptentur, quod quemadmodum fieri debeat, in alio opere docebimus.

Certum autem eſt duo aut tria uitia in eadem ſæpe parte ſimul cõſiſtere poſſe: quod ei accidit qui exiguum ac ro=

tundum, & in septum transuersum incũbentem uẽtriculũ habebat, in quo magnitudo, formatio, & situs deprauatus erat: temperamentum quoque frigidius. Hic ad naturalem statum nullo auxilio E *transferri poterat, sed tamẽ ne nimis infestaretur, impediri. Quoniam enim dũ plenus uenter erat, ægrè spirabat, cibus parcior, sed qui probè aleret, nec lentè descenderet, ter die sumebatur.*

Possũt non duæ tantùm aut tres, sed omnes ferè morborum differẽtiæ in eadem parte inueniri. Intemperata enim ea esse potest & cum humorum influxu, & sine hoc: cum vitiata forma, magnitudine, ac aliquo alio instrumenti morbo: etiã cũ soluta vnitate. Ventriculus, exẽpli gratia, minor esse F potest, rotundior, & frigidior, & septo trãsuerso vicinior: itaq; eius magnitudo, figura, positio, & tẽperamentũ vitiosum erit. Certam enim magnitudinẽ habere debet, quæ tantum cibi excipiat, quantum ad reliquum corpus alendum sufficiat. Rotundus quoq; simul & oblongus, vt & multi cibi capax sit, & vt commodiorẽ vsum tũ gulæ (quam œsophagum græci vocant) tum intestinis

præ

præſtet. Collocari autem ita debet, vt ne ſurſum nimis aſcēdat: & nimis deorſum declinet: in quo ſitu plenus cibo & potu in ſeptum incumbit, premitq́; ita, vt ſpiritum
G reddat difficilem. Si cum his vitiis frigiditas maior adſit, quàm eius temperamento conueniat: cruditatem pariet, niſi paucum cibum ſumat: qui cum ad alendum corpus non ſufficiat, ſæpe erit offerendus, nimirum quotidie bis, ter, aut frequentius, ſi neceſsitas efflagitet. Quum igitur exiguus offerri debeat, is multū promptequè alat oportet, atque facilè permeet. Quòd ſi tardè feratur, nec promptè alat, ter quotidie ſumi non poterit. Et ſi non multum nutriat, corpus atrophia laborabit, ac intabeſcet. Itaque tantus ſumi debet, quantus reſpirationem non impediat,
H & tamen abunde corpus nutriat ter quotidie ſumptus. Corrigi autem hæc vitia non poſſunt. Neque enim vllo remedio oblongior fieri poteſt, nec maior. Cibi enim copiam quæ dilatare poſsit, nō admittit ob frigiditatem, quam concoquere non poteſt. In exemplaribus græcis δὶς ἀντὶ τρὶς legitur. Leonicenus poſteriorem lectionē ſequutus eſt, Ferè enim omnes bis die cibū cupiunt: & qui exiguo ſunt ventriculo, ter, aut pluries.

Alteri uerò cui iecur sæpißimè ob uasorum angustiam obstruebatur, extenuans uictus remedio fuit.

Quoniam ægrè venarum iecoris angustia corrigi potest, alendi rationē tradit Galenus, qua obstructionis periculum vitari poßit, nempe cibū ac potum partium tenuitate donatum, lentus enim ac crassus facilè angustas vias opplet, quod & in externis rebus experiri licet. A

Superest adhuc genus unū, quod simplicium partium & instrumentorū cōmune est, nempe unitatis solutio, quam fortè quispiam his qui inculpata sanitate fruantur, aliquando inesse negabit ob id, quòd ea semper affectio sit: non uidens quòd de omnibus generibus eodem modo dubitandū esset. Nā si actionis offensio, quæ quidem sensu percipitur, morbum à sanitate non distinguat, sed affectionis tantùm qualitas consideretur, necessariò perpetuæ ualetudinis (quā græci ἀαπάθειαν uocāt) opinio recipietur: quū nemo sit qui optimas actio- B

nes omnes habeat. Verùm hæc disputatio quoniam magis logica esse uidetur, seorsum considerandæ est.

Vnitatis solutio, morbus est simplicium
C eiusdemq; generis partium & instrumentorum communis. Simplices partes sunt, ossa, nerui, venæ, & arteriç, caro, & id genus aliç. Instrumenta verò ex hisce partibus cõposita sunt, vt crus & manus. Soluta igitur in ossibus vnitas, si quidẽ fracta sunt, catagma, hoc est fractura dicitur, si verò erosa, teredôn, id est caries. In neruis musculis & vasis tensis spasma, erosis vlcus, contusis thlasma, pũctis punctura appellatur. In carne verò secta vulnus, erosa vlcus, cõtusa thlasma nuncupatur. Atq; huiusmodi affectus simplicium partiũ sunt proprii, ex accidẽte verò instrumẽto-
D rum. Fractura enim, ossis proprius affectus est: cruris verò ex accidente, & quatenus os, eius pars, affectum est. In vinculis verò soluta vnitas, apospasma, hoc est vt è verbo verbum exprimam, auulsio dicitur. Vinculum integrum quidem manet, sed ab instrumenti compage dissolutum est. Vnitatis autem solutionẽ in corpore integrè sano esse non posse nonnulli adfirmant, ob id quòd ea (vt aiunt) semper affectio præter naturam sit. Sed falluntur, vt Galenus scribit,

non intelligentes reliquos quoque affectus omnes, si rem tam exquisitè expendamus, eandem afferre dubitationem. Non enim aliter his atque illa corpus afficitur, sed non ita semper, vt læsæ sint eius functiones. Nō E enim earūm noxę vitiosæ dicendæ sunt, nisi sensu percipiantur. Itaq; solæ hæ sanitatem à morbo distinguunt, non autem affectionis qualitas: alioqui perpetuò ægrotare diceremur, vt antè declaratum est.

De salubribus uerò causis quatenus ad eos referūtur quos ægrotare cōstat, deinceps dißeramus, ab intēperie exorsi. Ex*plicāda igitur prius sunt quæ ab omnibus ferè medicis prætermittūtur, nempe alias iam factæ intēperiei salubres causas esse, alias eius quæ adhuc fit, quēadmodū & eius quæ futura est, alias.* Hu*ius postremæ, aliæ in ea artis parte cōstitutæ sunt, quæ corpori prospicit, aliæ in ea quæ præsentē sanitatē tuetur.* Omniū *autē primæ in sola curādi ratiōe causæ positæ sunt.* Eius *uerò quā inter utranq; mediā esse diximus, in præcautiōe, & curatione.* Etenim *factā intēperiē, & quæ* F

iam

iam morbus existit, curare oportet. Eã autẽ quæ nondũ morbus est, sed tamẽ ex
G *corporis affectione futurus, prohibere oportet. Eius uerò quæ fit, quod quidem iam factũ est, curare: quod uerò futurũ est, prohibere. Prohibetur autem, affe=ctione ex qua id fieri idoneum est, sublata, quæ quidẽ antecedẽs causa nomina=tur. Iam uerò factus morbus, affectio=ne quæ prima naturalem actionem læ=dit, sublata curabitur: quam quidẽ mor=bi causam esse dicimus.*

Causæ quæ sanitatẽ præsentẽ, vel tuẽtur, vel in meliorẽ trãsferũt, suprà proditæ sunt. Nũc autẽ eas quæ morbũ aut præsentẽ abi-
H gũnt, aut futurũ arcẽt, docere oportet. Atq; in primis quæ intẽperiem tollunt: quæ quũ aut iam sit, aut adhuc fiat, aut futura sit, tri-plex erit eius salubris causa. Vna quæ factã tollat: atq; hęc propriè vereq; curatrix dici-tur, in hoc intẽperiei genere sunt diariæ fe-bres. Altera quæ nõdũ factã, sed quæ adhuc fit intẽperiem aufert. Atq; eius duplex mu-nus est: alterũ id curãdi quod iam factũ est, alterum ei quod futurum est prospiciẽdi: in quo genere febres sunt, quę ex putrescẽtibu

hus

humoribus excitantur: in quibus quod iam computruit, tolli debet: quod verò nōdum putre est, sed ob corporis affectionem in putredinem vergit, arceri. Tertia verò causa, A quæ quod nec fit nec factum est, sed tamen quod futurum est, impedit ne fiat: velut in his qui sunt calidiori & ficciori temperamēto. Promptè enim in febrem incidunt, nisi eos à causis calidis & siccis coërceamus, cuiusmodi est solis ardor, calidi vini potus, iracundia, & similia.

Curatio autem unum habet scopum primarium, maximeq; communē, nempe rei quæ tolli debet, contrarium. Ex *hoc enim genere causæ omnes sunt quæ sanitatem efficiunt: speciatim uerò ex* B *suis cuique contrarijs.* Calido igitur *affectui frigida causa contraria est, frigido uerò calida.* Eadem *est in reliquis ratio.* Nam *si præter naturam excessus omnis sit, mediocritas uerò secūdum naturam, necessariò omnino ad mediocritatem, quod excesßit, ab excessu contrario reducetur.* Perspicuum *autem est quòd ex sua facultate, non autem specie*

ac imagine, calidum & frigidum, aliaq; id genus accipienda sunt. Ex facultate uoco quod tale reuera est, quale esse dicitur: ex specie uerò ac imagine, quod tale est, quale obuio sensui apparet, sed reuera tale non existit. Quomodo autem hæc cognoscere oporteat, in opere de simplicium medicamentorum facultatibus docuimus.

Curare nihil aliud est quàm affectus præter naturã præsentes tollere: quorũ curatio vnũ habet scopum omnium primũ ac generalissimũ: particulatim verò totidem sunt, quot affectus præter naturã. Itaq; si singulos curationis scopos inuenire velis, affectus diuidendi sunt vsq; ad eas species quæ amplius diuisionẽ non recipiãt, ad hunc modũ. Affectus præter naturam alius morbus est, alius causa, alius symptoma. Morbus alius simpliciũ partiũ, alius instrumẽtorum, alius vtrorũq; cõmunis. Simpliciũ partium morbus alius calidus, alius frigidus, alius humidus, alius siccus, alius ex his mistus, nẽpe calidus & humidus, calidus & siccus, frigidus & humidus, frigidus & siccus. Ad eundẽ modum instrumẽtorũ morbus alius in magnitudine, alius in numero, alius in positione,

alius in forma est. Rursus vitiosa magnitudo alia maior est, alia minor quàm deceat: queadmodum numerus aut abūdat, aut deficit. Eadem est reliquorum diuidendi ratio, E
vt ex libris Galeni de differentiis morborū & symptomatum videre est. Quoniam igitur eiusmodi affectus amplius diuisionē nō recipiunt, suum quisque curationis scopū habebit sibi cōtrarium, vt calidus frigidum, frigidus calidum, & reliqui pari modo, siquidem contrariorum contraria perpetuò sunt remedia. Quoniam rursus præter naturam sunt omnes eiusmodi affectus, tolli omnino debét: quemadmodum seruari qui sunt secundum naturam. Secundum naturam dicitur esse quicquid rectè probeq; cōstitutum est, quod symmetron ac mediū dicitur, om- F
nis excessus vitiosi expers, & cui, vt tradit Galenus, nihil adiici, nihilq; ab eo demi possit. Contra naturam verò, quod à recto deflectit, cui adiici demiq; aliquid potest. Igitur si ad rectum statū reuocare velis: quod supernacuum est, demere: quod verò deficit, adiicere oportet: vt si quid plus iusto incaluit, ad mediocritatē, ad idque quod secundum naturam est, reducetur adiiciendo quod deest, & detrahēdo quod superuacuū est. Deest autē frigus, & superuacuus calor est, refrigerādo igitur, quod deest frigus re-

G stitues: & qui superuacuus est, calorem immodicum depelles. Contrarium autem calori frigus est. Eadem est reliquorum curandorum affectuum ratio, quæ scilicet per cõtraria fit. Quæ autem vt contraria adhibentur, talia reuera esse oportet, qualia dicuntur, non autem qualia apparent, hoc est quæ hac illáve qualitate à natura sint donata, non autem adscititia, & quæ soli sensui talia appareant. Res enim natura calida, apparere frigida sensui potest, scilicet ab externo aliquo refrigerata: ea tamen affectum calidum tãtum abest vt curare queat,
H vt etiam magnopere lædat. Non enim euphorbium niue refrigeratum inflammationem vnquam curabit, sed certè augebit. Porrò autem medicamentum quod reuera tale est quale dicitur, hoc est calidum, frigidum, humidum aut siccum, aut primariò, per seq́; corpus immutat, aut certè ex accidente quodam. Primariò quidem: cũ ab initio ad finẽ vsq; magis magisque vim suã prodit, vt calidũ calfaciẽdo, frigidũ refrigerãdo, & reliqua pari modo. Ex accidẽte verò, quũ ex eorum proprio natiuoq; affectu alius affectus nascitur curãdo morbo contrarius. Calidũ, verbi gratia, primariò corpus calfacit, calfaciendo meatus aperit, materiamq́; digerit ac dissipat, atque ita corpus refrigerat.

Ad

Ad eundem modum frigus primariò refri- A gerat, ex accidente verò calfacit, cutē densando, expirantemq; materiam calidā cohibendo. Quod igitur calfacit, affectui frigido protinus & quatenus tale est, aduersatur: calido verò ex accidente, & non quatenus calidum, sed quatenus materiam calidā vacuat: qua ratione primò humoris multitudini est oppositum. Vacuatio enim & repletio contraria sunt.

Ad inueniendas autem salubres causas, has quidem quæ morbū iam ortum curant, ea uia ac ratione utendū est, qua id quod rei speciem præ se fert, ab eo B *quod facultate eiusmodi sit, distinguitur: ad has uerò quæ adhuc nascēti medētur, nō solùm hac, sed & ea qua morborum causæ inueniuntur. Age igitur accendatur, exempli gratia, ex humoribus putribus febris, hi immutationē atq; uacuationem indicant, immutatio quidē putredinem tollit, manente materia quā uacuatio totam è corpore educit, eiusmodi autem immutationis species est concoctio, cuius perficiendæ rationem na-*

ctus,

ctus, causarum quæ hoc modo sanitatem efficiunt, peritiam habebis.

C

Scopum vnum esse curãdorum morborum primum ac generalissimũ, nempe contrarium, alios quoq; huic subiectos totidẽ esse numero, quot sunt morborum formæ, antè declaratũ est. Contrariũ quoq; non id esse, quod solùm rei speciẽ præ se ferat, sed quod natura potestateq; eiusmodi sit. Nũc autem distinctionẽ hanc ad causas quæ præsentes ac iam natos morbos tollunt, inueniẽdas necessariam esse ostendit, quæq; nascentibus adhuc occurrunt: quibus non solùm

D

hæc, sed & alia, qua scilicet morborum causæ inueniũtur, est necessaria. Nam qui iam facti sunt, nec fiunt amplius, causam non habent nec efficiẽtem, nec fouẽtem. Itaq; vnicam habẽt indicationẽ, nempe sui sublationem, quæ per cõtrarium, vt dictũ est, fit: vt diaria febris, quæ quidem ab euidẽtibus causis oritur. Quoniam autẽ hæc amplius efficiẽtem causam non habet, sui solùm sublationem efflagitat, quæ per cõtrarium frigus fit. Quum verò morbus qui adhuc fit, præsentes habeat ortus sui causas, non solũ antè dicta ratione curatur, sed & ea qua eius causæ inueniũtur. Itaq; duplicẽ habet is indicationẽ, nempe tollendi quod iam factũ est,

&: cohibendi quod nondum est genitum. E
Quare omnino necessaria ad hãc curationẽ
est causarũ,quæ morbũ gignunt, cognitio.
Ad maiorem autem eius rei intelligentiam
Galenus nobis febrem ex humorum putredine curandam proponit: cuius causæ sunt,
prima quidem ac proxima, putredo: secũda
verò, meatuum obstructio, quæ putredinem
parit. In hoc affectu quod iam genitum est,
tolli postulat: quod autem superest generandum, prohiberi per antè dictas rationes.
Itaque febrem refrigerare oportet, putres
humores vacuare, putrescentes verò nõdum
autem putres immutare, hoc est concoquere, & in melius transmutare. Immutãtur au- F
tem tum propriè, tum ex accidente. Propriè
quidem immissis cõtrariis qualitatibus, nimirum humiditate, & frigiditate. Per accidens verò, sublatis calfacientibus causis, hoc
est putredine: & putredinis causa obstructione: quibus peractis natura humores immutat, aliâs alios. Nam qui longè à putredine
absunt, incommodam corpori alendo substantiam mutat. Putres verò, aut putredini
iam propinquos, quoniam in benignum sanguinem mutari non possunt, concoquit, ac
velut in pus conuertit, deinde excernit. Immittitur autem in corpus frigida & humida G
qualitas tum intrò sumendo, tum foris ad-

mo

mouendo. Intrò quidem sumitur cibus, aër inspiratus. Foris verò admouentur balnea aquarum dulcium, & vnguenta frigida ac humectantia. Causa putredinis summouetur meatibus ab obstructionibus liberatis. Liberantur autem hi ab obstructione, humores hanc efficientes crassos quidem extenuando, glutinosos incidendo & detergendo.

Vacuatio autem fit per uenæ sectionem, clysteres, urinas, & cutis perspirationem. Prætereà & per auersionem in contrarium, quam Græci ἀντίσπασιν *uocant, & deriuationẽ in alterã partẽ. In* H *hoc genere cõtinentur mensiũ prouocatio, & uenarũ quæ quia sanguinem fundunt, hæmorrhoides græcis uocãtur, reclusio: & quæ per nares ac palatum fit purgatio. Quum igitur hic etiã inuentæ fuerint materiæ quibus in qualitate, quãtitate, temporis occasione, & utẽdi modo ministratis uacuatio fit, in hac artis parte salubria inuenièmus: quorum omnium in opere de curandi ratione tradita est inuentio.*

Vacuationes quædā simpliciter materiā educunt, vt secta cubiti vena in putri febre, hæc enim è corpore sanguinem fundit citra retractionē ac deriuationē. Quædā fluentē humorē retrahunt, vt in mēsium profusione venæ sectio. Quædā in latus deriuāt, vt cū altero crure laborāte alterum scarificatur. Quædā verò non solùm vacuant, sed & in cōtrarium humorū cursum reuocāt, aut in latus deriuāt: quod in pleuritide accidit, si vena interna cubiti eiusdem lateris aperiatur. Materiæ igitur quibus hæc peragūtur, sunt, venæ sectio, cucurbitulæ, hirudines, ligaturæ, medicamēta digerētia corpori admota, & purgationes, quibus aliâs in aliis affectib9 vtimur, vt fusè in commētariis nostris in libros Galeni de curādi ratiōe ad Glauconē docuimus: vacuatiōis itē qualitatē, quātitatem, tēporis occasionē, & vtendi modum. A B

Eadem ratione in alijs tribus temperaturis salubres causas inueniemus, unū commune præceptum seruantes: nempe tollēdam prius causam omnium harum effectricem, deinde ad morbum ab eadem genitum ueniendum esse.

Quæ in intēperie calida seruata est curādi ratio, eadem in reliquis tribus, frigida, hu-

mida, & ſicca, ſeruari debet. Si enim cauſæ C quæ has pepererũt, ſublatæ ſunt, vnica reſtabit indicatio, nempe morbi ipſius ſublatio, quam per contrarium fieri diximus. Quòd ſi adhuc affectus fiat, præſentesq; cauſas habeat, duplex erit indicatio: vna modò declarata, quæ quod ex affectu iam genitum eſt, tollendum eſſe inſinuat: altera, quæ cauſas abigendas eſſe indicat. Quum igitur hæc duo ſe auferenda eſſe oſtẽdant, ab his prius ineunda eſt curatio, ſine quibus alterum curari non poteſt. Quum igitur affectus tolli niſi ſublatis quæ hunc efficiunt cauſis, non poſſit, ab his prius auſpicari curationẽ oporD tet. Secus autem accidit in natis morbis, & in quibus iam cauſæ deſierunt, vt in febribus diariis, quarum vt plurimũ vnica eſt indicatio, nempe calidæ intemperantiæ ſublatio, vt modò dicebamus.

In cõpoſitis uerò intemperaturis cõiunctæ ſimplices cauſæ ſalubria præcepta cõmonſtrabunt. Atq; etiã idoneum remedium, ſi quod intemperaturæ magnitudini proportione reſpõdet, cognoſcamus, inueniri poterit: uelut, exempli gratia, ſi decem numeris corpus quàm naturæ conueniat, calidius ſit, ſeptẽ ue-

rò ſiccius: in hiſce affectibus cauſa ſalubris decem numeris frigidior, ſeptẽ uerò humidior eſſe debebit. Itaque ſi affectæ parti eiuſmodi medicamentum adhibeatur, id tam frigidũ ac humidũ ſit, quàm indicatio iubet. Quòd ſi in alto corpore pars affecta ſit poſita, excogitandum ſalubre remedium eſt, quod in trãſitu uim ſuã nõ amittat. Si igitur id iuſto calidius eſſe oporteat, non ſolùm quantum affectus ipſe exigit, calidum ſit, ſed ultra modum adijciatur, quod ob ſitum neceſſariò addendum eſt. E

Quemadmodum ſimplex intemperatura ad compoſitam, ita ſimplices ſalubres cauſæ ad compoſitas ſe habent. Itaq; ſi duplex eſt curationis ſcopus in ſimplici intemperie, ita in compoſitis duplex erit, nimirum cauſæ quæ hãc efficit, ſublatio, & eius quod ex ea iam factum eſt, curatio per contrariũ: vt antè declaratum eſt. Cæterùm medicamẽti quod affectæ parti admouetur, vis tãta eſſe debet, quanta eſt ipſa exuperantia. Vtriuſq; enim pugna par eſſe debet, alioqui exuperãtia præter naturam nunquam ad mediocri- F

tatem reducetur. Nam aut oppositum excessum inuehet medicamentum, si vehementius sit: aut ad naturalem statum non perducet, si imbecillius: vt abundè in commentariis nostris in librum priorem Galeni de curandi ratione ad Glauconē docuimus. Quoniam autem curandus affectus aut in corporis summa cute est, aut intus delitescit, priori tam vehementia admouenda sunt remedia, quàm ipse desiderat. Posterior verò ea efflagitat, quæ quum ad locum affectum peruenerint, profutura sint. Quum enim ea transeundo ex sua vi aliquid amittant (assiduè enim à calore natiuo immutantur) augenda eorum vis est, tantum quidem, quantum in ipso transitu amissura sunt: alioqui affectui remedium impar esset.

Sin frigidius admouendum sit, non simpliciter augendum eius frigus est, sed & materia prius consideranda est: quæ si partium craßitie pollet, tantum abest ut in profundum feratur, ut contrarium omnino effectū præstet cutim densando. Si uerò substātiæ tenuitate donata sit, altius penetrare poterit. Ad eundē modū in humidis & siccis craßities

& tenuitas cōsiderāda est. Itaq; ab affectæ partis situ sumpta indicatio, salubres causas (ut modò diximus) suggerit.

Tenuitate partium prædita esse dicūtur, quæ (vt Galenus scribit) facilè in tenues ac minutas partes resoluuntur: crassitie verò, quæ contrà. Penetrare per exiguos meatus A non possunt medicamēta, nisi in tenuissima sint redacta. Quare quæ partium crassitie pollent, quoniam à natura non facilè comminuuntur, externæ cutis superficiem nō penetrant. Quæ verò in subtilissimas partes resoluta sunt, intrò promptè feruntur. Illa igitur meatus claudunt, & cutem contrahunt, densant ac stypant: proinde vim suam intrò ferri non sinunt. Quare si internus affectus refrigerari, humectari, aut exiccari debeat, non sunt adhibenda remedia his facultatibus prædita, quæ quidem crassitie partium donata sint, sed quæ tenuitate polleāt, vt po B te quæ intrò, vt modò dicebamus, promptè ferantur. Sed dubitari potest an quemadmodum frigida crassitie pollentia, in calidis: ita calida in frigidis internis affectibus inutilia sint. Sola enim frigida partium crassitie donata, vitanda esse iubet Galenus. Constat tamen ex eodem autore libro primo de simplicium medicamentorum facultatibus, omne

omne medicamentum crassarum partium, tam frigidum quàm calidum, tardè ac ægrè in corpus penetrare, proindeque omnibus internis affectibus inutile esse. Vt autem
C melius id intelligamus, reuocandum in memoriam est quod modò dicebamus, nempe frigida vim claudendi meatus, stypandæ, densandæ, ac contrahendæ cutis habere: calida contrà laxandæ, rarefaciendæ, ac aperiendæ. Itaque calidum sola crassitie, frigidum non hac sola, sed quoniam viam præcludit, inutile est. Quare necessariò cum frigore tenuitas coniungenda est, cum calore verò non necessariò, sed plerunque sufficit crassamenti mediocritas.

A formatione uerò & situ, cum emissaria sensibus conspicua in aduersam partem perforata habent, aut his omni-
D *no carent. Quæ enim in principes partes fluunt: auertimus: irritamus uerò quæ in ignobiles feruntur. Certum autem est causas quæ intemperiem efficiũt, uacuatione curãdas esse: ipsam uerò intemperiem immutatione.*

Materia quæ intemperiem gignit, sui vacuationẽ indicat: quemadmodũ ipsa intem-

periës immutationem. Quo autem modo materia tolli debeat, partis formatio ac ſitus oſtendunt. Si quidem patentes viæ ſunt per quas educi debeat, hæque in nobiles partes vergant, fluxionem auertere, hoc eſt in contrarium reuocare, vel ad latus deriuare oportebit. Sin in par- E
tes ignobiles, ac recipiendis excrementis deſtinatas ſpectent, eò ducere humores oportebit. Sit in iecore, exempli gratia, materia quæ partem immutet: ea per portæ venas auocanda eſt in inteſtina, aut aliquem alium ignobilem locum, quò ſcilicet ea ferri videtur. Si verò ex cerebro in oculos fluat, in contrarium reuocanda eſt: vt abundè in commentariis noſtris in Galeni libros de curandi ratione ad Glauconem docuimus, ἐκροαὶ emiſſaria, vt antè vertimus; & meatus viasque ſignificant, non autem vt verbum ſonare videtur, effluxiones, non enim rectè συντετρημένας ἐκροὰς, hoc eſt perforatas fluxio- F
nes dixeris, ſed meatus aut emiſſaria. Quòd ſi meatus patentes per quos educi materia poſsit, affectus locus non habeat, digerenda ea per halitum eſt, aut certè efficiendum emiſſarium eſt per quod vacuari poſsit.

In

In soluta autem unitate præcipua curationis intentio est, ut ad unitatem reducatur, quod in instrumentis quidem fieri non potest, nec in omnibus simplicibus partibus, sed quibusdam: uelut in carnosis, quæ adglutinatione cu-
G *rantur. (nihil autem refert an coalitum dixeris.)* Hanc, *cum uulnus maius est, præcedit diductarum partium commißio, quæ in formationis genere continetur.* Vt *autem hæc firma stabilisq́; fiat, deligatura quæ separatas partes coniungat, & fibulæ & suturæ utiles sunt.* Adglutinat *uerò dißidentes partes, ac pristinæ unitati restituit natura.* Nostrum *uerò munus est, primum quidem, ut dixi, diductas partes in unum cogere: secundum, commissas seruare: tertium, prouidere ne quid inter uulneris labra incidat: quar-*
H *tum, partis substantiam tueri.* Quemadmodum *autem primum ac secundum quis efficere poßit, antè diximus.*

Tertium uerò perficiemus, si quæ disiuncta sunt, coniungendo, nihil in uulnus extrinsecus illabi sinamus. Persæpe enim pilus aut oleum aut alius humor in adglutinandarum partium medio positus, continuitatem impedit. Deinde procedente tempore tertium scopum seruabimus humoris effluxione: quæ aperto uulnere fit, aut aduersa parte inciso, aut aptè collocato. Substantiæ autem partis sanitatem tuebimur mediocriter resiccantibus. Hæc quidem est solutæ unitatis in carnosa parte, si quidem sola sit, curandi ratio. Quòd si cum altero morbo coniuncta sit, plures erunt indicationum scopi: de quibus deinceps disseremus, quum de compositis commistisq; affectibus, aut quomodocunque lubet appellare, disseremus. Nunc uerò reliquas unitatis solutiones tractemus. A

Solutio continuitatis, primarum simpliciumque partium & instrumentorum com

munis est. Simplices partes sunt caro, vasa,
B ossa, nerui, chordæ, musculi, ligamenta, quæ à sua continuitate solui possunt. Ossa enim franguntur, & eroduntur: musculi, nerui, vasa, secantur, contunduntur, rumpũtur, & ero duntur. Caro secatur, eroditurq;. Atq; eiusmodi solutiones continuitatis omnes primariò harum simplicium partium affectiones sunt, ex accidente verò & secũdo loco ipsorum instrumentorum. Vincula autẽ quæ copulant, si ab ipsis resoluantur auellanturq;, ac nihilominus integra maneant, totius instrumenti compagem vnitatemq; soluunt, propriusq; eius affectus est, non autẽ simpli-
C cium partium. Quòd si totum instrumentum, vt brachium, amputatum sit, soluitur vnitas tum instrumenti, tum simplicium partium omniũ, ex quibus ipsum compositum est. Ad hunc igitur modum secti instrumenti separatę partes amplius coire coalescereq; non possunt. Quum enim id solius naturæ munus sit, ea autem abscissam partem à reliquo corpore separatam non amplius moderetur, fieri non potest vt ipsam alteri parti adglutinet. Porrò autem simplices primæq; partes à sua cõtinuitate solutæ, aliæ suæ vnitati restitui possunt, aliæ non possunt. Atq;
D harum aliæ callo & veluti glutino quodam colligari possunt, aliæ nõ possunt, cuiusmo-

di

di sunt nerui, venæ, & arteriæ: non quòd natura non suppeditet materiam vnde callus gignatur, sed quòd totæ sectæ in suam originem retrahuntur, nec committi omnino possunt. In vnitatem autem reducuntur partes carnosæ, quòd abundè molles sint. Dura enim omnino coire non possunt, nisi calli aut alterius materiæ interuentu: vt posteà dicetur. Commissas igitur coniunctasq; eiusmodi partes natura glutinat, medicus verò prius coniungit, posteà coniunctas seruat, ac ne quid in vulnus extrinsecus labatur, præcauet, quod quidem abscedentium partium coitionem impediat. Præterea quæ E temporis processu in vulnere colligitur saniem foras emittit, aut quo minus in eo colligatur impedit, vulnere ampliato: aut facta ex aduerso sectione, idem vulneratæ partis sanitatem tuetur. Hæc igitur sunt medici munia, quibus adglutinanti naturæ auxilietur. Nisi enim commissæ vulneris oræ sint, glutinare eas natura non poterit. Neque enim naturæ ope, neque per se committuntur, sed medici, qui & commissas deligaturis fibulis & suturis firmat, ne latè hiet vulnus, & ne quid in ipsum foris incidat, quod eius (vt modò dicebam) glutinationẽ impediat, cuiusmodi oleum est, & pilus, & F id genus alia sexcenta. Non in omnibus au-

tem vulneribus futuræ fibulæ & deligaturæ necessariæ sunt, sed in latè patentibus, & in quibus partes à se plurimum distant. Quòd si cum magnitudine vulnus diuturnũ quoque sit, necessariò sanies quædam colligetur, quæ glutinationem impediet. Itaque vacuationem desiderat. Latius igitur aperiendum vulnus erit, vt sanies effluere possit. Quòd si sursum vergit, aut aliam commodam figuram nactum sit, alia incisione opus non erit. Si verò deorsum tendit, alia
G sectio necessaria erit, quæ ex aduerso vulneri respondeat. Ceterùm quoniam (vt modò dicebamus) naturæ opus est glutinare: nisi ea valida sit, improbè id munus obibit. Quare medicus curare debet vt integra seruetur. Naturam hic intelligo virtutes corpus nostrum moderantes. Seruabitur autem, vt Galenus docet, mediocriter resiccantium vsu. Quæ enim vehementer siccãt, nõ solùm partem vulneratam immutant, sed renascentem carnem tenellam ac mollem absumunt. Quæ vero inualidè siccant, humidum vulnus relinquunt.

H *Fractura igitur, solutio continuitatis est in osse: quæ quatenus ad primum scopum attinet, non sanescit: quatenus verò ad secundum, quodammodo curari*

pot

potest. Primus autem scopus est aggluti natio, quæ fieri ob siccitatem non potest. Secundus autem connexio, quæ callo fracturam circumligante perficitur. Origo uerò calli quatenus ex materia & à natura fit, alijs est communis: quatenus uerò formam habet oßi similem, ex eius nutrimento gignitur. At molle puerileq; os coalescere potest. Cæterùm eiusmodi affectus sine alterius societate rarò contingere solet. Fractis enim oßi A bus, musculi unà cum alijs uicinis partibus ut plurimum afficiuntur. Quocirca duplex erit curationis ratio: una quidem ipsorum oßium, altera circunstantium partium: de qua differemus quum de carnosarum partium commißis affectibus agemus. De fracturis autem nunc disputandum est. Quoniam quidem hæ callo curantur (cui generando, proprio oßis nutrimento opus est) ad calli generationem naturæ committendum recrementum est, id autem & qualitate & B quã

quantitate temperatum esse debet. Ideò uictus ratio requiritur ex qua tantus talisq́; sanguis qui ad ossa fertur, comparetur, quantus qualisque generando callo est necessarius. Quoniam rursus is per oßis fracti cauernas trāsmittitur, considerare eius multitudinem ac qualitatem, atque ita uictū sicciorem aut humidiorem instituere oportet. Hæc omnia in opere de curandi ratione fusius tradita sunt.

Duplex est solutæ vnitatis curatio: vna
C quæ σύμφυσις, hoc est coalitus glutinatióve dicitur, atq; hæc vera est. Altera partium ossis fracti coniunctio ac colligatio: quæ calli interuentu fit, veraq́; non est. Prior in osse fieri non potest, in carne verò potest. Miscentur enim mollia cū mollibus, non autē dura cum duris. Itaque humor insitus vtriusque partis solutæ carnis miscetur, non aliter atque cera mollis cum altera molli: deinde mistus glutinatur ac concrescit in speciē carnis, quod nihil aliud est quàm συμφῦσαι, hoc est coalescere, cōcrescereq́;, atque id naturæ opus est. Posterior in osse fit. Co
D palātur enim ossis fracti partes calli ac velut

glutini cuiusdā interuentu. Nulla enim alia ratione cōiungi possunt. Misceri enim dura cū duris nō possunt, vt testis sensus est. Neque enim lapis per se cū lapide coniungi potest, sed per glutinū potest. Itaq; ossa callo copulari, & velut ferruminari possunt. Sed nec si materia vtriusq; partis osfis fracti ex qua callus gignitur, tam mollis esset, vt misceri posset, os secundum priorē curandi rationem coalesceret. Nam facultatis afsimilatricis imbecillitas nunquam hanc in osfis speciem cōuertet, nisi os adhuc molle ac tenerum sit. Porrò autem callus hoc habet cū aliis partibus commune, quòd ex materia fiat, & à natura generetur. Non enim aliter ex nutrimento natura, quàm alias partes gignit: sed illi peculiare est, quòd osfi similis sit, os tamen nō sit: alioqui coalescere diceretur. Quoniam igitur nō nisi callo, vt modò dicebamus, sanescere osfis fractura potest, nutrimentū requirit quo os ipsum alatur: idque naturæ committendum est, vt in callum mutet. Quid autem naturam vocemus, posteà ostendemus quum de carnis generatione differemus. Itaque tantus talisque cibus sumendus est, quantus qualisq; generando callo est necessarius. Non enim quātuslibet nec qualiscūq; requiritur, sed qui tā in quātitate, quàm qualitate medioc- E F

dioc-

diocritatem seruet. Cibus igitur esto, qui succum bonum gignat, atque tenacē, mediocriterq; crassum. Ex humidiore enim concrescere callus non potest: ex crassiore verò ac tenaci quidem potest, sed qui tēpore siccescat, ac friabilis euadat, & fracturæ obnoxius sit. Ad eundem modum nec parcior, nec liberalior cibus offeratur, ex illo enim callus minor quàm osibus coniungendis conueniat gignitur: ex hoc maior, & qui circuns tantibus musculis dolorem inuehat.

G *Nerui uerò & tendonis punctura, ob sentiendi præstantiam, ob idq; quòd cum principio pars hæc contimuitatem habet, promptè accersit conuulsionem: maximeq; si nihil foras exhalet, quòd scilicet cæcum sit cutis uulnus.* Id igitur *aperiendum est, exiccandumq; materia tenui, quæ in altum & ad uulneratum usque neruum penetrare possit.* De *his autem in libris de curandi ratione accuratè disputatum est, Hæc igitur est salubrium causarum in simplicibus eiusmodi affectibus forma.*

Nerui & tendones magno sensu præditi H sunt: ideò si pungantur, dolor necessariò accedit, quem comitatur humorum defluxio, & hanc inflammatio (vt Galenus docet) nō solius quidem puncti nerui, sed & totius instrumenti. Quòd si ob vulneris paruitatem nihil exhalare possit, conuulsio sequitur. Igitur in his affectibus dolorem in primis qui hæc innehit incōmoda, mitigare oportet, ne oriatur inflammatio. Itaque anodyna parti admouēda sunt: &, quod tutius est, cutis vulnus aperiendum, apertumque seruandum, vt qui in eum locum humor influxit, ac influxurus est, vacuari possit. Nam sic & inflammationis causam tollemus, & dolorem mitigabimus: quo peracto adhibēda A remedia sunt valenter exiccantia, citra tamē dolorē: mediocriter verò calida, vel modicè ad calorem declinantia, tenuandique facultate prædita, hæc enim in profundum penetrāt vsq; ad vulneratum neruum: in halitum digerunt quod in neruo relictū erat, atq; sic exiccāt, locumq; à superuacuis humoribus liberant, doloremq; ac inflammationem prohibēt. Contrà frigida & adstringentia non tutò admouentur. Siquidē frigus præter id quòd suapte natura neruis, vt Hippocrates scribit, inimicum est, etiam tenues meatus claudit, quemadmodum & B

adstr

adstringẽtia medicamẽta. Itaq; neq; crudũ oleum, neque aliud quodcunque simili facultate præditum, neruorum puncturis tutò adhiberi potest. Vehementer verò calida inutilia sunt, vtpote quæ defluxionem accersant, & dolorem excitent. Quare ea sola admouenda sunt, quæ modicè calfaciant, valenter exiccent, citra tamen cutis contractionem ac morsum: quæque tenuandi facultate prædita sunt: vt modò dicebamus. Itaq; oleum tenue vtiliter adhibetur, terebinthina, propolis, & id genus alia quæ Ga
C lenus libro de curandi ratione sexto, & de medicamentorum compositione κατὰ γένη tertio fusissimè tractauit.

In compositis uerò affectibus, cũ ulceribus primùm quidem iungitur cauitas, quam non aliam affectionem, sed ulceris differentiam esse arbitrantur. Verùm id differentia non est, sed alterum quoddam uniuersi morbi genus, in quo perdita substantia est. Itaq; ad duplicis morbi curationem scopo duplici opus est. Nã unitatis solutio continuitatẽ de-
D *siderat: substãtiæ uerò amißio, nutritionem: cuius paulò antè scopi declarati*

sunt. Quòd uerò affectionem hanc primùm curare oporteat, deinde continuitatem resarcire, ipsa rei natura docet. Si igitur quod cōcauum est impleatur, & ad æquabilitatem ulcus reducatur, fiet ut alter scopus tollatur: quādoquidem recens nata inter ulceris labra carne, disiunctæ partes coire non possunt: quare inuenienda alia curationis ratio est. Inuenietur autem ex re naturali, quam parti parare oportet. Huic autem naturale est cute obduci. Id igitur præstandum est: aut si scopum assequi nequeas, simile quidpiam cuti, nempe carnem ipsi substantiæ proximam generare oportebit. Eiusmodi autem & sicca & callosa est. Siccantibus igitur ac adstringentibus citra morsum medicamentis ad inducendam cicatricem est opus. E

Cum solutæ vnitatis multæ sint species, nempe vulnus, vlcus, fractura, caries, spasma, contusio, punctura, ruptura, & apospasma, vt antè diximus: tātùm de his meminit Ga-

lenus quæ in carne, osse, neruis & tendonibus fiunt. Nec de his quidem omnibus, sed
F vlcere, vulnere, fractura, & nerui ac tendonis punctura. Rursus cum harum singulæ cum reliquis ferè omnibus differentiis coniungi possint, solùm eas recenset, quæ cum vlcere cõiunguntur: nec omnes quidem, sed solùm cauitatem, inflammationem, contusionem, scirrhum, œdema, humorum influxum, sordem, & intemperiem. Nam in hoc opere tantùm rerum capita tractat, quæ in aliis operibus fusissimè disputata sunt. Sed non fuerit alienum hoc loco omnes has mistiones enumerare, nam sic & tota de hac re disputatio clara euadet, & lectori labor aberit. Repetenda igitur reuocandaque in memoriam sunt quæ antè de morbi diuisio-
G ne diximus. Triplicem enim omnem morbum esse docuimus. Vnum primarum simpliciumque partium, simplex appellatur. Alterum instrumentorum, quem vocant, organicum. Tertium vtrarumque partium communem: ideoque communis dicitur. Primus in intemperie consistit, nempe calore, frigore, humiditate, & siccitate. Secundus in instrumentorum fabrica, hoc est magnitudine, numero, situ, & forma. Tertius in vnitatis solutione: cuius differentiæ paulò antè traditæ sunt.

Componuntur igitur eiuſmodi morbi, ſimplices cũ ſimplicibus, organici cum organicis, & communes cum cõmunibus, cũ cõmuni & ſimplici, cõmuni & organico, ſimplici & organico, communi ſimplici & organico. Simplices autẽ morbi cũ ſimplicibus cõpoſiti ſunt, calidus & humidus, calidus & ſiccus, frigidus & humidus, frigidus & ſiccus. Organici cum ſui generis morbis compoſiti ſunt forma & numerus, vt obſtructio pręter naturã, ſiue ab humoribus, ſiue ab innata caruncula, ſiue calculo, ſiue alia quacunq; materia, vt in vrinæ ſuppreſsione, in qua calculus redundat, & veſicæ meatus figurã vitiat. Forma & magnitudo, vt in tumore præter naturam citra vllam intemperiẽ, in quo pars iuſto maior eſt, & eius figura deprauata. Forma & poſitus præter naturam, vt cũ pars inflexa eſt, atq; ſimul luxata. Inflexio, figuræ: luxatio, poſitionis vitiũ eſt. Numerus & magnitudo, vt in parte cui adnata ſubſtãtia ſit. Maior enim eſt, quàm naturæ cõueniat: & in ea abundat quod deeſſe oportuit. Numerus & ſitus, vt ſi quid articulis adnaſcatur, quod à loco oſſa dimoueat. In hoc enim affectu abũdat partium numerus, nempe quod in articulo concreuit. Situs quoq; vitiatus eſt, quũ oſſa à ſuo loco naturali dimota ſint. Magnitudo & ſitus, vt in

ext

extensione partis ob relaxatū ligamētum. Pars enim seipsa lōgior efficitur, nec partes B cohærēt quæ natura iūgi debēt. Forma numerus & magnitudo, vt tumor præter naturam, in quo pus aut quidpiā aliud cōtinetur. In eo enim affectu partis figura & magnitudo vitiata est, & numerus abundat. Forma numerus & positio, vt partis curuitas cū luxatione ob interpositū humorem. Curuitas vitium figuræ est, luxatio positionis, & interposita materia numeri. Forma magnitudo & positio, vt pars emaciata & recurua ob vinculi cōuulsionē. Macies, magnitudinis vitiū est, curuitas figuræ. Cōuulsium autē vinculū altera parte ossa disiūgit, atq; ita C sitū vitiat. Numerus magnitudo & positio, vt luxatio ob humorē in articulū decumbētem, & cibi distributionē impedientē. Redundās humor, numeri vitiū est: luxatio, situs: & macies, seu si mauis, atrophia, magnitudinis. Forma numerus magnitudo & positio, vt si cum partis curuitate & articulorū luxatione ob interpositū humorē, atrophia pars laboret: quod in coxēdicum doloribus inueteratis accidere solet, in quibus increscēte affectu fit luxatio, ac cōuulsis neruis curuitas. Cōstat igitur, commistos hic esse quatuor affectus, nempe figuræ curuitatē, articulorum luxationē, hoc est sitū incōmodū, D

numeri partiũ abundãtiam, scilicet humorem inter articulos positũ, & magnitudinẽ vitiatam, nempe maciem. His igitur modis instrumẽtorum morbi cõmiscentur. Cõmunes autẽ non omnes inter se miscẽtur, quandò non omnes partes omnẽ solutæ vnitatis differentiam recipere possunt. Vulnerari enim os aut vlcerari non dicitur, sed frangi ac putrescere, quemadmodũ nec caro frãgi aut cariosa esse, sed vulnerari & vlcerari: nerui verò ac tendones & pungi & contundi & conuelli. Cõmunium igitur affectuum mistiones hæ sunt: Conuulsio & contusio. Idem enim neruus contusus simul & tensus esse potest: quemadmodũ & venæ & vincula, & mẽbranæ & musculi, & vt semel dicã, omnes fibrosæ partes. Cõuulsio & vlcus, vt in antè dictis partibus, quæ tendi, vt diximus, possunt, & vlcerari ab humorũ acrimonia. Conuulsio & punctura in neruis & tendonibus inueniũtur: quemadmodum cõuulsio & vulnus in musculis. Conuulsio & ruptura in venis & arteriis, membranis, neruis, & fibrosis partibus: quarũ si tẽdantur ac conuellantur fibræ, rumpuntur. Contusio & vlcus. Caro enim & musculi contundi & vlcerari simul possunt. Contundi quoq; & pungi nerui & tendones: quemadmodum musculi contundi ac vulnerari. Eædem etiam E F

partes cōtunduntur & rumpuntur. Similiter autē vlcerari & pungi possunt nerui & tendones: sicut vlcerari & vulnerari caro & musculi. Imò ferè fit vt omne vulnus, maximè si magnum sit, transeat in vlcus, quod enim simpliciter sectum vulneratumq́; est, ab humorum influxu in vulnere putrescētium eroditur. Eodem modo venæ humorū acrium multitudine non solùm tendūtur, sed & rūpuntur ac eroduntur. Sic & neruus pungi ac secari seu vulnerari (nihil enim hic refert
G vtrū dixeris) idem quoq; pungi ac rūpi potest, quēadmodum rumpi ac vulnerari. Ex his constat easdem partes tres affectus simul excipere posse, conuulsionem, cōtusionem, & vulnus. Aliàs contusionem, conuulsionē, & puncturam. Aliàs contusionē, conuulsionem, & vulnus. Quasdam contundi, conuelli, & rumpi: & contundi, conuelli, & pungi. Nonnullas contundi, vlcerari, & vulnerari. Quasdam contundi, vlcerari, & rumpi. Alias item vlcerari, pungi, & vulnerari: & alias vlcerari, pungi, rumpi. Alias quoque pungi, vulnerari, rumpi. Ad eundem
H modum quatuor nonnunquam in eadem parte coniungi possunt, nempe conuulsio, contusio, vlcus, & punctura. Tensio, conuulsio, vlcus, & vulnus. Conuulsio, contusio, vlcus, & ruptura. Nonnunquam quin

quinq; solutæ vnitatis differentiæ in eadem parte simul esse possunt, vt cõuulsio, contusio, vlcus, & punctura, & vulnus seu sectio. Conuulsio, contusio, vlcus, punctura, & ruptura. Aliquando verò sex simul inueniuntur, nempe tensio, contusio, vlcus, punctura, vulnus, & ruptura. Porrò autem simplices morbi nonnunquam cum humorum influxu coniuncti sunt, aliquando cum instrumẽtorum morbis, interdum cum ambobus. Calor igitur cum defluxione sanguinis quidẽ A boni & mediocriter crassi, inflammationem parit, quæ si magna sit, in gangrænam primùm, deinde sphacelon trãsire solet. Cum calidi & crassi ac comburẽtis crustamq; inducentis influxu (si quidem sine saniosa humiditate sit) primam: sin admista ea sit, secundam carbunculi formam efficit. Calidi verò, & substantia tenuis, erysipelas. Si verò bilis crassior sit, exedentem, tenuior mitiorem herpetem gignit. Frigida intemperies cum tenuis ac vaporosæ pituitę defluxu parit œdema, cum crassã & cõcreta scirrhũ, cum aquosa tumorem aquosum, cum flatu flatulentum. Cum atra bile crassiore parti B iam fixa scirrhum, cum retorrida autem ac venas adhuc occupãte cancrum sine vulnere, extra venas verò, ac cuti subiectæq; carni hærente vlcerosum efficit, aut phagedænam.

nam. Calor cum mistis humoribus, sanguine quidem & flaua bile dilutioribus, summaq; occupantibus, erysipelas gignit: crassioribus verò & in carnem penetrantibus, si æqualiter excedant, mistum ex inflammatione & erysipelate affectum. Si sanguis bilem excedat, inflammationem erysipelatis participem: si bilis sanguinē, erysipelas in-
C flammationis consortem. Ad eundem modum si cum sanguine pituita æqualiter misceatur, fit inflammatio & œdema. Si alter humor excedat, nomē præponetur quod superantem humorem explicet. Constat autem eiusmodi affectus mistos esse ex intemperie, figura vitiata, & magnitudine. Præterea simplicium partium & instrumentorū & vtrorumq; cōmunes morbi copulari simul possunt: vt in vlcere cū tumore pus continente, & intemperie. Vlcus enim solutio vnitatis est, & tumor magnitudinē & figuram vitiat, & pus abundat. Quod fieri con-
D tingit ex sanguine, vtraq; bile, & pituita: ex materia fauo simili, vel pulti vel adipi: vnde meliceris, atheroma & steatoma eiusmodi affectus dicuntur. Nonnunquam aliena quædam materia cōtinetur similis pilo vel lapillo, vel alteri eiusdem generis: sed eiusmodi affectibus indita propria nomina non sunt. Similiter autem vlcus cōcauum & in-

tem

temperatura cum sanguinis vel alterius humoris influxu misceri possunt, atq; ita simul coniungi soluta vnitas cum substãtiæ amissione, & intemperatura, magnitudo & figura vitiata. Vt autem rem verbo vno absoluam, misceri possunt aliæ solutę vnitatis differentiæ cum omnibus intẽperaturis, omnibusq; instrumẽtorum morbis, vt ex antè di- E ctis conspicuum est. Sed ad Galeni dictionẽ explicandam redeamus. Cum vlceribus, inquit, iungitur primùm quidem concauum, quod non aliam affectionẽ, sed vlceris differentiam esse arbitrãtur, verùm id differentia non est, sed totius morbi genus. Concauum enim, vt quod amissæ partis substantia sit, genus est morbi, seu, si mauis, species est, quæ proxima tamen morbo iuncta non est. Siquidẽ morbus primùm diuiditur in simplicem ac primũ, in organicum & in communẽ. Rursus simplex in calidũ, frigidũ, humidum & siccum, ex hisq; mistum calidũ & humidũ, calidum & siccũ, frigidũ & humidũ, F frigidum & siccum. Organicus verò in formam, numerũ, situm & magnitudinẽ præter naturã. Sub magnitudine concauũ continetur. Est enim id, vt modò dicebamus, substãtiæ partis amissio. Sed cuipiã fortè videbitur cõcauum vitiatæ formæ differẽtiæ esse: quod & Galenus lib. de morborũ diffe

ren

rentiis primo sentire videtur. Formā enim vitiatam in figurā cōcauam, asperitatem & læuitatē præter naturam diuidit. Respondemus concauum homonymum esse, significareq; aliquādo inanitates ac capacitates vniuersi corporis à natura institutas, cuiusmo-
G di sunt meatus ac spiracula cutis, subiectæq; carnis, & ventriculi, quales cerebri, cordis, & reliqui corporis existūt, atq; omnia hæc cū aut ampliora aut angustiora sunt quàm naturæ conueniat, aut obstructa, in genere vitiatæ formæ continentur. Aliquando verò carnis amissionem: quæ pro diuersarum partium ratione diuersas habent nomenclaturas: vt antè declaratum est, atque eiusmodi concauum in genere est vitiatæ magnitudinis, non autem formæ, pars enim ad hunc modum concaua minor redditur. Quùm igitur vlcus & concauum distincti ac differentes morbi sint, videndum an simul ambo curari possint, an secus. Et si curari simul non possint, vter prius curari debeat.
H Sæpe enim contingit, vt alter sine altero curari non possit: vt in propositis affectibus: quorum vlcus quóniam continuitatis solutio est, continuari postulat: concauum autem, vt quod sit substantiæ amissio, impleri. Et quoniam vlceris labra cōmodè iungi nō possunt, nisi ei quę periit simili substātia

concauum impleatur, à carnis nutritione ac generatione auſpicari curationem oportet. Generatur autẽ ex materia, & à natura. Materia quidem ſanguis eſt, qui nec quantitate nec qualitate delinquat. Qualitate quidẽ, malus probam carnem generare non poteſt: parcior concauum implere non ſufficit: vbe rior verò ſuperuacuam carnẽ procreat, poſt eã magno negotio demendam. Natura autem eſt partium in calido frigido humido & ſicco temperamentum. In carnis generatione neceſſariò duplex excrementum prouenit, humidum, & craſſum: vt autor eſt Galenus libro tertio methodi curandi. Humidũ exiccari deſiderat, & craſſum detergi. Itaq; duplici remedio opus eſt, altero quod ſuperuacuum humorem abſumat, non etiam vtilem materiam. Id autem, vt idem autor ſcribit, primi ordinis exiccãtium eſſe debet. Altero verò quod ſordẽ detergat ſine mor ſu. Cæterùm vbi nutrita ac genita caro eſt, glutinatione eſt opus, quam medicamentis validius quàm priora ſiccantibus & adſtringentibus, quæq; ſubſtantiam in idem cogere poſsint, perficimus. Impleto igitur carne vlcere, ac glutinato, ad æquabilitatemqu perducto, alter ſcopus tollitur: quandoqui dem diſtantia vlceris labra, quæ prius co tionem deſiderabant, amplius coniungi nc

possunt, propter renatam inter ipsa labra carnem. Superest igitur vt vlcus aliquo naturali tegumēto operiamus. Quare cutim generare, aut summā carnem callosam reddere, hoc est ad cicatricē ducere oportet. Verū C illa gigni non potest: reliquum igitur est vt ad inducendā cicatricē cōsilium dirigamus. Inducitur autē cicatrix carnē exiccādo atq; adstringēdo, sed quàm glutinādo validius, citra tamē morsum, nam defluxionē excitaremus. Nō enim solū quod influit, sed & natiua quoq; humiditas absumenda est, vehementerq; summa caro adstringenda.

Ad eundem modum si adnata sordes sit, ad detersionem dirigendum consiliū est. Salubre igitur medicamētum est, cui detergendi uis insit. Horum autem ma- D *teria in libris de medicamentorum facultatibus tradita est.*

Dubitari potest cur Galenus nō de humido excremēto (quod nō minus carnis nutritionem quàm sordes impedit) mentionem quoque faciat. Vtrunq; enim necessariò in vlcere (vt modò declaratum est) colligitur. Respondendum est Galenum non omnia quæ cum vlcere coniunguntur, tractare, vt antè diximus: quanquam hoc loco non de

illa tantùm sorde quæ necessariò vlceri adnascitur, sed & ea quæ ob nimiam copiam putrescit, agit: quod sæpe cõtingit vel ob immodicum partis nutrimentum, vel ob malam victus rationẽ, vel ob id quòd ægrotus medico non paruerit, vel ob ipsius medici errorem, qui medicamentum vel minus quàm res exposcit detergens adhibuerit, (tunc enim magna excrementorum copia colligitur) vel quod vehementius admouerit, quod non solùm detergat, sed & vlceret, ac defluxionem concitet, quæ putrescere in vlcere solet. Quod cum accidit, vehementius detergentibus ac desiccantibus medicamentis quàm in priore affectu est opus. Detergentia autem medicamenta sunt, quæ tantùm superficiem expurgant, vt summam cutem, & vlcera, non autem meatus. Nam hæc tenuiora sunt: ideò altius penetrant, vocanturque à medicis ἐκφρακτικὰ, hoc est expurgantia. Illa verò crassioris sunt substantiæ, minusque penetrant: appellantur autem ῥυπτικὰ, hoc est detergentia.

E

F

Atque etiam si cum ulcere iuncta inflammatio aliqua uel contusio, uel scirrhus, uel œdema sit, ea prius, uia ac ratione antedicta curãda sunt. Eodem modo

do si quid in ulcus influat, influxionis curatio adhibenda est. Similiter autem si intemperie aliqua ulcerata pars laborat, ad remedia quibus abigi ipsa
G *possit, prius ueniendum est.* De *his quidem satis.*

Si duo simul affectus copulati sint, ille prior curandus est, sine quo alter curari non posit. Itaque si cum vlcere iuncta inflāmatio sit, vel cōtusio, vel scirrhus, vel œdema, vel intemperies, vel humorum influxio, aut aliud id genus malum: antequam vlceris curationem moliaris, ea tollenda sunt, vt sine quibus sublatis vlcus sanescere non posit. Omnium autem horum curandorum rationem Galenus in posteriore libro de curandi ratione ad Glauconē, & in libris methodi medendi tradit.

H *Ad conformationis uerò genus, quod in plures differentias distribuitur, iam transeundū est, sumpto ab euidentissimo disputationis initio, quod in figuræ permutatione fit. In his igitur qui adhuc crescunt, plurimæ partes emēdari possunt. In his uerò qui ad incrementū peruene-*

runt, nõ possunt. Quæ autem curationẽ admittunt, in contrariã deprauatæ formam reducenda sunt. Quòd si ob fractu ram malè concinnatam uitiata membri figura sit, recenteq; callo occupata, frangere oportet, ac probè reconcinnare: posteà uerò callum inducere.

Conformationis vitia, in permutata figu A ra, cauitate, meatibus, asperitate & læuitate cõsistunt: quorum omnium manifestißima figura est, vtpote quæ sensui protinus obii- citur. Siue enim hæc obliqua sit siue recta, siue alio quouis modo permutata, non solùm visus, sed & tactus deprehendit. Vtriusque enim sensus cõmunis est. Meatus verò & cauitas nõ statim sensibus patẽt. Nullo enim sensu cutis subiectæq; carnis meatus per se deprehendi possunt, sed per aliud nempe sudores: quos si è cute erumpere co spexeris sine aliqua euidente causa, id o meatuum amplitudinẽ accidere rectè cõi cere poteris. Asperitatẽ autem & læuitate tametsi tactus deprehendit, non tamen ta manifestè quàm figuram visus. Ab huius i tur permutatione auspicari oportet. Perm tata autem figura est, quum mẽbra quæ n tura recta esse debent, curua sunt: aut cu

recta:& quæ rotunda, plana: & quæ plana, rotunda. Cuiq; enim instrumento figura à natura tributa est, qua melius munus suum obeat: quā si amittit, necessariò eius actio vitiatur. Omnis igitur præter naturam mutata figura, in suam natiuam reducenda est, si C quidem fieri posit. Non enim id perpetuò fieri potest. In adultis enim, in quibus iam planè ossa indurata sunt, mutari figura non potest. In pueris verò ac tenellis potest, vt in quibus adhuc sequax osiũ materia sit. Ex his perspicuũ est Galenũ de his solùm verba facere, in quibus permutata ossa vitiatam habent figuram. Nā repādas curuatasq; partes ob tēdonum scirrhos se persanasse, libro secundo de curandi ratione ad Glauconem scribit. Vitiata quoq; membri alicuius figura ob malè concinnatam fracturam, reparari potest, si quidem callus adhuc recens sit, nec D obduruerit. Frangi enim potest, rursúsque ossa rectè coaptari, ac callo adglutinari.

Ex eodem autem morborum genere est obstructio, quam humorum lentor ac craßities parit: atque hæc scopum unum habet affectui contrarium, nempe expurgationem. Curatur autem detergentibus ac dissecantibus medicamētis.

Eiusdem substantiæ sunt, sed tantùm maioris minorisq; ratione differunt ἐμπλαστικὰ καὶ ῥύπον ἐπιτρέφοντα. Illa πόρους hoc est meatus inferciunt obstruuntq;, ac pertinaciter hærent: hæc verò sordem in cute tãtùm ac vlceribus gignunt. Contraria autem his sunt, emplasticis quidẽ ἐκφρακτικὰ καὶ ἐκκαθαρτικὰ τῶν πόρων, hoc est quæ expurgant ac farctu liberant meatus. Sordem verò generantibus ῥυπτικὰ, hoc est detergentia. Itaque ἐμφράξει contraria ἔκφραξις est; hoc est obstructio expurgationi: Quum igitur meatus crassis viscosisq; humoribus referti sunt, eos expurgare oportet medicamentis primùm dissecãtibus ac extenuãtibus, lentorẽ crassitiemq; humorũ posteà detergentibus, quæ græcis ῥυπτικὰ dicuntur. Sunt autẽ hæc genere cũ ἐκφρακτικοῖς eadẽ, tãtùm maioris & minoris ratione discrepãtia. Solam enim cutẽ & vlcera detergẽt: ἐκφρακτικὰ verò meatus expurgãt, ab obstructioneq; liberãt. Ex his cõstat emplastica duplicia esse, altera crassa terreaq;, alia viscosa, quibus contraria sunt crassis quidẽ extenuãtia, viscosis autem dissecantia ac incidentia. Quæ autẽ ἐκφρακτικὰ, id est expurgantia, quæ detergẽtia, quæque dissecantia & extenuantia sint ex libro quinto de simplicium medicamin. facultatibus petendum est.

Si uerò ſtercore duro farctum inteſtinum ſit, primùm quidem emendanda duritia eſt humidis & pinguibus clyſteribus, deinde acribus ſtercus uacuandum.

G Quẽadmodũ materiã craſſam extenuare, & viſcoſam incidere, ita durã emollire antequã vacues oportet. Indurata enim ęgrè expellitur, quòd deſcendere apta nõ ſit, nec par ſit facultas huic expellẽdæ. Itaque prius diluenda eſt humidis ac pinguibus clyſteribus, deinde acribus excitãda ad expulſionẽ facultas eſt. Pinguia aũt præter id quòd materiã emolliunt ſoluũtq;, inteſtinũ quoq; lubricũ reddũt, ita vt etiã ſtercus nondũ reſolutũ aut emollitũ, facilè deſcendere poſsit.

H *At ſi calculus ueſicã obſtruit, in præſentia quidem transſferendus eſt. Quòd ſi omnino ſanare uelis, ueſicæ ſectione eximendus eſt.*

Quoniã veſicæ obſtructio vrinã ſupprimit, ſuppreſsio verò vitæ periculũ minatur, ſumma cura quod veſicã obſtruit ſummouere oportet. Obſtruit aũt veſicæ meatũ, ac vrinã ſupprimit, ſanguinis grum⁹, pus, craſſus lẽtusq; humor minori quidẽ periculo, & calculus maiori. Illa eñ fotu calido liquari ſolui q; poſſunt: hic verò trãſponi, vel omnino

eximi debet: quod non sine magno dolore fieri potest. Transponitur enim, atq; à meatu in vesicam pellitur, vel corporis succussione, vel demissa in vesicam fistula. Aeger autem supinus collocatur reductis eius cruribus ita, vt reliquo corpore sublimiora sint, posteà variè vehementerq; succutitur, quòd si nihil profeceris, demittitur fistula in vesicam. Sed quoniam fallax hæc curandi ratio est (redire enim in vrinæ iter calculus solet) extrahere lapidem oportet: quod plerũque cum vitæ periculo fit. Extrahitur autem secta vesicæ ceruicæ: quæ quoniã carnosa est, facilè coalescit, facto autem vulnere lapis vnco extrahitur. Ante sectionẽ autem demissis sinistræ manus digitis, indice & medio, dextre verò super imum abdomem blandè impositis lapidem scrutamur, ac in ceruicem transmittimus, qua parte secari debet. Sunt verò qui demissa argentea in vesicam fistula primùm calculum scrutantur, deinde inuento eo locum incidunt, & per plagam forcipem in vesicam demittunt, calculumque eximunt. A B

Qui autem præter naturam humor continetur, integra uacuatione curatur, ut in suppuratis.

C Nisi enim repurgentur, suffocationis peric

riculum imminet ob crassorũ lentorũq; humorũ asperæ arteriæ inhærentiũ multitudi
C nẽ, quæ respirationẽ impedit. Vocat autem suppuratos Galenus in libro de causis pulsuũ, & de tumoribus præter naturã, eos qui in spatio inter thoracẽ & pulmones collectã habent puris multitudinem, Græci ἐμπυόος καὶ ἐμπυικοὺς appellant, queadmodum & reliquos omnes quibus visceris alicuius inflãmatio ad suppurationẽ mutata est. Suppuratos igitur reddit inflãmationis costarũ in pus mutatæ magnitudo, itẽ & pulmonũ. Propter igitur imminens periculũ vacuare eiusmodi humores oportet, primùm quidẽ incidentibus ac tenuãtibus, deinde verò detergentibus: quorum omnium vires & ma-
D teriam Galenus in libris de simplicium medicamentorum facultatibus docet.

Immoderata uerò repletio, cuiusmodi est sanguinis in uenis, immodica uacuatione curatur.

Quum duplex sit plenitudo, nẽpe & quæ ad vasa, & quæ ad vires refertur: de priore, vt quæ obstructionẽ pariat, nũc agit. Posterior enim etiam si immodica sit, immodicã vacuationẽ nõ efflagitat, scilicet viribus ob imbecillitatẽ hãc ferre nequeũtibus. Cæterùm quũ paucus interdũ in venis humor cõ

tineatur, sed qui sua qualitate vires vehementer degrauet, magna sine laborantis pe- E riculo vacuatio fieri nō potest. Igitur de ea humorum redundantia quæ vasa replet, nūc verba facit: quæ vt immodica est, ita immodicam exigit vacuationem. Quum rursus duplex sit vacuatio, vna quæ purgatione, altera quæ venæ sectione fit: plenitudo quæ ad vasa refertur, venæ sectionem: quæ verò ad vires, purgationem desiderat: quanquam & hæc sanguinis missionem aliquando admittit, maximeq; si vitiosus humor vberior sit: sed tamen quàm altera leuiorem. In qua cum vires valeant, magnam sustinet. Repletionem autem immodicam dico, quæ F mediocritatem superat. Certam enim humoris quantitatem vasa ferre sine vlla molestia ac incommodo possunt, exuperantem sine periculo non possunt, eo quidem maiore, quo exuperantia maior fuerit. Quum igitur sanguis abundat, tantus vacuandus est, quantus mediocritatem excedit. Itaq; si immodicè exuperat, immodicus detrahendus est, non tamē tantus vt vires lædat, sed quātus, vt dixi, mediocritatem exuperat, adhibito modo. Non enim subitas mutationes natura sustinet, quandoquidem plurimum ac repente vacuare, vt docet Hippocrates, periculosum est. G

Qu

Quemadmodum & his quibus in uentre aut inteſtinis,aut arteria, aut pulmone pus uel ſanguis continetur, integra uacuatio eſt neceſſaria.

Hæc enim in vẽtre & inteſtinis cibos corrumpunt:in aſpera verò arteria & pulmone reſpirationem impediunt. In has autem partes confluit ſanguis rupta vel eroſa,vel quouis modo aperta vena: pus verò rupto abſceſſu.

H *Cæterùm cibus & potus plenior recensq́; ſumptus uacuatione corrigitur.*

Vberior cibus & potus quàm venter ferre coquereq́; poſsit,ac recens ſumptus,vomitione reiici debet,alioqui cruditatis periculũ affert. Facilius enim vomitur recens adhuc,nondum enim tunc ad ventris imũ peruenit,nec ventris os clauſum contractumq́; eſt. Vbi verò lõgo iam ſpatio deorſum deſcendit,& os ventris iam clauſum eſt, nõ facilè reuomitur. Iuuanda igitur tunc eius concoctio eſt,quam ſi nõ ſperaueris, timuerisq́;
A eius corruptionem, per inferiora deturbare oportet medicamento ἐκκοπρόκτικῷ,hoc eſt quod ſtercus deiicit(quale caſsiæ atramentum eſt)aut clyſtere euocare.

Quæ verò in pulmone & thorace cõ-

tinentur, cum tußi reijciuntur, sed medicamentis extenuata.

Continentur in pulmone & thorace sanguis aliiq; humores, & pus: quæ si crassa viscosaq; sunt, prius extenuari & incidi debēt, vt facilius expuantur. Crassa enim ac viscosa tam pertinaciter interdum hærent, vt nō nisi extenuata dissectaq; auelli ab his quibus hærent partibus queant. Quoniam autem humores non solùm in brachiis, sed & in venis atque arteriis pulmonis etiam continentur, disquirere oportet an ex omnibus hisce partibus cum tussi reiiciantur. Perspicuum autem est quæ in aspera arteria eiusq; ramis continentur, cum tussi expelli. Nullā enim aliam habent viam per quā educi possint. Quæ verò in venis & arteriis sunt, potius in maiores venas refunduntur, quàm cū tussi excreentur. Ostendit enim Galenus libro quarto de locis affectis, notas quibus cognoscas an humor in cartilaginibus, an venis siue arteriis pulmonis sit. Nam si cum spirandi difficultate cōiunctus sit stertor, certū est humorē in cartilaginibus cōtineri. Si sine stertore sit, in his nō esse, sed venis, arteriis, ac substātia pulmonis. Qui igitur in cartilaginibus est, cū tussi per asperā arteriam repurgari potest. Qui verò in aliis pulmonis

nis partibus nō poteſt, niſi fortè exulcerato pulmone cartilagines cū diſtenduntur, pus attrahant ac excipiant, non aliter quàm ab inflāmatione mēbranæ coſtas ſuccingentis: quæ etiā in maiores venas refundi, atq; profluuio ſanguinis finiri poteſt. At qui in ſpatio quod inter thoracē & pulmonē eſt contine-
D tur, ſolùm cū tuſsi reiicitur, hūc enim pulmones inſpirando cū dilatantur, exhauriūt, atq; tuſsiendo per aſperam arteriam expuunt.

At quæ in iecore ſunt, aut uenis, aut arterijs, aut renibus, ea per urinas uel uentrem expelluntur, ſed quæ per urinas reijciuntur, uehementer extenuari debent, quæ uerò per uentrem, attrahentibus & aperientibus egent.

Iecoris caua per aluum repurgantur, nonnunquam & per vomitum. Quoniam autē aptior, vt Galenus docet, prior vacuatio eſt, rarò poſteriore vtimur. Gibba verò per vrinas vacuantur. Commodior enim via eſt à
E cauis ad ventriculum & inteſtina, quàm ad vrinæ vias. Et cōtrà à gibbis ad iter vrinæ, quàm ad inteſtinā. Cauis enim iecoris partibus ſubiicitur vētriculus, ieiunū & reliqua inteſtina. A gibbis verò ad renes breuior & facilior via eſt, quēadmodū à renibus ad ve

ſicā,

ficam, quàm ad ventriculum & intestina. A magna verò vena ad renes & vesicam facilior est aditus. Eadem est arteriarum ratio. Cæterùm quæ per ventrem repurgatur, aperientibus & attrahentibus egent. Vias enim per quas attrahi debent, ab obstructione liberare oportet: & qui attrahuntur humores, extenuare ac incidere, si quidem crassi & viscosi sunt. Alioqui difficiles fierēt purgationes, vt Galenus in Aphorismum Hippocratis nonū libri secundi docet. Quæ verò per vrinas deducuntur, vehementer, extenuanda sunt medicamentis, quæ quia vrinas mouent, diuretica appellantur. Sunt enim hæc calida & acria: cuiusmodi est semen apii, petroselini, fœniculi, dauci, & id genus alia, quæ Galenus libro quinto de medicamentorum facultatibus docet, hęc enim, vt idem tradit, fundunt humores, secernuntq; quod tenue est, à crasso, non aliter atq; lac coagulum, scilicet serosa substantia secreta & crassa in se coeunte, sic enim separatū serosum sanguinis humorem facilius ad se renes attrahunt, quàm cum sanguine mistum. F G

Quæ autem in superiore uentre continentur, uomitionibus: quæ uerò in inferiore, alui subductione deijciuntur.

Cōmune omni corporis parti est, vt per com

commodiora loca repurgetur. Commodiora sunt viciniora, quæq; societatem cum vacuanda parte habent, & quà excrementa foras ferri possunt. Vomitionibus igitur, quæ H in superiore ventre continentur, repurganda sunt: quæ verò in inferiore, alui deiectionibus. Venter enim superior cum ventris ore coniunctus est, inferior verò cum intestinis, per quæ excrementa reiiciuntur.

Sub cute autem collecta, uel sectionem, uel candens ferrum, uel adurens medicamentum efflagitant. Ad eundem modum & quæ in loco natura cauo ut thorace continẽtur. In summa autem, quicquid præter naturã in aliqua parte est, tollendum est: aut si id assequi non possis, transponendum.

Non de his loquitur excremẽtis, quæ sub A cute sæpe retinẽtur, quæq; meatus obstruũt. Multa enim sectionem vel candens ferrum, vel adurens medicamentum nõ efflagitant, sed detersionẽ tãtùm, aut expurgationem. Frustra enim his tam vehementia remedia adhibentur, quũ lauatione aut frictione tolli posſint, Igitur de inflãmationibus vel abscessibus quæ digeri ob magnitudinem ac materiæ crassitiẽ vel lẽtorẽ, aut loci altitudinem,

nem, cutísve densitatem nequeunt, verba facit. Itaq; vel sectione, vel adurente medicaměto vel ferro candente emissariũ faciendũ est quo pus vacuari possit, ne diutius retētũ cutem subiectasq; ei partes erodat. Eadem est ratio si in loco natura cauo humor aliquis contineatur. Retenta igitur puris copia vel sanguinis vel alterius humoris in eo spatio quod inter thoracē & pulmones cōtinetur, facienda via est per quam educi possit. B

Quæ autem toto genere præter naturam non sunt, sed quantitate delinquũt, euacuatione curanda sunt: cuius ratio cum ex ipso affectu, tum maximè ex affectis partibus inuenitur.

Quæ vacua opplent, ea aut sola qualitate delinquunt, aut sola quantitate, aut vtroque. Sola qualitate delinquit sanguis & spiritus feruidus & frigidus & in venis & in arteriis: qui si nondum vitium aliquod contraxit, contraria qualitate emendari debet. Sola verò quantitate delinquit redundantia sanguinis probi in venis & arteriis: vrinæ in vesica & renibus: cibi in ventre: stercoris in intestinis: & sputi in pectore. Eius autem multitudinis tollendæ ratio cum ex affectu tum maximè ex affecta parte petenda est. C

Affe-

Affectus enim redundãtia est, ex qua quod superuacuũ est detrahi debet, sed ea ratione, quam affectæ partis natura ostendit. Nã plenitudo alia aliud vacuandi genus requi-
D rit, nec omnia eadem pars admittit. Ex affectus enim natura, & affectæ partis constitutione, instituenda vacuatio est Aliâs enim spiritus, aliâs humor vacuatur. Prȩtereà aliã vacuandi rationem oculus, aliam venæ efflagitant. Spiritus enim digerentibus, sanguis verò venæ sectione vacuatur: & serosa humiditas medicamenta quæ quia vrinas cient, diuretica dicuntur, desiderat. Atque hæ quidem sunt vacuationis quæ ab affectu petuntur differentiæ. Affectæ quoque partis conditio, vacuandi genus immutat. Conditionem dico temperaturam, conformationem, positum, & facultatem. Nemo enim nescit aliud adhibendum esse oculo, aliud
E ventriculo, vtroque plenitudine laborante: vt in commentariis nostris in posteriorem Galeni librum fusè docuimus.

Exasperatas præter naturam partes, ad naturalem læuitatem æqualitatemq; reducimus, ossa quidem radendo, arteriam autem & linguam humore lento morsu carente deliniẽdo. Læuigatæ ue-

rò præter naturam, medicamentis quæ abundè detergeant, & leuiter adstringant, ad natiuam asperitatem reuocantur.

Natura partes alias asperas, alias læues cōdidit vtilitatis alicuius gratia. Ventriculum F enim, vterum & intestina asperiora fecit, vt quod concipiunt, melius retineant. Cibus enim concoqui probè nō potest, nisi in ventre & intestinis certam quandam moram fecerit. Nec fœtus in vtero formari, nisi certo tēpore. Læuigata verò lingua est, vt expeditius loquatur: quemadmodum oculi, vt sine molestia moueantur: & arteria, vt vocem leniorem iucundioremque edat: vt ex libris Galeni de vsu partium satis liquere potest. Si igitur partes quæ natura læues esse debent, exasperatæ: aut quæ asperæ, læuigatæ sint: ad naturalem habitum reuocare oportet, exasperatas quidem læuigando, G & læuigatas exasperando. Quoniam autem non omnes partes eiusdem sunt temperamenti, aliis alia remedia adhibenda sunt. Ossa enim & cartilagines præter naturam exasperata, quia dura sunt admodū, nisi atterātur & radātur, æquabilia fieri non possunt. Aspera verò arteria, & lingua, & oculi, ob mollitudinem lētore humorum morsu

can

carentium læuigantur. Quæ enim mordēt, exasperant: eliquant enim ac absumunt humores: proinde exiccant, & inæqualitatem asperitatemq; humidioribus mollioribusque partibus relinquunt: duriores verò partes non exterunt, viscosa verò suo lentore diu manent, & vacua loca replent, partemq; humectant, & æquabilē ac læuem reddunt. Quæ verò natura læues partes præter naturam exasperantur, ad pristinum statum reducuntur valenter detergentibus, & leuiter adstringentibus. Quæ detergent remedia, sordem, ac crassam pituitam inanibus locis hærentem eluunt ac expurgant. Adstringentia verò cōtrahunt, ac rugas inducunt, exprimuntque humorem: proinde inæquabilem locum vtraque reddunt.

Obstructiones uerò uel angustiæ quæ morbis alijs succedunt, posterius curari debent. In opere autem de morborum differentijs ostendimus supradictos affectus plerunque nasci ex inflammationibus, scirrhis, œdematis, & nonnunquam ex immodicis siccitatibus, prauisque continentium partium figuris: quemadmodum & ex quibus-

dam circunstantibus tumoribus.

Obstruuntur & adstringũtur meatus nõ ab his solùm quę antè declarata sunt, sed & ab inflammatione,abscessu.scirrho,œdemate,aliisque tumoribus præter naturam, si in ipsis meatibus, siue iuxta eos nascantur : à siccitate quoq;, & vitiata cõtinentiũ partiũ figura. Tumor enim omnis obstruit ac stipat meatus , ita vt suo fungi munere nequeāt. Siquidē in gula,stomacho,eiusq́;vicinis partibus genitus, cibi & potus descēsum impedit. In vesicæ collo, vrinæ exitum. In aspera arteria,faucibus, gutture, aliisq; propinquis partibus,respirationem. Eadem est reliquorum meatuum tumore aliquo obsessorum ratio. Impediri quoque earum viarum officia adnata caruncula possunt. Eādem enim ad id vim quam tumores, hæc obtinet. Siccitas verò non obstruit aut stipat, sed arctat, angustamq́ue viam reddit, quemadmodum & vitiata figura quæ ex cõtusionibus vlceribus,vulneribus & fracturis malè curatis nascitur. Contuso enim naso, ac malę curato,nares plerunque angustiores redduntur. Omnes igitur id genus tumores, & reliqui commemorati affectus, vias ac meatus opplentes, arctantes, & stringentes, prius curari debent, quàm ab ipsis natæ obstru

stru

ſtructiones & anguſtiæ viarum admittere curationem poſsint.

Quòd ſi ex ſupradictis quædam in=
D *ter ſe copulentur, uarias habebunt indicationes.* De uno *autem uelut exemplo uerba facere ſatis fuerit, quandò fuſius de omnibus in libris de curandi ratione diſputatum eſt.* Ponamus *igitur in partem aliquam ſanguinis multitudinem fluere, ita ut in ea non ſolùm maiores, ſed & minores uenæ diſtendantur, quæ prius uiſum effugiebant, nunc uerò ob plenitudinem conſpicuæ ſint, (quod aliquando in oculis ob tunicæ candorem manifeſtè cernitur) ueriſimile eſt alia quoque uaſa ſenſum effugientia plenitudine diſtenta eſſe, non tamen ob exigui=*
E *tatem apparere.* Periculum *itaque eſt ne quod ex uaſis exudat, ad inania ſpatia intermedia effundatur: aut nonnihil iam ſit effuſum.* Hic *ſanè affectus uacuatione curatur, aut ut clarius ex=*

plicem, euacuatione. Quoniam quidem affectus immoderata partis repletio erat, necessariò quod superuacuum est, aut intrò remeando, aut per ipsam affectam partem uacuabitur. Intrò remeabit quidem, si repellatur uel retrahatur, uel in propinquam partem mittatur, uel horum aliquo modo, uel omnibus. Quod autem per affectam partem uacuatur, aliquando quidem euidens est, sensuiq; peruium: aliquando F
uerò in uapores resoluitur. Si igitur uniuersum corpus plenius fuerit, per affectam partem uacuandum non est. Nam si manifestè scarificationibus & sectionibus uacuemus, dolorem excitabimus, proindeq; fluxionem maiorem aduocabimus. Quòd si calidis medicamentis digerere tentemus, plus in affectum locum ob calorem attrahemus, quàm per halitum dißipari poßit. At si retorquere quod influxit uelimus, corpus plenum non excipiet. G

Dua

Duabus igitur his de causis totum corpus uacuare oportet, deinde in contrariũ omnino quod influit retrahere. Quo peracto, è parte prius repellere, quàm per halitum digerere tentabimus. Nam eo facilior erit uacuatio, quo per maiores & patentiores uias fiet. Ex affecto autem loco adstringentibus & refrigerantibus medicamentis repellemus.

Quin & inanitæ partes ad se quod repellitur attrahunt: ut in libro de facultatibus naturalibus demonstratum
H *est. Idem uenæ adstringentibus remedijs confirmatæ retrudunt. Si igitur ad hunc modum totum intrò recurrat, prosperè res cedet. Quòd si quid relictum in particula sit, conijciendum est id lentum aut crassum esse, proindeq́; ita impactũ, ut non facilè elui possit. Quanquam fieri potest, si tale non existat, ut in spatia intermedia refusum sit, quod cum accidit, iam tempus suadet per affectam partem ua=*

cuandum esse medicamentis quæ repellendæ fluxionis facultatem habent, suprà impositis. Vacuabimus autem, si quid in spatijs intermedijs retentum esse suspicio sit, scarificationibus simul & medicamentis digerēdi ui præditis. Sed quum hæc omnia facultate calida sint, mordendi ui prædita si modum excesserint: uitanda sunt uehementer calida: præsertim si in superficie sit morbus: dolor enim non exiguus excitabitur si unà cum affectu mordeatur, & dolor omnis fluxionem proritet. Quod igitur ex his modicè calfacit, dolorem non excitat: præsertim si cum eo coniuncta sit humiditas: idq; digerere quod in superficie est, abundè potest: etiam si uehemens digerendi facultas eiusmodi medicamento non insit. At si in superficie pars affecta omnino non sit, sed in profundo, eaq; uacuari desideret, intendendus ac augendus est dige

A (margin, beside "retentum")

B (margin, beside "superficie est")

gere

gerentis medicamenti calor. Periculum enim est ne antequam ad profundum perueniat, resoluatur: neque tamen partes in superficie sitæ contactæ molestiam aliquam sentiunt, utpote quæ affectæ non sint. Quocirca nunc quoque
C *ad calidiorum simul & acriorum medicamentorum usum hæc duo contingunt, nempe ut partes quæ in superficie sunt, tolerent, & profundæ egeant. Hæc igitur ex affectæ partis positu iudicatio sumitur.*

Dicebamus modò obstructiones quæ alios affectus sequũtur, nõ antè curari posse, quàm sublatis ipsis ex quibus scilicet ipsæ nascuntur causis. Quoniam autẽ multi sæpe affectus copulantur, plures erunt eorũ curandorum indicationes, interdum quidem
D inter se contrariæ, interdum verò in idẽ concurrentes, quales sunt simplicium morborũ, vt calidi & sicci, calidi & humidi, frigidi & sicci, frigidi & humidi. Quum verò inter se contrariæ sunt, hi aut simul omnes, aut alter prius curari debet. Qui simul curari possunt, aut ex æquo omnibus, aut vni præcipuè intendendum est. Quum simul curari

non possunt, ab eo auspicari curationē oportet, sine quo reliqui curari non possint. Semitertiana, verbi gratia, ex cōtrariis humoribus, nempe bili & pituita constat. Illa frigida, hæc calida remedia desiderat: quæ aut alternis adhibenda sunt, aut mista ex æquo quidem, si par sit portio eiusmodi humorū, aut altero vberiore, si alter humor excedat. Quum verò contrarii sunt, ab eo curationem auspicamur, sine quo alter curari nō potest. Ponamus, verbi gratia, sanguinem in partem aliquam influere, tantum quidem, vt non solùm maiores sed & minores venas atque inania spatia impleat. Quoniam igitur sanguis calidus & humidus est, incalescitque magis ac magis præter naturam, tandemque putrescit, venas & arterias, atque adeò totam quam occupat partem necessariò calidiorem reddit: ex quo liquet affectum hunc compositum esse ex tumore præter naturam, & intemperie calida & humida, & venarum meatuumque obstructione, atque, si affectus ingens est, vnitatis solutione. Humor enim qui iam partem occupat, ita multitudine distendit, vt continuitatem disiungat, atque abscessum sæpe efficiat. Disquirendum igitur est quisnam ex his affectibus primo, quis secundo, & quis tertio loco curari debeat, ad hunc

hunc modum. Quoniam intemperies ab humoris fit calore, obstructio multitudine, quæ distendendo partes à se disiungit ac separat: nisi igitur eiusmodi plenitudo tollatur, neque ad naturalem temperiem affectã partem reducemus, neque obstructionem
G delebimus, neque disiunctas partes in vnum coniungemus. Quum enim sanguis partem quam præter naturã occupat, calfaciat, vias ac meatus obturet stipetque, & sua multitudine distendat ac rumpat, nisi sublatus sit, tolli omnino antè dicti affectus nõ possunt. Igitur vacuari is debet, atq; sic tolletur obstructio: deinde ad temperiem reducetur: tandem verò soluta vnitas coniungetur. Coalescere coniungiq; quæ à sua continuitate solutæ sunt partes nõ possunt, nisi qualitatum temperamentum adsit. Nec temperari qualitates possunt. nec obstructio tolli,
H nisi sanguinis multitudine, quam diximus & partem calfacere, & vias obstruere, sublata. Humor autem euacuatur, hoc est græcè, vt vult Galenus, ἀποκενοῦται, vel in corpus remeando, vel foras per affectam partẽ exeundo. Intrò remeat vel repulsus, vel in contrarium, vel in latus propinquum translatus ac deriuatus, (Sic enim vocẽ παραπεμφθεὶς interpretamur) quum non aliis modis intrò, quod in partẽ influxit, recurrere posit.

Sunt

Sunt tamen qui putant humores παραπέμπεσθαι, hoc est (vt ipsi interpretantur) transmitti, intelligendum esse de vasis quæ resumpto ab adstringentibus refrigerãtibusq; remediis robore, quod influxit in corpus, retrudunt. Intrò repellunt quod influxit, A medicamenta frigida & adstringentia, & ab his roboratæ venæ. Retrahitur autẽ in contrarium quidem ab inanitis partibus quod familiare est ad se reuocantibus, & adhibitis retrahentibus remediis, veluti venæ sectione, cucurbitulis, vinculis, & id genus aliis, de quibus in posteriore libro ad Glauconẽ latè disputatum est. Iisdem autem remediis in propinquum deriuamus. Foras educitur vel scarificata vel secta parte, vel sanguine in vapores resoluto ac dissipato. His modis vel vno, vel pluribus, vel omnibus sanguis euacuari potest. Cæterùm sola refrigerantia & adstringentia intrò humorem repellunt, aliquando etiam cum his vena secatur, B aut cucurbitula aut vincula adhibẽtur, quæ nonnunquam sola retrahunt simul & deriuant. Nam in humorum defluxu in genu, secta in cubito eiusdem partis vena solùm retrahit: in pleuritide verò eadem aperta & retrahit & deriuat, vt fusissimè in commentariis nostris in libros Galeni ad Glauconẽ docuimus. Quòd si cum antè memoratis

affe

affectibus vniuersum corpus sanguine redundet, per affectam partem foras cōmodè educi, ac intrò repelli non potest. Neque enim scarificationē aut incisionem, neque digerētia remedia affectus admittit, quādo scarificatio & incisio dolorem inferunt, dolor verò fluxionē cōcitat & auget, digerentia verò remedia, vtpote calida admota, plus humoris in affectum locum attrahūt, quàm in vaporem digerant. Siue igitur hoc siue illo modo vacuationem tentes, plus lædes quàm iuuabis, quod in arte tractanda summopere vitandum est. Nam aut iuuare, aut saltem non lædere debet remedium: vt docet Hippocrates. Sed nec solùm pars affecta his remediis lacessita attrahit, sed & corpus redūdantia degrauatum, humores in locum affectum transmittit: nec intrò repelli sanguis potest, quādo nihil vacui est in quod se recipiat. In primis igitur totum corpus est vacuandū, deinde influens adhuc humor auertendus, posteà verò reliqua sunt peragenda: vt antè declaratum est. Sed ex qua parte, dubitari potest. Sunt qui primùm ex opposito latere vacuandum, deinde ex altero retrahendum esse putant: rati Galenum in hoc loco id sensisse, quum dicat primùm vniuersum corpus vacuandum esse, deinde quod in affectum locum influit, omnino esse retra

trahendum. Sed hi non satis intelligunt ex eodem latere commodius totum corpus vacuari posse, quàm ex opposito: quod Galenus testatur libro posteriore ad Glauconẽ. E
Ponit enim adolescẽtem aut iuuenem viribus valentem, sanguineq; redundantem, laborare humorum defluxione in genu, idq; vere, & in tẽperata regione: huic mittẽdum esse sanguinem docet ex cubiti vena eiusdẽ lateris, vt quæ affecto loco è directo respondeat, quod in omni vacuatione fieri debere, cum in aliis operibus, tum maximè in antedicto libro de curãdi ratione ad Glauconem scribit: quod & ostẽdimus ad hunc modum: In dictis affectibus vacuandũ corpus, & retrahẽdus humor est qui in affectum influit locũ, statim quidem, si omnino fieri potest. Nam lõgiore mora fluxio augetur, sanguis spatiis intermediis infercitur, affigiturq; ac putrefcit, & in malam qualitatem corrumpitur, locusq; affectus incalescit, & imbecillior redditur. Incommodior igitur est vacuatio & retractio quæ serius fit. Contrà verò commodior ea est quæ antequam aucta fluxio & inflammatio fit, & humores inferciti, & locus imbecillior redditus, fit: tunc enim & facilè & citò & tutò recursus fit humorum in corpus. Nam antequam vehementer aucta fluxio fit, vniuersum cor- F

pus

G pus vacuatur:sanguis nondũ infer ctus promptè retrahitur: & quum partis robur nondum sit solutum, hunc validè impellit. Intrò autem reductus, nullam habet malam qualitatem:quare nec febrem parit, nec nouam defluxionem, quòd si diutius cunctemur, augebitur defluxio infercietur humor, atque corrumpetur, tractuiq; & pulsui minus parebit, parsque affecta imbecilla reddetur. Quare ab affecta parte ægrè humor retrahetur, nec imbecillitas validè impellet, & quod in corpus remeat, putrescit, aut iam computruit: vnde febris nascitur, aut si in aliquam partem à natura propellatur, no-
H ua fit & in aliam partem fluxio: aut eò redibit humor, vnde effluxit. Rursus si ex opposito latere prius vacuemus, relinquemus partem affectui respondentem adhuc plenam, & in quam non possit humor quem intrò repellere studemus, sese recipere. Quare interim sese in affectæ partis intermediis spatiis affiget ac inferciet, putrescetq;, & affectum augebit, & alia quæ nunc retuli incommoda adferet. Adde quòd necessariò iteranda erit sanguinis missio ex latere affectæ parti respondente, non minor quidem quàm prior: quod non sine incommodo fiet. Si verò eiusdem lateris venam secemus, vacuabimus vt dictum est,
non

non aliter atque ex opposito latere vniuersum corpus, simulque ex affecto loco humorem retrahemus. Et partes hac vacuatione inanitæ, à vicinis, atque hæ ab aliis attrahent: atque sic vnica venæ sectione corpus vacuabimus, & humoris cursum in contrarium reuocabimus: nec iterare sanguinis misione cogemur, si quidem integrã vires ferre posint. Sin minus, hãc in duo partiri oportebit. Ex his perspicuum est retractionem tum celerius, & ante quàm impacta venulis ac inanibus spatiis sit fluxio, fieri: quare ex eodẽ latere cõmodius quàm opposito fit vacuatio. His peractis è parte prius repellere, quàm per halitũ digerere tentabimus. Nam repulso intrò humore, minus in affecta parte materiæ relinquitur: vnde meatus & vasa in quibus hic continebatur, expeditiora & laxiora redduntur, proinde quod reliquum est, per ea facilius & citius quàm si obstructa adhuc essent, digeretur. Repellemus autem è loco affecto adhibitis frigidis & adstringẽtibus medicamẽtis, quæ partis substantiam contrahendo, humorem exprimunt, quẽ inanitæ corporis partes non solùm excipiunt, sed ob indigentiam attrahunt: vt modò dicebamus. Omnibus autem his etiã probè administratis, nonnũquam in venis minoribus crassa ac lenta materia re- lin

linquitur, quæ ab admotis medicamẽtis ob crassitiem lentoremq́; intrò repelli non potuit. Nonnunquam verò in spatia intermedia effunditur tenuis humor, qui ob vasorũ exiguitatem intrò recurrere non potest. Curari igitur hæc debent aut digerẽtibus medicamentis, aut scarificationibus, aut incisuris, prioribus quidem, si pauca sit quæ retenta est materia, ac non vehementer crassa ac viscosa: posterioribus verò, si multa, aut crassa, aut viscosa. Sed quoniam, vt antè diximus, digerentia medicamenta omnia ob calorem plus attrahunt in locum affectum,
D quàm in vapores resoluãt: & scarificatio dolorem concitat, dolor verò defluxionẽ: imponenda sunt partibus suprà sitis frigida & adstringentia, vt fluxioni scarificatione & admotis calidis medicamẽtis concitatæ via præcludatur. Vitanda autem sunt vehementer calida, vt quæ mordeant, ac dolorem vehementem inferant, proindeq́; humores attrahant, maximè si affectus in superficie sit. Adhibenda igitur mediocriter calida, vt quæ nec dolorem nec defluxionẽ excitent: præsertim si cum his coniuncta sit humiditas. Calor enim siccus acrior est, humidus
E verò mitior ac blandior, minusq́; mordax. Mediocriter igitur calida & humida remedia, qui in superficie sunt affectus, discutere

R

citra doloré possunt, qui verò in alto corpore demersi sunt, calidiora & acriora efflagitant, quòd in transitu vim suam amittant.

Deinceps uerò consideremus an ad curationem aliquid desit. Deesse enim non pauca uidentur. Ex affectis sedibus quæ superuacuam fluxionem recipiunt, aliæ raræ, fungosæ, ac molles natura sunt: aliæ uerò densæ, compactæ ac duræ. Priores facilè uacuantur: posteriores uerò acriora remedia efflagitant, quæq; partium tenuitate prædita sint, eo quidem maiore, quo altius delitescũt. Hæc rursus altera sit indicatio, quæ ab affectæ partis substantia sumitur. F

Indicationes ad defluxiones dissipandas ab affectæ partis conditione sumptas tradit Galenus: vnam quidem à positu, alteram autem ab affectæ partis substantia & concremento, tertiam verò à conformatione simul & positu, & quartam à facultate partis. Quintam autem adiicit ad partis intemperiem profligandam ab humorum qualitate contractam. De ea autem quæ à positu petitur, G

titur, iam tradidimus: de reliquis verò dicendum est: atque in primis de ea quæ à partium substantia & crassamento sumitur, partes enim aliæ raræ, fungosę aut molles sunt: quales mammæ existunt, alæ, inguina, & id genus aliæ partes glandulosæ, quæ blanda medicamenta & leuiter digerentia exposcunt. Aliæ verò compactæ, densæ ac duræ, quales sunt neruosæ & membranosæ, quæ non solùm acria, sed & quæ tenuitate par-
H tium donata sint medicamenta desiderant, eò quidem maiore, quo sunt duriores, cōpactiores & densiores, quoq; altius sitæ sunt. Facilè enim per molles fungosas & raras medicamentum transit, & ex iisdem facilè tenuatus à digerētibus humor exhalat. Cōtrà verò ægrè in duras densas & compactas ingreditur vis medicaminis, ægreq; ex ipsis quod resolutum est exit.

Alia verò à conformatione simul & positu ducitur. Ponatur, exēpli gratia, iecur antè dicto affectu laborare, & in extremis uenarum angustijs impa-
A *ctos esse humores lentos aut crassos, aut multos: an non cibo & potu extenuante primùm quidem craßitiem ac lentorem promptum est extenuare?*

posteà uerò quod infestat, non per cæcas & angustas uias solùm sed & latas euacuare? In iecore enim sunt uenæ & patentiores & plurimæ, desinunt autem quæ in gibbis sunt, in cauam uenam: quæ uerò in simis, in portam. Quocirca iam promptißimum tibi est, humores in utrislibet sint farcti, uacuare: ad uentrem quidem trahendo, si in simarum uenis impacti sint, medicamentis attrahendi ui præditis, per cauam autem uenam, si in ei proximis uenis, ad urinas deducendo. B

Tertia indicatio à partis formatione & positu, societateq; quam cum aliis partibus habet, sumitur. Quod vt clarius intelligatur, ponamus iecur eo laborare affectu, de quo modò disputabamus, propter enim situm & formationem eius alia à superiore adhibenda est curatio. Quum igitur non tota defluxio humorum retrahi, deriuari aut repelli intrò potuerit, sed in exiguis extremisq; visceris huius venis pars humoris relicta sit, quæ ob lentorem crassitiem aut multitudinem vehemēter impactam antedictis reme- C

remediis non cesserit, quærenda est alia cu-
rãdi ratio, quam ex eius formatione & situ
inuenire licet. In eo enim sunt tum exiguæ,
tum magnæ plurimæq; venæ: quarum aliæ
cum caua vena, aliæ cum porta societatẽ ha-
bent. Nam quæ in gibbis sunt, cũ caua: quæ
verò in simis, cum porta iũctæ sunt. Quum
D igitur quod relictum est, intrò ferri, vt mo-
dò dicebam, nec pulsu nec tractu possit, nec
scarificatione foras educi, tentanda alia via
qua liberari ab his iecur possit. Cumq; ob
lentorem ac crassitiem ita hæreant, vt nec
trahi nec pelli possint, extenuare ac incide-
re oportebit: posteà verò euacuare vel per
aluum, vel cum vrinis. Nam in eo viscere
sunt latæ venæ, per quas hi humores ferri
possunt, ad ventrem quidẽ qui in simæ par-
tis exiguis venis impacti sunt: (ad portam
enim hæ perueniunt, & hæc ad intestina) ad
vrinæ verò meatus ferũtur humores qui gib
bis hærent. Nam & in his venæ sunt quæ ad
E cauam perueniunt, ab hac verò per emulgen
tes ad renes, & ab his ad vesicam. Porrò au-
tem extenuantur ac inciduntur eiusmodi
humores cibo & potu, non autem medica-
mentis. Horum enim vsus magis, illorum
verò minus lædit. Inter extenuantes cibos
alii crassarum sunt partium, cuiusmodi ra-
pa est & cepa, & id genus alia: quæ si coctu-

ra acrimoniam suam exuant, crassum sanguinem gignunt, ad creandas obstructiones aptissimum. Hæc igitur vtraque vi pollent, nempe crassi humoris extenuandi, si cruda: & generandi, si cocta edantur: atque horum vsus tollendis obstructionibus minus idoneus est. Alii verò substantia tenues sunt, & tenuandi vi præditi. Atque F horum rursus alii cibo, alii medicamento sunt propiores. Cibo enim proximi sunt hordei cremor, ficus aridæ, amygdala, pistacia, mel, & id genus alia quæ ex Galeni libris de alimentorum facultatibus, de euchymia & cacochymia, deque extenuante victu sunt petenda. Atque hæc exiguam delendæ obstructionis vim obtinent: ideoque in exiguis tantùm affectibus, & in partibus quæ intemperie non laborant, vtendum est. Medicamentosi autem cibi alii coniunctum habent acorem, frigidique sunt, vt oxalidis & vuæ, aliorumq; fructuum immaturorum succus: qui- G bus præcipuè vtendum est cum obstructæ partes intemperie calida laborant: quemadmodum his quæ cum tenuitate coniunctam habent acrimoniam, in intemperie frigida, quale est sinapi, cappares, allium, nasturtium, porrum, apium, anethum, cyminum, vinum vetus subtile calidum. Non-

nun

nunquam hæ duæ qualitates, nempe acor & acrimonia, cum tenuitate iunguntur, vt in aceto, quod & acidum & acre eſt: quo ſolo in tollendis viſcerum obſtructionibus ob eius vehementiam nõ vtimur, ſed cum aliis

H miſto, oxymelitis enim in febribus ex bile natis celeberrimus vſus eſt. Cæterùm in genere tenuantium ac incidentium ſunt quæ cum partium tenuitate ſalſedinem habent, cuiuſmodi muria & ſalſamenta ſunt, quibus in quartanis ſaluberrimus eſt vſus, vt docet Galenus libro priore de curandi ratione ad Glauconem. Perſpicuum itaque eſt quæ ex his in quibus affectibus adhibenda ſunt.

Præter has uerò altera ab ipſo iecore tanquam uenarum principio ſumitur indicatio. Quoniam enim iecur natura non ſe ſolum (quales ſunt plurimæ animantis partes) moderatur, ſed & in

A uenas uim ſuam tranſfundit, periculum eſt, ſi laxantibus tum perfuſionibus tum cataplaſmatis robur eius reſoluamus, ne ipſum in primis, deinde omnes eius uenas inefficaces ad obeundas ſuas actiones reddamus. Quocirca in eius curatione nonnihil adſtringentium medicamẽ=

torum miſcendũ eſt. Sed quoniam in alto admodum corpore eſt ſitum, periculum eſt ne adſtringentis medicamenti facultas reſoluatur, niſi ab aliqua materia tenuitate partium donata: qualis eſt odoramentorum, deducatur. Præſtat autem B *adſtringens medicamentum ſtatim ab ortu uim odoram habere, quod enim duas habet congenitas qualitates ac facultates, efficacius eſt.*

Quarta indicatio à iecoris facultate ducitur, hoc enim viſcus ex eo partium genere eſt, quæ & ſe & totum corpus diſpenſant. Id enim non ſolùm materiam ſuggerit vnde corpus alitur, ſed & vim inſerit qua familiare ſibi alimentũ attrahit, cõtinet, & concoquit, & inutile reiicit. Sanguinem enim per venas diſtribuit tantum talemq́;, quantum qualemq́; vnaquęq; pars deſiderat: quẽ adepta apponit, agglutinat, & ſimilem ſibi reddit. Magna igitur cura ſeruãda hæc pars eſt. C Itaq; ſi per halitũ digerere quod in eius exiguis venis farctũ eſt velimus, ſummopere cauendum eſt ne robur reſoluamus, & ab eo prodeuntes omnes venas inefficaces ad ſuas functiones obeundas reddamus, adhibitis

per-

perfusionibus,fomentis, cataplasmatis, emplastris,& id genus aliis laxandi vi præditis. Laxant autem aliâs quidē humectādo,aliâs calfaciendo,aliâs emolliendo,aliâs euacuan
D do. Iecur autem etiā si præter naturā durū nō sit,aut coactū,aut scirrho obsessum, aut tensum,laxari tamē potest, si immodicè humectetur,aut calefiat. Humiditas enim natiuam eius firmitatem remittit, calor substantiam dissoluit ac dispergit. Cum calidis igitur & digerentibus medicamentis miscenda sunt adstringentia,quæ alioqui dissoluendā dispergēdamq; visceris substātiā seruent. Sed quoniam in alto corpore iecur situm est,adstringentiaq; medicamēnta motu pigra sunt,periculum est ne antè quàm ad affectum locum eorumvis perueniat,in ipso itinere resoluantur. Igitur cum his miscenda sunt quæ partium tenuitate polleant, vt
E intrò celerius ferantur:cuiusmodi sunt odoramenta,ferè enim partium tenuitate hæc donata sunt,cuiusmodi cinnamomū est,cassia,myrrha,nardus,iuncus rotundus odoratus,& id genus alia. Præstat verò ea adhibere quæ natura adstringant simul & odorata sint. Commodiora enim sunt, vtpote quæ melius permista sint quàm quæ arte parantur, melius enim accuratiusque natura miscet quàm ars, elementa enim tota per

tota, & substantias totas per totas accuratè miscet. Quod autem sic mixtum est, nulla in parte nō habet vtranque vim. nempe adstringendi & odorandi, proindeq; & tenuādi. Quæ autem arte miscentur, in aliis partibus plus adstringentium, in aliis plus tenuantium sæpe habent. præsertim si negligenter parentur: atque ita non semper hæc æqualiter adstringunt & tenuant. F

Itaque uacuetur quod præter naturam in partem iam fluxit, natiua uerò humorum symmetria conuenientiáque superſit. Conſiderādum & hic, an à fluxionis qualitate, eius partis temperatura mutata ſit (ſi quidem pituitoſa erat, refrigeratum: ſin bilioſa, calfactum iecur eſt) ut abſolutè curata intemperie, ſanitas reſtituatur. Reſtituemus autem, contrariam qualitatem obijcientes, ut in intemperaturarum curatione diximus, tantum unamquanque partem refrigerantes, quantum eius calor exceſſerit. Quocirca rurſus hic neceſſariò eius natiua temperies cognoſcenda eſt. Nam quo modo ſcire poterimus par- G

tis

*tis natura frigidioris aut calidioris exu-
perantiam, aut quando à refrigeran-
do cessandum sit, si caloris natiui mo-
H dum ignoremus? Eadem ratione si frigi-
diorem calfacientes, ignoremus natura-
lis eius frigoris modum. Itaque neque
quod commodè calfaciat, neque quan-
do à calfaciendo cessandum sit, inuenire
poterimus.*

Dicebamus modò in proposito affectu
plures esse eius differentias, nempe plenitu-
dinem totius corporis, influxum humorum
in partem aliquam, & intemperiem ab eo-
rum qualitate contractam. Dicebamus rur-
sus intẽperiẽ hanc nõ posse nisi sublata ob-
structiõe curari: nec hãc nisi vacuato corpo
re vniuerso. Itaq; intẽperies quã eiusmodi
A defluxio peperit, omniũ vltima curationem
recipit: quæ quoniã sublata eius causa est, nẽ
pe humores, vnicã habet indicationẽ, nempe
cõtrarietatẽ. Talis autẽ relicta intemperies
est, qualis erat humor qui hanc inuexit. Nã
si frigidus erat, frigidam: si calidus, calidam
intemperiem intulit. Calida igitur frigidis,
frigida calidis curari debet, eodem adhibi-
tis excessu, quo pars intemperata à naturali

stat

ſtatu receſsit:vt in commentariis noſtris in Galeni libros ad Glauconem demonſtrauimus.

Quoniam de his abundè diſputauimus, ad ea quæ numero præter naturam inſunt, iam tranſeundum eſt. Quorum quum duplex ſit differentia, quibus pars aliqua deeſt, hanc ſarcire ſtudemus, eo quem paulò antè diximus modo naturæ famulantes. Quibus uerò abundat, recidere uel ſcalpro, uel igni, uel adurente medicamento. Hæc igitur omnia ferè ſaneſcunt, ſed non omnia generantur: ut in libro de ſemine proditum eſt. Quædam autem non gignuntur, ſed in eorum locum aliquid ſubſtituitur: ut ſi os omnino exemptum ſit, altera materia quæ ab oſſe & carne differat, in ea ipſa parte regigni poteſt, quæ ueluti caro quædam calloſa eſt, aut callus carnoſus, qui temporis proceſſu in naturam magis calloſam tranſit, initio ſtatim potius carnem referens. In quacunque autem parte amiſſa materia eſt, quæ nec eadem B C

ſpe

specie nec similis restitui potest, ornatum quendam tertius scopus inuenit, ut in mutilatis.

Numerus partiũ præter naturã aut abundat, aut deficit, vt antè declaratũ est, vtrũq; vitium vel ex genere est naturali, vel gene-
D re præter naturam. Sextus enim digitus aut tertius testis est ex genere naturali, quemad modum vnus testis, aut tres tantùm digiti. Quod præter naturam abundat, id aut corpori adnascitur, vt acrochordõ, myrmecia, fauus, atheroma, callus, & alia id genus. Aut in spatiis continetur, vt pus in abscessu, lumbrici in ventre & intestinis, lapis in renibus & vesica, in oculis pterygion & suffusio, Quæ autẽ deficiũt partes, non omnes sanescunt. Ex his tamẽ quædã specie eædẽ omnino regignuntur, vt caro: quædam non eædẽ, sed similes, vt substãtia inter carnẽ & callũ media, quæ processu temporis callo similior redditur. Quædam verò nec eædem nec si-
E miles regignũtur, quales sunt mutilatæ, atq; in harũ locũ aliquid arte reponimus nõ tam ad vsum, quàm ad ornatũ & pulchritudinẽ. Nam sæpe detruncato naso aliũ inferimus eiusdẽ coloris & figuræ. Turpissima enim est facies quæ naso caret. Quomodo autẽ eandẽ cũ priore ac similem generare oporteat,

teat, abundè declaratum est quum de vnitatis solutione tractaremus.

Perspicuum autem est genus hoc cũ eo communitatem habere, quod ad magnitudinem pertinet. Quod enim ex eo secundum naturam est, magnitudini uicinum est. Solum autẽ dissidet cum præter naturam est. F

Quemadmodũ numerus, ita magnitudo prçter naturã duplex est: vna quidẽ quæ exuperat, altera cui aliquid deest. Quod exuperat, vel ex genere naturali est, vel ex genere præter naturã. Quod igitur numero excedit, quodq́; magnitudine minutum est: si quidẽ ex genere naturali sit, idẽ magnitudine vel excedit vel deficit, & non contrà. Sextus enim digitus & numerum auget, & magnitudinẽ: quẽadmodũ si quintus desit, numerus deficit, & magnitudo minuta est. G
Sed nõ si magnitudo præter modũ excreuit aut decreuit, protinus redundat aut deficit numerus. Excrescere enim aut minui caro potest manente eodem partium numero secundũ naturam. Si verò excedẽs numerus ex genere præter naturã est, nihil habet cũ magnitudine commune, sed omnino dissimile est, lapis enim in renibus vel vesica numer

merum auget, sed non magnitudinem.

In quo genere primùm quod abũdat, tollendũ: aut si assequi id nequeas, transponendum est: ut in suffusionibus.

H Quæ in hoc genere præter naturam continentur, aut tolli aut transponi debent, vt suffusio in oculo, & lapis in vesica, de quo antè verba fecimus, quũ de obstructiõe cõmentaremur. Multa enim eiusmodi non solùm numeri, sed & obstructionis rationẽ habent. Lapis enim quatenus vesicæ meatum obturat, ad obstructionis morbũ: quatenus verò in vesica est, & vrinæ viã nõ præcludit, ad numerũ refertur. Tolli igitur quod pręter naturã redundat, & actionẽ impedit, debet, quod si fieri non posit, transferendũ in alium locũ est: quemadmodũ in suffusione, quam græci ὑπόχυμα vocant, vulgus cataractã, est enim humorũ lentorum effusio

A inter ceratoidem & crystalloidem tunicã. Per initia enim quũ humor adhuc liquidus est, digerentibus tollatur, quum verò iam temporis processu concreuit, aut aurea vel argentea acu aut ex alia læui materia transponatur: vt in alio opere fusius differemus.

Quibus autem non integræ quidem partes, sed ex his portiones imminutæ sunt

ſunt uel auctæ præter modum, alere qui dem ac generare quæ deficiunt: quæ uerò redundant, demere ac minuere, reprimereq; oportet.

Integræ partes ademptæ, vt brachium & B pes, reſarciri non poſſunt: vt antè declaratũ eſt: ſed ex his portiones, vt caro quæ eadem omnino ſpecie regignitur, vt in vlcere cauo, & totius corporis macie. Oſſa verò, nerui, & aliæ ſolidæ partes nõ eædẽ generãtur, ſed in earũ locũ ſimile quidpiã ſubſtitui poteſt, vt callus: quẽadmodũ antè declaratum eſt. Quę verò excreuerũt, demere ac minuere reprimereq; oportet, hoc eſt ἀφαιρεῖσθαι, καὶ καθαιρεῖν, demi enim ac minui quod iam excreuit, et reprimi quod adhuc excreſcit, debet. Demũtur quę excreuerũt, medicamẽtis quæ græci σηπτικὰ vocãt, quæ auctã ſubſtãtiã τήκουσι καὶ συντήκουσι, hoc eſt abſumũt & C colliquãt, cuiuſmodi eſt auripigmẽtũ, ſandaracha, & id gen⁹ alia. Καθαιρετικὰ aũt reprimũt, & leuiter abſumũt, nẽpe extimã carnẽ. Proxima enim facultate ſunt quæ valenter detergent, & cicatricẽ inducunt. Igitur vbi plurimũ caro exuberat, ſepticis vtendũ eſt.

Vnde neq; alius in ipſis finis eſt, neq; genere diuerſa remediorum forma.

Qu

Quemadmodum enim numeri & magni-
D tudinis vitia quæ in genere naturali conti-
nentur, coëunt, eademq; sunt, ita eundē ha-
bent curationis scopū, eandemq; remedio-
rum formā. Vtraq; si deficiunt, resarciri de-
siderant alendo ac nutriendo. Si excedunt,
demi ac minui, si nō integræ partes sint, sed
ex his portiones. Quòd si parte integra in-
auctum membrū sit, vt digito aut testicu-
lo, excidere oportet vel scalpro, vel igni,
vel adurente medicamento.

*Sed ad reliquum salubrium causarū
genus ueniendum est, quod ea emendat
quæ suo loco exciderunt, ueluti ossa se-
dibus suis emota, & intestina in scro-
tum prolapsa. Illa quidem uiolenta tēn-
E sione uel impulsione, hæc dilatatione
uel ruptura continentis membranæ fiūt.
Itaque curantur priora quidem aduer-
sæ partis tensione, & in aduersam par-
tem repulsione: posteriora uerò si con-
tinens membrana cogatur ac firme-
tur, quæ quemadmodum fieri debeant,
in libris de curandi ratione explica-
tum est.*

Offa ſuis ſedibus mouẽtur violenta vel extenſione, vel impulſione. Extenſio fit ab humoris influxu in articulũ, aut aliqua alia materia quæ cõiuncta offa diducit: ſine tumore, ſi exigua fluxio ſit, velut in coxendicum doloribus, cũ tumore verò, ſi magna. F
Nam tunc non ſolùm offa dehiſcunt, ſed & ſuo loco expelluntur in hanc vel illam partem, quò ſcilicet humor magis propulerit. Vtrunq; affectum luxata latini, priorẽ græci παραρθρήματα, poſteriorem ἐξαρθρήματα vocant. Nonnunquam autem à forinſecus incidentibus vehemẽtius expelluntur, vt in lucta, caſu, ſaltu, & id genus aliis, in quibus ſæpe etiam nerui & vincula rumpuntur, atque interdum oſsium ſupercilia franguntur: vnde ſuo loco offa omnino excidũt. Nonnũquã articulos humiditas reddit lubricos. Nonnũquam verò acetabula, hoc eſt cotylæ, parùm profundæ ſunt: vnde ſine magna vi excidere poſſunt. Curantur igitur offa quidem ob humorum influxum diducta vacuatione. Vacuatur autem, ſi exiguum ſit quod incidit, digerentibus medicamentis. Si verò ingens ſit fluxio, primùm ſanguinis miſsione, vel purgatione, vel vtroque: deinde humoris qui in parte relinquitur, digeſtione ac diſcuſsione. Quum verò ſuis ſedibus exciderunt offa, extendi ad- G

uersa vincula ac nerui debent, postea verò reponi, in oppositam qua exciderũt partem repellendo. In scrotum descendunt quan-
H doque intestina, quandoque verò omentũ. Prior affectus enterocele, posterior epiplocele dicitur. Descendunt autem vel ob dilatationem vel rupturam meatus qui à peritoneo ad testiculos procedit: dilatantur autem nimia laxitate, quam humiditas parit: rumpuntur verò subito ac vehemẽti motu. Curantur autem eiusmodi affectus antè dicti meatus ac tunicæ substantiam cogendo ac firmando: quod per adstringentia fit, vt alibi docebimus.

Deinceps autem de his differendum est quæ in priore sermone distulimus. Hæc autẽ προφυλακτικὰ *græci, nos præcauentia dicimus. Quorum triplex est in genere differentia; una quidem homi-*
A nis inculpata ualetudine fruentis: altera de qua conqueri liceat: tertia uerò ægrotantis est. Primum autem genus, quod ut antè diximus, duplex est, ad salubrium: secundum autem ad præcauentium: tertium uerò ad curantium disputationem pertinet.

Galenus dum ſalubres cauſas prius tracta ret, eas quæ in humoribus conſiſtunt, in hũc vſque locum diſtulit: in quibus has maximè verſari ſcribit, quas omnes generaliter προφυλακτικὰς vocat, quanquam hæ propriè προφυλακτικὰ dicuntur, quæ venturis morbis proſpiciunt. Salubres autem cauſæ, aliæ præſentẽ morbum profligant, aliæ verò à futuro præcauẽt, quæ peculiari nomine, vt modò dicebam, προφυλακτικὰ appellãtur. Præſentem autem ſanitatem intelligo hominis non tantùm abſolutè ſani, optimeq; conſtituti, ſed & cuiuſcunque natiuam ſanitatem habentis, qualem ſcilicet ab initio accepit, ſiue ea perfecta abſolutaque ſit, ſiue ab optima declinet, modò talem in præſentia ſeruet, qualis ab initio erat, atq; hoc loco Galenus eã inculpatã vocat, & de qua cõqueri non liceat. Eam verò de qua queri liceat, intelligit quæ nõnihil à ſua natiua deflexit citra actionum offenſionem, ſed tamẽ quæ niſi ei prouideatur, breui lapſura in morbũ ſit. Primum itaque ſalubrium cauſarum genus duplex eſt, quemadmodum & ſalubre corpus duplex: vnum quod optimam, alterum quod non optimam ſed tamen natiuam ſanitatem tuetur, illam paulatim corrigendo, hanc in meliorem ſtatum mutando, aut eam ſeruando. Corrigenda enim,

B

C

ſi

ſi per otium & facultates liceat, eſt, ſin minus, ſeruanda. Hoc igitur cauſarum genus ad conſeruantium, ad præcauentium verò ſecundum, tertium ad curantium tractationem pertinet.

D *Vniuerſum autem hoc genus in humoribus maximè conſiſtit: quos nec lentos, nec craſſos, nec multos, nec admodũ calidos aut frigidos, nec mordaces nec putres, nec peſtilentes eſſe oportet. Aucti enim morbos gignunt. Augentur autem interdum quidem ab eadem cauſa quæ ab initio eos procreauit, aliquando uerò à cibis corporis humores in ſuam naturam immutantibus.*

Humores in quibus ſalubres cauſæ verſantur, nec lẽtos nec craſſos, nec multos, nec admodum calidos aut frigidos, nec mordaces, nec putres, nec venenatos eſſe oportet, aucti enim morbos gignũt, humorum enim

E lẽtore craſsitie & multitudine corporis ſpiracula obſtruũtur: vnde putredo in corpore naſcitur, quæ febres accendit, tales quidem, quales humores ſunt qui putreſcunt. Multitudo itẽ natiuũ calorẽ ſuffocat, vaſa rũpit, & fluxionem parit, quæ pro loco in quẽ in-

fluit, varios morbos gignit: phthisin quidē, si in pulmones: arthritidē, si in articulos: lassitudinē, si in musculos. Pituita autē febres quotidianas, œdemata, morbos comitiales, & hydropes. Flaua bilis febres tertianas, causos, erysipelata, & herpetes. Atra verò bilis febres quartanas, cācros, carbūculos, elephātiases. Mordax humor ac salsus pruritū, scabiē, & similes affectus. Putris materia in intestinis & ventre lūbricos, venenati humores syncopas, & animi deliquia, ac tandem mortem. Augentur autem eiusmodi humores aliquando quidem ab ea causa quæ primùm eos genuit, aliquando verò victus ratione. Causa igitur quæ hos humores procreat, duplex est, altera materia, altera efficiens. Materia, ex qua quidē & fiunt & augētur, cibi sunt & potus. Crassi enim crassum, viscosi viscosum, acres acrem humorem generant. Causa efficiens facultas est sanguinis procreatrix, quæ in iecore primùm, deinde venis sita est, ea ex elemētorū mistione constat, quare si probè mista sint, validā: si improbè, inualidam hāc esse oportet. Iecur igitur temperatum, sanguinem: frigidum, pituitam: calidum, bilem gignit. Quū ergo aut antecedens victus ratio, aut iecoris intemperies, aut vtrunque, humorem vitiosum in corpore genuerunt, si vitiosus

F

G

cib

cibus,& qui similem priori sanguinẽ gignit, adhibeatur,maneatq; eadem iecoris intemperies,necessariò augetur humoris vitiũ nõ solùm quantitate,sed & qualitate. Quum
H verò corporis humores probi sunt, sed victus ratio est improba, hoc est ex qua succus crassus viscosus calidus frigidus acris aut venenatus generatur,humorum malignitas increscit. Non enim solùm sua præsentia victus eiusmodi humoris molem auget,sed & præcedentem corrumpit. Nã animal quantumcunque probum sanguinẽ habeat,si prauis cibis vesci assuescat, malignis humoribus corpus implebit.

Horum autem curandorum duplex est scopus,nempe immutatio,& euacuatio.Immutantur uel ab ipso corpore eos concoquente, uel à quibusdam medica-
A *mentis,in quibus tũ ea continentur quæ animaliũ uenenis medentur,græci* ἰοβολα *uocant: tũ quæ exitialia pharmaca permutant.*

Humores in quibus cõmemoratũ causarũ genus versari modò dicebamus, alii sola quantitate, alii sola qualitate delinquunt, vt crassi, viscosi, calidi & frigidi. Alii tota substantia naturaque cõtrarii sunt, vt acres,

putres, & venenati. Primi ſola vacuatione egent, ſecundos in ſubſtantiam noſtram natura interdum ſola, interdum verò adhibita cõtraria qualitate mutat. Frigidos enim calida, & frigida calidos: craſſos tenuantia, & lentos incidentia ad naturalem ſtatũ no- B
bisque familiarẽ perducunt, atque hi vacuatione non egent, niſi qualitate redundent: acres verò ac putres venenatique in meliorem quidem ſtatum mutari poſſunt, ſed in ſubſtantiam noſtram nõ poſſunt, vt cui tota ſubſtantia contrarii ſint. Mutãtur autem putres quidem & acres à natiuo calore in pus, aut aliud quidpiam puri ſimile: poſteà verò aut ab excretrice facultate expelluntur, aut à medicamentis expurgantur. Venenati autem quodammodo immutantur, nõ autem vel in pus, vel in ſubſtantiam noſtrã conuertuntur, exui tamen eorũ malitia po- C
teſt, aut foras protrudi medicamentis quæ græci alexiteria vocant, cuiuſmodi eſt antidotus theriacæ. Quoniam igitur venena aut ſua frigiditate, aut calore, aut tota ſubſtantia lædunt, adhibenda ea ſunt quæ calfaciant, ſi frigidum: vel refrigerent, ſi calidum: vel exiccent, ſi humidum: vel humectent, ſi ſiccum id ſit: vel ſi tota ſubſtantia contrarium ſit, quæ immutent, ac innocentia reddãt. Hæc autẽ media eſſe opor-

tet

tet inter corpus & venena. Nã quæ propinquiora veneno sunt, vt venenũ lædunt: quæ verò à veneno plurimũ distãt, corpori nihil D prosunt. Similiter autẽ largius sumpta, grauem noxam corpori inferunt: parcius verò, à natura vincuntur: proindeque nihil aut parum prosunt, quare ea mediocri mole sunt exhibenda, vt Galenus libro quinto de simplicium medicamẽtorũ facultatibus docet.

Euacuantur autem à medicamentis potenter calfacientibus, & purgationibus, clysteribus, & sudoribus, & uomitionibus, atque hæ sunt communes eorum uacuationes. Propriæ uerò *ex locis in quibus aceruantur, sumuntur: quẽ admodum in libris de sanitate tuenda, præsertim tertio & quarto docuimus,* E *ubi de laßitudinibus alijsque laßitudini proximis affectibus disputauimus. Prõptius enim primarum uenarum excrementa per uentrẽ, iecoris uerò per urinas expellũtur, & per sudores, qui in toto corporis habitu continẽtur: quẽadmodum per palatũ aut nares aut utrunque, quæ caput occupãt: & quæ in latis*

thoracis spatijs sunt, per guttur unà cũ tußi reijciuntur. Quæ uerò in renibus uel uesica resident, per urinas.

Humores, vt modò dicebam, alii immutari à natura in substantiã nostram possunt: F atq; hi vacuatione non egent. Alii verò nõ possunt, ideoq; vacuatione egent. Vacuantur autẽ sectione venæ, calfacientibus medicamẽtis, purgationibus, clysteribus, aut sudoribus. Multitudo enim humoris in venis, vacuationem quæ venæ sectione fit, postulat: quæ autem qualitate delinquunt, alias vacuationis differentias desiderant, quæ à locis in quibus resident, desumuntur. Quum igitur vacuatio per affectũ locum, aut affecto loco quam maximè fieri potest commodè vicinum facienda sit: quæ in simis iecoris partibus primisq; eius venis, sunt per ventrem: quæ verò in gibbis, per vrinas vacuan G tur: priora purgãtibus, posteriora diureticis medicamentis. Per sudores verò, quæ in toto corporis habitu residẽt, adhibitis frictionibus, vnctionibus, exercitationibus, aliisq; similibus, quæ Galenus θερμὰ ἱκανῶς esse iubet, hoc est quãtũ res ipsa efflagitat, calida. De quibus idem autor libro tertio & quarto de sanitate tuẽda abundè tractauit. In tertio quidem de apotherapia & lassitudinibus

ex exercitatione partis, quarto verò de spõ-
tè natis lassitudinibus. Quæ verò in capite
sunt per palatum quidem extrahuntur dia-
H massematis & gargarismis: per nares verò
errhinis. At quæ in thorace continentur, cũ
tussi per asperam arteriam reiiciuntur: per
vrinas verò, quæ in vesica & renibus sunt.
Commodè enim per has vias ex antè dictis
locis excrementa vacuantur.

Retrahendi autem ad lõginquißima, communis est omniũ partiũ indicatio, quẽadmodum deriuandi ad propinqua.

Αντίσπασις est fluentis humoris retractio
in partem aduersam: quam ad longinqua fa-
ciendã esse nũc docet Galenus. Quod per-
petuò verũ nõ est. Necessariò enim ad pro-
pinqua fit, quũ excretrix facultas vehemẽ-
A ter est cõcitata, morbus magnus est, celereq;
remediũ efflagitat, & humor cũ graui peri-
culo in affectã partẽ influit: vt in commẽta-
riis nostris in posteriorem Galeni librũ ad
Glauconẽ docuimus. Quòd si affectus exi-
guus sit, nec celerẽ curationẽ exposcat, nul-
lũq; periculũ ex fluxione timeatur, ad lõgin-
quũ retrahere oportet: vt in humorum flu-
xione quæ ad genu fit. Hæc enim pars sine
periculo fluxionem excipit, nec præceps
remedium requirit. Itaque in longinqua
flux

fluxionem reuocare oportet, humor verò quum iam locũ obsedit, non retrahi in longinquã partem, sed in vicinam deriuari debet. De his autem nunc fusius disputare superuacuum foret, quum in antè dictis commentariis abundè sint pertractata. B

Quæcũque uerò eiusmodi affectiones curant, salubres causæ dicuntur: quemadmodum morbosæ, quæ has adaugent: & neutræ, quæ neque lædunt, neque iuuant. Posset autem quispiam ne quidem causas omnino appellare, quales multi sophistæ sunt, qui rerum differentias cõtemnunt, plurimum uerò temporis in nominibus conterunt: aduersus quos in alijs operibus plurima scripsimus. Hæc igitur est artis pars quæ prophylactice dicitur. C

Quæ antedictas affectiones, inquit, summouent, causæ salubres dicuntur: quæ verò adaugẽt, morbosæ: quæ nec augent nec tollunt, neutræ appellantur. Quemadmodum enim corporis affectus omnes inter salubrẽ & morbosum tam simpliciter, quàm in præsentia constituti, neutri dicuntur, ita & causæ omnes inter salubres & morbosas tam sim

D ſimpliciter quàm in præſentia, neutræ vocā tur. Salubres dico, quæ ſanitatem tuentur, corrigūt aut efficiunt. Morboſas verò, quæ morbum adferunt vel augent vel fouent. Neutras verò, quæ nec hoc, nec illud efficiunt: hoc eſt quæ nec morbum gignunt vel augent vel fouent, nec ſanitatem tuētur, vel corrigunt, vel efficiunt: ſed medium inter vtrunque extremum ſtatum quem neutrum appellamus, ſeruant. Quoniam igitur propoſiti affectus neutri ſunt cauſæ quæ hos ſeruant, quæ ſcilicet nec obſunt nec iuuāt, neutræ erunt. Quemadmodum enim quæ optimam ſanitatem tuentur cauſæ, quæque mediam inter optimam & neutram vel tuentur E vel corrigunt ſalubres: & quæ morboſum ſtatum vel adferunt vel augent, morboſæ: ita quæ neutrum ſtatum ſeruant fouentq;, neutræ appellantur.

*Conualeſcentibus autē ex morbo, ac ſenibus ea debetur uictus ratio, quæ græcis analeptice & anathreptice dicitur, hoc eſt inſtauratrix & altrix. Qualis uerò ſit eorum affectio, & quibus potiſsimùm cauſis ad naturalē ſtatum reuocentur, in libris de curandi ratione la*F *tè ac diffusè diſputatum eſt: in hoc autem*

tem opere summatim docebimus.

Analeptice, victus ratio est, quæ conualescentium ex morbo vires reparat: Gerocomice, quæ sanitati senum prospicit, vtrisque communis est anathreptice. Nam tam conualescentes quàm senes eodem ferè modo aluntur atq; reficiũtur. Quoniã autẽ ex leui occasione senilis status in morbum decidit, simili victus ratione his qui ex morbo conualescunt, curari debent. Hæc autẽ media est inter eam quæ sanorum propria est, & eam quæ ægrotantiũ: vt mox docebitur. G

Eiusmodi igitur est hæc affectio. Probus quidem sanguis est, sed paucus, cum quo & spiritus uitalis, ut uocant, & animalis. Solidæ quoque partes sicciores, unde & earum uires imbecilliores, ob quas uniuersum corpus frigidius existit.

Videtur hoc loco Galenus de his solùm qui ex morbo calido & sicco conualescunt, verba facere. Maximè enim eiusmodi morbus humiditatem dissipat, & partes solidas vniuersumq; corporis habitũ desiccat. Sed H si rem penitus intueamur, nullum omnino corporis totius morbum inueniemus, qui si diutius perseueret, hæc mala non inuehat,

siue

siue is calidus siue frigidus sit, siue siccus siue humidus, siue ex his mistus, semper enim imbecillitatem gignit, imbecillitas verò atrophiam, vt quæ aut parũ aut nihil concoquat, vnde sequitur sanguinis & spirituum penuria, totiusque corporis refrigeratio, ac caloris natiui inopia: vnde solidæ partes infirmæ redduntur. Negare enim nolim eiusmodi incõmoda ex calidis siccisque morbis quàm frigidis & humidis maiora nasci. Quòd verò id sanguinis quod in conualescentibus

A relinquitur, probum sit, vel ex eo constat, quòd corpus tum ab humoribus vitiosis purum sit: alioqui conualescentium status omnino morbosus esset. Siue igitur morbus qui præcesit, ex humorũ vitio natus sit, siue ex sola intemperie, cõualescentiũ corpus vitiosorum humorũ expers esse debet. Nam non alio modo cõualescere corpus dicitur. Senum verò sanguis non simpliciter, sed pro ætatis ratione probus est.

Salubres autem causæ commemoratam affectionem emendant, quæ, ut summatim dicam, celeriter ac tutò corpus

B *alunt: particulatim uerò, moderatus motus, cibus, potus, & somnus. Motuũ uerò materia, gestationes sunt, ambulationes,*

nes, frictiones, & balneæ. Quòd si ex his multò melius habeant, quotidiana opera paulatim tractent. Cibos autē interdum quidē humidos coctuq; faciles & minimè frigidos sumant, tēporis uerò progressu & eos qui uberius alant. Commodè uerò in potu uinum datur, ætate quidem medium, forma uerò purum ac pellucidum, siue id album sit, siue subflauum: odore iucūdum, quod gustu nec aquam omnino, nec uehemētem aliquam qualitatem referat. Itaque nec dulce sit, nec acre, nec amarum. De his autem, ut modò dicebam, in libris de curandi ratione fusißime est disputatum. C

Dubitari poteſt an quemadmodum conualeſcentium, ita ſenilis ſtatus inſtaurari dicatur, an potius conſeruari. Cōualeſcentes enim in priſtinum ſtatum redeunt, at ſenes reuera non redeunt, ſed tantùm in ſuo naturali ſtatu conſeruantur, aut certè impediuntur ne præproperè ad extremum ſeniū perueniant. Ipſis tamen quemadmodum cōualeſcentibus ex morbo analepticem tribuit Galenus. Vt id autem melius intelligamus, D

reuo

reuocãda in memoriã sunt quæ modò dicebamus: nimirum similem rationem conualescentes ex morbo, ac senes desiderare, ob id quòd simili ferè affectu ambo laborent. Ideò analepticem quam conualescentium propriam esse diximus, congruere senibus idem autor scribit. Quæ igitur horum amborum affectiones emendant causæ, vt loquitur Galenus, ex eorum genere sunt, quæ celeriter ac tutò corpus alũt. Celeriter quidem, ne si tardius quod exhibetur alat, vires deficiant. Tutò verò, quoniã non omnẽ cibum ac potum caloris imbecillitas confi-
E cere potest. Cæterũm celeriter alunt, cibus humidus, quique facilè concoquitur, vt ptisanæ sorbitiones, lac, & alia id genus: vinum ætate medium, purum, defecatumque ac lucidum, odore iucundum, gustu neque aquam neque aliam vehemẽtem alienamq; qualitatem referente, siue id album, siue flauum sit, humidus enim cibus facilè à ventre conficitur, & deducitur in emaciatum morbo corpus, ipsumq; alit ac instaurat. Vinum verò quale modò declaratum est, statim in corpus transfertur, calorisque natiui potissimùm substantiam reparat. Contrà cibus
F viscosus crassus durus frigidus, atque vt semel dicam, concoctioni contumax, omninò fugiendus est, vt qui nec celeriter alat

(tardè enim vt diximus conficitur) nec tutò: vires enim lædit ac obruit. Eadem ratione vinum rubrum & crassum tardè recipit concoctionem, moramque in ventre trahit. Aquosum verò substantiam quæ periit, non reparat. Acre & amarum contractam ex morbo & ætate siccitatem auget. Hæc notiora sunt quàm vt fusius explicari debeant, præsertim cum de his Galenus libro septimo de curandi ratione, & quinto de sanitate tuenda abundè tractarit.

Nunc enim singula percurrere non statuimus, sed tantùm eorum quæ in alijs operibus fusè disputata sunt, capita commemorare: quorum ubi numerum & qualitatem recensuero, huic libro finem imponam. Antè autem diximus alterum esse librum in quo de constitutione artis medicæ disseruimus: quē duo priores de artium constitutione præcedunt, uerùm hi quidem unà cum hoc quem nunc absoluimus, in eorum ordine quos fusè lateq; tractauimus, numerandi non sunt. Illi uerò hunc habent ordinem: De elementis iuxta Hippocra

tis

tis sententiam, liber unus: quem tres de temperamentis sequuntur: quorum duo priores de animantium, tertius uerò de medicamentorum temperamentis tractat. Eam ob rem opus de simplicium medicamentorum facultatibus, probè intelligi non potest, nisi tertio de temperamentis accuratè cognito. Alius autem liber exiguus, cui titulus est de inæquali intemperie, duos priores de elementis sequitur. Cui similiter alij duo parui succedunt: quorum alter de optima corpo-
A *ris constitutione, alter de bono habitu inscribitur. Sequitur aliud opus quod tres libros cõplectitur, de naturalibus facultatibus: quod, si lubet, aut post duos de tẽperamentis, aut post librũ de elemẽtis legere poteris. Post hũc uerò in pluribus libris de functionibus animæ disseruimus. Quoniã autẽ ad eas demonstrandas non parum conferũt ea quæ ex corporum dissectionibus nobis apparent, prius in illis te exercere oportet: quorũ*

maximè utilis est liber qui de anatomicis administrationibus inscribitur. Præ- B
ter hos autem plures alij sunt, quorum duo de dissectionis dissensione, unus uerò de mortuorum dissectione: quos ordine sequuntur duo de uiuentium dissectione. In *alijs uerò quibusdam speciatim ad initiatos de oßibus conscripsimus: in quo genere musculorum, neruorum, arteriarum & uenarum dissectio, & alia id genus habentur.* Et *liber cui titulus est, an sanguis natura in arterijs continetur.* Eorum *uerò qui partium actiones produnt, duo quidem sunt de* C
musculorum, tres uerò de thoracis & pulmonis motu: quibus deinceps succedit liber de respiratiõis causis, post hũc liber de uoce. De *animæ principatu, ac alijs omnibus quæ naturæ & animæ actiones inquirunt ac scrutantur, in opere de* Hippocratis & Platonis *placitis (quod ex multis libris constat) tractauimus.In eodem cõtemplationis genere*
sunt

ſunt libri de ſemine, quos ſeorſum ſcri=pſimus. Item de corporum diſſectione Hippocratis: quibus omnibus ſuccedit D opus de uſu partium. Ad morborũ autẽ cognitionem liber de locis affectis confert, & de pulſibus: in quo & de prænotione docemus. Librũ uerò de pulſibus alij duo præcedunt, unus quidem de reſpirationis, alter de pulſuum uſu. Liber autem de pulſibus in quatuor diſtribuitur: unum quidem de eorum differẽtijs, alterum autem de cognitione, tertium de eorum cauſis, & quartum de ea quæ ex pulſibus ſumitur prænotione. In hoc genere eſt liber ad initiatos, qui de pulſibus inſcribitur. Alium uerò librum uelut omnium horum compẽdium ſcribere in animo eſt, quem uel artem de pulſi E bus, uel cõpendium inſcribam. Ad hanc autẽ cõtemplationem cõferunt quæ in librum Archigenis de pulſibus enarramus ac interpretamur. Maximè uerò ad prænotiones cõducit cõmentatio de iudi

cijs: quã liber de diebus iudiciarijs præcedit. Sed et de spirãdi difficultate opus, tum ad præsentis affectus cognitionem, tum ad prænoscendum tam bonũ quàm malum morbi successum est utile. Omnium igitur horum nõnullorumq́; aliorum singularium librorũ cognitio utilis est: cuiusmodi est de causis euidentibus, de medica experientia, de extenuãte uictu, & de uenarum sectione ad Erasistratum, & de tumoribus præter naturam, similiter autem & de plenitudine; & id genus alij. Ad curandi autem rationem, omnium maximè necessarij sunt de morborum & symptomatum differentijs libri tres, in quibus morborum causæ tractantur. Præter hos alij tres sunt in quibus explicantur symptomatũ causæ. Sunt & de simpliciũ medicamentorum facultatibus libri, de quibus antè meminimus: & de medicamentorum cõpositione, quibus libri de curandi ratione succedunt. Seorsum autem de ualetudine F G

dine

dine tuenda opus ſcripſimus. Quod uerò ante hos omnes exerceri in opere de demonſtratione eum oporteat, qui artem cum ratione tractaturus ſit, in libro de optima ſecta declaratum eſt. Reliquos autem libros ac commentarios à nobis conſcriptos nunc percurrere neceſſarium non eſt, quum de hiſce omnibus alibi ſimus tractaturi in uno atque fortè altero libro quem ita inſcribemus, Galeni de proprijs libris.

H

Poſt tam fuſam luculentamq; Iacobi Syluii medici doctiſsimi explicationem ordinis legendorum librorum non ſolùm Galeni & Hippocratis, ſed & recentium quorundam medicorum, de ea diſputare non ſtatueram: ſed nõnulli ex amicis noſtris laborem hũc importunis ſuis efflagitationibus, ſubire me coëgerunt, mutilos enim fore aiebant commentarios hos, niſi vltimum hunc locum de ordine legendorum Galeni librorum exponerem. Quod cum honeſtè negare non poſſem, hunc quam potui diligentiſſimè conſcripſi.

A

Initio igitur huius operis triplicẽ eſſe omnẽ docendi rationem indicauimus: vnam

quæ ex finis notione per resolutionem fit: atque hanc inueniendis constituendisq́; artibus esse dicatam. Alteram huic contrariã, ex eorum compositione quæ resoluẽdo inuenta fuerunt, natã: eamq́; tradendis disciplinis per finis resolutionem inuentis, maximè esse necessariam. Tertiam verò quæ ex definitionis dissolutione fit, ad artis memoriam habendam. Triplex igitur disponen- B dorum Galeni librorum erit ratio. Prima ab his auspicatur, qui sanitatem tueri, emendareq́;, & morbum profligare docẽt, ad eos vsque, qui artis elementa tradunt, procedẽs, perpetuò ordinem seruans qui ex finis resolutione inuentus fuit. Cum igitur propositus finis sit corpus sanum vel tueri vel emendare si ita videatur, & ægrotum à morbo vindicare: cumq́; sanitas morbũ natura præcedat: primum ab his sumẽdum initium est, qui sanitatem tueri & corrigere, deinde ab his qui morbum propellere docent. Seruandæ autem sanitatis ratio, & morborum curatio, in assumendis, efficiendis, educendis, C & foris incidẽtibus posita est: vt antè declaratum est: quæ rite administrata sanitatem seruant & morbũ propellũt. Vt igitur rectè administrentur, cognoscenda sunt corpora quibus ipsa adhibentur. Rursus corpora non noscuntur nisi cognitis eorum partibus, quæ

ex

ex sua substantia,magnitudine,formatione, situ,& numero cognoscuntur. Resoluendũ igitur corpus est in omnes suas partes: quod nobis incidendi corpora ratio suggerit. Resolutas medicus contemplatur,cuius scilicet sint substantiæ,mollísne an duræ,cuius ma-
D gnitudinis & figuræ, quot numero sint, & quo modo inter se collocatæ. Nihil enim temerè sed boni gratia omnia natura facit. Ex simplicibus verò composítæ cognoscũtur. At satis nõ est harum notitiam habere, sed earum facultates,officia,actionesq́;,quorũ gratia ipsæ conditæ sunt,vestigare oportet:quid musculi, verbi gratia,agant, quid ossa,quid reliquæ simplices corporis partes, deinde quid compositæ. Actiones per se nobis conspicuæ sunt,facultates verò per actiones. Ex partium temperamentis nascuntur facultates,ex his actiones. Temperamẽtum igitur natura facultate prius est,facultas ve-
E rò actione. Ad sensum verò actiones primæ sunt,deinde facultates.posteà autem temperaturæ, postrema verò elementa ex quibus hæ constant. A fine igitur constituto,nempe sanitate, ad elementa vsque descendimus. Itaque si ordine libros disponas,in primo loco opera quæ sanitatẽ tueri,& morbos profligare docent,statuenda sunt, deinde reliqua eo ordine collocanda, quo facta fuit re

solutio. Quòd si compositionis ordine ea disponas, ab his quæ elementa tradunt, ad ea quæ sanitatem tuentur, & morbum propellunt, procedendum est, eo collocando ordine, quo fit ad finem reditus: vt posteà docebimus. Ad id igitur vnde digressi sumus re- F uertamur. Scrutandæ itaque sunt partium actiones ex opere de vsu partium, & aliis anatomicis libris. Nam in vnaquaque parte ingenita facultas est pro eius temperamenti ratione. Ex facultate verò actio nascitur. Cũ igitur nulla pars in corpore sit quæ officio aliquo vacet, quæq; vsum aliquem non præstet, alia alium pro sua substantia, magnitudine, forma & compositione: vnamquanque vt est seruare oportet: & si quomodo vitiata sit, ad meliorem statum reducere. Vitium autem magna ex parte deprehẽdimus G cum ex aliis multis, tum ex eius actione læsa: vt antè declaratum est. Cæterùm cũ duplex sit partium genus, vnum primarum ac simplicium, alterum quod ex his compositũ est, quod quia absolutam perfectámq; actionem edit, instrumentum dicitur: duplex erit virtus & vitium, instrumentorum quidem in magnitudine, formatiõe, numero, & situ: simpliciũ autem partium, quoniam ex quatuor naturę elementis constãt, hoc est igni, aëre, aqua, terra: aut, si mauis, calido, frigido, hum

humido,& ficco:virtus quidem in modera-
H tione,vitium verò in immoderatione posi-
tum.Necessaria igitur & hic est librorum de elementis,de temperamẽtis,& de simplicium medicamentorum facultatibus cognitio. Ex quatuor enim elementis inter se temperatis corpus vnum simplex nascitur, quod pro mistionis qualitate aliam atque aliam habet naturã.Aliud enim os est,aliud caro,aliud membrana,aliud vena,aliud arteria,aliud aliam naturã sortitum.Tot igitur sunt simplicium corporum simplices differentiæ,quot sunt elementa,nempe calidũ, frigidum,humidum,& siccum: & totidẽ cõpositæ,calidum & humidũ, calidũ & siccũ, frigidũ & humidũ,frigidũ & siccũ: & vnum
A tẽperatissimũ:quorũ virtus in symmetria, hoc est conueniẽtia,vitiũ verò in ametria, id est discrepantia elementorũ positũ est:vt modò dicebamus.Totidẽ igitur morbi simplices sunt,quot intemperaturarũ actionem manifestè lædentium differentiæ. Ad eundem modum instrumentorum virtus & vitium in magnitudine,conformatione,numero,& situ posita sunt.Virtus quidẽ,si secũdũ naturã: vitium verò, si præter naturam habeant. Illa igitur probas,hæc improbas actiones edunt:ex quibus sanitatis & morbi definitiones vestigamus. Quoniam rursus

probæ actiones aliȩ aliis sunt meliores, mul B
tæ erũt sanitatis differentiæ, aliæ aliis perfe
ctiores. Vna igitur optima est, quæ optimas
edit actiones. Reliquæ ab ea declinantes,
sed tamen salubres magis aut minus, prout
ab optima minus aut magis deflectunt: vt fu
sè antè declaratum est. Cognito autem cor
pore, eiusq; partibus tam simplicibus quàm
compositis, earum quoque affectibus, ad re
mediorum naturam veniendum est, quæ in
quatuor consistere antè docuimus, nempe
assumendis, vacuandis, efficiendis, & foris
incidentibus: quorum materia ex libris de
alimentorum facultatibus, de boni maliq; C
succi cibis, de extenuante victu, & aliis quã
plurimis ad tuendam valetudinem spectanti
bus petendā est: quemadmodum ad morbũ
depellendum ex libris de simplicium medi-
camentorum facultatibus, de compositione
medicamentorum, & aliis quos paulò pòst
fusius explicabimus. Horum itaq; necessa-
ria est cognitio: priorum quidem ad sanita-
tem tuendam ac emendandam: posteriorũ
verò vsus ad propellendos morbos necessa-
rius est. Ex his palam est necessariam ad re-
ctā curationē esse cognitionē corporis, eius
partiũ, & affectuum qui in ipsa incidunt, eo- D
rumq; magnitudinis. Affectæ quoq; partis
naturæ, eiusq; situs, cõformationis, & socie-
ta

tatis quam cũ aliis habet partibus. Ad eũdẽ modũ remediorũ natura cognoſcenda eſt: alioqui nec qualitas nec quãtitas eius rectè adhiberi poſſet. Hic igitur neceſſarii libri ſunt de vſu partium, de differentiis & cauſis morborum & ſymptomatum, de locis affectis, & alii quos in compoſitionis ordine receſebimus. Cæterùm cum morbus alius aliã requirat victus rationem (longus enim vberiorem, celer & acutus parciorem) eius exitus ac finis præcognoſci debet ad eã victus rationẽ inſtituendam. Morbi terminus inue

E nitur ex eius magnitudine, & virtutis robore, & propriis actionibus. Itaque libri de pulſibus, de iudiciis, & iudiciariis diebus, & id genus alii hic collocandi ſunt. Ex his perſpicuum eſt, ſi à fine ad ea quæ ad finem referũtur, procedamus, quos libros primò, quos ſecũdò & tertiò, quos deinceps legere oporteat. Sed quoniam is ordo ad tradendas diſciplinas parum aptus eſt, aliam diſpoſitionis rationem ad docendas ediſcendaſque artes commodiorem ſcribemus, priori contrariam, ſecundum eorum compoſitionem quæ per finis reſolutionem inuenta fue-

F runt. Quoniam igitur in priore ordine à libris qui tueri ac emendare ſanitatem docent, initium ſumebamus, deinde ab his qui morbos profligare, ad eos in quibus artis ele

elementa traduntur, procedentes, in qua re tractanda necessariam esse corporis eiusq; partium cognitionem dicebamus, atq; ideò ipsum vsque ad simplicissimas eius partes & elementa ipsa resoluimus: in compositionis ordine ab his qui elementa docent, contrario processu ad finem ascendentes auspicabimur. Tractanda igitur primùm sunt elementa, deinde natæ ex his simplices ac primæ corporis partes, posteà reliquæ, gradatim ad finem ascendendo. Elementa quatuor sunt, ignis, aër, aqua, terra: aut si mauis, vt Galenus, calidum, frigidum, humidum, & siccum, ex quorum mistione ac temperatione omnia quæ in hoc orbe condita sunt, gignuntur, & in ea resoluuntur. Mistionis autem rationem habebimus, si singulorum seorsum naturam nouerimus. Cognoscemus autem, si quæ in vnoquoque cernuntur, accuratè expenderimus. Ignis igitur omniũ calidissimus & tenuissimus est, cieturq́ue & agitatur motu suo. Aër humidissimus, ac remisse calidus: tenuitateq́ue partium pollet, sed minore quàm ignis. Aqua igni contraria est, quatenus attinet ad primas qualitates. Etenim elementorum omnium frigidissima est, sed minus quàm aër humida, subtilis, & tenuis, vt autor est Aristoteles. Terra verò siccissima, & minus quàm aqua G H
frig

frigida,quatenus ad alias qualitates attinet, cum aliis elementis enim maximè igni contraria eſt,craſſa enim & denſa eſt,Cæterùm ſummè contraria elementa,loco ſibi proxima non ſunt, ſed inter ea alia ſunt poſita, quæ vt vtroque participant,ita vtrique ſunt contraria,ſed non ſummè. Nam inter ignẽ
A & aquam, quæ maximè pugnant (calidus enim & ſiccus ignis eſt,aqua verò frigida & humida) poſitus aër eſt,qui ſuo calore cum igni,& humiditate cum aqua communicat. Ad eundem modum aër & terra pugnant. Ille enim humidus & calidus eſt, hæc verò ſicca & frigida.Igitur his interpoſita aqua eſt, quæ & vtriuſque particeps eſt, & vtrique contraria,communem enim humiditatem habet cum aëre, & frigiditatem cum terra. Quatenus verò humida eſt, terræ ſiccitati: & quatenus frigida, aëris calori repugnat. Quod ideò à natura factum eſt,
B vt melius ac facilius elementa miſceri poſſent. Nam ſummè contraria in ſe mutuò non facilè tranſeunt,neutrum enim alterum vincit: ſed tamen luctando vtrunque vim acrimoniamque ſuam remittit. Quæ verò qualitatem aliquam communem habent,in ſe promptè tranſeunt. Hinc fit vt elementa pura non ſint,niſi fortè(vt tradit Ariſtoteles) ignis, qui nec vbique

pur

purus eſt, qua parte enim aëri iungitur, mi-
ſtam habet naturam, nempe ſuam & aëreã,
iuxta verò orbis lunæ concauum, puriſsi-
mum eſſe veriſimile eſt, cum aër ad eam
partem peruenire non poſsit, quin prius ab
igni immutationem acceperit, ob ſuæ mu- C
tationis facilitatem, ignis vehementiam, &
diſtantiæ longitudinẽ. Sed ad id vnde di-
greſsi ſumus, redeamus. Ignis igitur in aërẽ,
& aër in ignem facilè mutatur. Idem ſimili-
ter in aquam, & hæc in aërem: quemadmo-
dum aqua in terram, & hæc in aquam. Ignis
verò in aquam, & hæc in ignem non proti-
nus tranſit, ſed aëris interuentu. Ad eundem
modum aër & terra ſe habent. Facilè igitur
ignis cum aëre miſcetur, & aër cum aqua, &
aqua cum terra. Contrà ignis ægrè cũ aqua:
quanquam tamẽ facilius cum reliquis omni
bus quàm reliqua cũ reliquis. Efficaciſsimus D
enim eius calor eſt, qui cum tenuitate iun-
ctus, promptè ſe miſcet ac inſinuat cum o-
mnibus reliquis elementis, quæ tota per to-
ta motu ſuo agitando primùm commiſcet,
deinde tempore ſequeſtrat, & ſequeſtrata
cogit, ſeruat ac continet, quod in muſto cer
nitur, primùm enim feruor omnes vini par-
tes confundit, deinde tempore ſeparat, craſ-
ſiores enim ad vaſis imum, ſubtiliores ad
ſummum tranſmittit: vini autem ſubſtantiã
in

in medio collocat. Atque hanc ignis portionem in vnaquaq; re genita natiuum calorẽ dicimus, elementa miſcentem, & mixta conſeruantem. In homine igitur (nã de eo præcipuè noſtra eſt diſputatio) variæ partes vi-
E ſuntur ſimplices, inter ſe tota ſubſtantia differẽtes, caloris huius beneficio ſeparatę, & in ſua natura cõſeruatæ. Quoniã ignis calor, vt modò dicebamus, efficaciſsimus ac vehementiſsimus eſt, obiecta eſt illi aquæ frigiditas, quæ eius vim ac impetum retunderet. alioqui enim non aliorũ ſolùm elemẽtorũ ſubſtãtias diſsipaturus erat ac demoliturus, ſed & ſuã. Itaq; ad concordiã elemẽta perueniũt, ſummã, ſi pares ſint eorũ facultates: non ſummã, ſi impares. Nõnunquã enim calidũ, nonnunquã frigidum, quẽadmodũ hu-
F midum aliquãdo, & nõnunquã ſiccũ, interdum ex his duo ſimul ſuperiora ſunt: atque horum omnium rurſus infinitæ propemodũ ſunt differentiæ, vnde infinitæ ſunt rerum ſpecies quæ in hoc orbe generantur. Cũ iurſus ignis ob ſuam tenuitatem, facilè diſsipari poſsit: cum terra, quæ compacta eſt, dura ac denſa, miſcetur, vt ipſe in ea diutius ſeruetur. Eodem modo ſiccitas humiditati obiecta eſt, vt tandem facultatis ſuæ impetum ac vim vtraque remitteret: quemadmodum calor cum frigiditate iunctus, vt modò

dicebamus. Facultate igitur in omnibus rebus genitis hæ quatuor qualitates sunt inter G dũ pares, interdũ impares. Quædã enim cõtẽperatæ sunt, quædã calidiores, quædã frigidiores, quædã humidiores, & q̃dã sicciores: quibus in opus redactis, qualisvnaquæq; res genita sit, sensibus apparet. Cæterũ aër & aqua nõ solùm ad tẽperationẽ cõtrariorum elementorum, vt antè dictum est, miscentur, sed aër quidẽ vt ipsius ignis, & aqua aëris substãtiã foueret, nõ enim se solũ, sed reliqua quoq; elemẽta ignis cõsumit, maximeq; si in mistione præpolleat. Præter id, aqua ad colligenda cõtinendaq; mista ele- H menta velut glutinũ quoddã præbet operã: terra verò reliquorũ elemẽtorũ velut substratũ est. Hæc omnia ex Aristotelis physiologia, maximeq; ex libris de ortu & interitu petenda sunt, ex Galeni libro de elemẽtis iuxta Hippocratis sentẽtiã. Hęc enim genitis rebus omnibus cõia sunt. Ex elemẽtis, hominis tẽperaturæ nascũtur, certis limitibus cõclusæ, quos vltra citraq; prodire nõ possunt. Certa enim est humanæ vitæ latitudo, quã sine morte egredi nõ licet. In hac igitur omnes hominis temperaturæ cõtinẽtur, eiusq; portionem aliquam singulæ capiunt. Temperata, verbi gratiã, in eius medio constituta est, reliquæ à medio versus A

extr

extrema deflectunt. Aliæ enim ad calidum, aliæ ad frigidum, aliæ ad siccum, aliæ ad humidum vergunt, aliæ ad calidum & humidũ, & reliquæ pari modo ad latitudinis extrema tendunt, magis aut minus pro præpollentis elemẽti portione: vt antè declaratum est. Ex his perspicuum est infinitas esse temperaturas in maioris & minoris ratione differentes: quarum singulæ eius latitudinis portionem assumunt. Sed de his fusius fortè quàm ad præsentem rem attineat disputamus. Ad institutũ igitur redeamus. Quo-
B niam igitur ex elementis hominis temperamenta nascuntur, libros de elementis sequuntur tres de temperamentis: quorum duo priores, vt Galenus inquit, de animantium, tertius de medicamentorum temperatione tractant, hunc libri de simplicium medicamentorum facultatibus sequuntur, vt sine quo facilè intelligi nequeant. Post duos de temperamẽtis libros opusculum de inæquali intemperie legi debet, vt ex quibus statim pendeat. Quoniam autem sine temperamentorum disputatione intelligi an corpus optimè constitutum sit, benéque
C habitum, an contrà, non potest: duo exigui libri, vnus de optima corporis constitutione, alter de bono habitu, sequuntur: quanquam opus de facultatibus naturalibus hos

præcedere poteſt. Ex temperamento enim naſcitur facultas,& ex facultate actio. Huic igitur libri de functionibus animæ ſuccedũt:qui cũ ſine partiũ actiones edentiũ cognitione,hoc eſt cuius hæ ſint ſubſtãtiæ,cuius magnitudinis & formationis ſint, & quẽ ſitũ habeãt,intelligi nõ poſſunt, peritiã incidendi corpora requirunt:itaq; legendi hîc ſunt anatomici libri,ac in primis de administrationibus anatomicis, poſteà de diſſectionis cõtrouerſia,& de viuorum mortuorũq; inciſione, & liber cui titulus eſt an ſanguis natura in arteriis cõtinetur. Ex his autem qui actiones edũt,duo ſunt de muſculorum motu, & tres de thoracis & pulmonis motu:quibus ſuccedit liber de reſpirationis cauſis : poſt hunc liber de voce. De animæ autẽ principatu,de naturæ & animæ functionibus tractant libri de Hippocratis & Platonis placitis:liber itẽ de ſectione, Hippocratis:quos omnes ſequitur opus de vſu partiũ. Libros autẽ de ſemine, vt in quibus de fœtus partibus tractetur,in hoc ordine collocat Galenus. Sunt tamen qui poſt libros de humoribus legendos eſſe autumẽt. His conſtitutis,ad ea veniendum eſt quæ præter naturam in corpus incidunt, deinde ad eorum noſcendorum & curandorum rationem. Quãquam autem Galenus hoc loco libros

de

de morborũ signis, libris de differentiis & causis præponat, videtur tamẽ, si propositũ ordinẽ sequamur, hi quàm illi prius legẽdi. Non enim tã accuratè quàm in libris aliis huic rei dicatis ordinẽ scribit. Cum igitur morborũ signa tradi non posſint, nisi quid morbus sit, & quot eius differentiæ, & quæ eius causæ, cognitum sit, præcedere libri de
F differẽtiis & causis morborũ & symptomatũ debẽt. Hos igitur libros sequũtur hi qui morborũ affectorũq; locorũ notas tradũt, cuiusmodi sunt de locis affectis, & reliqui quos hic Galenus enumerat, quibus proximi sunt qui morborũ successus prænũtiãt, qualis est de iudiciis, & de iudiciariis diebus, & id genus alii. In actionibus verò & sensus ordine signa priora sunt, vt initio huius operis proditũ est. Postremò legendi libri sunt primi quidem, si ita tibi lubet, qui sanitatem tuentur & emendant, deinde qui
G morbum profligant: aut hi primi, deinde illi. Sanitatis tuendæ ac corrigendæ ratio in assumendis, efficiendis, vacuãdis, & foris incidentibus constituta est: vt sæpe antè dictum est: de quibus in libris de sanitate tuẽda disputatum est: quos ordine præcedunt libri de alimentorum facultatibus, de boni malique succi cibis, de tenui victus ratione, & alii id genus. Post hos sequuntur libri de

curatione:in quibus ratio administrandorũ remediorũ docetur. Libri duo ad Glauconẽ,quos præcedit de tẽperamentis liber tertius. De facultatibus verò simpliciũ medicamẽtorũ libri tredecim sequũtur, de medicamẽtorũ cõpositione,& curãdi ratione. Atq; hæc est legendorum librorum ratio secundum compositionis ordinem. Deinceps autem librorum antè dictorum series secundum definitionis dissolutionẽ dispositorũ exponenda est:quod vt fiat,reuocãda est in memoriam medicinæ definitio:quæ, vt antè dictum est,habet ad hunc modũ:Medicina scientia est salubriũ,morbosorũ, & neutrorum. Eius igitur partes in quas soluitur, sunt,salubria,morbosa,& neutra. Salubria, in corpora, signa, & causas diuiduntur. Ad eundem modum morbosa,& neutra. Rursus salubria corpora diuiduntur in ea quæ simpliciter,& quæ in præsentia talia sunt,& quæ vt plurimum. Semper salubria sunt, quæ statim ab ortu probam qualitatem, temperamentum,rectamq; partium constitutionem nacta sunt. In præsentia verò salubria,quæ nunc sanitate fruuntur,qualiacunque antea extiterunt. Ad horũ autẽ proportionem morbosa & neutra diuidi possunt. Ad quorum perfectam intelligentiam habendam,ac in primis quidem salubrium,deinde

Inde morbosorũ seu neutrorũ, legẽdi libri sunt quos physiologicos nonnulli appellãt. Quoniã autẽ sine elementis tẽperaturis fa-
B cultatibus & actionibus partiũ, salubria morbosa & neutra intelligi non possunt: primùm libri de elementis legẽdi sunt, posteà de tẽperaturis, de inæquali intẽperie, & optima corporis cõstitutione, de bono habitu, de facultatibus tũ animæ, tũ naturæ, & anatomici, & alii pleriq;, eo ordine quem prius tradidimus cũ Galeni libros secũdũ cõpositionis ordinẽ tractaremus. Iidẽ quoq; libri ad corporũ morbosorũ cognitionẽ legendi sunt, & præter hos de differentiis & causis morborũ & symptomatum, de differentiis febriũ, & id genus alii quos Galenus fu-
C sius recensuit in opusculo quod de propriis libris inscripsit. Quoniam verò corporis affectiones tam secundum naturam, quàm præter naturam, ad sanitatis tutelã, & morbi curationem cognoscere oportet, statuendi libri sunt qui has nobis prodant: in quorum catalogo sunt libri de locis affectis, de pulsibus, & alii quos prius retulimus. Post disputationẽ verò de corporibus tam salubribus quàm morbosis ac neutris, horumq; notis, consequẽs est vt de causis differamus quibus hæc corpora seruentur, emendentur, ac curentur. Legendi itaque hi sunt: hoc

opus quod interpretamur: libri de sanitate tuẽda: & ante hos libri de elementis, boni maliq; ſucci cibis, & alii prius declarati: deinde libri quatuordecim de curãdi ratione, & duo de curãdi ratione ad Glauconem: & ante hos libri de ſimpliciũ medicamentorũ facultatibus: poſteà de horũ compoſitionibus: vt antè diximus. Hi igitur ſunt omnes legẽdorũ Galeni operũ ordines: in quibus nõ omnes quidẽ in ſua quoſq; claſſe locauimus, tũ quòd ex Galeni opuſculo quod de ordine legẽdorũ librorũ ſuorũ inſcripſit, ſatis patere poſſunt: tũ quòd Iacobus Syluius, vt antè memini, de his fuſiſsimè latiſsimeq; conſcripſit. Antequã verò ad ſacratiſsimam hanc artẽ accedas, inſtructũ te optimis artibus eſſe oportet, vt grammatica, dialectica, rhetorica, arithmetica, muſica, geometria, & aſtronomia, maximeq; demõſtrãdi ſciẽtia, ſine qua iudiciũ nullũ in aliis diſciplinis eſſe poteſt. His igitur inſtructus, in primis librũ de ſectis, vt quę ſectãdæ quæue repudiãdę ex his ſint, cognoſcas: aut ſi malis, de optima ſecta legendus eſt liber: deinde verò in vnaquaq; librorũ claſſe, hi qui ad initiatos inſcribunt, qualis eſt de pulſib⁹ ad initiatos, ante libros alios de pulſibus: & de oſsibus ad initiatos, ante libros alios anatomicos.

FINIS.

INDEX LOCUPLETISSIMUS OMNIA
complectens, quæ ſcitu digna in hoc opere videbantur.

*

Ali

Api

Bru

ἰδέα

Flu

P

Alatum uitiatum uo

Pac

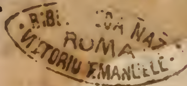
Pilo

Pul

Ver

Vn3

FINIS.

Lugduni,
EXCVDEBANT
PHILIBERTVS ROLLETVS,
ET BARTHOLOMAEVS
FRAENVS,
IMPENSIS HONESTIS-
SIMORVM VIRORVM
GVLIELMI ROVIL-
LII, ET ANTONII
CONSTAN-
TINI.

